
آ
ق
Reference guide of Quran lessons
روش تدریس
طرح انس با قرآن
انس با قرآن
تألیف دکتر محمد بیستونی
جلد ۳-۱

بسم الله الرحمن الرحیم

روش انس با قرآن

نویسنده:

محمد بیستونی

ناشر چاپی:

بیان جوان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

روش‌انس باقرآن (ویژه جوانان) (از طریق کارگاه آموزشی مفسّرین‌جوان)

مشخصات کتاب

سرشناسه : بیستونی محمد، - ۱۳۳۷

عنوان و نـام پدیـدآور : روش انس بـا قرآن (ویژه جوانـان (از طریق کارگاه آموزشـی مفسـرین جوان = (Refrence guide of Quran sources) ابتکاری جدید برای تفکر و تدبر در قرآن [سطح]۱/ تالیف محمد بیستونی

مشخصات نشر : تهران بیان جوان ۱۳۸۲.

مشخصات ظاهری : [۴۶] ص جدول نمودار + [۷] ورق تا شده ۱۱ X۵/۲۱س‌م

شابک : ۹۶۴-۹۴۰۵۲-۷-۰۰۰۵۵۰ریال

وضعیت فهرست نویسی : فهرستنویسی قبلی

یادداشت : ص ع به‌انگلیسی ۱ M. Bistooni. Reference guide of our'an surces level.

موضوع : قرآن -- کتابشناسی

موضوع : قرآن -- تحقیق

موضوع : قرآن -- علوم قرآنی

رده بندی کنگره : Z۷۸۳۵ /الف۵ب۹۲

رده بندی دیویی : ۰۱۶/۲۹۷۱

شماره کتابشناسی ملی : م۸۱-۴۵۵۶۷

جلد ۱

اَلْاِهْداء

اِلی سَیِّدِنا وَ نَبِیِّنا مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّهِ وَ خاتَمِ النَّبِیّینَ وَ اِلی مَوْلانا وَ مَوْلَی الْمُوَحِّدینَ عَلِیٍّ اَمیرِ الْمُؤْمِنینَ وَ اِلی بِضْعَهِٔ الْمُصْطَفی وَ بَهْجَهِٔ قَلْبِهِ سَیِّدَهِٔ نِساءِ الْعالَمینَ وَ اِلی سَیِّدَیْ شَبابِ اَهْلِ الْجَنَّهِٔ، السِّبْطَیْنِ، الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ اِلَی الائِمَّهِٔ التِّسْعَهِٔ الْمَعْصُومینَ الْمُکَرَّمینَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ سِیَّما بَقِیَّهِٔ اللّهِ فِی الاَرَضینَ وَ وارِثِ عُلُومِ الاَنْبیاءِ وَ الْمُرْسَلینَ ، الْمُعَدِّ لِقَطْعِ دابِرِ الظَّلَمَهِٔ وَ الْمُدَّخِرِ لاِحْیاءِ الْفَرائِضِ وَ مَعالِمِ الدّینِ ، الْحُجَّهِٔبْنِ‌الْحَسَنِ صاحِبِ الْعَصْرِ وَ الزَّمانِ عَجَّلَ اللّهُ تَعالی فَرَجَهُ الشَّریفَ فَیا مُعِزَّ الاَوْلِیاءَ وَ یا مُذِلَ‌الاَعْداءِ اَیُّهَا السَّبَبُ الْمُتَّصِلُ بَیْنَ الاَرْضِ وَ السَّماءِ قَدْمَسَّنا وَ اَهْلَنَا الضُّرَّ فی غَیْبَتِکَ وَ فِراقِکَ وَ جِئْنا بِبِضاعَهٍٔ مُزْجاهٍٔ مِنْ وِلائِکَ وَ مَحَبَّتِکَ فَاَوْفِ لَنَا الْکَیْلَ مِنْ مَنِّکَ وَ فَضْلِکَ وَ تَصَدَّقْ عَلَیْنا بِنَظْرَهِٔ رَحْمَهٍٔ مِنْکَ اِنّا نَریکَ مِنَ الْمُحْسِنینَ

مقدّمه

قرآن کریم «هُدَیً لِلنّاس» (۱)است و برای راهنمایی همه مردم نازل شده است، بنابراین اگر مقاطع سنّی مختلف نمی‌توانند به‌سادگی با قرآن ارتباط برقرار کنند و امکان اُنس با قرآن برای آن‌ها به راحتی ایجاد نمی‌شود، به‌دلیل «ضعف پیام وحی» نیست، بلکه به‌دلیل «ضعف مربّیان و مبلّغان» است که به‌صورت سنّتی و بدون توجّه به شرایط سنّی و اقتضائات جوانی، تفسیرهای پرحجم با بحث‌های پیچیده حرفه‌ای را به‌صورت تکراری چاپ و منتشر می‌کنند. درحالی که جوان امروزی به تفسیرهایی در قطع کوچک و با متن ساده

نیاز دارد که دربردارنده بحث‌های علمی روز و پاسخ به نیازهای ملموس زندگی باشد.

از سوی، دیگر واژه «ناس» از کودک دبستانی تا دانشجوی دانشگاهی را شامل می‌شود، بنابراین باید روش‌های جدیدی ارائه شود که مخاطب دبستانی تا دانشگاهی هرکدام متناسب با درک و فهمشان بتوانند «پیام قرآن» را دریابند و با آن ارتباط برقرار کنند و از طریق تفکّر و تدبّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره این اُنس ، تجلّی محتوای قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.

۱- آیه ۱۸۵ سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اُنْزِلَ فیهِ الْقُرآنُ هُدیً لِلنّاسِ و بَیِّناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقان...).

(۲)

در همین رابطه، قرآن کریم می‌فرمایـد : وَ ما اَرْسَـلْنا مِنْ رَسُولِ اِلّا بِلِسانِ قَوْمِه لِیُبَیِّن لَهُمْ ... :(۱) (ما هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر به زبان قومش تا حقایق را برای مردم آشکار سازد) و در آیه دیگری می‌فرماید: وَ ما اَرْسَلْناکَ اِلّا کافَّةً لِلنّاسِ بَشیرا و نَذیرا :(۲) (تو را به‌سوی همه مردم فرستادیم تـا آن‌هـا را بشـارت دهی) . خداونـد انبیـاء را فرسـتاد تـا به «زبان عادّی» با مردم خود گفت‌گو کننـد و مقاصد خود را به دیگران بفهمانند.(۳)

همچنین در جـای دیگری می‌فرمایـد: کِتـابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَیْک لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُمات اِلَیَ النُّورِبِاِذْنِ رَبِّهِمْ : (ما به تو کتاب دادیم تا مردم را از تاریکی و جهل به سوی نور و آگاهی هدایت کنی).

پیـام ســه آیـه شـریفـه مـذکـور این است که : دعــوت پیـامبران معمولاًـ از طریق یـک اثر مرموز و ناشـناخته (و با عبارات پیچیـده و نامأنوس) در قلوب پیروانشـان منعکس نمی‌شـد ، بلکه از طریق «تبیین و روشـنگری» و تعلیم و تربیت بـا همـان زبان معمولی و رایج (قابل فهم برای همه گروه‌های سنّی) صورت می گرفته است.(۱)

۱- آیه ۴ سوره ابراهیم .

۲- آیه ۲۸ سوره سبا .

۳- تفسیر المیزان (۲۰جلدی) ، جلد ۱۲ ، صفحه ۲۰.

(۳)

روش انس بـا قرآن حاصـل تجـارب عملی ۲۰ سـاله جلسـات تفسیر قرآن می‌باشـد که توسّـط مؤلّف برای مخـاطبین مقـاطع سـنّی راهنمایی، دبیرسـتانی و دانشـگاهی و طلّاب حوزه‌های علمیّه برگزار شـده است و برای نخستین‌بار در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۸۱ در بخش جوان نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان میهن عزیزمان قرار گرفت .از طریق این روش ، ابتـدا بین شـما و دریـای زیبـای قرآن کریـم ارتبـاط برقرار می‌شود و با تکرار کار ، انس با قرآن در وجود شـما تجلّی نموده و در کمتر از یکسال با استعانت از خدای منّان و توجّه به ترجمه و تفسیر آیات موضوعی ، به تدریج گفتار و رفتار شما بـه رنـگ و بـو و عطر قرآنی معطّر می گردد. ممکـن است شـما خواننـده جـوان این کتـاب سؤال کنیـد که آیـا بهتـر نیست بـه‌جـای آموزش و تبلیغ «روش انس بـا قرآن» کلاس‌های تفسیر قرآن را برگزار و یا در آن شـرکت کنیم؟ در پاسـخ عرض می کنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهیگیری به خریداران ماهی است .

یعنی به‌جای آنکه فقط یک نفر یا یک گروه

۱- تفسیر نمونه ، جلد ۱۰ ، صفحه ۶۹، ذیل آیه شریفه.

(۴

«مـاهی بگیرنـد» و گروه دیگری فقـط «مصـرف کننـده» باشـند، آیـا بهتر نیست «روش مـاهیگیری ، قایق سواری و شـنای در دریا» را یـادبگیریم و به دیگران نیز آمـوزش دهیم؟ زیرا در اینصورت به‌جـای یـک مـاهیگیر، هزاران مـاهیگیر جوان خواهیم داشت و بجـای مصرف ماهی صید شده توسط دیگران، خودمان ماهی را صید می کنیم که لذتی مضاعف دارد.

درکـار با تفسـیر قرآن نیز اسـتدلال همین است . بنـده ضـمن آنکه برگزاری جلسات تفسـیر قرآن را کار مقـدس و مبارکی می‌دانم، اعتقـاد دارم بهتر است با توجه به کمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزیز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعی فوری به تفسـیرهای قرآن کریم را آموزش دهیم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتی که حال و حوصـله و نشاط داشـته باشـند، خودشان بـدون حضور مکرر به اسـتاد ، ابزار کار را در دست گرفته و در دریای زیبا و سراسـر شگفتی و عظمت قرآن‌کریم وارد شوند . آنگاه خواهند دید کـه مراجعه مسـتقیم به قرآن کریم و تفسـیرهای فراوان و متنـوعی که هرکـدام گلی از این گلسـتان زیبـا را مـورد ارزیـابی و تشـریح قراردادهاند ، چه لذّت عمیق و پایداری را در سراسـر وجود آن‌ها ایجاد خواهد کرد و همیـن تکـرار دل نهـادن بـه دریـا و راز و نیـاز بـا امـواج آرام بخـش آن مـوجب

«انس با دریا» خواهد شد که هیچ چیز دیگری جای

(۵)

آن‌رانمی‌گیرد و این همان چیزی که ما تحت عنوان «روش انس با قـرآن» به دنبـال آن هستیـم .

مؤسّـسه قرآنی تفسیرجوان آمادگی دارد تا به‌صورت رایگان و فی‌سبیل‌اللّه نسبت به آموزش حضوری‌مربّیان و معلّمین‌قرآنی‌داوطلب ونظارت تخصّصـی بر «کارگاه‌های آموزشی مفسّرین جوان» دردانشگاه‌ها،دبیرستان‌ها،مراکزوسازمان‌های‌مختلف و همچنین آموزش غیرحضـوری (مکـاتبه‌ای) سـایر اقشـار جـامعه خصوصـا نوجوانـان و جوانـان عزیز همکـاری نمایـد . در صـورت تمایـل بـا شــماره ۰۹۱۱۲۰۸۵۳۲۲ تماس بگیرید .

ضمنـا در صورت تمایل سـطح (۱) ، سـطح (۲) و سـطح (۳) روش انس بـا قرآن را بـا تهیّه کتـاب آن فرابگیریـد تـا بتوانیم با اعطای گواهینامه پایان دوره سطح (۳) (سطح عالی) به جنابعالی، از وجود نورانی شمابرای آموزش سایرجوانان عزیز استفاده کنیم .

در خاتمه لازم می‌دانم از جناب حجهٔ الاسـلام والمسلمین عباس یاری پور و جناب آقای مهدی ایزدی و سرکار خانم زهره سمیع که در تهیه این مجموعه تلاش‌های کارشناسی و مؤثری داشته‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

دوست قرآنی شما

دکتـر محمّـد بیستـونـی

رئیس هیئت مدیره مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان

بهمن ماه ۱۳۸۱ ـ تهـــــران

(۶)

۳۵۰ موضوع انتخابی برای پژوهش تفسیری‌از قرآن کریم

یک ـ خداشناسی

۱ ـ آفـریدگار جهـان ۲ ـ اصـول دیـن ۳ ـ توحیـد ۴ ـ جهـان بینـی

۵ ـ حضور خدا، حمایت خدا، خوشنودی خـدا ۶ ـ شـرک ، مشرکـان

۷ ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، ۸ ـ مواهب خدا

دو ـ جهان‌شناسی

۹ ـ آب ۱۰ ـ آفرینش ۱۱ ـ ابرها ۱۲ ـ اجـرام آسمـانـی ۱۳ ـ انگور

۱۴ ـ انـار ۱۵ ـ بـادها ۱۶ ـ باران ، نزول باران ۱۷ ـ پرنـدگـان

۱۸ ـ جغرافیای طبیعی ۱۹ ـ جنّ ۲۰ ـ جنگل‌ها ۲۱ ـ جوّ، جوّ زمین

۲۲ ـ جهانشناسی کوه ۲۳ ـ حیوانات ۲۴ ـ حرارت ۲۵ ـ حرکت

۲۶ ـ حشرات ۲۷ ـ خاك ۲۸ ـ خورشید، طلوع خورشید، طلوع صبح، طلوع فجر ۲۹ ـ خشکسالی ۳۰ ـ خزندگان ۳۱ ـ خواص اجسام ، خواص فیزیکی ۳۲ ـ رعـد و برق ۳۳ ـ رنگ‌هـا ۳۴ ـ روغن زیتون ۳۵ ـ گیاهـان، رویانـدن گیاهان ۳۶ ـ زمیـن ۳۷ ـ ستارگان ۳۸ ـ شهاب‌ها ۳۹ ـ شب ، شب و روز ۴۰ ـ طبیعت ۴۱ ـ عمر دنیـا ۴۲ ـ غـذا ۴۳ ـ فرشتگـان

۴۴ ـ نعمت‌های طبیعی ۴۵ ـ جهانشناسی کوه ۴۶ ـ کهکشان ۴۷ ـ علوم طبیعی ۴۸ ـ کیوان ، گازها ۴۹ ـ ماه ۵۰ ـ منظومه شمسی ۵۱ ـ موجودات

۵۲ ـ میوه‌ها ۵۳ ـ نخل ۵۴ ـ نظام آفرینش ۵۵ ـ نور

سه ـ انسان‌شناسی

۵۶ ـ آرامش ۵۷ ـ آزمایش ، امتحان ، فلسفه آزمایش ، فلسفه آفات

۵۸ ـ ارواح ، حقیقت روح ۵۹ ـ اسباب ۶۰ ـ استراحت ۶۱ ـ استعداد

۶۲ ـ اضطراب ۶۳ ـ اطمینان ۶۴ ـ انسان ۶۵ ـ بدبختی

(۷)

۶۶ ـ برنامه ریزی ۶۷ ـ بلوغ ۶۸ ـ تربیت ، تعلیم و تربیت

۶۹ ـ تعلیمات اسلام ۷۰ ـ توفیق ، سلب توفیق ۷۱ ـ توسّل ۷۲ ـ توکّل

۷۳ ـ چاره‌اندیشی ۷۴ ـ چشم ۷۵ ـ حوادث ۷۶ ـ خواب ۷۷ ـ رنج

۷۸ ـ زن ۷۹ ـ سعی ۸۰ ـ شخصیت ۸۱ ـ شکوفایی استعدادها

۸۲ ـ صبر ، شکیبایی ، مقاومت ۸۳ ـ طبیعت انسان ۸۴ ـ طغیان

۸۵ ـ عشق ۸۶ ـ عمر ۸۷ ـ غرور ۸۸ ـ فال بد، فال نیك ۸۹ ـ فتنه‌شناسی ۹۰ ـ فرزندان ۹۱ ـ قاطعیّت ۹۲ ـ قلب ۹۳ ـ کودکان ، کودکی

۹۴ ـ لذّات ۹۵ ـ موفقیّت ۹۶ ـ نفس ۹۷ ـ نوجوانان ۹۸ ـ نیاز ۹۹ ـ نیرو

چهار ـ راه‌شناسی

۱۰۰ ـ آموزش ۱۰۱ ـ ابلیس ، شیطان ۱۰۲ ـ اجبار ۱۰۳ ـ ادیان، مشترکات ادیان ۱۰۴ ـ ارزش‌ها ۱۰۵ ـ اسلام ۱۰۶ ـ اعمال ۱۰۷ ـ القائات شیطانی

۱۰۸ ـ ایمان ۱۰۹ ـ اندیشه، تفکّر، فکر ۱۱۰ ـ بدعت ۱۱۱ ـ بهشت و بهشتیان ۱۱۲ ـ پاداش ۱۱۳ ـ پیشرفت ۱۱۴ ـ پیمان ۱۱۵ ـ تاریخ

۱۱۶ ـ تبلیغ و تبلیغات ۱۱۷ ـ تحقیق ۱۱۸ ـ تسبیح ۱۱۹ ـ تشخیص، حسّ تشخیص، حسّ ۱۲۰ ـ تقلید ۱۲۱ ـ تکامل ۱۲۲ ـ جهل ۱۲۳ ـ جبر، جبر و اختیار، قضا و قدر ۱۲۴ ـ حدیث ، حدیث غدیر ۱۲۵ ـ حدود الهی ۱۲۶ ـ حکمت

۱۲۷ ـ حقّ و باطل ۱۲۸ ـ خطوبات شیطان ۱۲۹ ـ خرافات، عقاید خرافی ۱۳۰ ـ دین ۱۳۱ ـ دنیا ۱۳۲ ـ سؤال ۱۳۳ ـ سحر ، ساحران

۱۳۴ ـ سرنوشت ۱۳۵ ـ سنّت‌های الهی ۱۳۶ ـ سعادت ، خوشبختی، شقاوت ۱۳۷ ـ شناخت ۱۳۸ ـ شكّ ۱۳۹ ـ شناخت شناسی

۱۴۰ ـ شیعه

۱۴۱ ـ صراط مستقیم ۱۴۲ ـ صهیونیسم ۱۴۳ ـ علم ۱۴۴ ـ فطرت

۱۴۵ ـ قیامت، محشر ۱۴۶ ـ کفر، کفران ۱۴۷ ـ گمراهی ۱۴۸ ـ مجادله، مشاجره ۱۴۹ ـ مجازات الهی ۱۵۰ ـ منطق ۱۵۱ ـ مؤمنان ۱۵۲ ـ معاد، امکان معاد، عذاب، انکار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخیان، دلایل معاد،

(۸)

حسابرسی ، حشر ۱۵۳ ـ نتیجه اعمال ۱۵۴ ـ نشانه‌ها ۱۵۵ ـ نعمت

۱۵۶ ـ وحی ۱۵۷ ـ هدایت ۱۵۸ ـ هدف آفرینش

پنج ـ راهنماشناسی

۱۵۹ ـ اجماع ۱۶۰ ـ امام حسین (ع) ۱۶۱ ـ امام علی (ع)

۱۶۲ ـ امام مهدی ، انتظار ، حکومت جهانی ۱۶۳ ـ اهداف بعثت

۱۶۴ ـ اهل بیت ۱۶۵ ـ پیامبر اسلام ۱۶۶ ـ پیشوایان ۱۶۷ ـ حاکمیّت

۱۶۸ ـ خلافت ۱۶۹ ـ روایات ۱۷۰ ـ رهبر ۱۷۱ ـ زیارت ۱۷۲ ـ شفاعت، شفیعان ۱۷۳ ـ عصمت پیامبران، صفات پیامبران، ارسال پیامبران، پیامبران ۱۷۴ ـ فاطمه (س) ۱۷۵ ـ معجزه ، معجزات ۱۷۶ ـ نبوّت

۱۷۷ ـ ولایت

شش ـ قرآن شناسی

۱۷۸ ـ آهنگ کلمات قرآن ۱۷۹ ـ آیات ۱۸۰ ـ تدبّر ۱۸۱ ـ تفسیر

۱۸۲ ـ تلاوت ۱۸۳ ـ جاذبه قرآن ۱۸۴ ـ حروف مقطعه

۱۸۵ ـ حکمت قرآن ۱۸۶ ـ داستان‌های قرآن، سلیمان، دارو، شعیب، عیسی ، موسی ، نوح ، یوسف، یونس ۱۸۷ ـ سوره‌شناسی ۱۸۸ ـ شفابخشی قرآن ۱۸۹ ـ ضرب‌المثل‌های قرآن ۱۹۰ ـ قرائت ، تلاوت ، تجوید

۱۹۱ ـ مثال‌های قرآن ۱۹۲ ـ محکم و متشابه ۱۹۳ ـ نسخ ۱۹۴ ـ نزول قرآن، نزول تدریجی، نزول دفعی ۱۹۵ ـ نظم قرآن

هفت ـ اخلاق‌شناسی (انسان‌سازی)

۱۹۶ ـ آلودگی ۱۹۷ ـ آمادگی ۱۹۸ ـ اخلاق اسلامی ۱۹۹ ـ بخل ، حسد

۲۰۰ ـ ترس ۲۰۱ ـ تصمیم ۲۰۲ ـ تعصّب ۲۰۳ ـ تلاش ۲۰۴ ـ حسرت

۲۰۵ ـ حیله، حیله گری ۲۰۶ ـ خودسازی ، خودفراموشی، خودپرستی

(۹)

۲۰۷ ـ راستی ، دروغ ۲۰۸ ـ ریا ۲۰۹ ـ زهد ۲۱۰ ـ سخاوت ۲۱۱ ـ سخن‌شناسی ۲۱۲ ـ سلام ۲۱۳ ـ سوگندشناسی ۲۱۴ ـ شُکرشناسی

۲۱۵ ـ غیبت ۲۱۶ ـ فسق ۲۱۷ ـ فضائل اخلاقی ۲۱۸ ـ فکر ۲۱۹ ـ گناه

۲۲۰ ـ لهو ، لعب ۲۲۱ ـ محاسبه نفس ۲۲۲ ـ مادر ۲۲۳ ـ مراقبت

۲۲۴ ـ نیکی ۲۲۵ ـ وفای به عهد ۲۲۶ ـ هوی و هوس ۲۲۷ ـ یأس

هشت ـ برنامه عبادی

۲۲۸ ـ احکام ۲۲۹ ـ اصول فقه ۲۳۰ ـ حلال و حرام ۲۳۱ ـ خمس

۲۳۲ ـ دعا ، فلسفه دعا ۲۳۳ ـ ذکر ، یاد خدا ۲۳۴ ـ روزه

۲۳۵ ـ شب زنده‌داری ۲۳۶ ـ عبادت ۲۳۷ ـ فلسفه احکام ۲۳۸ ـ نماز

نه ـ احکام فردی

۲۳۹ ـ اجتهاد ۲۴۰ ـ اخلاص ۲۴۱ ـ استغفار ۲۴۲ ـ انگیزه ۲۴۳ ـ تغذیه ۲۴۴ ـ تفریح ۲۴۵ – تقوی ، متقّین ۲۴۶ ـ تنوّع طلبی ۲۴۷ ـ توبه

۲۴۸ ـ حبط اعمال ۲۴۹ ـ حزن ۲۵۰ ـ حقوق اجتماعی و ...

۲۵۱ ـ درآمد ۲۵۲ ـ دوران‌های آفرینش ۲۵۳ ـ رزق، تنگی رزق، رابطه گناه و قطع روزی، سلب نعمت ۲۵۴ ـ عمل، عمل صالح

ده ـ احکام اجتماعی

۲۵۵ ـ آداب معاشرت ۲۵۶ ـ آراء عمومی ۲۵۷ ـ آزادی ۲۵۸ ـ اجرای حدّ شرعی ۲۵۹ ـ احزاب ، حزب ۲۶۰ ـ احسان ۲۶۱ ـ اختلاف

۲۶۲ ـ اخوّت اسلامی ۲۶۳ ـ ادب ۲۶۴ ـ ارتباط ، رابطه ، روابط

۲۶۵ ـ ارتش اسلام ۲۶۶ ـ ازدواج ۲۶۷ ـ استبداد ۲۶۸ ـ استعمار ۲۶۹ ـ استقامت ۲۷۰ ـ استقلال ۲۷۱ ـ اسراف ۲۷۲ ـ اصل برائت و حلیّت ۲۷۳ ـ اصلاحات ۲۷۴ ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت ۲۷۵ ـ اعتدال

(۱۰)

۲۷۶ ـ افکار عمومی ۲۷۷ ـ اقتصاد ۲۷۸ ـ اکثریّت ۲۷۹ ـ امر به معروف و نهی از منکر ۲۸۰ ـ امکانات ۲۸۱ ـ امنیّت ۲۸۲ ـ انتخاب

۲۸۳ ـ انتقاد ۲۸۴ ـ انحراف ۲۸۵ ـ انحطاط ۲۸۶ ـ انضباط ۲۸۷ ـ انفاق

۲۸۸ ـ اولویّت خویشاوندان ۲۸۹ ـ بسیج ۲۹۰ ـ بهانه‌جویی

۲۹۱ ـ بی تفاوتی ۲۹۲ ـ بهتان ۲۹۳ ـ پول ۲۹۴ ـ پیوند

۲۹۵ ـ تأمین زندگی ۲۹۶ ـ تجمّل ۲۹۷ ـ تدبیر ۲۹۸ ـ تکاثر

۲۹۹ ـ تکنولوژی ۳۰۰ ـ تنظیم اسناد ۳۰۱ ـ توبیخ علماء ۳۰۲ ـ تهاجم فرهنگی و نظامی ۳۰۳ ـ ثروت، فقر، غنی، مالکیت ۳۰۴ ـ جاذبه و دافعه

۳۰۵ ـ جنگ ۳۰۶ ـ جهاد ۳۰۷ ـ جهانگردی ۳۰۸ ـ چشم زخم

۳۰۹ ـ چشم‌بندی ۳۱۰ ـ چشم‌چرانی ۳۱۱ ـ حجاب ۳۱۲ ـ حضور اجتماعی ۳۱۳ ـ حکومت ۳۱۴ ـ حیثیت ۳۱۵ ـ خرید و فروش

۳۱۶ ـ خشونت ۳۱۷ ـ خویشاوندان ۳۱۸ ـ دادگاه و دادرسی

۳۱۹ ـ داوری ۳۲۰ ـ دختر و پسر ۳۲۱ ـ دشمن‌شناسی ۳۲۲ ـ دفاع همه‌جانبه ۳۲۳ – دوستی ۳۲۴ ـ رکود اقتصادی ۳۲۵ ـ زکات

۳۲۶ ـ زندگی ۳۲۷ ـ زنا ، حدّ زنا ۳۲۸ ـ سازش ۳۲۹ ـ سرمایه‌ها

۳۳۰ ـ سعه صدر ۳۳۱ ـ سنت‌های بد، سنت‌های نیک ۳۳۲ ـ صبر، صابران، شکیبایی ۳۳۳ ـ فداکاری ۳۳۴ ـ فساد، مفسد ۳۳۵ ـ فلسفه مجازات‌ها ۳۳۶ ـ گروه‌های اجتماعی ۳۳۷ ـ لباس ۳۳۸ ـ مجاهدان ۳۳۹ ـ مسجد، مساجد ۳۴۰ ـ مسائل اقتصادی ۳۴۱ ـ مسائل

اجتماعی ۳۴۲ ـ مسئولیّت ۳۴۳ ـ مستضعفان ۳۴۴ ـ مستکبران ۳۴۵ ـ مشاوره ۳۴۶ ـ مشکلات ۳۴۷ ـ نظام اجتماعی ۳۴۸ ـ نظام خانواده

۳۴۹ ـ نظام شورایی ۳۵۰ ـ وحدت

(۱۱)

معرفی معتبرترین تفاسیر تشیّع

معرّفی کتاب «مَجْمَعُ الْبَیانِ فی تَفْسیرِ الْقُرْآن»

یکی از مهم‌ترین و ارجمندترین تفاسیر جهان اسلام، تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن تألیف مفسّر دانشمند، عالم جلیل‌القدر و فقیه شیعی، امین الاسلام ابوعلی فضل بن حسن طَبْرِسی (متوفای ۵۴۸ ه ق مصادف با ۵۳۲ ه ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجری است .

این تفسیر به زبان عربی است و در سال ۵۳۶ قمری در ۱۰ جلد در ۵ مجلّد قطع رحلی تألیف شده است. طبرسی از مفسران چندگانه‌نویسی است که سه تفسیر را به نگارش درآورده است: مجمع البیان، جوامع الجامع و اَلْکافی الشّافی که گسترده‌ترین این تفاسیر، مجمع البیان و فشرده‌ترین آن‌ها اَلْکافی الشّافی است .

اهمیت مجمع، به‌خاطر جامعیت، اتقان و استحکام مطالب و ترتیب دقیق و تفسیر روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسی آراء است .

مجمع البیان، شامل مباحثی چون: قرائت، اعراب، لغات، بیان مشکلات، ذکر موارد معانی و بیان، شأن نزول آیات، اخبار وارده در آیات و شرح و تبیین قصص و حکایات است .

از نکات قابل توجه تفسیر مجمع البیان این است که مباحث متناسب با آیات در ذیل هر آیه

(۱۳)

به‌صورت منظم تدوین یافته و در ارتباط با آیات مشابه را توضیح می‌دهد و از این جهت، می‌توان گفت او از نادر مفسّران شیعی است که به علم مناسبات توجه کرده است .

شیخ شلتوت، مفتی بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بین کشور مصر، در مقدمه‌ای که بر این تفسیر نگاشته است، می‌نویسد: «مجمع البیان»، در میان کتاب‌های تفسیری بی‌همتاست. این تفسیر با گستردگی، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسیم، تبویب و ترتیب، دارای ویژگی و امتیازی است که در میان تفاسیر پیش از آن، بی‌نظیر و در میان آثار پس از آن کم نظیر است» .

این تفسیر، بسیار متأثّر از تبیان شیخ طوسی است، با این تفاوت که طبرسی با تقسیم‌بندی مباحث، زمینه استفاده بهتر و گزینش آسان‌تر استفاده کننده را فراهم ساخته است .

کسانی که به هر قسمت از تفسیر، علاقه‌مند باشند، می‌توانند به‌راحتی به همان قسمت از ادبیات، قرائت و تفسیر مراجعه کنند. مجمع البیان به بحث‌های موضوعی نمی‌پردازد، نظریات مفسران‌عامّه را نقل و با روش عالمانه نقد می‌کند .

(۱۴)

معرّفی کتاب «تفسیر نمونه»

تفسیر نمونه، از متداول‌ترین تفاسیر فارسی عصر حاضر است که به زبان ساده و گویا و قابل‌استفاده برای عموم به نگارش درآمده

است و در روش ارائه مطالب و تحلیل و ذکر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسیر بزرگی مانند المیزان، مجمع البیان و تفسیر مراغی است .

مؤلف این تفسیر ، آیت اللّه مکارم شیرازی از علمای شیعه امامیه (متولد ۱۳۰۷ ه ش مصادف با ۱۳۴۷ ه ق) است که در محضر اساتید بزرگی همچون آیت اللّه بروجردی و علاّمه طباطبایی تلّمذ نموده است و هم‌اکنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالی خارج حوزه علمیه قم می‌باشد که این اثر را با همکاری گروهی از دانشمندان ، آقایان: محمّدرضا آشتیانی، محمّد جعفر امامی، عبدالرّسول حسنی، سیّد حسن شجاعی، محمود عبداللّهی، محسن قرائتی و محّمد محمّدی در تاریخ ۱۳۵۹ ه.ق مصادف با ۱۳۱۹ ه.ش تا ۱۴۱۱ ه.ق مصادف با ۱۳۶۹ ه.ش ، در ۲۷ جلد به زبان فارسی تألیف کرده است .

ویژگی‌های این تفسیر ، عصری‌بودن آن است که مناسب با نیازها و پرسش‌های عصر، پیام قرآن را با زبان روز تبیین می‌کند و با روش ساده و به دور از بحث‌های کلاسیک ادبی، کلام وحی را تفسیر می‌نماید.

(۱۵)

جلوه مهمّ این تفسیر در گرایش به جنبه‌های هدایتی و تربیتی است که مؤلّفین آن را تعقیب می‌کنند. «نمونه» ، از تفاسیری است که تفسیر علمی و بیان اعجاز علمی قرآن، در آن جایگاه بس مهمّی دارد. مفسّرین عنایت دارند تا آیاتی را که مربوط به خلق انسان، حیوان و جهان طبیعت است و احتمالاً ـ اشاره‌هایی دارد که با نظریات و اکتشافات جدید می‌تواند منطبق شود، مرتبط کنند و چنین نتیجه می‌گیرند که این آیات از نشانه‌های اعجاز علمی قرآن است .

شیوه مفسّران در ارائه مطالب چنین است که در آغاز، پس از بیان نکات کلّی و عامّ در هر سوره، به فضای حاکم بر سوره، سبک و سیاق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره می‌کنند و هدایت انسان را در رابطه با آیه، تشریح می‌کنند. شایان ذکر است که این تفسیر توسط دکتر محمد بیستونی به سبک جدیدی برای استفاده جوانان تحت عنوان «تفسیر جوان» خلاصه و اعراب‌گذاری شده که شرح آن در صفحه ۱۹ همین کتاب درج شده و توسط ناشر کتاب منتشر شده است. همچنین فهرست موضوعی تفسیرنمونه توسط احمدعلی بابایی و رضا محمدی ، در یک مجلد تهیه شده است.

این تفسیر، بارها چاپ شده و به زبان انگلیسی، اردو و عربی ترجمه شده است .

(۱۶)

معرّفی کتاب «تفسیر بیان»

تفسیر بیان برگرفته شده از تفسیر عظیم مجمع‌البیان می‌باشد که به قلم دکتر محمد بیستونی به رشته تحریر درآمده است .

در میان تفاسیر جای یک تفسیر ساده و روان و کم‌حجم و ارزان قیمت برای عموم مردم به ویژه جوانان عزیز، همواره خالی بود .

بنابراین نویسنده ، تفسیر گران‌سنگ و عظیم «مجمع‌البیان» اثر جاودانه مفسر گرانقدر شیعه مرحوم علامه طبرسی را به شکل ویژه‌ای احیا کرده است که در حقیقت خود دائرةالمعارف بزرگی از قرآن کریم است . بخشی از اهداف نویسنده را می‌توان به صورت ذیل مطرح کرد :

ـ ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقل .

ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بیان تفسیر آیات .

ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در اصل تفسیر مجمع‌البیان .

ـ اِعراب‌گذاری کل آیات و روایات و اسامی عربی به‌منظور سهولت حفظ‌کردن و بیان آن‌ها به دیگران .

ـ انتشار در قطع پالتویی به‌منظور بهره‌برداری آسان در اوقات فراغت روزانه .

(۱۷)

ـ فهرست گذاری موضوعی برای استفاده تخصصی و کاربردی دانشجویان و محققین جوان .

لازم به یادآوری است که تفسیر بیان در ۳۰ جلد می‌باشد و فهرست‌واره موضوعی آن اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم با مدیریت و نظارت حجهْ الاسلام و المسلمین عباس یاری پور تدوین و منتشر شده است .

وَ انْ یَکادُ : آغاز آیه ماقبل آخر از سوره قلم است و تمام آن (با آیه بعدی) چنین است ، « وَ انْ یَکادُ الَّذینَ کَفَرُوا لَیُزْلِقُونَکَ بِأَبْصارِهِمْ لَمّا سَمِعُوا الذِّکْرَ وَ یَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ ما هُوَ اِلاّ ذِکْرٌ لِلْعالَمینَ » (و بسیار نزدیک بود که کافران چون قرآن‌را شنیدند، تو را با دیدگانشان آسیب برسانند [چشم زخم بزنند [و گفتند او دیوانه است و حال آن‌که آن‌جز پندی‌برای جهانیان نیست) (سوره قلم ، آیات ۵۱ و ۵۲) . مفسّران در شرح این آیه گفته‌اند که عدّه‌ای از کافران ، چشم زنان حرفه‌ای و قهّاری را آوردند که حضرت‌رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله را چشم‌بزنند و ازپای درآورند . ولی حفظ الهی او را در امان داشت و این آیه در اشاره به آن نازل شد و حسن بصری و دیگران گفته‌اند که خواندن و به همراه داشتن این آیه در دفع چشم زخم مؤثر است . همین است که از آیه وَ انْ یَکاد ، حرز و تعویذی به صورت گردن بند هم ساخته می‌شود و به گردن اطفال می‌اندازند .

(۱۸)

معرّفی کتاب «تفسیر جوان»

کتاب تفسیر جوان برگرفته از تفسیر نمونه در ۲۷ جلد توسط دکتر محمد بیستونی تألیف شده و با هدف انس بیشتر جامعه اسلامی به خصوص جوانان با محتوای انسان‌ساز قرآن کریم و جذب جوانان به مطالعه و تحقیق در کتب تفسیری و پیاده کردن احکام و دستورات نورانی آن و به‌منظور بهره‌گیری بیشتر از اوقات فراغت روزانه در قطع جیبی توسط انتشارات دارالکتب‌الاسلامیه به چاپ رسیده است .

این تفسیر دارای ویژگی‌های ذیل می‌باشد :

الف : درج ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقل ، به‌جز در آیاتی که با هم ارتباط تنگاتنگ دارند .

ب : درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بیان تفسیر آیات .

ج : حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در متن تفسیر .

د : خلاصه‌کردن جملات طولانی در قالب عبارات کوتاه‌تر و ساده‌تر .

ه : عنوان‌گذاری و تدوین مطالب کتاب به سبک کتاب‌های آموزشی به‌منظور تدریس آسان در جلسات تفسیر قرآن .

(۱۹)

و : اِعراب‌گذاری آیات و روایات به‌منظور سهولت حفظ .

لازم به یادآوری است که فهرست‌واره موضوعی تفسیر جوان اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم به مدیریت و نظارت حجهْ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تدوین و منتشر شده است.

تفسیر جوان در حال حاضر به دلیل سادگی آن به عنوان متن مسابقات تفسیر قرآن کریم در دانشگاههای سراسر کشور ، مورد استقبال گسترده دانشجویان متدین و روشنفکر قرار گرفته است.

درمان خود را از قرآن بخواهید و در سختی‌ها از قرآن یاری بطلبید ، که در قرآن درمان بزرگ‌ترین بیماری‌ها یعنی کفر و نفاق و سرکشی و گمراهی است ، پس به وسیله قرآن خواسته‌های خود را از خدا بخواهید و با دوستی قرآن به خدا روی آورید و به وسیله

قرآن از خلق خدا چیزی نخواهید ، زیرا وسیله‌ای برای تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .

(خطبه ۱۷۶ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۲۰)

متن تأییدیه مرجع عالیقدر حضرت آیهٔ اللّه العظمی

مکارم شیرازی در مورد کتاب تفسیر جوان

قرآن مجید بالاترین سند افتخار ما مسلمانان است و تا کسی با قرآن آشنا نشود ، پی به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنایی ما با این کتاب بزرگ آسمانی افزون گردد ، به درجه اهمیّت و عظمت آن بهتر پی می‌بریم ، مخصوصا برای حلّ مشکلات مسلمین در دنیای امروز، بهترین راه‌گشا ، قرآن است .

به همین دلیل، شایسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با این کتاب آسمانی آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلکه به «محتوا و معنای قرآن» ؛ به یقین، قرآن مجید می‌تواند صفا و روشنی ویژه‌ای به تمام زندگی آنان بدهد و از آنان افرادی باایمان ، شایسته ، قوی ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .

از آن‌جا که تفسیر نمونه بحمداللّه در میان تمام قشرها نفوذ یافته و تحوّلی در محیط ما ایجاد کرده است ، جناب آقای «دکتر محمّد بیستونی» که فردی باذوق و علاقمند به مسائل اسلامی و مسائل جوانان است ، ابتکاری به خرج داده و تفسیر نمونه را به‌صورت فشرده و خلاصه با «سبکی تازه» که به‌آسانی قابل استفاده برای همه جوانان باشد ، درآورده و به‌گونه‌ای که هم‌اکنون ملاحظه می‌کنید، در اختیار آنان گذارده است . خداوند این خدمت را از ایشان قبول کند و به همه جوانان عزیز توفیق استفاده از آن را مرحمت فرماید .

ناصر مکارم شیرازی

(۲۱)

معرفی‌ترجمه های مشهورقرآن کریم وویژگی‌های اختصاصی هرکدام

معرّفی ترجمه «ناصر مکارم شیرازی»

ترجمه قرآن کریم با نگارش سلیس و روان به قلم آیهٔ‌اللّه ناصر مکارم شیرازی از ترجمه‌های نسبتا رایج است . نگارنده آن در سال ۱۳۴۸ ه ـ ق مصادف با ۱۳۰۸ ه ش در شهر شیراز بدنیا آمد و نزد اساتیدی مانند آیهٔ‌اللّه‌العظمی بروجردی ، حکیم، سیدعبدالهادی شیرازی و سید ابوالقاسم خویی، تلمّذ کرد و تألیف بیش از یکصد جلد کتاب، حاصل سال‌ها کوشش اوست که از میان مهم‌ترین آثار قرآنی ایشان، تفسیرنمونه در ۲۷ جلد و تفسیر موضوعی پیام قرآن و ۲ جلد از ترجمه تفسیر المیزان است. یکی دیگر از آثار ایشان ترجمه‌ای از قرآن کریم می‌باشد که اصل آن توسّط جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم براساس ترجمه تفسیر نمونه تدوین یافته و مورد بازبینی ایشان و نیز هیئت علمی دارالقرآن‌الکریم ـ دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی ـ قرار گرفته است. این ترجمه به‌وسیله جواد محدّثی، ویراستاری شد و توسّط دارالقرآن الکریم در سال ۱۳۷۳ در دو نوبت به چاپ رسیده .

این ترجمه که اساس آن متنی است که به قلم مترجم در هنگام تألیف تفسیر نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌ای است تفسیرگونه و از آن جهت که اصل تفسیرنمونه ، تفسیری روان و عامّه فهم است، این ویژگی در ترجمه آیات آن نیز نمایان است. همان‌گونه که مترجم در مقدّمه ترجمه یادآور

(۲۳)

شـده، روش ترجمه ، ترجمه محتوایی است، یعنی نخست معـانی دقیقـا از زبان مبـدأ اخـذ شـده و سپس به‌طور دقیق به زبان فارسـی آراسته گردیده است.

نثر این ترجمه، نثری روان و گویا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است که مورد استقبال همگانی قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌ای محتوایی است، همراه با توضیحات و اضافات تفسیری به این معنا که افزودن بر ترجمه کلمات در مواردی که جمله ترجمه شـده، ابهام داشته با آوردن قیـد توضیحی یا شرح کلمات در صـدد رساندن پیام آیه بوده، همانطور که این شیوه در تفسیر نمونه ارائه شده است ؛ که این روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنین ترجمه از مطابقت نسبتا خوبی با اصل آیات برخوردار است؛ امّا از آنجایی که مترجم، بـازنگری مـداوم بر آیه‌هـای قبـل و بعـد ، انجـام نـداده ـ که این امر به‌دلیل طولانی‌بودن زمان‌نگارش تفسیرنمونه بوده است ـ لـذا بیشتر آیه‌ها و ترکیب‌های یکسان را به گونه‌های مختلف و بعضا مخالف یکـدیگر، ترجمه کرده‌انـد. به تعبیر دیگر، بسیاری از مفردات و کلمـات یکسـان و مترادف، بـا معانی مختلفی ترجمه شـده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهایی نیز در ترجمه آیات وجود دارد و در تفسیر و توضیح آیات مشابه نیز تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود.

(۲۴)

معرّفی ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌ای با عنوان قرآن کریم که با خطاطّی عثمان طآه و با خط نسـخ در سال ۱۳۸۰ ه ـ ش به چاپ رسید، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صـفّارزاده است. در این مصـحف شریف علاوه بر اصل آیات، ترجمه فارسی و انگلیسی نیز در زیر هر آیه نوشته شده و در انتهای قرآن مقدّمه‌ای با عنوان ترجمه معانی قرآن کریم آمده که در آن نویسـنده در مورد مباحث کلّی ترجمه، ضـرورت ترجمه انگلیسی و توضیحاتی در مورد روش این ترجمه ارائه داده است.

مترجم در مقدمه‌ای که در پایان این ترجمه ۱۵۲۸ صفحه‌ای ـ که در قطع رحلی به چاپ رسیده است ـ تفاوت اصلی این ترجمه را با ترجمه‌های موجود فارسـی و انگلیسی، جایگزین معادل برای اسماءُالحُسنی یا نام‌های نیکوی خداوند، در ارتباط با آیات قرآن مجید می‌داند، همچنین در این ترجمه، اصـطلاحات فنّی و تخصّصـی قرآن را جایگزین ترجمه‌های تحت‌اللفظی رایج قرار داده و ترجمه را به‌صورت روان و سـلیس و بـا اسـتفاده از دسـتورزبان فارسـی به‌صورت محتوایی نگـارش نموده است و بعضـا ترجمه تفسیرگونه‌ای صورت

(۲۵)

گرفته که به‌صورت پی‌نویس در ترجمه منعکس گردیـده و گاهی به‌صورت کلماتی در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اینکه معنا توسعه یابد و ارتباط بیشتری با مخاطبان صورت گیرد.

از ویژگی‌هـای مهمّ این اثر، رعـایت ادب الهی در نوشـتار و ترجمه و رعـایت مطـابقت فارسـی و انگلیسـی با اصل کلام الهی است. مترجم، این اثر را حاصل حـدود ۳۰ سال مطالعه مشـتاقانه و پژوهشـگرانه توأم با یادداشت‌برداری از تفاسیر کشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البیان، مواهب عِلِّیَّهْ، منهـج‌الصادقین، طبـری، سـورآبادی ، ترجمه قرآن کمبـریج، المیـزان، نمـونـه و آثـار مفسّـران و مترجمـان معاصــر به فارســی و انگلیســی می‌دانـد. در این اثر تلاش فراوانی شده تا اشـتباهات و خطاها به حدّاقل ممکن برسد. این ترجمه که ترجمه‌ای آزاد از قرآن کریم است، بـا داشـتن ویژگی‌های فوق، به‌دلیل قطور بودن و داشـتن دو ترجمه (فارسـی و انگلیسـی) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّی قرار گرفته و می گیرد.

(۲۶)

معرفی ترجمه «مصطفی رحماندوست»

ترجمه قرآن کریم به فارسی امروزی روان و ساده و بدون گرایش‌های خاص و تفسیرگونه به قلم آقای مصطفی رحماندوست جزء ترجمه‌های جدید قرآن می‌باشد که از سبک و سیاق «قواعد فارسی‌نویسی» تبعیت کرده است .

نگارنده از مؤلفین و شاعران کتب کودکان و نوجوانان و از برجستگان فرهنگ و ادب معاصر ایران می‌باشد .

این ترجمه در ۳۰ مجلد هر جزء یک مجلّد به قطع جیبی به چاپ می‌رسد که فعلاً چاپ دوم جزء سی‌ام به همّت مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم با خط استاد غلامرضا صفامهدوی مطابق با قرائت عاصم به روایت حفص و ویرایش استادحسین استادولی در تیراژ ۱۱۰۰۰ به چاپ رسیده است ، چاپ آزمایشی (اوّل) آن (جزء سی‌ام) با همّت آقای عبدالعظیم فریدون انجام شده و توسط آقایان بهاءالدین خرمشاهی ، مصطفی دلشاد تهرانی ، سیدحسین صدرالحافظ ، رفیعی ، خانم پروین بهارزاده مورد نقد و بررسی قرار گرفته است .

مترجم سعی کرده از تعابیر مفهومی تفسیر دوری جوید و به ترجمه کلمه به کلمه قرآن بپردازد ، که در نهایت با سبکی ساده ، روان و ترجمه تحت‌اللفظی مطابق فهم نوجوانان تهیه شده است .

(۲۷)

مترجم عنوان کرده : «در این کار سعی شده با استفاده از معتبرترین‌تفسیرها و ترجمه‌های قرآن، معنی آیات الهی به زبان فارسی سالم و ساده و قابل فهم برای نوجوانان تألیف شود» .

البته سزاوار بود می‌فرمودند از کدام تفسیر و ترجمه استفاده شده است .

یُنادی مُنادٍ یَوْمَ الْقِیامَةِ اَلا اِنَّ کُلَّ حارِثٍ مُبْتَلی فی حَرْثِه وَ عاقِبَةِ عَمَلِه غَیْرَ حَرَثَهِ الْقُرْآن فَکُونُوا مِنْ حَرَثَتِه وَ اَتْباعِه وَ اسْتَدَلُّوهُ عَلی رَبِّکُمْ وَ اسْتَنْصِحُوهُ عَلی اَنْفُسِکُمْ وَ اتَّهَمُوا عَلَیْهِ آرَائَکُمْ وَ اسْتَغِشُّوا فیه اَهْوائَکُمْ ؛ آن گاه که قیامت بر پا شود و خلایق برای حسابرسی و جزا و پاداش به‌پا خیزند منادی ندا می‌دهد و این واقعیت را به اهل قیامت خبر می‌دهد که هان ! ای انسان‌ها بدانید هر انسانی امروز در عاقبت و پایان کار ، گرفتار و مبتلا به آثار و نتایج و محصول کشته خویش است ، مگر کسانی که در دنیا اعتقادات و اعمال و رفتار خویش را بر اساس دستورها و راهنمایی‌های قرآن شکل داده‌اند . تنها این افراد هستند که از نتایج و آثار و اعمال و رفتار و اعتقادات خویش راضی‌اند و هرگز احساس غبن نمی‌کنند .(۱)

۱- نهج‌البلاغه خطبه ۱۷۵.

(۲۸)

معرّفی ترجمه «مهدی الهی قمشه‌ای»

ترجمه قرآن مجید با نثری شیوا و روان یکی از آثار شادروان مهدی (محی‌الدّین) الهی قمشه‌ای است، وی در سال ۱۳۱۸ هجری قمری در شهرضا (قمشه) اصفهان متولد شد و در فقه و اصول و منطق و کلام و فلسفه و حکمت تحصیل نمود. سالیان متمادّی به تدریس عربی و فلسفه در دانشکده معقول و منقول اشتغال داشت و در دوازدهم ربیع‌الثانی سال ۱۳۹۳ ه ـ ق مصادف با ۲۵ اردیبهشت سال ۱۳۵۲ ه ش بدرود حیات گفت. از او تألیفات مختلفی بجا مانده که از جمله آن‌ها ترجمه صحیفه سجادیّه و ترجمه مفاتیح‌الجنان است .

ترجمه قرآن مجید وی، پس از دوره طولانی ترجمه‌های تحت‌اللفظی، اوّلین ترجمه آزاد به زبان فارسی است . این ترجمه که آمیخته با نکات تفسیری است، بسیار روان و آسان است و مورد اقبال عامّه مردم قرار گرفته و ده‌ها بار در قطع‌های مختلف و

به‌صورت‌های گوناگون به چاپ رسیده است. اوّلین چاپ این قرآن در سال ۱۳۲۳ ه ـ ش توسط کتاب‌فروشی اسلامیّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسیله محمّد باقر بهبودی و حسن مسعودی، ویراستاری شد . اما خالی از غلط‌های علمی نیست و فرزند ایشان (۲۹)

حسین الهی قمشه‌ای، سال‌ها بعد، ویرایش جدیدی انجام داد و علاوه بر آن، ویرایش علمی جدیدی در سال‌های اخیر به همت آقای حسین استادولی انجام گرفت که توسّط دارالکتب اسلامیه در سال ۱۳۷۷ مجدّدا به چاپ رسیده است .

توضیحاتی بر اساس اعتقادات شیعه بر این ترجمه که به نثر امروزی و ساده و شیوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . این توضیحات تفسیرگونه در بسیاری از موارد از اصل ترجمه قابل تفکیک نیست و این، یکی از معایب این ترجمه است . سبک و سیاق این ترجمه، آزاد و خلاصهٔالتفسیر است و در بسیاری موارد مترجم خود را به اصل کلام محدود نکرده و توضیحات مفصلی را به ترجمه افزوده است. این توضیحات عموما برگرفته از تفاسیر هستند و در میان دو پرانتز آمده‌اند. بیشتر این توضیحات، به‌گونه‌ای هستند که رشته کلام را قطع نمی‌کنند و ساختار ادبی جملات را از بین نمی‌برند، ولی برخی از توضیحات نیز هستند که از ترجمه متن جدا و مستقلّ می‌باشند که طبعا این‌گونه توضیحات، رشته اصلی سخن را قطع می‌کنند .

در مجموع می‌توان گفت که این ترجمه، ترجمه‌ای روان و همه‌فهم است و از آن جهت که فصل‌الخطاب ترجمه‌های تحت‌اللفظی بوده، اولین ترجمه فارسی است که در تدوین آن به دستور زبان فارسی توجّه شده، کاری ستودنی و قابل‌تقدیر است. البته در ترجمه، بی‌دقّتی‌هایی نیز به چشم می‌خورد و وجود اغلاط و اشتباهات نیز در آن مشهود است. وجود افتادگی‌هایی در ترجمه آیات و از طرفی نقل به معنا کردن تعدادی از عبارات ناشی از عدم مطابقت دقیق ترجمه با آیات می‌باشد . (۳۰)

معرّفی ترجمه «محمّد مهدی فولادوند»

ترجمه قرآن کریم به فارسی امروزی و ساده و بدون گرایش‌های خاصّ و افراطی که در آن نه فارسی‌گرایی مُفْرِط و نه عربی‌گرایی وجود دارد، کاری است از محمد مهدی فولادوند فرزند مرحوم محمد حسین بختیاری که در اول دی‌ماه ۱۲۹۹ ه ش در شهرستان اراک متولّد شده است. او که پس از سال‌ها تحصیل در پاریس، به تهران بازگشت؛ سالیان متمادّی است که در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به تدریس موادّ مختلف درسی مشغول است. از وی بیش از ۳۰ جلد کتاب فارسی و فرانسه منتشر شده است که مهم‌ترین اثر وی، ترجمه قرآن کریم به زبان فارسی است که در سال ۱۳۷۳ از سوی دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی با ویرایش محمدرضا انصاری و سیّد مهدی برهانی، چاپ و نشر یافته است.

این ترجمه که بسیار مفهوم و روان است، از دقّت بی‌نظیر در مطابقت با متن مقدّس قرآن کریم برخوردار می‌باشد، به گونه‌ای که حتّی تأکیدهایی را که در نثر و زبان عربی و نیز قرآن کریم فراوان و در زبان فارسی بسیار کمیاب است ، به نحوی ظاهر کرده است . روش مترجم در ترجمه، میانه‌ای از ترجمه تحت‌اللّفظی و ترجمه محتوایی می‌باشد یعنی دقّت در مطابقت ترجمه با (۳۱)

اصل آیه و خوشخوانی و روانی آن هیچ‌کدام فدای دیگری نشده و در مواردی ترجمه دارای توضیحاتی می‌باشد که در داخل گیومه آمده است.

ترجمه فولادوند یکی از دقیق‌ترین و شیواترین ترجمه‌های معاصر است که برخی صاحب‌نظران آن را از حیث صحت و امانت و به‌کارگیری معادل‌های مصطلح درفارسی امروزی و در عین‌حال، روانی، شیوایی و سادگی، بهترین ترجمه درمیان ترجمه‌های منتشر شده در پنجاه سال اخیر می‌دانند. از ویژگی‌های کم‌نظیر این ترجمه، همّت مترجم در ارائه یک ترجمه آهنگین در سوره‌های مکی

انتهای قرآن است. همچنین هماهنگی در ترجمه واژه‌های مشابه در سراسر ترجمه رعایت شده است.

باوجود ویژگی‌های مثبت‌این ترجمه، موارد قابل تأمّلی نیز در آن وجود دارد که عبارتند از: استفاده نابجا و زیاد از علائم ویراستاری ، اشکالات املایی از جمله نوشتن «می» و «همی» با فعل. قرآن‌پژوهان زیادی ضمن معرّفی این اثر به نقد و بررسی آن پرداخته‌اند و ضمن بررسی نقاط مثبت و ویژگی‌های آن به نقاط ضعف آن نیز اشاره کرده‌اند.

(۳۲)

معرّفی ترجمه منظوم کامل قرآن کریم ـ «امید مجد»

قرآن‌نامه، اوّلین ترجمه منظوم کامل قرآن می‌باشد که در سال ۱۳۷۶، در ۱۲۲۲ صفحه منتشر شده است.

این‌اثرکه شامل ۱۸هزار بیت می‌باشد، درمدت ۳۰۰ روز توسّط امید امجد (متولد ۱۳۵۰ شمسی) از شهر نیشابور، سروده شده است که این عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. یکی از ویژگی‌های این ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از هرگونه لغت عربی ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.

از نکات برجسته این اثر، عدم تکرار ابیات و اشعار است، به‌گونه‌ای که حتّی در آیات تکراری در یک‌سوره مثل سوره مبارکه «اَلرَّحْمن» که آیه شریفه «فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُما تُکَذِّبانِ» ۳۱ بار تکرار شده برای هر آیه، بیت دیگری سروده شده و هیچ‌یک از ابیات تکراری نیست.

مترجم در این اثر سعی کرده در حد امکان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بیان کند، به‌صورتی که معنای کامل در کمترین لغات بیان شود . گرچه در برخی موارد که برای ترسیم صحنه لازم بوده توضیحاتی اضافه‌کنند، به اصل

(۳۳)

ترجمه اضافه شده است. وی مبنای علمی ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسی فولادوند و خرّمشاهی قرارداده است، ولی در بسیاری از موارد، توضیحاتی آورده که در دو ترجمه یاد شده وجود ندارد.

این ترجمه ـ که هم از لحاظ قرآنی و هم از لحاظ ادبی قابل توجّه است ـ تحوّلی جدید را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان به قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعی کرده در ترجمه سوره‌هایی که دارای آیات کوتاه هستند، آیه را در یک بیت ترجمه کند که این ایجاز در سوره‌هایی مانند ناس و توحید به حد اعلای خود رسیده، به‌گونه‌ای که هرآیه در یک مصرع ترجمه شده است.

از ویژگی‌های دیگر این ترجمه، آن است که شیوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّی در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعی کرده برای ترکیبات و تعابیر یکسان از ابیات و اشعار متفاوت استفاده‌کند.از نکات قوّت این ترجمه می‌توان به روانی و گویایی‌نسبی اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره کرد، به گونه‌ای که مترجم سعی کرده در حدّ امکان، معانی را در

(۳۴)

کم‌ترین واژگان بیان کند. همچنین وزن حَماسِی و بحر متقارب است(۱).

محمد حسن زمانی در مقاله نگاه و نقدی بر ترجمه‌های آهنگین و منظوم قرآن، در نقد این اثر نکاتی را بیان کرده که از جمله آن‌ها: افزوده‌های توضیحی غیرلازم که برخلاف شیوه متعارف در داخل دو گیومه قرار گرفته و با مواردی بدون تفکیک از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضی کلمات و قیود و بعضی جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوایی را می‌توان نام برد.

قرآن شفادهنده‌ای است که بیماری‌های وحشت‌انگیز را بزداید ، قدرتی است که یاورانش شکست ندارند و حقّی است که یاری‌کنندگانش مغلوب نشوند .

خدا قرآن را فرونشاننده عطش علمی دانشمندان و باران بهاری برای قلب فقیهان و راه گسترده و وسیع برای صالحان قرار داده است . قرآن دارویی است که با آن بیماری وجود ندارد ، نوری است که با آن تاریکی یافت نمی‌شود .

(بخشی از خطبه ۱۹۸ نهج‌البلاغه علی «ع»)

۱– از اوزان ادبیات شعری است که خواننده را به شور و شوق می‌آورد.

(۳۵)

آشنایی با ۲ سایت فارسی قرآنی

(حاوی متون تفسیری)

۱ـ WWW.Qurandatabank.com (org.net) پایگاه قرآن‌پژوهی :

این سایت اینترنتی بنا به پیشنهاد مؤسسه قرآنی تفسیر جوان و با سرمایه‌گذاری مشترک مؤسسه مذکور و مؤسسه پارسا و ریاست محترم جمهوری و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با صرف حدود ۲۰۰/۰۰۰/۰۰۰ میلیون تومان پس از ۲ سال مطالعه و بررسی در ماه مبارک رمضان ۸۱ در دهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم راه‌اندازی شد . این سایت شبکه‌ای قرآنی محض با استفاده از ۱۰ هزار عنوان کتب قرآنی به زبان‌های فارسی، عربی، انگلیسی ، فرانسه ، آلمانی، اردو، پرتقالی، روسی ، ترکی و ... دارای بانک اطّلاعاتی بسیار قوّی ، قابلیّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات کتاب‌شناسی ، چکیده‌ها و برخی از متون اصلی آن‌ها می‌باشد، بانضمام صفحات داخلی شامل :

ـ اخبار : شامل خبرهای‌قرآنی و محافل‌قرآنی .

ـ پرسش و پاسخ : کلیه بینندگان این صفحه می‌توانند پرسش‌های خود را در زمینه قرآن مطرح کرده و در کوتاه‌ترین زمان ممکن، پاسخ آن را دریافت کنند.

(۳۶)

ـ گالری : شامل تصاویر زیبای قرآنی می‌باشد.

ـ قاریان : زندگی‌نامه قاریان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصویر و صوت قاری .

ـ گزیده متون قرآنی : دارای متن کامل کتاب‌های قرآنی .

ـ مقاله شناسی : در این قسمت، متن کامل گزیده‌های مقالات موجود در شبکه به نمایش گذاشته می‌شود.

ـ آموزش : دارای بخش‌های زیر می‌باشد :

الف) روخوانی

ب) تجوید

ج) قرائت

د) چگونگی بهره گیری از تفاسیر قرآن

ـ دفتر یادبودها: در این قسمت، بینندگان شبکه می‌توانند یادداشت‌ها و نظرات خود را روی شبکه قرار دهند.

ـ درصفحه آغازین صوت کامل قرآن با صدای استاد عبدالباسط و استاد منشاوی و استاد پرهیزگار، بانضمام متن قرآن با انتخاب آیات مورد نظر با زیرنویس ترجمه آیت اللّه مکارم شیرازی و ترجمه لاتین مورد استفاده بینندگان قرار خواهد گرفت .

(۳۷)

۲ ـ WWW. QuranChildren.com پایگاه قرآنی کودکـان :

ایـن شبکـه جهـت تشـویـق و تـرغیب کـودکـان بـه نقّاشـی موضوعـات قرآنی بخصوص داستان‌های قرآنی راه‌انـدازی شـده است. کودکـــان مـی‌تواننـــد بـه دلخـواه، هر یـک از موضوعـات قرآنی را، نقاشـــی و بـه نشـانی الکـترونیکی Webmaster @ QuranChildren.com ارسـال کننـد تـا در اوّلیـن فرصت، به‌نـام فرسـتنده، بر روی شـبکه قرار گیرد. همچنین بازدیدکننـدگان می‌توانند از طریق موضوع نقّاشی ، نام نقّاشی یا موضوع قرآنی، جست‌جو را انجام دهند و تصاویر موجود در شبکه را ملاحظه کنند. درمان خود را از قرآن بخواهیـد و در سـختی‌ها از قرآن یاری بطلبیـد ، که در قرآن درمان بزرگ‌ترین بیماری‌ها یعنی کفر و نفاق و سرکشی و گمراهی است ، پس به وسیله قرآن خواسته‌های خود را از خدا بخواهید و با دوستی قرآن به خدا روی آورید و به وسیله قرآن از خلق خدا چیزی نخواهید ، زیرا وسیله‌ای برای تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .

(خطبه ۱۷۶ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۳۸)

آشنایی با نرم‌افزار قرآنی صبا و دبستان

این ۲ نرم‌افزار با نامهای «صبا» و «دبسـتان قرآن» با تلاش دفتر تحقیقاتی یاسـین و یاسـین رایانه به بازار عرضه شده است که نرم‌افزار دبستان قرآن ویرایش جدید نرم‌افزار صبا است.

معرفی نرم‌افزار صبا

این نرم افزار با هدف آموزش قرآن برای کودکان دارای بخشهای جذّاب و متنوع به شرح زیر می‌باشد:

۱ ـ آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن .

۲ ـ ۲ دوره کامل ترتیل قرآن کریم (استادان منشاوی و دصفر) .

۳ ـ ترجمه گویای قرآن کریم (استاد فولادوند) .

۴ ـ دانستنیهـای گوناگون قرآن (پیامبران ، گیاهان ، رنگها) .

۵ ـ قطعاتی فیلم از داستانهای پیامبران و قاریان خردسال .

۶ ـ ۲۴ قصه قرآنی همراه با تصاویر زیبا .

۷ ـ آداب تلاوت قرآن .

۸ ـ امکان حفظ سوره‌های کوچک قرآن .

این نکته نیز قابل ذکر است که دانسـتنیهای قرآن به‌صورت معما و سؤالات چهارگزینه‌ای مطرح می‌گردد و کودک با انتخاب گزینه صحیح سؤالات را در موضوعات مختلف دنبال می‌کند .

نرم‌افزار صـبا همچنین مفتخر به دریافت لوح‌تقدیر قرآن کریم از ریاست محترم جمهوری ، تایید توسط کارشـناسان آموزش قرآن و وزارت

(۳۹)

آموزش و پرورش و انتخاب به عنوان نرم‌افزار آموزش برگزیده در نهمین نمایشگاه قرآن کریم می‌باشد.

نرم‌افزار دبستان قرآن

نرم‌افزار دبستان قرآن ، اولین برنامه جامع آموزش و کمک آموزشی دینی و قرآن دوره ابتدایی است که استفاده از صفحات با طرح و رنگ زیبا و بازیهای قرآنی مختلف مانند مار و پله آن را برای کودکان و دانش آموزان دوره ابتدایی بسیار جذّاب نموده است .

۱ ـ آموزش کتاب قرآن به شیوه‌ای جدید و جذّاب .

۲ ـ آموزش کتاب دینی توسط آموزگاران مجرّب خانم و آقا همراه با آیات ، احادیث، دانستنیهای بیشتر ، پرسش و پاسخ و سایر مطالب مفید و متنوع .

۳ ـ آموزش اذان ، اقامه ، نماز و آداب تربیتی همراه با صوت و تصویر.

۴ ـ ترتیل و قرائت جزء ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ قرآن با صدای مشهورترین قاریان جهان .

۵ ـ امکان حفظ ۳ جزء آخر قرآن با ۴ شیوه مختلف .

۶ ـ گردش علمی شامل: دانستنیهای قرآن ، ضرب‌المثلها، مشاهیر ، آیا می‌دانید که ؟

۷ ـ قصه‌های زیبا، نغمه‌های دلنشین و فیلمهای ویدئویی متناسب با موضوع بحث‌ها ، سرگرمی‌های متنوع شامل: مارو‌پله ، لبخند ، معمّا، دوتایی‌ها، جورچین و نقاشی .

(۴۰)

تحلیل آماری مربوط به شرکت کنندگان در «اولین کارگاه آموزشی مفسّرین جوان»

[تهران ـ نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم]

تعداد کل شرکت‌کنندگان : حدود ۲۰۰۰ نفر

شرکت‌کنندگان خانم : ۸۰۰ نفر

شرکت‌کنندگان آقا : ۱۲۰۰ نفر

میانگین سنّی شرکت‌کنندگان :

افراد بین ۱۶ تا ۲۰ سال ۷۰۰ نفر

افراد بین ۲۰ تا ۲۵ سال ۷۰۰ نفر

افراد بین ۲۵ تا سال به‌بالا ۶۰۰ نفر

سطح تحصیلات شرکت کنندگان :

زیر دیپلم : ۶۶۰ نفر

دیپلم و فوق دیپلم : ۸۰۰ نفر

لیسانس و بالاتر : ۵۴۰ نفر

مدّت فعالیّت کارگاه آموزشی : ۲۴ روز از ششم تا پایان ماه مبارک رمضان (۱۹ دی‌ماه تا ۱۴ آذرماه ۸۱)

توضیح: کلیه افراد شرکت‌کننده در مسابقه روش اُنس با قرآن (روش مراجعه موضوعی فوری به تفاسیر قرآن کریم) از ۲۰ نمره، نمرات بالای ۱۵ را کسب کرده‌اند.

(۴۱)

(۴۲)

به ریسمان قرآن چنگ زن و از آن نصیحت‌پذیر ، حلالش را حلال و حرامش را حرام بشمار و حقّی را که در زندگی گذشتگان بود تصدیق کن و از حوادث گذشته تاریخ ، برای آینده عبرت گیر ، که حوادث روزگار با یکدیگر همانند بوده و پایان دنیا به

آغازش می‌پیوندد و همه آن رفتنی است .

نام خدا را بزرگ دار و جز به حقّ سخنی بر زبان نیاور ؛ مرگ و جهان پس از مرگ را فراوان به یادآور ، هرگز آرزوی مرگ مکن جز آن‌که بدانی از نجات یافتگانی ؛ از کاری که تو را خشنود و عموم مسلمانان را ناخوشایند است بپرهیز ، از هر کار پنهانی که در آشکار شدنش شرم داری پرهیز کن ، از هر کاری که اگر از کننده آن پرسش کنند ، نپذیرد یا عذرخواهی کند ، دوری کن ، آبروی خود را آماج تیر گفتار دیگران قرار نده و هر چه شنیدی بازگو مکن ، که نشانه دروغگویی است و هر خبری را دروغ مپندار ، که نشانه نادانی است .

خشم را فرونشان و به هنگام قدرت ببخش و به هنگام خشم فروتن باش و در حکومت مدارا کن تا آینده خوبی داشته باشی ، نعمت‌هایی که خدا به تو بخشیده نیکودار و نعمت‌هایی که در اختیار داری تباه مکن و چنان باش که خدا آثار نعمت‌های خود را در تو آشکار بنگرد . (نامه ۶۹ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۴۳)

جلد ۲

مقدّمه

قرآن کریم به عنوان معجزه جاوید پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و قانون اساسی دین مبین اسلام ، نیازمند تفسیر و تبیین است . به‌سبب فاصله‌گرفتن از زمان نزول قرآن ، گسترش اسلام در جهان و ظهور مسائل علمی نو ، نیاز به تفسیر ، بیش از پیش احساس می‌شود . میراث گران‌سنگ تفسیر قرآن با گذر ایّام و بروز مکتب‌های فکری از دوره تدوین تا کنون به نسل ما منتقل شده و صدها تفسیر ـ به طور کامل یا ناقص ـ توسّط دلباختگان به قرآن با تحمّل سختی‌های فراوان و به‌خاطر خدمت به قرآن نگاشته شده است . اینک در آغاز هزاره سوّم ، شناخت این تفاسیر برای جوانان عزیز ، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تلقّی می گردد .

در پاسخ به این نیاز روزافزون، برای ایجاد «جهش تفسیری در جامعه» ، کتاب حاضر تألیف شده است تا ضمن آموزش دوساعته روش مراجعه «موضوعی» به انواع منابع و تفاسیر قرآنی(۱) با تفکّر و تدبّر در آیات انتخابی، زمینه مناسب برای اُنس با قرآن و استفاده اخلاقی ، ایمانی، عرفانی و علمی ازآن و دریافت نسخه شفابخش برای تأمین نیازهای مادّی و معنوی در جامعه فراهم شود .

۱- (Refrence guide of Quran Sources).

(۳)

این روش جدید ، حاصل تجارب عملی ۲۰ ساله جلسات تفسیر قرآن می‌باشد که توسّط مؤلّف برای مخاطبین مقاطع سنّی راهنمایی، دبیرستانی و دانشگاهی و طلاّب حوزه‌های علمیّه برگزار شده است و برای نخستین‌بار در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۸۱ در بخش جوان نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم ، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان میهن عزیزمان قرار گرفت . در این کتاب ، فهرست ۳۵۰ موضوع روزمرّه و کاربردی قرآن کریم ، که بر اساس تحقیقات میدانی از دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های کشور تحت عنوان «نیازسنجی قرآنی جوانان» استخراج شده به شما معرّفی می گردد . همچنین با معجم‌ها و فرهنگ‌نامه‌های موضوعی الفبایی الفاظ قرآنی ، ترجمه‌های مشهور قرآن مجید و ویژگی‌های اختصاصی آن‌ها ، فرهنگ‌نامه‌های معتبر لغات قرآنی و مجموعه‌ای از تفاسیر تشیّع و تسنّن که هر یک از ویژگی‌های منحصر به فردی در جهان اسلام برخوردار هستند ، آشنا می‌شوید . منابع مذکور در سه سطح ، تفکیک شده‌اند که «سطح یک» مخصوص نوجوانان و جوانانی است که با زبان عربی آشنا نیستند و «سطح دو» ویژه کسانی است که با زبان عربی در حدّ متوسّط آشنایی دارند. سطح ۳ برای کسانی که به‌زبان عربی تسلط داشته و

معلم و مربی تفسیر می‌باشند

(۴)

طراحی شده است. علاوه بر این ، «روش‌چکیده‌نویسی‌موضوعی‌تفسیرقرآن» در یک فصل مستقلّ کتاب درج شده است.

همچنین مراحل انجام کار در «کارگاه آموزشی مفسّرین جوان» که از طریق سایت‌های اینترنتی و نرم‌افزارهای قرآنی نیز قابل اجرا می‌باشد ، به‌همراه ۱۰ سایت اینترنتی و ۱۰ نرم‌افزار مشهور قرآنی حاوی متون تفسیری شرح داده شده است .

شما پس از مطالعه این کتاب به تنهایی قادر خواهیدبود تایک «کارگاه‌آموزشی‌مفسّرین‌جوان» را در دبیرستان، دانشگاه، باشگاه اندیشه‌های آسمانی، مسجد، مدرسه، محل کار خود و ... اداره کنید

ممکن است شما خواننده جوان این کتاب سؤال کنید که آیا بهتر نیست به‌جای آموزش و تبلیغ «روش انس با قرآن» کلاس‌های تفسیر قرآن را برگزار و یا در آن شرکت کنیم؟ در پاسخ عرض می‌کنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهیگیری به خریداران ماهی است .

یعنی به‌جای آنکه فقط یک نفر یا یک گروه «ماهی بگیرند» و گروه دیگری فقط «مصرف‌کننده» باشند، آیا بهتر نیست «روش ماهیگیری ، قایق سواری و شنای در دریا» را یاد بگیریم و به دیگران نیز آموزش دهیم؟ زیرا

(۵)

در این‌صورت به‌جای یک ماهیگیر، هزاران ماهیگیر جوان خواهیم داشت و به‌جای مصرف ماهی صید شده توسط دیگران، خودمان ماهی را صید می‌کنیم که لذتی مضاعف دارد.

در کار با تفسیر قرآن نیز استدلال همین است . بنده ضمن آنکه برگزاری جلسات تفسیر قرآن را کار مقدس و مبارکی می‌دانم، اعتقاد دارم بهتر است با توجه به کمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزیز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعی فوری به تفسیرهای قرآن کریم را آموزش دهیم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتی که حال و حوصله و نشاط داشته باشند، خودشان بدون حضور مکرر به استاد ، ابزار کار را در دست گرفته و در دریای زیبا و سراسر شگفتی و عظمت قرآن‌کریم وارد شوند . آنگاه خواهند دید که مراجعه مستقیم به قرآن کریم و تفسیرهای فراوان و متنوعی که هرکدام گلی از این گلستان زیبا را مورد ارزیابی و تشریح قرارداده‌اند ، چه لذّت عمیق و پایداری را در سراسر وجود آن‌ها ایجاد خواهد کرد و همین تکرار دل نهادن به دریا و راز و نیاز با امواج آرام بخش آن موجب «انس با دریا» خواهد شد که هیچ چیز دیگری جای آن را نمی‌گیرد و این‌همان چیزی‌که ما تحت عنوان «روش انس با قرآن» به دنبال آن هستیم .

مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان آمادگی دارد تا

(۶)

به‌صورت رایگان و فی‌سبیل‌اللّه نسبت به آموزش حضوری مربّیان و معلّمین قرآنی داوطلب و نظارت تخصّصی بر «کارگاه‌های آموزشی مفسّرین جوان» در دانشگاه‌ها، دبیرستان‌ها، مراکز و سازمان‌های مختلف و همچنین آموزش غیرحضوری (مکاتبه‌ای) سایر اقشار جامعه خصوصا نوجوانان و جوانان عزیز همکاری نماید . در صورت تمایل با شماره ۰۹۱۱۲۰۸۵۳۲۲ تماس بگیرید .

ضمنا در صورت تمایل سطح (۱) ، سطح (۲) و سطح (۳) روش انس با قرآن را با تهیّه کتاب آن فرابگیرید تا بتوانیم با اعطای گواهینامه پایان دوره سطح (۳) (سطح عالی) به جنابعالی، از وجود نورانی شمابرای آموزش سایرجوانان عزیز استفاده کنیم .

در خاتمه لازم می‌دانم از جناب حجۀالاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور و جناب آقای مهدی ایزدی و سرکار خانم زهره شفیع که در تهیه این مجموعه تلاش‌های کارشناسی و مؤثری داشته‌اند تشکر و قدردانی نمایم .

دوست قرآنی شما

دکتر محمّد بیستونی

رئیس هیئت مدیره مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان

تهران ـ دی مـــاه ۱۳۸۱

(۷)

شناخت کلیات روش اُنس با قرآن

قرآن کریم «هُدَیً لِلنّاس» (۱)است و برای راهنمایی همه مردم نازل شده است، بنابراین اگر مقاطع سنّی مختلف نمی‌توانند به‌سادگی با قرآن ارتباط برقرار کنند و امکان اُنس با قرآن برای آن‌ها به راحتی ایجاد نمی‌شود، به دلیل «ضعف پیام وحی» نیست، بلکه به‌دلیل «ضـعف مربّیان و مبلّغان» است که به‌صورت سنّتی و بدون توجّه به شرایط سنّی و اقتضائات جوانی، تفسیرهای پرحجم با بحث‌های پیچیده حرفه‌ای را به‌صورت تکراری چاپ و منتشر می‌کنند. درحالی که جوان امروزی به تفسیرهایی در قطع کوچک و با متن ساده نیاز دارد که دربردارنده بحث‌های علمی روز و پاسخ به نیازهای ملموس زندگی باشد.

از سوی دیگر ، واژه «ناس» از کودک دبستانی تا دانشجوی دانشگاهی را شامل می‌شود، بنابراین باید روش‌های جدیدی ارائه شود که مخاطب دبستانی تا دانشگاهی هرکـدام متناسب با درک و فهمشان بتوانند «پیام قرآن» را دریابند و با آن ارتباط برقرارکنند و از طریق تدبّر و تفکّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره این اُنس ، تجلّی محتوای قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.

۱- آیه ۱۸۵ سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اُنْزِلَ فیهِ الْقُرآنُ هُدیً لِلنّاسِ و بَیِّناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقان...).

(۸)

در همین رابطه، قرآن کریم می‌فرمایـد : وَ ما اَرْسَـلْنا مِنْ رَسُولٍ اِلاّ بِلِسانِ قَوْمِه لِیُبَیِّن لَهُمْ ... :(۱) (ما هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر به زبان قومش تا حقایق را برای مردم آشکار سازد) و در آیه دیگری می‌فرماید: وَ ما اَرْسَلْناکَ اِلاّ کافَّةً لِلنّاسِ بَشیرا و نَذیرا :(۲) (تو را به‌سوی همه مردم فرستادیم تـا آن‌هـا را بشـارت دهی) . خداونـد انبیـاء را فرسـتاد تا به «زبان عادّی» با مردم خود گفت‌گو کننـد و مقاصد خود را به دیگران بفهمانند.(۳)

همچنین در جـای دیگری می‌فرمایـد: کِتـابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَیْکَ لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُمات اِلَیَ النُّورِبِاِذْنِ رَبِّهِمْ : (ما به تو کتاب دادیم تا مردم را از تاریکی و جهل به سوی نور و آگاهی هدایت کنی).

پیـام سـه آیـه شـریفه مـذکور این است که : دعـوت پیـامبران معمولاًـ از طریق یـک اثر مرموز و ناشـناخته (و با عبارات پیچیـده و نامأنوس) در قلوب پیروانشـان منعکس نمی‌شـد ، بلکه از طریق «تبیین و روشـنگری» و تعلیم و تربیت بـا همـان زبان معمولی و رایج (قابل فهم برای همه گروه‌های سنّی) صورت می‌گرفته است.(۱)

۱- آیه ۴ سوره ابراهیم .

۲- آیه ۲۸ سوره سبا .

۳- تفسیر المیزان (۲۰جلدی) ، جلد ۱۲ ، صفحه ۲۰.

(۹)

در همین رابطه، امام خمینی " ره، "به نکته ظریفی به شرح زیر اشاره فرموده‌اند:

انگیزه نزول این کتاب مقدّس این است که کتاب در دسترس همه قرار بگیرد و همه از او به انـدازه سعه وجودی و فکری خودشان استفاده کنند.(۲)

یکی از حجاب‌هایی که مانع استفاده از این صحیفه نورانیّه است ، اعتقاد به آن است که جز آن که مفسّرین نوشته یا فهمیده‌اند ، کسی را حقّ استفاده از قرآن شریف نیست و «تفکّر و تدّبر را به تفسیر به رأی که ممنوع است ، اشتباه نمودند» و به واسطه این «رأی فاسد و عقیده باطله» ، قرآن شریف را از «جمیع فنون» استفاده ، عاری و قرآن را به کلّی «مهجور» نموده‌اند . در صورتی که [« استفاده‌های اخلاقی و ایمانی و عرفانی به هیچ وجه مربوط به تفسیر نیست تا تفسیر به رأی باشد ».(۳)]

۱- تفسیر نمونه ، جلد ۱۰ ، صفحه ۶۹، ذیل آیه شریفه.

۲- صحیفه نور، جلد ۲ ، صفحه ۳۴ .

۳- آداب الصَلواهٔ ، صفحه ۱۹۵ ـ ۱۹۷.

(۱۰)

اهداف طرح «انس با قرآن» به شرح زیر است

۱ ـ ایجاد اُنس بیشتر جوانان با قرآن کریم و تجلّی مفاهیم قرآن در رفتار و کردار آن‌ها .

۲ ـ رواج تفسیر قرآن کریم و آشنایی با مفاهیم انسان‌ساز وحی الهی .

۳ ـ ایجاد آشنایی کلّی نسبت به تفاسیر چاپ شده و رایج در جامعه اسلامی .

۴ ـ آموزش روش « چکیده‌نویسی » به‌منظور درج چکیده نظر هر یک از مفسّرین و استفاده کاربردی از یادداشت‌ها در مقاطع مختلف .

۵ ـ آشنایی با سبک‌های تفسیری پدیدآورندگان.

۶ ـ آموزش روش تحقیق و پژوهش موضوعی قرآن کریم .

قال رسول اللّه (ص) :مَنْ أرادَ الْعِلْمَ فَلْیُثَوِّرِ الْقُرآنَ

(لسان العرب ،۲/۱۴۹ ، مجمع‌البحرین ، ذیل «ث ،و،ر»).

کسیکه علم می‌خواهد پس قرآن را بطور عمیق بررسی‌نماید.

(۱۱)

فضای مورد نیاز « کارگاه آموزشی مفسّرین جوان » و جوایز

مسابقات

این برنامه احتیاج به‌فضایی به‌متراژ حداقل ۱۱۰ متر مربع دارد که در آن علاوه بر تمام کتاب‌های مورد نظر، مجموعه‌ای از زندگی‌نامه مفسّران و قرآن‌پژوهان فراهم می‌شود، این مسابقه ویژه خواهران و برادران از کلاس سوّم راهنمایی به بالا می‌باشد و جوایز آن به قرار زیر است :

نفر اوّل : لوح یادبود + یک سکّه بهار آزادی .

نفر دوّم : لوح یادبود + نیم‌سکّه بهارآزادی .

نفرسوّم : لوح یادبود + ربع سکّه بهار آزادی .

کلیه شرکت‌کنندگان : ۱۰ جلد کتاب به شرح زیر:

۱ ـ روش اُنس با قرآن (ویژه جوانان) .

۲ ـ کتاب «قرآن‌شناسی جوان» .

۳ و ۴ ـ دو جلد از دوره ۳۰ جلدی « تفسیر بیان» (برگرفته از تفسیر عظیم مجمع البیان مرحوم طبرسی "ره) "شامل جلد ۱، که تفسیرجزء یک و جلد ۳۰، که تفسیر جزء سی قرآن‌کریم می‌باشد.

۵ و ۶ ـ دو جلد از دوره ۲۷ جلدی «تفسیر جوان» (برگرفته از تفسیر نمونه) شامل جلد ۲۶ و ۲۷ که با هم ، تفسیر جزء ۳۰ قرآن مجید می‌باشند.

۷ ـ کتاب «راز خوشبختی» (از دیدگاه قرآن کریم).

۸ ـ کتاب «روش چکیده‌نویسی موضوعی تفسیر قرآن» .

۹ ـ «فرهنگنامه قرآنی جوان».

۱۰ ـ کتاب «فقر و ثروت از دیدگاه قرآن».

(۱۲)

روش‌ومراحل‌انجام‌کاردر«کارگاه‌آموزشی مفسّرین‌جوان»

۱ ـ انتخاب موضوع توسّط قرآن‌پژوه با مراجعه به فرهنگ‌نامه‌های موضوعی قرآن کریم .

۲ ـ کشف آیه یا آیات مرتبط با موضوع انتخابی از طریق مراجعه به معجم‌های موجود مانند :

فهرست‌واره موضوعی تفسیر بیان.

فهرست‌واره موضوعی دوجلدی تفسیر جوان.

فهرست موضوعی یک‌جلدی تفسیر نمونه.

راهنمای موضوعی یک‌جلدی تفسیر المیزان.

۳ ـ درج ترجمه آیه یا آیات منتخب با استفاده از ترجمه‌های :

بهاءالدّین خرّمشاهی .

ناصر مکارم شیرازی .

عبدالمحمّد آیتی.

محمّد مهدی فولادوند.

ترجمه کاظم معزّی .

ترجمه شعری قرآن (امید مجد) .

طاهره صفّارزاده (فارسی و انگلیسی).

۴ ـ نگارش معانی لغوی کلمات آیه یا آیات مرتبط با موضوع از طریق مراجعه به فرهنگ‌نامه‌های لغات قرآنی به شرح زیر :

(۱۳)

فرهنگ‌نامه قرآنی جوان تألیف دکتر بیستونی.

قاموس قرآن قُرَشیّ (۷ جلد در سه مجلد).

ترجمه مفردات راغب (یک جلدی).

معجم المفهرس فؤاد عبدالباقی (یک جلدی).

فرهنگ لغات قرآنی الیاس کلانتری (یک جلدی).

فرهنگنامه لغات «لِسانُ الْعَرَب» تألیف علّامه ابن منظور(۱۸ جلدی).

۵ـ در این بخش از کارگاه آموزشی، مجموعه‌ای از تفاسیر که هر یک از ویژگی‌های منحصر به فردی در جهان اسلام برخوردار است معرّفی می‌شوند ، از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

دوره ۳۰ جلدی ترجمه تفسیر مجمع‌البیان ، مرحوم طبرسی.

دوره ۳۰ جلدی تفسیر بیان ، دکتر بیستونی.

دوره ۲۷ جلدی تفسیر نمونه حضرت آیت اللّه مکارم شیرازی.

دوره ۲۷ جلدی تفسیر جوان دکتر بیستونی.

دوره ۲۰ جلدی تفسیر المیزان ، مرحوم علّامه طباطبایی.

تفسیر کشف الاسرار و عُدَّةُ الاْبْرار، رشیدّالدین میبدی.

تفسیر تسنیم ، آیت اللّه جوادی آملی .

تفسیـر نـور ، حجّت الاسلام قرائتی .

(۱۴)

۶ـ کارآموز شرکت‌کننده در «کارگاه آموزشی» ، جزوه «روش‌چکیده‌نویسی‌موضوعی‌تفسیر قرآن» را مطالعه کرده و در صورتی که با زبان عربی آشنا نباشد (سطح ۱)، با استفاده از تفاسیر خلاصه‌شده «جوان» و «بیان» ، چکیده نظر مفسّرین را به‌تفکیک و با ذکر منابع و مآخذ و نام مفسّر درج می‌کند . درصورتی که کارآموز با زبان عربی آشنا باشد (سطح ۲)، با استفاده از تفسیر عظیم مجمع‌البیان علامه طبرسی" ره "و تفسیرنمونه و تفسیر المیزان، چکیده نظر این مفسّرین را در فرم چکیده‌نویسی نظر مفسّرین خواهد نوشت . همچنین نخبگـان قرآنی کشـــور ، مسئولین دارالقرآن‌ها و مراکز قرآنی ، معلّمین و مربّیان قرآنی در مقاطع تحصیلی راهنمایی ، دبیرستان ، دانشگاه و حوزه‌های علمیّه ، به‌عنوان سطح (۳) ، تلقی می‌گردند و با همه منابع مندرج در کتاب «روش اُنس با قرآن» آشنا می‌شوند .

۷ـ زمان هر دوره کارگاه آموزشی حدود ۲ ساعت می‌باشد.

۸ـ دانش‌آموزان دبیرستانی و بالاتر می‌توانند در کارگاه شرکت کنند .

همچنین حضور مقاطع سنّی پایین‌تر در صورت

(۱۵)

داشتن آشنایی قبلی با تفسیر قرآن کریم یا حفظ‌بودن حدّاقل یک جزء قرآن بلامانع است .

۹ـ در صورت در اختیار بودن دو خط تلفن، می‌توان در برنامه‌ای تحت عنوان « ارتباط مستقیم با مفسّرین و قرآن‌پژوهان معاصر » جوانان شرکت‌کننده در کارگاه را با شخصیّت‌های مطرح قرآنی کشور ارتباط داد تا به‌صورت زنده سؤالات و پیشنهادات و نیازهای قرآنی جامعه جوان با آن‌ها در میان گذاشته شود .

۱۰ـ کلیّه مراحلی که به‌صورت مراجعه مستقیم به کتب تفسیری به کارآموز آموزش داده می‌شود، از طریق مراجعه به رایانه و به‌صورت دیجیتالی روی نرم‌افزارهای قرآنی نیز به کاربران تعلیم داده خواهد شد و نمونه‌های عملی با توجّه به علاقه جوانان مراجعه‌کننده، برای آنان جست‌جو و چاپ می‌شود. همچنین پایگاه‌های اطّلاع‌رسانی قرآنی روی شبکه اینترنت به‌صورت کلّی معرّفی می‌شوند و روش بهره‌گیری از آن، آموزش داده خواهد شد.

۱۱ـ معرّفی مهمّ‌ترین سایت اینترنتی موجود تحت عنوان (WWW.Quran databank.com(org) که با سرمایه‌گذاری مشترک مؤسّسه قرآنی تفسیر

(۱۶)

جوان ، پایگاه اطّلاع‌رسانی سراسری اسلامی (مؤسّسه پارسا) ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ریاست محترم جمهوری اخیرا راه‌اندازی شده است .

از طریق این سایت اینترنتی ، امکان آشنایی با ۰۰۰/۱۰/ عنوان کتاب مختلف قرآنی به زبان‌های فارسی ، عربی ، انگلیسی ، فرانسه و آلمانی همراه با چکیده هر کتاب به‌صورت الفبایی یا موضوعی برای اولیّن بار فراهم شده است .

قال رسول‌اللّه (ص): مَنْ أرادَ عِلْمَ الاْوَّلینَ وَ الاْآخِرینَ فَلْیَقْرَأْ الْقُرآنَ (میزان الحکمة ، ۳/۲۵۲۰ ، چاپ پنج جلدی).

کسی که دانش گذشتگان و آیندگان را می‌خواهد قرآن تلاوت نماید .

(۱۷)

۳۵۰ موضوع انتخابی برای پژوهش تفسیری‌از قرآن کریم

یک ـ خداشناسی

۱ ـ آفریدگار جهان ۲ ـ اصول دین ۳ ـ توحید ۴ ـ جهان بینی

۵ ـ حضور خدا، حمایت خدا، خوشنودی خدا ۶ ـ شرک ، مشرکان

۷ ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، ۸ ـ مواهب خدا

دو ـ جهان‌شناسی

۹ ـ آب ۱۰ ـ آفرینش ۱۱ ـ ابرها ۱۲ ـ اجرام آسمانی ۱۳ ـ انگور

۱۴ ـ انار ۱۵ ـ بادها ۱۶ ـ باران ، نزول باران ۱۷ ـ پرندگان

۱۸ ـ جغرافیای طبیعی ۱۹ ـ جنّ ۲۰ ـ جنگل‌ها ۲۱ ـ جوّ، جوّ زمین

۲۲ ـ جهانشناسی کوه ۲۳ ـ حیوانات ۲۴ ـ حرارت ۲۵ ـ حرکت

۲۶ ـ حشرات ۲۷ ـ خاک ۲۸ ـ خورشید، طلوع خورشید، طلوع صبح، طلوع فجر ۲۹ ـ خشکسالی ۳۰ ـ خزندگان ۳۱ ـ خواص اجسام ، خواص فیزیکی ۳۲ ـ رعد و برق ۳۳ ـ رنگ‌ها ۳۴ ـ روغن زیتون ۳۵ ـ گیاهان، رویاندن گیاهان ۳۶ ـ زمین ۳۷ ـ ستارگان ۳۸ ـ شهاب‌ها ۳۹ ـ شب ، شب و روز ۴۰ ـ طبیعت ۴۱ ـ عمر دنیا ۴۲ ـ غذا ۴۳ ـ فرشتگان

۴۴ ـ نعمت‌های طبیعی ۴۵ ـ جهانشناسی کوه ۴۶ ـ کهکشان ۴۷ ـ علوم طبیعی ۴۸ ـ کیوان ، گازها ۴۹ ـ ماه ۵۰ ـ منظومه شمسی ۵۱ ـ موجودات

۵۲ ـ میوه‌ها ۵۳ ـ نخل ۵۴ ـ نظام آفرینش ۵۵ ـ نور

سه ـ انسان‌شناسی

۵۶ ـ آرامش ۵۷ ـ آزمایش ، امتحان ، فلسفه آزمایش ، فلسفه آفات

۵۸ ـ ارواح ، حقیقت روح ۵۹ ـ اسباب ۶۰ ـ استراحت ۶۱ ـ استعداد

۶۲ ـ اضطراب ۶۳ ـ اطمینان ۶۴ ـ انسان ۶۵ ـ بدبختی

(۱۸)

۶۶ ـ برنامه ریزی ۶۷ ـ بلوغ ۶۸ ـ تربیت ، تعلیم و تربیت

۶۹ ـ تعلیمات اسلام ۷۰ ـ توفیق ، سلب توفیق ۷۱ ـ توسّل ۷۲ ـ توکّل

۷۳ ـ چاره‌اندیشی ۷۴ ـ چشم ۷۵ ـ حوادث ۷۶ ـ خواب ۷۷ ـ رنج

۷۸ ـ زن ۷۹ ـ سعی ۸۰ ـ شخصیت ۸۱ ـ شکوفایی استعدادها

۸۲ ـ صبر ، شکیبایی ، مقاومت ۸۳ ـ طبیعت انسان ۸۴ ـ طغیان

۸۵ ـ عشق ۸۶ ـ عمر ۸۷ ـ غرور ۸۸ ـ فال بد، فال نیک ۸۹ ـ فتنه‌شناسی ۹۰ ـ فرزندان ۹۱ ـ قاطعیّت ۹۲ ـ قلب ۹۳ ـ کودکان ، کودکی

۹۴ ـ لذّات ۹۵ ـ موفقیّت ۹۶ ـ نفس ۹۷ ـ نوجوانان ۹۸ ـ نیاز ۹۹ ـ نیرو

چهار ـ راه‌شناسی

۱۰۰ ـ آموزش ۱۰۱ ـ ابلیس ، شیطان ۱۰۲ ـ اجبار ۱۰۳ ـ ادیان، مشترکات ادیان ۱۰۴ ـ ارزش‌ها ۱۰۵ ـ اسلام ۱۰۶ ـ اعمال ۱۰۷ ـ القائات شیطانی

۱۰۸ ـ ایمان ۱۰۹ ـ اندیشه، تفکّر، فکر ۱۱۰ ـ بدعت ۱۱۱ ـ بهشت و بهشتیان ۱۱۲ ـ پاداش ۱۱۳ ـ پیشرفت ۱۱۴ ـ پیمان ۱۱۵ ـ تاریخ

۱۱۶ ـ تبلیغ و تبلیغات ۱۱۷ ـ تحقیق ۱۱۸ ـ تسبیح ۱۱۹ ـ تشخیص، حسّ تشخیص، حسّ ۱۲۰ ـ تقلید ۱۲۱ ـ تکامل ۱۲۲ ـ جهل ۱۲۳ ـ جبر، جبر و اختیار، قضا و قدر ۱۲۴ ـ حدیث ، حدیث غدیر ۱۲۵ ـ حدود الهی ۱۲۶ ـ حکمت

۱۲۷ ـ حقّ و باطل ۱۲۸ ـ خطوبات شیطان ۱۲۹ ـ خرافات، عقاید خرافی ۱۳۰ ـ دین ۱۳۱ ـ دنیا ۱۳۲ ـ سؤال ۱۳۳ ـ سحر ، ساحران

۱۳۴ ـ سرنوشت ۱۳۵ ـ سنّت‌های الهی ۱۳۶ ـ سعادت ، خوشبختی، شقاوت ۱۳۷ ـ شناخت ۱۳۸ ـ شکّ ۱۳۹ ـ شناخت شناسی ۱۴۰ ـ شیعه

۱۴۱ ـ صراط مستقیم ۱۴۲ ـ صهیونیسم ۱۴۳ ـ علم ۱۴۴ ـ فطرت

۱۴۵ ـ قیامت، محشر ۱۴۶ ـ کفر، کفران ۱۴۷ ـ گمراهی ۱۴۸ ـ مجادله، مشاجره ۱۴۹ ـ مجازات الهی ۱۵۰ ـ منطق ۱۵۱ ـ مؤمنان ۱۵۲ ـ معاد، امکان معاد، عذاب، انکار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخیان، دلایل معاد،

(۱۹)

حسابرسی ، حشر ۱۵۳ ـ نتیجه اعمال ۱۵۴ ـ نشانه‌ها ۱۵۵ ـ نعمت

۱۵۶ ـ وحی ۱۵۷ ـ هدایت ۱۵۸ ـ هدف آفرینش

پنج ـ راهنماشناسی

۱۵۹ ـ اجماع ۱۶۰ ـ امام حسین (ع) ۱۶۱ ـ امام علی (ع)

۱۶۲ ـ امام مهدی ، انتظار ، حکومت جهانی ۱۶۳ ـ اهداف بعثت

۱۶۴ ـ اهل بیت ۱۶۵ ـ پیامبر اسلام ۱۶۶ ـ پیشوایان ۱۶۷ ـ حاکمیّت

۱۶۸ ـ خلافت ۱۶۹ ـ روایات ۱۷۰ ـ رهبر ۱۷۱ ـ زیارت ۱۷۲ ـ شفاعت، شفیعان ۱۷۳ ـ عصمت پیامبران، صفات پیامبران، ارسال پیامبران، پیامبران ۱۷۴ ـ فاطمه (س) ۱۷۵ ـ معجزه ، معجزات ۱۷۶ ـ نبوّت

۱۷۷ ـ ولایت

شش ــ قرآن شناسی

هفت ــ اخلاق‌شناسی (انسان‌سازی)

هشت ــ برنامه عبادی

نه ــ احکام فردی

ده ــ احکام اجتماعی

۲۶۲ ـ اخوّت اسلامی ۲۶۳ ـ ادب ۲۶۴ ـ ارتباط ، رابطه ، روابط

۲۶۵ ـ ارتش اسلام ۲۶۶ ـ ازدواج ۲۶۷ ـ استبداد ۲۶۸ ـ استعمار ۲۶۹ ـ استقامت ۲۷۰ ـ استقلال ۲۷۱ ـ اسراف ۲۷۲ ـ اصل برائت و حلیّت ۲۷۳ ـ اصلاحات ۲۷۴ ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت ۲۷۵ ـ اعتدال

(۲۱)

۲۷۶ ـ افکار عمومی ۲۷۷ ـ اقتصاد ۲۷۸ ـ اکثریّت ۲۷۹ ـ امر بـه معروف و نهی از منکر ۲۸۰ ـ امکانات ۲۸۱ ـ امنیّت ۲۸۲ ـ انتخاب

۲۸۳ ـ انتقاد ۲۸۴ ـ انحراف ۲۸۵ ـ انحطاط ۲۸۶ ـ انضباط ۲۸۷ ـ انفاق

۲۸۸ ـ اولویّت خویشاوندان ۲۸۹ ـ بسیج ۲۹۰ ـ بهانه‌جویی

۲۹۱ ـ بی تفاوتی ۲۹۲ ـ بهتان ۲۹۳ ـ پول ۲۹۴ ـ پیوند

۲۹۵ ـ تأمین زندگی ۲۹۶ ـ تجمّل ۲۹۷ ـ تدبیر ۲۹۸ ـ تکاثر

۲۹۹ ـ تکنولوژی ۳۰۰ ـ تنظیم اسناد ۳۰۱ ـ توبیخ علماء ۳۰۲ ـ تهاجم فرهنگی و نظامی ۳۰۳ ـ ثروت، فقر، غنی، مالکیت ۳۰۴ ـ جاذبه و دافعه

۳۰۵ ـ جنگ ۳۰۶ ـ جهاد ۳۰۷ ـ جهانگردی ۳۰۸ ـ چشم زخم

۳۰۹ ـ چشم‌بندی ۳۱۰ ـ چشم‌چرانی ۳۱۱ ـ حجاب ۳۱۲ ـ حضور اجتماعی ۳۱۳ ـ حکومت ۳۱۴ ـ حیثیت ۳۱۵ ـ خرید و فروش

۳۱۶ ـ خشونت ۳۱۷ ـ خویشاوندان ۳۱۸ ـ دادگاه و دادرسی

۳۱۹ ـ داوری ۳۲۰ ـ دختر و پسر ۳۲۱ ـ دشمن‌شناسی ۳۲۲ ـ دفاع همه‌جانبه ۳۲۳ – دوستی ۳۲۴ ـ رکود اقتصادی ۳۲۵ ـ زکات

۳۲۶ ـ زندگی ۳۲۷ ـ زنا ، حدّ زنا ۳۲۸ ـ سازش ۳۲۹ ـ سرمایه‌ها

۳۳۰ ـ سعه صدر ۳۳۱ ـ سنت‌های بد، سنت‌های نیک ۳۳۲ ـ صبر، صابران، شکیبایی ۳۳۳ ـ فداکاری ۳۳۴ ـ فساد، مفسد ۳۳۵ ـ فلسفه مجازات‌ها ۳۳۶ ـ گروه‌های اجتماعی ۳۳۷ ـ لباس ۳۳۸ ـ مجاهدان ۳۳۹ ـ مسجد، مساجد ۳۴۰ ـ مسائل اقتصادی ۳۴۱ ـ مسائل اجتماعی ۳۴۲ ـ مسئولیّت ۳۴۳ ـ مستضعفان ۳۴۴ ـ مستکبران ۳۴۵ ـ مشاوره ۳۴۶ ـ مشکلات ۳۴۷ ـ نظام اجتماعی ۳۴۸ ـ نظام خانواده

۳۴۹ ـ نظام شورایی ۳۵۰ ـ وحدت

(۲۲)

روش چکیده‌نویسی موضوعی تفسیر قرآن

مقدّمه

بی‌شک آنچه که در چند دهه گذشته، موجب پیشرفت چشمگیر در همه عرصه‌های دانش و فنّ‌آوری شده است ، نظام اطّلاع‌رسانی بسامان و پرتوانی است که سیر داده‌های اطّلاعاتی را از آغاز تا انجام ، زیر نظر دارد و از آن‌ها به نیکوترین شیوه ، بهره‌برداری می‌کند .

در این نظام ، حلقه رابطی که میان تولیدکننده اطّلاعات و مصرف‌کننده نهایی آن ، جایگاهی بسیار حسّاس دارد ، داده‌های چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی است . این چکیده‌ها ـ همراه با

(۲۳)

نمایه‌های ارائه شده ـ معمولاً به پژوهشگران این امکان را می‌دهد که منابع مورد نیاز خود را از میان انبوه منابع احتمالی و ناشناخته ،

شناسایی کنند .

امروزه متخصّصان در همه شاخه‌های دانش بشری ، به‌راحتی می‌توانند با استفاده از نمایه‌ها و چکیده‌های بایگانی‌شده در حافظه رایانه‌ها ، پیشینه موضوع مورد پژوهش خویش را فرا روی آورند و کاوش خویش را به گونه‌ای آغاز کنند که نه‌تنها از تکرار و دوباره کاری‌های محتمل ، پرهیز کرده باشند ، بلکه با دقّت تمام ، در مسیری گام بگذارند که هنوز پیموده نشده ، ولی نقشه‌ها و اطّلاعاتی از آن ، از پیش فراهم شده است .

در عصر کنونی با اینکه هر روز شاهد رقابت‌های فزاینده‌ای برای گردآوری و ساماندهی اطّلاعات گوناگون هستیم ، امّا در زمینه علوم اسلامی ، هنوز بر شیوه‌های سنّتی می‌کاویم . در حالی که پژوهشگران مسلمان همچنان از پراکندگی منابع و عدم شناسایی آن‌ها رنج می‌برند. مع‌الاسف هنوز از امکانات نظام اطّلاع‌رسانی جدید ، بهره لازم گرفته نشده است . پیداست که حلّ این مشکل تنها با ترمیم سیستم اطّلاع‌رسانی فرسوده پیشین، امکان‌پذیر خواهد بود.

(۲۴)

وجود انبوه اطّلاعات در قالب میلیون‌ها کتاب ، نشریّه، پایان‌نامه و... زمانی می‌تواند به‌درستی مورد استفاده قرار گیرد که بتوان در کمترین زمان، آنچه را که مورد نیاز پژوهشگران است ، در اختیار آنان قرار داد. استفاده از چکیده‌سازی و نمایه‌پردازی ، بهترین راهکار برای نیل بدان مقصود است .

در این فصل از کتاب روش انس با قرآن، روش چکیده نویسی به‌صورت عام تشریح شده است تا علاوه بر کاربردی که در تحقیقات تفسیر موضوعی قرآن کریم دارد، در سایر مطالعات جوانان عزیز نیز مورد استفاده قرار گیرد.

قال الامام علی (ع) : مَنْ أَنِسَ بِتِلاوَةِ الْقُرآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفارَقَةُ الْإِخْوانِ (غررالحکم ، حدیث ۸۷۹۰ ، چاپ اُرموی).

هر کس به تلاوت قرآن انس گیرد ، جدایی از دیگران او را به وحشت نیندازد.

(۲۵)

تعریف چکیده

چکیده عبارت است از فشرده همه مطالب یک اثر که با حدّاقلّ لفظ و حداکثر معنا فراهم شده باشد . به بیان دیگر چکیده ، خلاصه‌ای است دقیق و فشرده از یک اثر، به‌گونه‌ای که خواننده بتواند با مطالعه آن، نمایی کلّی را در ذهن آورد .

در چکیده‌ها همچنین این پیش فرض وجود دارد که خواننده تا حدودی به موضوع مورد کاوش ، آگاهی دارد و از وقت کافی برای دنبال کردن مآخذ اصلی ، برخوردار نیست .

هدف از چکیده

عمده‌ترین هدف در چکیده‌ها، صرفه‌جویی در وقت استفاده کننده جهت گردآوری و انتخاب اطّلاعات است . «چکیده‌ها» در انتخاب مدارک و گردآوری اطّلاعات ، کمکی اساسی بوده و از دوباره‌کاری‌ها و تأخیردر تحقیقاتِ درحال پیشرفت، جلوگیری می‌کند . در تأیید اهمیّت این چکیده‌ها ، باید دانست که چکیده‌ها از عناصر اصلی انتشارات ردیف اوّل (مقاله‌های نشریّات ادواری ، گزارش‌های کنفرانس‌ها ، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها) و ردیف دوم (کتاب‌های عرضه‌کننده چکیده ، معرّفی نامه‌های کتاب ، کتاب‌شناسی‌ها و ...) به حساب می‌آیند .

(۲۶)

تفاوت چکیده‌نویسی با خلاصه‌نویسی

چکیده‌نویسی متشکّل از کلمات اساسی و ریشه‌ای «منبع» است که هرکدام از کلمات نشانگر رئوس مطالب کلیدی کتاب یا مقالات می‌باشد و بین صد تا دویست کلمه را شامل می‌گردد. امّا خلاصه‌نویسی بیانگر «مفاهیم منبع» موردنظر است، به نحوی که هر مفهوم را بطور مُجَزّی شرح می‌دهد و محدودیّت مقداری ندارد .

انواع چکیده‌ها

از آنجا که چکیده‌ها با انگیزه‌های گوناگون نوشته می‌شوند ، سبک و ساختارهای مختلفی نیز دارند . برخی از مهمّ‌ترین انواع چکیده ، عبارتند از :

۱ ـ چکیده تشریحی : کامل‌ترین نوع چکیده است که تا حدّ امکان ، اطّلاعات کمّی و کیفی مندرج در منبع را برای ارزیابی در اختیار خواننده می گذارد . این‌نوع، طولانی‌تر از سایر چکیده‌ها نوشته می‌شود.

۲ ـ چکیده توصیفی : در این نوع ، بیشتر نگرشی بیرونی به اثر صورت می گیرد و صرفا مطالب مهمّ نوشته را نشان می‌دهد . این نوع اگرچه به عمق چکیده تشریحی نمی‌رسد ، امّا کم هزینه‌تر است .

۳ ـ چکیده توصیفی ـ تشریحی : رایج‌ترین نوع

(۲۷)

چکیده‌نویسی است که در آن سعی می‌شود برخی نقاط قوّت چکیده تشریحی و نیز چکیده توصیفی ، جمع شود . در صورتی که این چکیده با دقّت و به‌طور مؤثّر نوشته شود ، می‌تواند با پرهیز از سطحی‌نگری و گزارش تمام نمایِ اثر ، سرعتی مناسب با چرخه تولید اطّلاعات ، داشته باشد .

۴ ـ چکیده انتقادی : در اینگونه چکیده‌ها ، افزون بر توصیف اثر ، به ارزیابی محتوا و منابع آن نیز پرداخته می‌شود .

۵ ـ چکیده سوگرفته : هر یک از انواع چکیده‌ها ، اگر با توجّه به علایق و انگیزه‌های خاصّ تهیّه شود ، چکیده جهت‌دار خواهد بود . نهادهای فرهنگی دولتی و غیردولتی هر یک با انگیزه‌های خاصّ ممکن است به سراغ چکیده‌نویسی آثار یا همایش‌ها و کنفرانس‌های موجود بروند .

۶ ـ چکیده کوتاه : معمولاً از یک یا دو جمله تشکیل می‌شود و بیشتر در خدمات اطّلاع‌رسانی تجاری کاربرد دارد .

ویژگی‌های چکیده‌نویسی مطلوب

۱ ـ مطلوب آن است که حجم چکیده کتاب ، حدّاکثر تا ۲۰۰ کلمه و حجم چکیده یک مقاله ، حدّاکثر تا ۱۵۰ کلمه (بدون شمارش حروف) باشد . طبیعی است که رعایت چنین حدّی ، نباید موجب لطمه‌زدن به چکیده یک اثر تحقیقاتی مفصّل شود .

(۲۸)

این حجم تنها چارچوبی برای منابعی است که از ارزش تحقیقاتی متناسب و معمولی برخوردار باشند. پیداست که برخی منابع را می‌توان حتّی با ۵۰ کلمه چکیده کرد و در مقابل منابعی نیز وجود دارند که ارزش پژوهشی ویژه‌ای دارند و چکیده آن‌ها در ۲۰۰ کلمه نمی‌گنجد و حتّی در مواردی خاص ممکن است به ۳۰۰ کلمه برسد .

۲ ـ حجم چکیده لزوما تابع حجم اثر نیست . ممکن است چکیده اثری مفصّل ، مختصرتر از چکیده اثری مختصر باشد . حجم چکیده بسته به این است که آن اثر تا چه اندازه امکان چکیده‌ترشدن را داشته باشد .

۳ـ چکیده با نگرش از کلّ به جزء نوشته می‌شود؛ یعنی در آغاز به ساختار و هارمونی و شکل عمومی و معرّفی کلّی اثر پرداخته می‌شود و سپس به مباحث جزئی و فهرست آن اشاره می گردد .

۴ـ در چکیده‌ها هرگز نباید به مقدّمه نویسنده و فهرست مطالب کتاب بسنده شود ؛ بلکه باید با بهره‌گیری از آن‌ها ، فشرده اثر را بیرون آورد .

۵ـ در صورتی که چکیده اثر بدون اشاره به فهرست آن گویا نباشد ، از درآوردن فهرست (و ترجیحا گزینش و ادغام آن) استفاده شود . در چنین مواردی لازم است پیش از آوردن فهرست ، اشاره‌ای کلّی به محتوای اثر شده باشد .

(۲۹)

۶ـ چکیده باید گویا و رسا باشد تا کاربر بتواند آن را به‌سرعت مرور کند . پیچیدگی در متن چکیده ، موجب کندی در خواندن چکیده می‌شود و غرض اصلی ، نقض می‌شود . جملات چکیده ، تا حدّ امکان ، باید کوتاه باشد تا انتقال معنا به سادگی صورت گیرد .

۷ـ عبارت‌پردازی و قلم‌گردانی در چکیده مجاز نیست ؛ هر جمله باید حامل حدّاقلّ یک مطلب باشد و معنایش در جمله‌های بعد تکرار نشده باشد؛ بنابراین باید از آوردن جمله‌ها و نیز واژگان مترادف خودداری کرد .

۸ـ در چکیده‌ها باید کلید واژه‌های نویسنده را مشخّص کرد و آن‌ها را در گیومه جای داد .

تعریف کلید واژه

۹ـ کلید واژه ، برجسته کردن کلمات «اصلی و مهمّ» یا دارای «زیر مجموعه» می‌باشد . تکیه بر اصطلاحاتِ ویژه و کلیدواژه‌ها در چکیده ، از آن روست که چکیده باید آئینه متن باشد . همچنین استفاده از ابزار صفحه‌بندی از طریق چکیده‌نویسی صورت می گیرد . کلید واژه‌هایی که داخل گیومه گذاشته می‌شود ، قابل جست‌جو به‌وسیله کاربر خواهد بود . آوردن کلید واژه‌ها در گیومه ، یکی از راه‌های دست‌یابی به منابع موردنظر پژوهشگران است . بنابراین باید بخاطر سپرد که از علامت

(۳۰)

گیومه ، تنها در مورد کلید واژه‌ها استفاده می‌شود و از کاربرد آن برای عبارت‌های نقل‌قول شده از منابع پرهیز شود. البتّه انتخاب کلیدواژه‌ها باید با دقّت صورت گیرد ، زیرا افزایش نابجای آن‌ها موجب پیچیدگی در متن می‌شود .

۱۰ـ در چکیده‌نویسی باید به مسأله ترجمه آن‌ها نیز توجّه داشت . برخی از مترجمان ممکن است با اصطلاحات و تکیه‌کلام‌های عالمانه و ویژه علوم حوزوی آشنا نباشند ؛ بنابراین از آوردن جمله‌هایی از قبیل جملات زیر ، پرهیز شود .

... مؤلّف سپس‌بحثی اِسْتِطْرادِیّ درباب راآغاز می‌کندو ... .

... نویسنده مقاله در موضوع موردبحث خود ، دست به اِسْتِقْراء تامّزده و ... .

... نویسنده توصیفات و ترجمه‌های حاج ((آقا حسین خوانساری)) را از مهم‌ترین کتاب‌های تَراجِم برگزیده است .

همچنین اصطلاحاتی از قبیل : ما نَحْنُ فیهِ، طَرْدا لِلْباب، نِزاعٌ صُغْرَوِیٌ، تشقیق شُقُوق، تنقیح‌مَناط و ... .

۱۱ـ در چکیده‌نویسی از اظهارنظر درباره مطالب اثر، پرهیز شود و یکسره به توصیف و تشریح بسنده گردد ؛ چراکه هدف از چکیده‌نویسی صرفا اطّلاع‌رسانی است و نه ارزش‌گذاری .

۱۲ـ از کاربرد جمله‌هایی که بار معنایی خاصّی ندارند، باید احتراز کرد ؛ به این جمله‌ها توجّه کنید :

الف) ... مقاله حاضر ، مقدّمه ترجمه جلد سیزدهم از

(۳۱)

بحارالانوار به عنوان (مهدی موعود) است که توسط مؤلّف انجام شده است .

ب) ... نویسنده در این کتاب ، نکات سودمندی را درباره تقیّه یادآور شده است.

ج) ... در این مقاله ، به دریافت‌های جدیدی در این‌باره، راه یافته است.

پیداست که هیچ یک از عبارات مشخصّ شده، برای خواننده نکته‌ای درخور توجّه نخواهد داشت.

۱۳ ـ چکیده‌ها باید به شکل پاکیزه (در صورت امکان پاکنویس شده) و با فاصله لازم (برای کارِ ویرایشی) نوشته شود.

۱۴ ـ چکیده‌نویس در مواردی خاصّ که واژه یا اصطلاح و یا واقعه‌ای را مبهم می‌بینند، می‌تواند توضیحی کوتاه (برای سهولت ترجمه) در بیرون چکیده بدان بیفزاید.

۱۵ ـ نام چکیده‌نویس در پایان حتما قید شود، تا در صورت بروز ابهام ، به‌راحتی قابل تشخیص باشد.

۱۶ ـ بیان اطّلاعات زاید بر کتاب یا مقاله، در چکیده جا ندارد، برای نمونه در کتابِ (اَنیسُ الْعارِفینَ) ضرورتی ندارد که چنین گزارش دهیم: مُصَحِّح در مقدّمه این کتاب آورده است: در میان آثار به‌جا مانده از خواجه عبداللّه انصاری ، دو کتاب

(۳۲)

او در سیر و سلوک و عرفان عملی از امتیاز خاصی برخوردار است.

یکی (صد میدان) به فارسی و دیگری (مَنازِلُ السّائِرینَ اِلَی الْحَقِّ الْمُبینِ) به عربی ، کتاب دوم ۲۷ سال پس از تألیف صد میدان (یعنی به سال ۴۷۵ ه.ق مصادف‌با ۴۶۱ ه.ش) نوشته‌شده‌است... .

بلکه مثلاً می‌توان چنین آغاز کرد:

این کتاب تحریری است به فارسی از (شرح عبدالرّزّاق کاشانی) بر اثر عرفانی خواجه عبداللّه انصاری به نام (مَنازِلُ السّائِرینَ).

برای نمونه، یک «چکیده مطلوب» که با شرایط چکیده‌نویسی استاندارد مطابقت دارد و یک چکیده «نامطلوب» که با شرایط چکیده‌نویسی استاندارد مطابقت ندارد ، در صفحه ضمیمه آورده شده است. به نمونه‌ها توجه کنید.

۱۷ ـ در چکیده‌ها از آوردن عبارت‌هایی که در ترجمه به زبان‌های دیگر، کارکرد معنایی و فرهنگی دیگری پیدا می‌کند، باید احتراز کرد، چه بسا کاربرانی که دارای زبان و فرهنگ دیگری هستند از برخی عبارت‌ها، معنای دیگری دریابند. از این رو باید همواره حال مخاطب بیگانه با زبان و فرهنگ خود را در نظر آوریم و به یاد داشته باشیم که در این مرحله از اطّلاع رسانی ، شاید ترجمه چکیده ما خوانندگان بیشتری داشته باشد.

(۳۳)

۱۸ ـ در صورتی که کتابی شامل چند مقاله مستقلّ از یک یا چند نویسنده باشد، برای هر مقاله یک چکیده فراهم می‌آید. در این مورد، لزوما همه مقالاتِ یک کتاب ، چکیده نمی‌شود ، بلکه مقالات مهمّ آن گزینش و چکیده می‌شود.

۱۹ – در مورد مجموعه مقالاتِ پیوسته، که در جراید به پایان خود رسیده‌اند، تنها یک چکیده نوشته می‌شود، امّا اگر مقالات هنوز به پایان خود نرسیده باشد، برای هر مقاله، چکیده‌ای مستقلّ نوشته می‌شود و پس از چاپ آخرین بخش مقاله، با استفاده از چکیده‌های پیشین ، به یک چکیده تبدیل می‌شود. البته باید یادآور شد که اگر قسمت‌های دیگر مقاله، به لحاظ محتوا کاملاً مستقلّ و مجزّا باشد، باید برای هر شماره چکیده‌ای مستقلّ نوشت.

۲۰ ـ مقالاتی که بعدا در یک مجموعه و در قالب کتاب به چاپ می‌رسد، در صورتی که قبلاً (پس از انتشار در نشریّات) چکیده شده باشد، نیاز به چکیده‌نویسی جدید ندارد ، در صورتی که مقالاتی در چاپ جدید، بدان افزون شده باشد، برای آن‌ها چکیده‌هایی مستقلّ تهیه می‌شود. همچنین اگر مقالات چکیده‌نویسی شده، اضافاتی

(۳۴) اساسی پیدا کرده باشند، در پایان چکیده قبلی، به آن اشاره می‌شود.

۲۱ ـ آثار ترجمه شده ، یک‌بار چکیده می‌شود و در صورتی که یک اثر ، ترجمه‌های گوناگون داشته باشد، تنها به ویژگی‌های هریک از ترجمه‌ها (در چکیده مخصوص به آن) اشاره می‌شود، مثلاً از قرآن کریم و نهج البلاغه که ترجمه‌های گوناگون دارند، نخست یک چکیده کامل از متن اصلی هریک ارائه می‌شود، سپس در ترجمه‌های آن‌ها به ویژگی‌های هر ترجمه، پرداخته می‌شود تا کاربران به‌راحتی بتوانند تفاوت‌های هر ترجمه را با دیگری دریابند.

۲۲ ـ کتاب‌های تجدید چاپی که قبلاً تهیه شده‌اند، مجدّدا برای چکیده‌شدن انتخاب نمی‌شوند، تنها مشخّصات کتاب‌شناختی آن‌ها به چکیده قبل، افزوده می‌شود.

۲۳ ـ آثاری که توسّط ناشران مختلف منتشر می‌شود و یا تصحیح و تحقیق گوناگون دارد، در صورتی که قبلاً چکیده شده باشند، برای چکیده‌شدن انتخاب نمی‌شوند. تنها مشخصات کتاب‌شناختی جدید به چکیده قبل افزوده می‌شود. در صورتی که هریک از تصحیح‌ها یا تحقیق‌ها دارای ویژگی خاصّ باشد، این ویژگی‌ها نیز به چکیده متن اصلی اضافه می‌شود.

(۳۵)

۲۴ ـ کتاب‌هایی که گزیده آن‌ها منتشر می‌شود، در صورتی که خودِ گزیده ارزش تحقیقاتی داشته باشد، برای چکیده‌شدن انتخاب می‌شود. در صورتِ عدم انتخاب، تنها مشخّصات کتاب‌شناختی آن‌ها به چکیده قبل افزوده می‌شود.

۲۵ ـ آثار ترجمه شده در صورتی که اصل اثر قبلاً چکیده شده باشد، مجّددا چکیده نمی‌شود. تنها مشخّصات کتاب‌شناختی ترجمه به چکیده قبل افزوده می‌شود. در صورتی که اصل اثر قبلاً چکیده نشده باشد، ترجمه برای چکیده‌نویسی، انتخاب می‌شود و در صورتی که اصل اثر بعدا ترجمه شود، تنها مشخّصات کتاب‌شناختی اثر ـ بدون چکیده جدید ـ درج خواهد شد. همچنین در صورتی که یک اثر ، ترجمه‌های گوناگون داشته باشد، باید به ویژگی‌های ترجمه اشاره کرد.

۲۶ ـ برای کتاب‌هایی که شامل چندین مجلّد و چند موضوع است، نخست یک چکیده عمومی و سپس یک چکیده برای هر موضوع فراهم می‌شود. در این مورد ممکن است هر موضوع، شامل چند مجلّد باشد، مانند کتاب بحارالانوار که برای مجموع آن، نخست یک چکیده و سپس برای موضوعات گوناگون آن، مستقلاً چکیده تهیّه می‌شود.

(۳۶)

روش کار چکیده‌نویسی

روش کار چکیده‌نویسی که به‌صورت تجربی و با بهره‌گیری از روش‌های مشابه در جهان تنظیم شده ، به شرح زیر است :

۱ ـ هر برگ چکیده بر اساس ساختار چکیده (برگ پیوست) تقسیم‌بندی شده است .

۲ ـ چکیده‌نویس اطّلاعات مربوط به هر بخش را از مقدّمه یا متن اثر استخراج و در جدول‌ها یادداشت می‌کند .

۳ ـ سعی شود اطّلاعات مربوط به هر بخش به بخش دیگر منتقل نشود.

۴ ـ از آن‌جا که چکیده‌نویس مجاز نیست خارج از مطالب کتاب، نکته و داوری از خود اضافه کند، پشت هر برگ چکیده در ملاحظات، سه بخش به مطالب مفید چکیده از این پس اختصاص یافته است .

۵ ـ ترتیب‌های جدول حتما رعایت شود.

۶ ـ نوع و ویژگی‌های ترجمه ، مثلاً ترجمه آزاد ، در ساختار بیاید.

۷ ـ نظام‌های فلسفی مانند فلسفه اِشْراق ... در ساختار می‌آید.

۸ ـ از نظر دیگر آثار غیر مرجع دو سبک مستند و غیر مستند دارند.

۹ ـ همچنین شیوه مصاحبه و پرسشنامه در بخش شیوه می‌آید.

(۳۷)

۱۰ـ شیوه‌های تنظیم و پردازش متن عبارت است از : گزارشی

نقلی

تاریخ {حدیثی

{تحلیلی

فتوایی موضوعی

فقه حدیثی حدیث

{استدلالی {قاموسی

کلامی

اصول فقه اهل سنت

{غیر کلامی

سنتی حدیثی

کلام اخلاق عرفانی ـ تصوف

{کلام جدید {فلسفی

قرآن به قرآن

روایـــــی

عرفانـــــی

قرآن موضـــوعـی

عقلـــــی

ادبـــــی

{اجتماعـــی

علمـــــی

(۳۸)

ساختار چکیده

چکیـده‌نویس بایـد مطالب چکیـده را به ترتیب زیر ارائه کنـد و در حاشـیه صـفحه چکیده ، برای بندهای ۹گانه زیر، شماره‌گذاری کند:

۱ ـ شنـاسـه : معرّفی اجمالی اثر است.

(توضیح این‌که شناسه باید تابلویی گویا از نمایش تمامی محتویات اثر باشد. اگر عنوان کتاب ، گویای همه محتویات کتاب اسـت نیازی به آوردن شناسه نیست).

۲ ـ انگیـزه و هـدف : قصد و انگیزه مذهبی یا

علمی نویسنده برای تألیف ارائه شود.

۳ ـ شیـــوه : معمـولاً نویسنـد گان ،

اطّلاعـات خود را به شـیوه‌های مختلف کتابخـانه‌ای ، مصاحبه و پرسـش‌نامه ، گردآوری می‌کننـد و پس از گردآوری اطّلاعات، در قالب‌های تحلیلی یا نقلی (گزارشـی) یا استدلالی ، آن‌ها را تألیف می‌نمایند . گاه مطالب را مستند به منابع می‌کنند و گاه منابع خود را ذکر نمی‌کننـد. همچنین هنگـام تحقیق، از روش تـاریخی یـا روش‌هایی ماننـد توصـیفی، میـدانی و علّی اسـتفاده می‌کننـد. (مبنای چکیده‌نویس در این زمینه ، کتاب روش‌های تحقیق دکتر نادری است).

۴ـ فرضیّه و پرسش اصلی: در پـژوهش‌های

آکادمیک، معمولاً پژوهشگر ابتدا فرضیه و پرسشی را طرح می‌کند و سپس به‌دنبال پاسخ‌گویی به آن و آزمون فرضیّه برمی‌آید.

(۳۹)

۵ـ نتیجـــه و پیشنهـــادات: در پژوهش‌های

آکادمیک، نویسنده‌نتیجه تحقیق‌خوددرپایان ارائه کرده و همچنین پیشنهاداتی را مطرح می‌کند .

۶ـ جایگاه : مقام و منزلت و موقعیّت اثر با

توجّه به عصر تـدوین و نسبت به آثار مشابه اینجا آورده شود. اگر کتاب درسـی است و یا اگر برای سـطح خاصّـی (طبقه خاصّـی) نوشته شده ، تصریح گردد.

۷ـ منـابع : در اینجا چند محور توضیح داده

می‌شود. استفاده از منابع قدیم و جدید، منابع غربی، کثرت و قلّت منابع، بازنویسی منابع.

۸ – اطّلاعـات نُسَخ شناســـی : در مـــورد

نسخه‌های مصحّح ، اطّلاعات مربوط به شیوه تصحیح ، نسخه‌های مورد استفاده و نسخه پایه و اصل در اینجا آورده می‌شود.

۹ـ ساختار مطالب و سرفصل : نظام و

ساختار اثر با توجّه به نکات ذیل ارائه شود:

به محتوای مقدّمه‌های مهمّ و طولانی یا ضمیمه‌های کتاب اشاره شود.

نظم و تبویب کتاب مانند موضوعی بودن «اصول کافی» و الفبایی‌بودن «کنز العُمّال» اشاره شود.

اگر نویسـنده از عناوین اسـتعاری و کنایی اسـتفاده کرده، است چکیـده‌نویس بایـد آن‌ها را به عناوین گویا ، مفیـد و معنی‌دار تبدیل کند.

(۴۰)

عناوین به زبان چکیده ترجمه شود ، مثلاً اگر متن عربی یا انگلیسی و چکیده فارسی است عناوین بـه فارسـی تـرجمه گـردد.

آثاری که عناوین اصلی و فرعی دارند، فقط عنـــاوین اصلـی آورده شود.

آثاری که عناوین آن‌ها نظام منطقی ندارند و مثلاً متداخل است، فقط عناوین مهمّ آورده شــود.

سرفصل‌ها به‌صورت عبارات مجزّا و منقطع ارائه شود ، یعنی روی سرفصل‌ها عبارت‌پردازی صـورت نگیـرد.

قال الامام علی (ع) : وَ اللّهَ اللّهَ فِی الْقُرآنِ ، لا یَسْبِقْکُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَیْرُکُمْ (نهج البلاغه ، نامه ۴۷).

خدا را ، خدا را ! درباره قرآن ، مبادا دیگران بر شما پیشی گیرند در عمل به آن .

(۴۱)

نمونه‌ها

در پایـان، یک نمونه از چکیـده‌های مطلوب و یک نمونه از چکیـده‌های نامطلوب ، جهت آشـنایی بیشتر پژوهشـگران قرآنی ، عزیز

ارائه می‌شود .

چکیده مطلوب

۲۲۸۳۰B(کدپارسا) عنوان:اتحادودوستی ناشر:حاذق تعداد جلد: ۱ تاریخ نشر:۱۳۷۹ نویسنده:ابطحی، سیدحسن محل چاپ:قم نوبت چاپ: دهم نوبت‌ویرایش:سوّم صفحه:۳۱۱ شمارگان: ۳۰۰۰ زبان: فارسی قطع:وزیری نوع جلد:شُمیز موضوع:اجتماعیّات، آداب معاشرت ، دوست‌یابی‌دراسلام بها: ۱۲۰۰۰ ریال محل‌نگهداری: پارسا

چکیده

دستورهای «اجتماعی» اسلام را در قالب داستان‌های اخلاقی آموزنده بیان می‌کند، نویسنده، ضمن بیان آداب و معاشرت با دوستان، روش‌های دوست‌یابی را شرح می‌دهد. این کتاب به روش توصیفی و با استفاده از آیات قرآن و منابع‌حدیثی‌شیعی نگارش یافته است. معاشرت با مردم، راه‌های جذب «دوست»، رمز محبوبیّت در بین مردم و لزوم همدردی با مردم، از مطالب مهمّ کتاب است .

توضیح : علّت مطلوب بودن این چکیده آن است که مطالب عمق کتاب با استفاده از واژگان کلیدی و اصلی تبیین شده است .

(۴۲)

چکیده نامطلوب

۲۲۰۳ B(کدپارسا) عنوان:شناخت و تدّبر درکلام وحی ناشر:مرکزآموزش مدیریت‌دولتی تعداد جلد: ۱ تاریخ نشر: ۱۳۷۹ بکوشش:مرکزآموزش مدیّریت‌دولتی (دارالقرآن‌الکریم) محل‌چاپ:تهران نوبت چاپ: اول صفحه: ۱۲۰ شمارگان: ۳۰۰۰ زبان: فارسی قطع: وزیری نوع جلد: شُمیز موضوع : پژوهش قرآنی ، روش‌های‌علوم‌قرآن، اهمیّت‌تدّبردرقرآن بها: ۵۰۰۰ ریال محل نگهداری: پارسا

چکیده

به مسئله «فهم‌قرآن» و اهمیت‌شناخت و تدبّردرآن‌می‌پردازد.این کتاب را مرکزآموزش مدیریتی دولتی‌برای‌ترغیب‌مدیران‌بهاستفاده‌کاربردی‌ازکلام‌وحی و نهادینه‌کردن‌فعالیّت‌هاو پژوهش‌های‌قرآنی‌تألیف و تدوین‌کرده‌وکتاب درسی قرارداده‌است.کتاب‌در۵ فصل‌سامان‌یافته‌است.درفصل‌اوّل‌برخی موضوعات علوم‌قرآن‌همچون‌اهمیّت‌قرآن،نام‌ها،اوصاف،اعجاز،سیرنزول،جمع‌آوری،آداب تلاوت‌وتقسیمات قرآن‌گنجانده‌شده‌است. فصل دوّم به بررسی اهمیّت و نحوه تدّبردر قرآن‌می‌پردازد.درفصل‌سوّم، ضرورت‌پژوهش‌در مفاهیم‌قرآنی‌و انواع آن بررسی می‌شود. فصل چهارم به‌آشنایی با پژوهش در منابع اسلامی، یعنی قرآن و سنّت ومجموعه‌های حدیثی اختصاص‌دارد. در فصل پنجم برخی نرم‌افزارهای مورد استفاده در پژوهش‌های قرآنی معرّفی می‌شود.

توضیح : علّت نامطلوب بودن این چکیده آن است که عمدتا از فهرست کتاب استفاده نموده و مطالب اصلی کتاب را مطرح نکرده است. همچنین به جای پرداختن به واژه‌های کلیدی ، حرف ناشر را بیان کرده است که ذکر چنین مواردی در چکیده‌نویسی‌ها ضرورتی ندارد .

(۴۳)

معرفی‌فرهنگ‌نامه‌های موضوعی قرآن کریم وویژگی‌های اختصاصی هرکدام

معرّفی فهرست موضوعی ترجمه «تفسیر مجمع‌البیان»

این کتاب یکی از کتب تهیّه شده درمؤسسه قرآنی تفسیرجوان است که توسط جمعی از محققین حوزه علمیّه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسملین عباس یاری‌پور تهیه شده است.

در این فهرست موضوعی: مفاهیم، اسامی خاصّ، موضوعات و اصلاحات موجود در ترجمه تفسیر مجمع‌البیان به‌صورت علمی ارائه شده است.

این کتاب در واقع نمایه‌ای استنادی بر متن تفسیر است . نمایه استنادی یکی از بهترین شیوه‌های فشرده‌سازی و ارائه اطّلاعات است . مطالب مورد استناد این تفسیر به دیگر آثار مأخذیابی شده است و از این فهرست موضوعی قرآن می‌توان دریافت که بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به تفاسیر دیگر و نهج‌البلاغه یا کتب معتبر مرجع چه مقدار است.

در نمایه‌های استنادی این فهرست که از نوآوری جدیدی استفاده شده است و آن استخراج استنادات سوره‌های مختلف قرآن است و می‌توان دریافت که از چند آیه قرآن برای تفسیر آیات دیگر استفاده شده است.

از دیدگاه دیگر با توجه به ایجاد نظام ارجاعیات، مترادفات و وابسته‌ها حتی‌الامکان بازیابی اطّلاعات سریع و آسان صورت می‌گیرد.

مستندسازی اعلام و اسامی خاصّ از دیگر خصوصیّات این فهرست موضوعی است .

(۴۵)

فهرست موضوعی «تفسیر نمونه»

این کتاب فهرستی است موضوع گونه بر تفسیر ۲۷ جلدی نمونه که توسط آقایان احمدعلی بابایی و رضا محمدی تهیه شده است . تفسیر نمونه از متداول‌ترین تفاسیر فارسی عصر حاضر است که به زبان ساده و گویا و قابل استفاده برای عموم توسط هفت نفر از دانشمندان حوزه علمیه قم زیر نظر آیت‌اللّه مکارم شیرازی به نگارش درآمده است و با عنایت به تعدد چاپ این تفسیر و با هدف دسترسی به موضوعات و استفاده بهینه از مفاهیم و مطالب این تفسیر فهرستی موضوعی به قلم تحریر درآمده است .

با توجه به تلاش و زحمات مؤلفین محترم در گستردگی این ۲۷ جلد تفسیر و تعدد چاپ‌های قدیم و جدید و عدم تطابق این چاپ‌ها و ایجاد فهرستی تطبیقی در صفحات آخر این فهرست موضوعی هنوز مشکل استفاده‌کنندگان به معنای اتم و اکمل حل نشده و بعضا آدرس مکتوب در فهرست موضوعی با هیچ نوع از چاپ‌های قدیم و جدید مطابقت ندارد .

در بررسی دقیق فهرست یاد شده مواردی نیز مشاهده می‌شود که در فهرست موضوعات به آن‌ها اشاره شده ولی در متن کتاب مطالب مربوط به آن‌ها وجود ندارد .

(۴۶)

معرّفی کتاب فهرست‌واره موضوعی «تفسیر بیان»

این کتاب یکی از کتب تألیف شده در مؤسسه قرآنی تفسیر جوان می‌باشد که توسط جمعی از محققین حوزه علمیّه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین یاری پور تهیه شده و مورد استفاده جوانان عزیز برای مراجعه موضوعی به تفسیر ۳۰ جلدی بیان تألیف آقای دکتر محمد بیستونی می‌باشد.

باتوجّه به اهمیّت مفاهیم، اسامی خاص و اصطلاحات موجود در تفسیر بیان نویسندگان سعی کرده‌اند در این فهرست از شیوه‌های

علمی استفاده نماینـد و مفـاهیم و اسـامی خـاص و اصـطلاحات را به‌صورت علمی ارائه کننـد. به عبارت دیگر این فهرست نمایه‌ای است استنادی که از متن تفسیر بیان استفاده شده است.
مخفی نماند نمایه استنادی یکی از بهترین زبان‌های فشرده‌سازی ارائه مطالب و اطّلاعات می‌باشد.
در این کتاب مطالب مورد استناد در تفسیربیان به دیگر آثار مأخذیابی شده‌است.
مثلاً بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به تفاسیر و کتب مرجع چه مقدار است.
در نمایه‌های استنادی موجود در این کتاب از نوآوری جدیدی استفاده شده است یعنی مستندات سُور قرآن موجود است و می‌توان یافت که مفسّر و نویسنده چه مقدار از آیات قرآن‌را برای تفسیرآیات دیگر مورد استفاده قرار داده است.
(۴۷)

معرّفی فهرست‌واره موضوعی «تفسیر جوان»

ایـن کتـاب یکی از تحقیقـات مؤسـسه قرآنی تفسـیرجوان که توسـط جمعی از محققین حـوزه علمیّه قم به مـدیریت و نظـارت حجهٔ الاسـلام و المسلمین عباس یاری‌پور تهیه شده است و کارآئی بسیار زیادی دارد . در این فهرست موضوعات، مفاهیم ، اسامی خاصّ و اصـطلاحات موجود در تفسیر ۲۷ جلـدی جوان تألیف آقای دکتر محمدبیسـتونی به‌صورت علمی ارائه شـده است. این فهرست در حقیقت نمایه اسـتنادی و نمایه متن تفسـیر می‌باشد. ناگفته نماند که نمایه اسـتنادی یکی از مناسب‌ترین زبان‌های فشرده‌سازی و ارائه اطّلاعـات است، مطـالب مورد اسـتناد این تفسـیر به دیگر آثار مآخـذیابی شـده است ، بنابراین از این طریق می‌توان فهمیـدکه بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به نهج البلاغه یا کتاب روح المعانی یا تفسیر المیزان و غیره چقدر بوده است.
نمایه اسـتنادی این فهرست دارای نوآوری جدیـدی است و آن اسـتنادات سوره‌های مختلف قرآن است، از این طریق می‌توان درباره قرآن به قرآن تفسیر کردن قضاوت کرد.
از سوی دیگر با ایجاد ارجاعیات ، ترادفات، وابسته‌ها حتی الامکان بازیابی اطّلاعات آسان‌یاب شده است.
مستندسازی اعلام و اسامی خاصّ از دیگر خصوصیّات این فهرست است.
(۴۸)

معرفی‌فرهنگ‌نامه‌های لغات قرآن کریم و ویژگی‌های اختصاصی هرکدام

معرّفی کتاب «فرهنگنامه قرآنی جوان»

این کتاب تألیف دکتر محمدبیستونی می‌باشد که برگرفته از قاموس قرآن قرشی (۷ جلدی) می‌باشد.
اهمیّت اسـتفاده از فرهنگ‌نامه‌های قرآنی و نیاز جوانان مشـتاق و قرآن پژوه ، مؤلف را بر آن داشت تا در اقدامی مؤثر و مفید شکل جدیدی از قاموس قرآن را با اسلوبی زیبا در اختیار عموم قرار دهد.
در این فرهنگنامه واژه‌های قرآن به ترتیب الفبا و به زبان فارسی آورده شده است.
فراوانی مراجعه به کتاب آسمانی و استفاده کلید واژه‌ای از آن بخصوص جوانان عزیز و جایگاه بسیار ارزشمند و مفید کتاب قاموس قرآن با توجه به نحوه تدوین این کتاب که از منابع و مآخذ معتبر استفاده شده است سبب تألیف فرهنگنامه‌ای کم حجم برای جوانان شـد. همـانطور که در تعریف قاموس قرآن گفته شـده است این کتاب یک دائرهٔالمعارف قرآن است. پس می‌توان گفت فرهنگنامه قرآنی جوان یک دائرهٔالمعارف جیبی قرآن کریم می‌باشد.

(۵۰)

معرفی کتاب فرهنگ لغات قرآنی «الیاس کلانتری»

این کتاب تألیف آقای الیاس کلانتری است که توسط انتشارات بیان در تیراژ ۵۰۰۰ به چاپ رسیده و لغات تفسیر عظیم مجمع البیان را مورد بررسی و دقت و امعان نظر قرار داده است. مؤلف کتاب مجمع البیان (مرحوم طبرسی) دقت بسیار عجیبی در شرح معانی لغات قرآنی بکار برده و زحمت زیادی کشیده است تا علم و درایت و شناخت عمیق خود را از قرآن و فنون دیگر در شرح این لغات آشکار سازد.

کلمات بکار رفته در کتاب فرهنگ لغات قرآنی الیاس کلانتری به‌صورت هیئتِ بکار رفته در مجمع‌البیان تنظیم شده ، برخلاف آنچه که در کتابهای لغوی زبان عربی مرسوم است. یعنی کلمات در ردیف ریشه اصلی آن‌ها تنظیم نشده است بعنوان مثال کلمه «ابرار» در بخش «حرف» و در حرف «ب» بکار نرفته است.

گرچه مؤلف کتاب ابتدا قصد ترجمه کردن لغات را هم داشته است ولی به علت نداشتن فرصت کافی از ترجمه تفسیر مجمع‌البیان که لغات را هم ترجمه کرده است استفاده کرده و چون در آن زمان هنوز تمام مجلّدات تفسیر به فارسی ترجمه نشده بوده بعضی از لغات که بیشتر مربوط به جلد

(۵۱)

۲۳ بوده توسط آقای عباس ترجمان به فارسی ترجمه شده است .

نویسنده اظهار داشته چون قسمتهای متعدد کتاب بوسیله افراد مختلفی ترجمه شده است لذا گاهی مقداری نارسایی و ناهماهنگی فقط در ظواهر عبارات وجود دارد .

وَ انْ یَکادُ : آغاز آیه ماقبل آخر از سوره قلم است و تمام آن (با آیه بعدی) چنین است ، « وَ انْ یَکادُ الَّذینَ کَفَرُوا لَیُزْلِقُونَکَ بِأَبْصارِهِمْ لَمّا سَمِعُوا الذِّکْرَ وَ یَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ ما هُوَ اِلاّ ذِکْرٌ لِلْعالَمینَ » (و بسیار نزدیک بودکه کافران چون قرآن‌را شنیدند، تو را با دیدگانشان آسیب برسانند [چشم زخم بزنند [و گفتند او دیوانه است و حال آن‌که آن جز پندی برای‌جهانیان نیست) (سوره‌قلم ، آیات ۵۱ و ۵۲) . مفسّران در شرح این آیه گفته‌اند که عدّه‌ای از کافران ، چشم زنان حرفه‌ای و قهّاری را آوردند که حضرت‌رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله را چشم‌بزنند و ازپای درآورند . ولی حفظ الهی او را در امان داشت و این آیه در اشاره به آن نازل شد و حسن بصری و دیگران گفته‌اند که خواندن و به همراه داشتن این آیه در دفع چشم زخم مؤثر است . همین است که از آیه وَ انْ یَکاد ، حرز و تعویذی به صورت گردن بند هم ساخته می‌شود و به گردن اطفال می‌اندازند .

(۵۲)

معرفی معتبرترین تفاسیر تشیع و تسنن

آشنایی با مشهورترین تفاسیر تشیّع

۱ ـ اَطْیَبُ الْبیانِ (سید عبدالحسین طیّب)

۲ ـ البُرْهان (سید هاشم حسینی بحرانی)

۳ ـ التِبْیان‌فی‌تفسیر القرآن(ابو جعفر محمّد بن حسن طوسی)

۴ ـ تفسیر جامع (سیّد ابراهیم بروجردی)

۵ ـ تفسیـــر شــریـف لاهیجـــی

(بهاءالدین محمد بـن شیـــخ علــی شریف لاهیجی)

۶ ـ تفسیر علی‌بن ابراهیـم قمّــی

(منســوب بــه علــی ابن ابـراهیـم بـن هـاشم قمی)

۷ ـ تفسیر عَیّاشِیّ (ابونصر محمّدبن‌مسعود بنی عَیّاشِیّ سمرقندی معــــروف بــه عَیّاشِــیّ)

۸ ـ جامع البیـان فـی تفسیـر القــرآن

(ابـوجعفر محمـد بـن جریر طبری آملی)

۹ ـ نمونه (زیرنظرمکارم‌شیرازی‌باهمکاری گروهی از دانشمندان)

۱۰ ـ جَـــلاءُ الاَذْهـــانِ وَ جَـــلاءُ الاَحْـزانِ [تفسیـر گـازُر]

(ابوالمحاسن حسیـن بن حسن جُرجانی)

۱۱ ـ جوامع‌الجامع (امین‌الاسلام ابوعلی فضل‌بن‌حسن طبرسی)

۱۲ ـ مجمـع البیـان فـی تفسیر القرآن

(ابـو علـی فضـل بـن حسـن طبرسی)

۱۳ ـ تفسیر شُبَّر [الجَوْهَرُ الثَّمینُ فـی تفسیـر الکتاب المبیـن] (سید عبـــداللّه شُبَّـــــــر)

۱۴ ـ صافی (فیض کاشانی ـ محمّدبن‌مرتضی مشهور بــه مـلامحســن فیــض کـاشـانــــی)

۱۵ ـ الفرقـان فی تفسیر القرآن (دکتر محمّـــد صادقـــــی)

۱۶ ـ الکـاشف (محمـــد جــواد مغنیــه)

۱۷ ـ المیـزان فـی تفسیـر القـــــرآن

(علاّمــه سیّـد محمد حسین طباطبایی)

۱۸ ـ نـور الثَّقَلَیْـن (شیخ عبد علی بن جُمُعَه عروســی حَویـزِیّ)

۱۹ ـ تفسیر فرات کوفی (ابوالقاسم فرات بن ابراهیم بنـــی فـــــــــرات کوفـی)

(۵۴)

آشنایی با مشهورترین تفاسیر تسنّن

۱ ـ اِرْشادُ الْعَقْلِ السَّلیـم (ابوالسعود بن محمّـد عمـادی حنفـی)

۲ ـ انـــوار التنـــزیل و اســـرار التَّأْویـل یـا تفسیـر بیضـاوی

(ناصر الدین ابوسعید بیضـاوی شیـرازی)

۳ ـ تفسیر جَلالَیْنِ (جلال الدّین محمّدبن احمد مَحَلّی و جلال‌الدّین‌عبدالرحمن‌بن‌ابی‌بکرسُیُوطِیّ)

۴ ـ تفسیر مراغی (احمد مصطفی مراغی)

۵ ـ تفسیر قُرطُبی [الجامِعُ لِاَحْکامِ‌الْقُرْآن]

(ابـوعبـداللّه محمـد بـن احمـد انصـاری قُـرطُبی)

۶ ـ الـدُّرُّ الْمَنْثُور فـی التفسیـر بالمَـأْثـور

(جلال الدّین عبدالرّحمــن بن ابی بکر سُیُوطِــیّ)

۷ـ تفسیر ابن‌عربی [رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ فی تفسیر و اشارات القرآن] (محی الدین بن عربی)

۸ـ تفسیر جلالَیْن [الفتوحات الإلهیّه [(سلیمان‌بن عمر عجیلی ملقّب به شیخ جمل)

۹ـ فی ظِلالِ الْقُرْآنِ (سید بن قطب معروف به سید قطب)

۱۰ـ الکشّاف (جاراللّه محمود بن عمر زَمَخْشَریّ)

۱۱ـ کشف الاسرار و عُدَّةُ الابرار

(ابوالفضل رشید الدّین میبُدی)

۱۲ـ تفسیر کبیرفخررازی [مفاتیح الغیب]

(محمد بن عمر حسین رازی)

۱۳ـ المُنار (شیخ محمد عبده ، محمد رشید رضا)

(۵۵)

معرّفی کتاب «مَجْمَعُ الْبَیانِ فی تَفْسیرِ الْقُرْآن»

یکی از مهم‌ترین و ارجمندترین تفاسیر جهان اسلام، تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن تألیف مفسّر دانشمند، عالم جلیل‌القدر و فقیه شیعی، امین الاسلام ابوعلی فضل بن حسن طَبْرِسی (متوفای ۵۴۸ ه.ق مصادف با ۵۳۲ ه.ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجری است .

این تفسیر به زبان عربی است و در سال ۵۳۶ قمری در ۱۰ جلد در ۵ مجلّد قطع رحلی تألیف شده است. طبرسی از مفسران چندگانه‌نویسی است که سه تفسیر را به نگارش درآورده است: مجمع البیان، جوامع الجامع و اَلْکافی الشّافی که گسترده‌ترین این تفاسیر، مجمع البیان و فشرده‌ترین آن‌ها اَلْکافی الشّافی است .

اهمیت مجمع، به‌خاطر جامعیت، اتقان و استحکام مطالب و ترتیب دقیق و تفسیر روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسی آراء است .

مجمع البیان، شامل مباحثی چون: قرائت، اعراب، لغات، بیان مشکلات، ذکر موارد معانی و بیان، شأن نزول آیات، اخبار وارده در آیات و شرح و تبیین قصص و حکایات است .

از نکات قابل توجه تفسیر مجمع‌البیان این است که مباحث متناسب با آیات در ذیل هر آیه به‌صورت منظم تدوین یافته و ارتباط با آیات

(۵۶)

مشابه را توضیح می‌دهد و از این جهت، می‌توان گفت او از نادر مفسّران شیعی است که به علم مناسبات توجه کرده است .

شیخ شلتوت ، مفتی بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بین کشور مصر، در مقدمه‌ای که بر این تفسیر نگاشته است ، می‌نویسد: «مجمع‌البیان» ، در میان کتاب‌های تفسیری بی‌همتاست. این تفسیر با گستردگی، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسیم، تبویب و ترتیب، دارای ویژگی و امتیازی است که در میان تفاسیر پیش از آن بی‌نظیر و درمیان آثار پس از آن ، کم نظیر است» .

این تفسیر، بسیار متأثّر از تبیان شیخ طوسی است، با این تفاوت که طبرسی با تقسیم‌بندی مباحث، زمینه استفاده بهتر و گزینش آسان‌تر استفاده‌کننده را فراهم ساخته است .

کسانی که به هر قسمت از تفسیر، علاقه‌مند باشند، می‌توانند به‌راحتی به همان قسمت از ادبیات، قرائت و تفسیر مراجعه کنند. مجمع البیان به بحث‌های موضوعی نمی‌پردازد ، نظریات مفسران‌عامّه را نقل و با روش عالمانه نقد می‌کند .

(۵۷)

معرّفی کتاب «تفسیر نمونه»

تفسیر نمونه، از متداول‌ترین تفاسیر فارسی عصر حاضر است که به زبان ساده و گویا و قابل استفاده برای عموم به نگارش درآمده است و در روش ارائه مطالب و تحلیل و ذکر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسیر بزرگی مانند المیزان، مجمع البیان و تفسیر مراغی است .

مؤلف این تفسیر ، آیت اللّه مکارم شیرازی از علمای شیعه امامیه (متولد ۱۳۰۷ ه ش مصادف با ۱۳۴۷ ه ق) است که در محضر اساتید بزرگی همچون آیت اللّه بروجردی و علاّمه طباطبایی تلّمذ نموده است و هم‌اکنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالی خارج حوزه علمیه قم می‌باشد که این اثر را با همکاری گروهی از دانشمندان ، آقایان: محمّدرضا آشتیانی، محمّد جعفر امامی، عبدالرّسول حسنی، سیّد حسن شجاعی، محمود عبداللّهی، محسن قرائتی و محّمد محمّدی در تاریخ ۱۳۵۹ ه.ق مصادف با ۱۳۱۹ ه.ش تا ۱۴۱۱ ه.ق مصادف با ۱۳۶۹ ه.ش ، در ۲۷ جلد به زبان فارسی تألیف کرده است .

ویژگی‌های این تفسیر ، عصری‌بودن آن است که مناسب بانیازها و پرسش‌های‌عصر، پیام‌قرآن‌را با زبان روز تبیین می‌کند و با روش ساده و به دور از بحث‌های کلاسیک‌ادبی، کلام وحی‌را تفسیر می‌نماید.

(۵۸)

جلوه مهمّ این تفسیر در گرایش به جنبه‌های هدایتی‌و تربیتی‌است که‌مؤلّفین آن‌راتعقیب‌می‌کنند. «نمونه» ، ازتفاسیری‌است‌که تفسیرعلمی و بیان اعجاز علمی‌قرآن، درآن‌جایگاه بس‌مهمّی دارد. مفسّرین عنایت دارند تا آیاتی را که مربوط به خلق انسان، حیوان و جهان طبیعت است و احتمالاً ـ اشاره‌هایی دارد که با نظریات و اکتشافات جدید می‌تواند منطبق شود، مرتبط کنند و چنین نتیجه می‌گیرند که این آیات از نشانه‌های اعجاز علمی قرآن است .

شیوه مفسّران در ارائه مطالب چنین است که در آغاز، پس از بیان نکات کلّی و عامّ در هر سوره، به فضای حاکم بر سوره، سبک و سیاق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره می‌کنند و هدایت انسان را در رابطه با آیه، تشریح می‌کنند. شایان ذکر است که این تفسیر توسط دکتر محمد بیستونی به سبک جدیدی برای استفاده جوانان تحت عنوان «تفسیر جوان» خلاصه و اعراب‌گذاری شده که شرح آن در صفحه ۶۳ همین کتاب درج شده و توسط ناشر کتاب منتشر شده است. همچنین فهرست موضوعی تفسیرنمونه توسط احمدعلی بابایی و رضا محمدی ، در یک مجلد تهیه شده است.

این تفسیر، بارها چاپ شده و به زبان انگلیسی، اردو و عربی ترجمه شده است .

(۵۹)

معرّفی کتاب «تفسیر بیان»

برای آشنایی با کتاب تفسیر بیان (برگرفته از تفسیر عظیم مجمع‌البیان علاّمه طَبْرَسی) تألیف دکتر محمّد بیستونی (در ۳۰ جلد) مقدّمه کتاب به شرح زیر عینا ذکر می‌شود:

تا کنون صدها کتاب در تفسیر قرآن به روش‌های گوناگون ادبی ، فلسفی ، اخلاقی ، علمی و تاریخی نوشته شده است که هر کدام یک پرده از چهره زیبای قرآن را به تصویر کشیده‌اند .

در میان تفاسیر یاد شده، جای یک تفسیر ساده و روان و کم حجم و ارزان برای عموم مردم به‌ویژه جوانان عزیز، همواره خالی بود ؛ لذا با استفاده از تفسیر گران‌سنگ « مجمع البیان » که مادر تفاسیر جهان اسلام می‌باشد و حدود ۹۰۰ سال پیش در قرن پنجم هجری

توسط علّامه بزرگ مرحوم امین‌الاسلام طبرسی به رشته تحریر درآمده است ، تفسیری جامع و مختصر و ساده و روان تدوین شده است که امید است مورد استفاده قرآن‌پژوهان واقع شود .

ویژگی‌ها و مزایای کتاب «تفسیر بیان» به‌شرح زیر است :

۱ ـ درج ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقلّ .

(۶۰)

۲ ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدّد در بیان تفسیر آیات .

۳ ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در اصل تفسیر مجمع البیان .

۴ ـ عنوان‌گذاری و تدوین مطالب کتاب به سبک کتاب‌های آموزشی به‌منظور فهم متمرکز تفسیر آیات و تدریس در جلسات تفسیر قرآن .

۵ ـ اِعراب‌گذاری کلّ آیات و روایات و اسامی عربی به‌منظور سهولت حفظ و بیان آن به دیگران.

۶ ـ انتشار تفسیر در قطع جیبی پالتویی به‌منظور بهره‌برداری آسان در اوقات فراغت روزانه .

۷ ـ فهرست‌گذاری موضوعی برای استفاده تخصصی و کاربردی دانشجویان و محققین جوان .

لازم به یادآوری است که تفسیر بیان در ۳۰ جلد می‌باشد و فهرست‌واره موضوعی آن اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم با نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تدوین و منتشر شده است .

ایشان در مقدّمه کتاب خود از محقق عالیقدر حضرت حجهٔ الاسلام و المسلمین جناب آقای علی

(۶۱)

کرمی، که کار ترجمه و تحقیق و نگارش اصل تفسیر مجمع البیان را در قالب بهترین الفاظ و عبارات روز به‌خوبی و زیبایی هر چه تمام‌تر به انجام رساندند و همچنین از جناب آقای شمس فراهانی مسؤول محترم انتشارات فراهانی که با شوق و تعهدّ فراوان نسبت به چاپ و انتشار این اثر قرآنی اقدام نمودند، نهایت تشکر و سپاسگزاری را داشته است.

همچنین از استاد راهنمای خود فقیه اهل‌بیت عصمت و طهارت ، جناب آقای سیّدمرتضی خاتمی «زید عزّه» که کلیه مجلدات ۳۰ جلدی این تفسیر را پیش از چاپ به دقّت مطالعه نموده و اعراب‌گذاری آیات و روایات و متون عربی را انجام داده و راهنمایی و ارشادات بسیار مفیدی داشته‌اند، کمال تشکّر و امتنان خود را نثار نموده است .

امام صادق «ع» می‌فرمایند: قرآن پیمان خداوند با خلقش می‌باشد. پس سزاوار است که هر فرد مسلمان به عهد و پیمان خویش نگاه کند و همه روزه پنجاه آیه از قرآن را بخواند .

(۶۲)

معرّفی کتاب «تفسیر جوان»

برای آشنایی با کتاب تفسیر جوان (برگرفته از تفسیر نمونه) تألیف دکتر محمّد بیستونی (در ۲۷ جلد) مقدّمه کتاب به شرح زیر عینا ذکر میشود :

ویژگی‌ها و مزایای کتاب " تفسیر جوان"

۱ ـ درج ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقلّ ، به‌جز در آیاتی که باهم ارتباط تنگاتنگ دارند .

۲ ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدّد در بیان تفسیر آیات .

۳ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در اصل تفسیر .

۴ـ خلاصه کردن جملات طولانی در قالب عبارات کوتاه‌تر و ساده‌تر .

۵ـ عنوان‌گذاری و تدوین مطالب کتاب به سبک کتاب‌های آموزشی به‌منظور تدریس آسان در جلسات تفسیر قرآن .

۶ـ استفاده‌از سه‌خط تحریری برای آیات ، ترجمه و تفسیر ، به‌منظور مطالعه روان آن‌ها .

۷ـ اِعراب‌گذاری آیات و روایات به‌منظور سهولت حفظ .

۸ـ انتشاردر قطع جیبی به منظور استفاده از اوقات فراغت روزانه و سهولت قرار گرفتن در جیب .

۹ـ قیمت بسیار ارزان کتاب به‌منظور خرید

(۶۳)

همگان، به ویژه جوانان عزیز و اُنس بیشتر جامعه با قرآن کریم .

لازم به یادآوری است که فهرست‌واره موضوعی تفسیر جوان اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تدوین و منتشر شده است .

کتاب تفسیر جوان، براساس نیازسنجی قرآنی که از دانش‌آموزان و دانشجویان در قالب تحقیقات میدانی به‌عمل آمده، تألیف شده است و در بسیاری از دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های کشور به‌عنوان متن مسابقات تفسیر ساده برای جوانان عزیز مورد استفاده قرار گرفته است و برخی از جلدهای آن با شمارگان ۵ هزار نسخه در مدّت کمتر از یک‌سال، سه مرتبه تجدید چاپ شده است. سبک ماشین‌نویسی و صفحه‌آرایی کتاب به‌گونه‌ای است که هر خواننده‌ای را بر سر ذوق آورده و آن‌ها را خسته نمی‌کند. جالب است بدانید این سبک در خصوص تألیف و انتشار کتب قرآنی، بی‌سابقه است، زیرا کتاب‌های تفسیر و علوم‌قرآنی معمولاً ـ فاقد اعراب‌گذاری بوده و غلط‌های چاپی فراوانی دارد، در حالی که کتاب ۲۷ جلدی تفسیر جوان، تماما اعراب‌گذاری شده است تا قرآن‌پژوهان جوان بتوانند آیات و روایات و اسماء عربی را صحیح بخوانند و نقل کنند.

(۶۴)

متن تأییدیه مرجع عالیقدر حضرت آیهٔ اللّه العظمی مکارم شیرازی در مورد کتاب تفسیر جوان

قرآن مجید بالاترین سند افتخار ما مسلمانان است و تا کسی با قرآن آشنا نشود ، پی به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنایی ما با این کتاب بزرگ آسمانی افزون گردد ، به درجه اهمیّت و عظمت آن بهتر پی‌می‌بریم، مخصوصابرای‌حلّ‌مشکلات مسلمین‌دردنیای‌امروز،بهترین‌راه‌گشا،قرآن است.

به همین دلیل ، شایسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با این کتاب آسمانی آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلکه به «محتوا و معنای قرآن» ؛ به یقین، قرآن مجید می‌تواند صفا و روشنی ویژه‌ای به تمام زندگی آنان بدهد و از آنان افرادی باایمان ، شایسته ، قوی ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .

از آن‌جا که تفسیر نمونه بحمداللّه در میان تمام قشرها نفوذ یافته و تحوّلی در محیط ما ایجاد کرده است ، جناب آقای «دکتر محمّد بیستونی» که فردی باذوق و علاقمند به مسائل اسلامی و مسائل جوانان است ، ابتکاری به خرج داده و تفسیر نمونه را به‌صورت فشرده و خلاصه با «سبکی تازه» که به‌آسانی قابل استفاده برای همه جوانان باشد ، درآورده و به‌گونه‌ای که هم‌اکنون ملاحظه می‌کنید، در اختیار آنان گذارده است . خداوند این خدمت را از ایشان قبول کند و به همه جوانان عزیز توفیق استفاده از آن را مرحمت فرماید .

ناصر مکارم شیرازی

(۶۵)

معرفی‌ترجمه‌های مشهورقرآن کریم وویژگیهای اختصاصی هرکدام

معرّفی ترجمه «ناصر مکارم شیرازی»

ترجمه قرآن کریم با نگارش سلیس و روان به قلم آیهٔاللّه ناصر مکارم شیرازی از ترجمه‌های نسبتا رایج است . نگارنده آن در سال ۱۳۴۸ ه ـ ق مصادف با ۱۳۰۸ ه ش در شهر شیراز بدنیا آمد و نزد اساتیدی مانند آیهٔاللّهالعظمی بروجردی ، حکیم، سیدعبدالهادی شیرازی و سید ابوالقاسم خویی، تلمّذ کرد و تألیف بیش از یکصد جلد کتاب، حاصل سال‌ها کوشش اوست که از میان مهم‌ترین آثار قرآنی ایشان، تفسیرنمونه در ۲۷ جلد و تفسیر موضوعی پیام قرآن و ۲ جلد از ترجمه تفسیر المیزان است. یکی دیگر از آثار ایشان ترجمه‌ای از قرآن کریم می‌باشد که اصل آن توسّط جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم براساس ترجمه تفسیر نمونه تدوین یافته و مورد بازبینی ایشان و نیز هیئت علمی دارالقرآن‌الکریم ـ دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی ـ قرار گرفته است. این ترجمه به‌وسیله جواد محدّثی، ویراستاری شد و توسّط دارالقرآن الکریم در سال ۱۳۷۳ در دو نوبت به چاپ رسیده .

این ترجمه که اساس آن متنی است که به قلم مترجم در هنگام تألیف تفسیر نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌ای است تفسیرگونه و از آن جهت که اصل تفسیرنمونه ، تفسیری روان و عامّه فهم است، این ویژگی در ترجمه آیات آن نیز نمایان است. همان‌گونه که مترجم در مقدّمه ترجمه یادآور

(۶۷)

شده، روش ترجمه ، ترجمه محتوایی است، یعنی نخست معانی دقیقا از زبان مبدأ اخذ شده و سپس به‌طور دقیق به زبان فارسی آراسته گردیده است.

نثر این ترجمه، نثری روان و گویا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است که مورد استقبال همگانی قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌ای محتوایی است، همراه با توضیحات و اضافات تفسیری به این معنا که افزودن بر ترجمه کلمات در مواردی که جمله ترجمه شده، ابهام داشته با آوردن قید توضیحی یا شرح کلمات در صدد رساندن پیام آیه بوده، همانطور که این شیوه در تفسیر نمونه ارائه شده است ؛ که این روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنین ترجمه از مطابقت نسبتا خوبی با اصل آیات برخوردار است؛ امّا از آنجایی که مترجم، بازنگری مداوم بر آیه‌های قبل و بعد ، انجام نداده ـ که این امر به‌دلیل طولانی‌بودن زمان‌نگارش تفسیرنمونه بوده است ـ لذا بیشتر آیه‌ها و ترکیب‌های یکسان را به گونه‌های مختلف و بعضا مخالف یکدیگر، ترجمه کرده‌اند. به تعبیر دیگر، بسیاری از مفردات و کلمات یکسان و مترادف، با معانی مختلفی ترجمه شده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهایی نیز در ترجمه آیات وجود دارد و در تفسیر و توضیح آیات مشابه نیز تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود.

(۶۸)

معرّفی ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌ای با عنوان قرآن کریم که با خطاطّی عثمان طآه و با خط نسخ در سال ۱۳۸۰ ه ـ ش به چاپ رسید، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صفّارزاده است. در این مصحف شریف علاوه بر اصل آیات، ترجمه فارسی و انگلیسی نیز در زیر هر آیه نوشته شده و در انتهای قرآن مقدّمه‌ای با عنوان ترجمه معانی قرآن کریم آمده که در آن نویسنده در مورد مباحث کلّی ترجمه، ضرورت ترجمه انگلیسی و توضیحاتی در مورد روش این ترجمه ارائه داده است.

مترجم در مقدمه‌ای که در پایان این ترجمه ۱۵۲۸ صفحه‌ای ـ که در قطع رحلی به چاپ رسیده است ـ تفاوت اصلی این ترجمه را با ترجمه‌های موجود فارسی و انگلیسی، جایگزین معادل برای اسماءُالحُسنی یا نام‌های نیکوی خداوند، در ارتباط با آیات قرآن مجید می‌داند، همچنین در این ترجمه، اصطلاحات فنّی و تخصّصی قرآن را جایگزین ترجمه‌های تحت اللفظی رایج قرارداده و ترجمه را به‌صورت روان و سلیس و با استفاده از دستورزبان‌فارسی به‌صورت‌محتوایی‌نگارش نموده است و بعضا ترجمه تفسیرگونه‌ای صورت

(۶۹)

گرفته که به‌صورت پی‌نویس در ترجمه منعکس گردیده و گاهی به‌صورت کلماتی در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اینکه معنا توسعه یابد و ارتباط بیشتری با مخاطبان صورت گیرد.

از ویژگی‌های مهمّ این اثر، رعایت ادب الهی در نوشتار و ترجمه و رعایت مطابقت فارسی و انگلیسی با اصل کلام الهی است. مترجم، این اثر را حاصل حدود ۳۰ سال مطالعه مشتاقانه و پژوهشگرانه توأم با یادداشت‌برداری از تفاسیر کشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البیان، مواهب عِلِّیَّهْ، منهج‌الصادقین، طبری، سورآبادی ، ترجمه قرآن کمبریج، المیزان، نمونه و آثار مفسّران و مترجمان معاصر به فارسی و انگلیسی می‌داند. در این اثر تلاش فراوانی شده تا اشتباهات و خطاها به حدّاقل ممکن برسد. این ترجمه که ترجمه‌ای آزاد از قرآن کریم است، با داشتن ویژگی‌های فوق، به‌دلیل قطور بودن و داشتن دو ترجمه (فارسی و انگلیسی) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّی قرار گرفته و می گیرد.

(۷۰)

معرّفی ترجمه «مهدی الهی قمشه‌ای»

ترجمه قرآن مجید با نثری شیوا و روان یکی از آثار شادروان مهدی (محی‌الدّین) الهی قمشه‌ای است، وی در سال ۱۳۱۸ هجری قمری در شهرضا (قمشه) اصفهان متولد شد و در فقه و اصول و منطق و کلام و فلسفه و حکمت تحصیل نمود. سالیان متمادّی به تدریس عربی و فلسفه در دانشکده معقول و منقول اشتغال داشت و در دوازدهم ربیع‌الثانی سال ۱۳۹۳ ه ـ ق مصادف با ۲۵ اردیبهشت سال ۱۳۵۲ ه ش بدرود حیات گفت. از او تألیفات مختلفی بجا مانده که از جمله آن‌ها ترجمه صحیفه سجادیّه و ترجمه مفاتیح‌الجنان است .

ترجمه قرآن مجید وی، پس از دوره طولانی ترجمه‌های تحت اللفظی، اوّلین ترجمه آزاد به زبان فارسی است . این ترجمه که آمیخته با نکات تفسیری است، بسیار روان و آسان است و مورد اقبال عامّه مردم قرار گرفته و ده‌ها بار در قطع‌های مختلف و به‌صورت‌های گوناگون به چاپ رسیده است. اوّلین چاپ این قرآن در سال ۱۳۲۳ ه ـ ش توسط کتاب‌فروشی اسلامیّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسیله محمّد باقر بهبودی و حسن مسعودی، ویراستاری شد . اما خالی از غلط‌های علمی نیست و فرزند ایشان حسین الهی قمشه‌ای، سال‌ها بعد، ویرایش جدیدی انجام داد و علاوه بر آن، ویرایش علمی جدیدی در سال‌های اخیر به همت آقای حسین استادولی انجام گرفت که توسّط دارالکتب اسلامیه در سال ۱۳۷۷ مجدّدا به چاپ رسیده است .

(۷۱)

توضیحاتی بر اساس اعتقادات شیعه بر این ترجمه که به نثر امروزی و ساده و شیوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . این توضیحات تفسیرگونه در بسیاری از موارد از اصل ترجمه قابل تفکیک نیست و این، یکی از معایب این ترجمه است . سبک و سیاق این ترجمه، آزاد و خلاصهٔ‌التفسیر است و در بسیاری موارد مترجم خود را به اصل کلام محدود نکرده و توضیحات مفصلی را به ترجمه افزوده است. این توضیحات عموما برگرفته از تفاسیر هستند و در میان دو پرانتز آمده‌اند. بیشتر این توضیحات، به‌گونه‌ای هستند که رشته کلام را قطع نمی‌کنند و ساختار ادبی جملات را از بین نمی‌برند، ولی برخی از توضیحات نیز هستند که از ترجمه

متن جدا و مستقلّ می‌باشند که طبعا این‌گونه توضیحات، رشته اصلی سخن را قطع می‌کنند .

در مجموع می‌توان گفت که این ترجمه، ترجمه‌ای روان و همه‌فهم است و از آن جهت که فصل‌الخطاب ترجمه‌های تحت‌اللفظی بوده، اولین ترجمه فارسی است که در تدوین آن به دستور زبان فارسی توجّه شده، کاری ستودنی و قابل‌تقدیر است. البته در ترجمه، بی‌دقّتی‌هایی نیز به چشم می‌خورد و وجود اغلاط و اشتباهات نیز در آن مشهود است. وجود افتادگی‌هایی در ترجمه آیات و از طرفی نقل به معنا کردن تعدادی از عبارات ناشی از عدم مطابقت دقیق ترجمه با آیات می‌باشد .

(۷۲)

معرّفی ترجمه «محمّد مهدی فولادوند»

ترجمه قرآن کریم به فارسی امروزی و ساده و بدون گرایش‌های خاصّ و افراطی که در آن نه فارسی‌گرایی مُفْرِط و نه عربی‌گرایی وجود دارد، کاری است از محمد مهدی فولادوند فرزند مرحوم محمد حسین بختیاری که در اول دی‌ماه ۱۲۹۹ ه ش در شهرستان اراک متولّد شده است. او که پس از سال‌ها تحصیل در پاریس، به تهران بازگشت؛ سالیان متمادّی است که در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به تدریس موادّ مختلف درسی مشغول است. از وی بیش از ۳۰ جلد کتاب فارسی و فرانسه منتشر شده است که مهم‌ترین اثر وی، ترجمه قرآن کریم به زبان فارسی است که در سال ۱۳۷۳ از سوی دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی با ویرایش محمدرضا انصاری و سیّد مهدی برهانی، چاپ و نشر یافته است.

این ترجمه که بسیار مفهوم و روان است، از دقّت بی‌نظیر در مطابقت با متن مقدّس قرآن کریم برخوردار می‌باشد، به گونه‌ای که حتّی تأکیدهایی را که در نثر و زبان عربی و نیز قرآن کریم فراوان و در زبان فارسی بسیار کمیاب است ، به نحوی ظاهر کرده است . روش مترجم در ترجمه، میانه‌ای از ترجمه تحت‌اللّفظی و ترجمه محتوایی می‌باشد یعنی دقّت در مطابقت ترجمه با

(۷۳)

اصل آیه و خوشخوانی و روانی آن هیچ‌کدام فدای دیگری نشده و در مواردی ترجمه دارای توضیحاتی می‌باشد که در داخل گیومه آمده است.

ترجمه فولادوند یکی از دقیق‌ترین و شیواترین ترجمه‌های معاصر است که برخی صاحب‌نظران آن را از حیث صحت و امانت و به‌کارگیری معادل‌های مصطلح درفارسی امروزی و در عین‌حال، روانی، شیوایی و سادگی، بهترین ترجمه درمیان ترجمه‌های منتشر شده در پنجاه سال اخیر می‌دانند. از ویژگی‌های کم‌نظیر این ترجمه، همّت مترجم در ارائه یک ترجمه آهنگین در سوره‌های مکی انتهای قرآن است. همچنین هماهنگی در ترجمه واژه‌های مشابه در سراسر ترجمه رعایت شده است.

باوجود ویژگی‌های مثبت‌این ترجمه، موارد قابل تأمّلی نیز در آن وجود دارد که عبارتند از: استفاده نابجا و زیاد از علائم ویراستاری ، اشکالات املایی از جمله نوشتن «می» و «همی» با فعل. قرآن‌پژوهان زیادی ضمن معرّفی این اثر به نقد و بررسی آن پرداخته‌اند و ضمن بررسی نقاط مثبت و ویژگی‌های آن به نقاط ضعف آن نیز اشاره کرده‌اند.

(۷۴)

معرّفی ترجمه منظوم کامل قرآن کریم ـ «امید مجد»

قرآن‌نامه، اوّلین ترجمه منظوم کامل قرآن می‌باشد که در سال ۱۳۷۶، در ۱۲۲۲ صفحه منتشر شده است.

این‌اثرکه شامل ۱۸هزار بیت‌می‌باشد، در مدت ۳۰۰ روز توسّط امید امجد (متولد ۱۳۵۰ شمسی) از شهر نیشابور، سروده شده است که این عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. یکی از ویژگی‌های این ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از

هر گونه لغت عربی ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.

از نکات برجسته این اثر، عدم تکرار ابیات و اشعار است، به‌گونه‌ای که حتّی در آیات تکراری در یک‌سوره مثل سوره مبارکه «اَلرَّحْمن» که آیه شریفه «فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُما تُکَذِّبانِ» ۳۱ بار تکرار شده برای هر آیه، بیت دیگری سروده شده و هیچ‌یک از ابیات تکراری نیست.

مترجم در این اثر سعی کرده در حد امکان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بیان کند، به‌صورتی که معنای کامل در کمترین لغات بیان شود . گرچه در برخی موارد که برای ترسیم صحنه لازم بوده توضیحاتی اضافه‌کنند، به اصل

(۷۵)

ترجمه اضافه شده است. وی مبنای علمی ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسی فولادوند و خرّمشاهی قرارداده است، ولی در بسیاری از موارد، توضیحاتی آورده که در دو ترجمه یاد شده وجود ندارد.

این ترجمه ـ که هم از لحاظ قرآنی و هم از لحاظ ادبی قابل توجّه است ـ تحوّلی جدید را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان بـه قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعی کرده در ترجمه سوره‌هایی که دارای آیات کوتاه هستند، آیه را در یک بیت ترجمه کند که این ایجاز در سوره‌هایی مانند ناس و توحید به حد اعلای خود رسیده، به‌گونه‌ای که هرآیه در یک مصرع ترجمه شده است.

از ویژگی‌های دیگر این ترجمه، آن است که شیوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّی در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعی کرده برای ترکیبات و تعابیر یکسان از ابیات و اشعار متفاوت استفاده‌کند.از نکات قوّت این ترجمه می‌توان به روانی و گویایی‌نسبی اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره کرد، به گونه‌ای که مترجم سعی کرده در حدّ امکان، معانی را در

(۷۶)

کم‌ترین واژگان بیان کند. همچنین وزن حَماسِی و بحر متقارب است(۱).

محمد حسن زمانی در مقاله نگاه و نقدی بر ترجمه‌های آهنگین و منظوم قرآن، در نقد این اثر نکاتی را بیان کرده که از جمله آن‌ها: افزوده‌های توضیحی غیرلازم که برخلاف شیوه متعارف در داخل دو گیومه قرار گرفته و با مواردی بدون تفکیک از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضی کلمات و قیود و بعضی جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوایی را می‌توان نام برد.

۱- از اوزان ادبیات شعری است که خواننده را به شور و شوق می‌آورد.

(۷۷)

آشنایی با۱۰ سایت فارسی قرآنی

(حاوی متون تفسیری)

۱ـ WWW.Qurandatabank.com(org.net)پایگاه قرآن‌پژوهی :

ـ شبکه‌ای قرآنی محض با استفاده از ۱۰ هزار عنوان کتب قرآنی به زبان‌های فارسی، عربی، انگلیسی ، فرانسه ، آلمانی، اردو، پرتقالی، روسی ، ترکی و ... دارای بانک اطّلاعاتی بسیار قوّی ، قابلیّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات کتاب‌شناسی ، چکیده‌ها و برخی از متون اصلی آن‌ها می‌باشد، بانضمام صفحات داخلی شامل :

ـ اخبار : شامل خبرهای‌قرآنی و محافل‌قرآنی .

ـ پرسش و پاسخ : کلیه بینندگان این صفحه می‌توانند پرسش‌های خود را در زمینه قرآن مطرح کرده و در کوتاه‌ترین زمان ممکن، پاسخ آن را دریافت کنند.

ـ گالری : شامل تصاویر زیبای قرآنی می‌باشد.

ـ قاریان : زندگی‌نامه قاریان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصویر و صوت قاری .

ـ گزیده متون قرآنی : دارای متن کامل کتاب‌های قرآنی .

ـ مقالـــه شناســـی : در این قسمت، متن کامل گزیده‌های مقالات موجود در شبکه به نمایش گذاشته می‌شود.

ـ آموزش : دارای بخش‌های زیر می‌باشد :

(۷۸)

الف) روخوانی

ب) تجویـــد

ج) قـــرائت

د) چگونگی بهره‌گیری از تفـاسیر قرآن

ـ دفتر یادبودها: در این قسمت، بینندگان شبکه می‌توانند یادداشت‌ها و نظرات خود را روی شبکه قرار دهند.

ـ درصـفحه آغازین صوت کامل قرآن با صـدای اسـتاد عبدالباسط و اسـتاد منشاوی و اسـتاد پرهیزگار، بانضـمام متن قرآن با انتخاب آیات مورد نظر با زیرنویس ترجمه آیت اللّه مکارم شیرازی و ترجمه لاتین مورد استفاده بینندگان قرار خواهد گـرفت .

۲ـ WWW. QuranChildren.com پایگاه قرآنی کودکـان :

این‌شـبکه جهت‌تشویق و ترغیب‌کودکـان به‌نقّاشـی موضوعـات قرآنی بخصوص داسـتان‌های قرآنی راه‌انـدازی شـده است. کودکان می‌تواننــدبه دلخـــواه، هر یـک از موضوعــات قرآنی را، نقاشــی و بـــه نشـــانی الکترونیکـی Webmaster @ QuranChildren.comارسـال کننـد تـا در اوّلیـن فرصـت، به‌نـام فرسـتنده، بر روی شـبکه قرار گیرد. همچنین بازدیدکننـدگان می‌توانند از طریق موضوع نقّاشی ، نام نقّاشی یا موضوع قرآنی، جست‌جو را انجام دهند و تصاویر موجود در شبکه را ملاحظه کنند.

(۷۹)

۳ـ WWW.Montazar.net شبکه منتظر (امام مهدی"عج"): "

در شبکه امام مهدی (عج) ، بخش‌های متنوّعی موجود است. یکی از این بخش‌ها، به‌نام قرآن کریم شامل ۴ قسمت قرآن درحدیث، نمایش و صوت ، آموزش و مقالات می‌باشد.

ـ نمایش و صوت : در این قسـمت ، صدای اسـتاد شاطری ، با ترجمه استاد مکارم شیرازی به‌صورت جست‌جو و انتخاب موضوعی و آیه به آیه موجود است.

ـآموزش : هنوز این قسمت راه‌اندازی نشده است.

ـ مقالات : در این قسمت، مقالات با موضوعات قــرآنــی مــوجـود است .

ـ قابل توجه است که در قسـمت‌های دیگر این شـبکه، سـرفصل‌های امام مهدی(عج) ، احکام و مراجع ، مناجـات و شیعـه و تشیّع وجود دارد .

۴ـ WWW.AL_Shia.com شبکـه الشیعـــه:

شبکه جهانی اطلاع‌رسانی آل البیت، یکی از شبکه‌های بسیار قوّی در موضوعات اسلامی و قرآنی می‌باشد. بخش‌هایی که مربوط به قرآن می‌شود عبارتند از:

ـ قرآن و علوم قرآنی : در این قسـمت، مباحث علوم قرآنی از علمای شـیعه از جمله آیت‌اللّه مکارم شـیرازی، جوادمحدّثی ، جعفری مراغی ، طبرسی ،

(۸۰)

سیّدجلال الدّین آشتیانی ، آیت اللّه جوادی آملی ، عقیقی بخشایشی ، بهاءالدین خرّمشاهی و محمّد هادی معرفت ، به چشم می‌خورد.

ـ در بخش حافظان قرآن کریم با ۱۶۴ حافظ دختر و ۳۵۳ حافظ پسر و مختصری از زندگی‌نامه آن‌ها آشنا می‌شوید.

ـ قرآن کریم: که شامل زیرمجموعه‌های آموزش قرآن، جست‌جو درقرآن، زندگی‌نامه قاریان، متن قرآن، صدای‌قاریان به‌صورت ترتیل ، تلاوت ، نُسَخ خطی‌قرآن درکُتُب و مقالات قرآنی موجود می‌باشد.

۵ـ WWW.JameatulQuran.com شبکه جامعهٔ القرآن:

ـ جامعهٔ القرآن کریم شبکه‌ای است که در موضوعات متنوع قرآنی فعّالیّت می‌کند.

ـ معرّفی حافظان: در این بخش ، حافظانی که در جامعهٔ القرآن موفّق به حفظ قرآن شده‌اند، خلاصه‌ای از زندگی آن‌ها و نمونه‌ای فعالیت و شیوه کارشان ارائه می‌شود.

ـ اخبار و اطلاعات : شامل اطلاعات قرآنی

ـ آموزش : شامل آموزش‌های حفظ ، ترتیل ، تجوید و قرائت .

ـ سایت‌های اسلامی: معرّفی شبکه‌های اسلامی .

ـ پرسش و پاسخ: در این قسمت کاربران

(۸۱)

می‌توانند پرسش‌های قرآنی خود را مطرح و پاسخ آن‌ها دریافت کنند.

ـ انتشارات: معرّفی کتب چاپ شده در نشر جامعهٔ القرآن .

۶ـ WWW.Balagh.net شبکه بلاغ :

ـ سایت فوق به ۳ زبان فارسی ، عربی و انگلیسی می‌باشد.

ـ شبکه در صفحه آغازین، به دو بخش قرآن و پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) تقسیم می‌شود.

ـ در زمینه قرآن ، بخش‌های علوم قرآن ، معارف قرآن، کتاب‌شناسی قرآن، مباحثی پیرامون قرآن و بخش تصاویر ارائه شده است.

ـ در زمینه پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، بخش‌های ذیل قابل استفاده‌اند:

الف) شناخت اهل بیت (ع) که شامل بخش‌های: اهل‌بیت (ع) از منظر قرآن ، پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) است.

ب) زندگی‌نامه

ج) فضایل و سیره فردی

د) کتاب‌شناسی

ه) کتابخانه و... .

۷ـ WWW.Islamweb.net شبکه اسلام:

ـ این سایت به دو زبان انگلیسی و عربی است و

(۸۲)

شامل موضوعات مختلفی مانند قرآن، احادیث ، اطّلاعات سیاسی روز و... می‌باشد.

۸ـ WWW.Islamway.Com شبکه طریق الاسلام:

ـ این سایت به زبان‌های گوناگونی مانند انگلیسی ، فرانسه و اردو ارائه شده و دارای بخش‌هایی مانند قرآن‌کریم،مقالات،مطبوعات ، ادعیّه و ... می‌باشد.

۹ ـ WWW.Hawzah.net شبکـــــه حــــــوزه:

ـ این سایت به ۳ زبان فارسی ، انگلیسی و عربی ارائه شده و از موارد حائز اهمیّت آن می‌توان به معرّفی مقالات قرآنی، کتابخانه ، متون دینی، معرّفی مراکز اسلامی ، مجلّات ، اخبار و اطّلاعــات، قـرآن ، عقاید و اخلاق ، اشاره نمود.

۱۰ ـ WWW.Islamicdatabank. Comشبکه پارسا:

ـ سایت فوق به ۳ زبان فارسی ، انگلیسی و عربی ارائه شده است .

ـ در بخش فارسی ، جست‌جو در ۲۳۸۴۴ منبع اسلامی از قبیل پایان‌نامه‌ها ، مقالات و کتب منتشـره اسلامـی داخلی و خارجی میسر است .

ـ سایت فوق دارای اصلاح‌نامه‌ای مشتمل بر موضوعات قرآن و عرفان ، اخلاق ، فقه ، ادبیّات و ... مـی‌بـاشـد.

ـ از موارد جالب توجّه در این شبکه می‌توان به کتابسرای ناشـران و شهـر کتـاب اشاره کرد.

(۸۳)

آشنایی با ۱۰ نرم‌افزار قرآنی (دارای گرایش تفسیر و علوم قرآنی)

۱ ـ نرم‌افزار تفاسیر قرآن جامع

مشخصـات :

– کتابخـانـه ۱۲ قـــرن تفسیـــر شیعـــه .

ـ ۵۹ دوره تفسیر در ۵۳۸ مجلّد و ۲۵۰ هزار صفحه به‌صورت تطبیقی .

ـ ۱۸ تـرجمه فارســی .

ـ تـرجمـه انگلیسـی قـرآن کریم (آقای پیکتال) .

ـ تـلاوت تمـامـی سـوره‌هـــای قــــرآن .

ـ متـن زیبـای قرآن به شکل اعراب‌گذاری شده .

ـ قابلیّت جست‌جـوی کلمـه‌ای یا آیـه یا سـوره .

۲ ـ نرم افزار قـــرآنی بیّنـــات

مشخّـصـات :

ـ تفاسیر المیزان (فارسی و عربی) و تفسیر نمــونـــه .

ـ امکان مقایسه همزمان تفاسیر .

ـ ترجمه‌های‌فارسی اساتید : فولادوند ، مکارم ، آیتـی و خـرّمشاهـی .

ـ امکان جست‌جو در متن قرآن ، ترجمه و تفاسیر بـــا امکـان چـــاپ .

ـ امکـان جست‌جـوی لغـت و ریشـه در قرآن .

ـ متن کامل کتب نهج‌البلاغه ، صحیفه سجّادیّه ،

(۸۴)

مفاتیح ، حلیهٔ المتّقین و ... با امکان ترجمه ، امکان جست‌جو و چاپ .

ـ کاربری ساده و سریع .

۳ ـ نرم‌افزار نور المبین

مشخّصات :

ـ ۳ دوره تفسیری کامل قرآن کریم به‌همراه آشنایی با معانی سوره‌ها (المیزان فارسی و عربی و نمونه).

ـ ۱۸ دوره ترجمه کامل قرآن کریم شامل ۵ ترجمه فارسی (فولادوند ، معزّی ، خرّمشاهی ، مکارم ، الهی قمشه‌ای) ۴ ترجمه انگلیسی (Yousef ، Ehlali ، Shaker ، Irwing) فرانسوی ، اسپانیایی ، بوسنیایی ، مالی ، آلمانی ، ترکی ، فنلاندی ، هلندی و ایتالیایی .

ـ امکانات متنوّع جهت حفظ آیات شریفه با تکرار نامحدود .

ـ امکانات جست‌جو در متن آیات ، ترجمه و تفسیر با امکانات چاپ و یادداشت.

۴ ـ نرم‌افزار قرآنی منیر

ـ تفسیر فرات الکوفی نوشته کوفی .

ـ ترجمه کامل قرآن کریم با صوت استاد منشاوی .

(۸۵)

ـ متن کامل کتاب قرآن پژوهی آقای خرّمشاهی .

۵ ـ نرم‌افزار قرآنی مُبین

ـ شرح و تفسیر سوره‌های قرآن به زبان انگلیسی ـ ترجمه کامل قرآن به زبان‌های فارسی و آلمانی .

ـ متن کامل کتاب صیانت قرآن از تحریف (تحریف‌ناپذیری قرآن) نوشته آیت‌اللّه محمّد هادی معرفت .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد محمّد جبرئیل .

۶ ـ نرم‌افزار قرآنی میزان

ـ تفسیر قمّی .

ـ متن کامل کتاب التفسیر المفسّرون نوشته ذَهَبی .

ـ ترجمه کامل قرآن به زبان‌های فارسی و انگلیسی .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد سعدالحامدی .

۷ ـ نرم‌افزار قرآنی رضوان

ـ گزیده تفسیر نمونه .

(۸۶)

ـ ترجمه کامل قرآن کریم به زبان‌های فارسی و ایتالیایـی.

ـ ترتیل کامل‌قرآن کریم با صوت استاد پرهیزکار.

ـ متن کامل کتاب آشنایی با علـوم قـرآنی .

۸ ـ نرم‌افزار قرآنی سِراج

ـ تفسیر منسوب به امـام حسـن عسکـری (ع).

ـ ترجمه کامل قرآن کریم به زبان‌های فارسی و اسپانیـولـی .

ـ متـن کامـل کتاب درس‌نـامه علوم قرآنـی .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد خلیل حصـری .

۹ ـ نـرم افزار نورالانـوار

ـ ۱۱ ترجمه (به ۷ زبان) ، ۹ تفسیر (عربی و فـارسی).

ـ شـأن نـزول ، روایات تفسیری ،

فیلم و عکس با خط عثمان طاها.

۱۰ ـ نرم‌افزار قرآنی بصیر

ـ ۱۹ ترجمـه قـرآن به زبان‌هـای مختلف دنیا .

ـ یک دوره ترتیل کامل قرآن کریم با صدای استـاد شحات انور .

ـ امکانات ویـژه جهت حفـظ قـرآن کریـم .

(۸۷)

تحلیل آماری مربوط به شرکت کنندگان در «اولین کارگاه آموزشی مفسّرین جوان»

[تهران ـ نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم]

تعداد کل شرکت‌کنندگان : حدود ۲۰۰۰ نفر

شـرکت‌کننـدگـان خانـم : ۸۰۰ نفر

شـرکت‌کننـدگـان آقـا : ۱۲۰۰ نفر

میـانگیـن سنّـی شرکت‌کنندگان :

افراد بیـن ۱۶ تا ۲۰ سـال ۷۰۰ نفر

افراد بیـن ۲۰ تا ۲۵ سـال ۷۰۰ نفر

افراد بیـن ۲۵ تا سال به‌بالا ۶۰۰ نفر

سطح تحصیلات شرکت کنندگان :

زیـــر دیپلـــم : ۶۶۰ نفر

دیپلـم و فـوق دیپلـم : ۸۰۰ نفر

لیسانس و بالاتر : ۵۴۰ نفر

مدّت فعالیّت کارگاه آموزشی : ۲۴ روز از ششم تا پایان ماه مبارک رمضان (۱۹ دی‌ماه تا ۱۴ آذرماه ۸۱)

توضیح: کلیه افراد شرکت‌کننده در مسابقه روش اُنس با قرآن (روش مراجعه موضوعی فوری به تفاسیر قرآن کریم) از ۲۰ نمره، نمرات بالای ۱۵ را کسب کرده‌اند.

(۸۸)

به ریسمان قرآن چنگ زن و از آن نصیحت‌پذیر ، حلالش را حلال و حرامش را حرام بشمار و حقّی را که در زندگی گذشتگان بود تصدیق کن و از حوادث گذشته تاریخ ، برای آینده عبرت گیر ، که حوادث روزگار با یکدیگر همانند بوده و پایان دنیا به آغازش می‌پیوندد و همه آن رفتنی است .

نام خدا را بزرگ دار و جز به حقّ سخنی بر زبان نیاور ؛ مرگ و جهان پس از مرگ را فراوان به یادآور ، هرگز آرزوی مرگ مکن جز آن‌که بدانی از نجات یافتگانی ؛ از کاری که تو را خشنود و عموم مسلمانان را ناخوشایند است بپرهیز ، از هر کار پنهانی که در آشکار شدنش شرم داری پرهیز کن ، از هر کاری که اگر از کننده آن پرسش کنند ، نپذیرد یا عذرخواهی کند ، دوری کن ، آبروی خود را آماج تیر گفتار دیگران قرار نده و هر چه شنیدی بازگو مکن ، که نشانه دروغگویی است و هر خبری را دروغ مپندار ، که نشانه نادانی است .

خشم را فرونشان و به هنگام قدرت ببخش و به هنگام خشم فروتن باش و در حکومت مدارا کن تا آینده خوبی داشته باشی ، نعمت‌هایی که خدا به تو بخشیده نیکودار و نعمت‌هایی که در اختیار داری تباه مکن و چنان باش که خدا آثار نعمت‌های خود را در تو آشکار بنگرد . (نامه ۶۹ نهج‌البلاغه علی «ع»)

جلد ۳

فهرست مطالب

عنوان صفحه

(۲)

عنوان صفحه

(۳)

عنوان صفحه

(۴)

مقدّمه

قرآن‌کریم‌به‌عنوان‌معجزه‌جاویـدپیامبراکرم صـلی‌الله‌علیه‌وآله و قانون اساسـی دین مبین اسـلام ، نیازمند تفسیر و تبیین است . به‌سـبب فاصله‌گرفتن از زمان نزول قرآن ، گسترش اسـلام در جهان و ظهور مسائل علمی نو ، نیاز به تفسیر ، بیش از پیش احساس می‌شود . میراث گران‌سنگ تفسیر قرآن با گذر ایّام و بروز مکتب‌های فکری از دوره تدوین تا کنون به نسل ما منتقل شده و صدها تفسیر ـ به طور کامل یا ناقص ـ توسّط دلباختگان به قرآن با تحمّل سـختی‌های فراوان و به‌خاطر خـدمت به قرآن نگاشـته شده است . اینک در آغاز هزاره سوّم ، شناخت این تفاسیر برای جوانان عزیز ، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تلقّی می‌گردد .

در پاسخ به این نیـاز روزافزون، برای ایجاد «جهش تفسیری در جامعه» ، کتاب حاضـر تألیف شـده است تا ضـمن آموزش دوساعته روش مراجعه «موضـوعی» به انواع منـابع و تفـاسیر قرآنی(۱) بـا تفکّر و تـدبّر در آیـات انتخـابی، زمینه منـاسب برای اُنس بـا قرآن و استفاده اخلاقی ، ایمانی، عرفانی و علمی ازآن و دریافت نسخه شفابخش برای تأمین نیازهای مادّی و معنوی در جامعه فراهم شود .

۱- (Reference guide of Qumran Sources).

(۵)

این روش جدید ، حاصل تجارب عملی ۲۰ ساله جلسات تفسیر قرآن می‌باشد که توسّط مؤلّف برای مخاطبین مقاطع سنّی راهنمایی، دبیرسـتانی و دانشـگاهی و طلاّب حوزه‌های علمیّه برگزار شـده است و برای نخستین‌بار در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۸۱ در بخش

جوان نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم ، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان میهن عزیزمان قرار گرفت . در این کتاب ، فهرست ۳۵۰ موضوع روزمرّه و کاربردی قرآن کریم ، که بر اساس تحقیقات میدانی از دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های کشور تحت عنوان «نیازسنجی قرآنی جوانان» استخراج شده به شما معرّفی می گردد . همچنین با معجم‌ها و فرهنگنامه‌های موضوعی الفبایی الفاظ قرآنی ، ترجمه‌های مشهور قرآن مجید و ویژگی‌های اختصاصی آن‌ها ، فرهنگ‌نامه‌های معتبر لغات قرآنی و مجموعه‌ای از تفاسیر تشیّع و تسنّن که هر یک از ویژگی‌های منحصر به فردی در جهان اسلام برخوردار هستند ، آشنا می‌شوید . منابع مذکور در سه سطح ، تفکیک شده‌اند که «سطح یک» مخصوص نوجوانان و جوانانی است که با زبان عربی آشنا نیستند و «سطح دو» ویژه کسانی است که با زبان عربی در حدّ متوسّط آشنایی دارند. سطح ۳ برای کسانی که بەزبان عربی تسلط داشته و معلم و مربی تفسیر می‌باشند

(۶)

طراحی شده است. علاوه بر این ، «روش‌چکیده‌نویسی‌موضوعی‌تفسیرقرآن» در یک فصل مستقلّ کتاب درج شده است. همچنین مراحل‌انجام‌کاردر«کارگاه‌آموزشی‌مفسّرین‌جوان» که از طریق سایت‌های اینترنتی و نرم‌افزارهای قرآنی نیز قابل اجرا می‌باشد ، بەهمراه ۱۰ سایت اینترنتی و ۱۰ نرم‌افزار مشهور قرآنی حاوی متون تفسیری شرح داده شده است .

شماپس از مطالعه این کتاب به تنهایی قادر خواهیدبود تایک «کارگاه‌آموزشی‌مفسّرین‌جوان» را در دبیرستان، دانشگاه، باشگاه اندیشه‌های آسمانی، مسجد، مدرسه، محل کار خود و ... اداره کنید

ممکن است شما خواننده جوان این کتاب سؤال کنید که آیا بهتر نیست بەجای آموزش و تبلیغ «روش انس با قرآن» کلاس‌های تفسیر قرآن را برگزار و یا در آن شرکت کنیم؟ در پاسخ عرض می‌کنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهیگیری به خریداران ماهی است .

یعنی بەجای آنکه فقط یک نفر یا یک گروه «ماهی بگیرند» و گروه دیگری فقط «مصرف‌کننده» باشند، آیا بهتر نیست «روش ماهیگیری ، قایق سواری و شنای در دریا» را یادبگیریم و به دیگران نیز آموزش دهیم؟ زیرا در اینصورت بەجای یک ماهیگیر، هزاران ماهیگیر

(۷)

جوان خواهیم داشت و بجای مصرف ماهی صید شده توسط دیگران، خودمان ماهی را صید می‌کنیم که لذتی مضاعف دارد.

درکار با تفسیر قرآن نیز استدلال همین است . بنده ضمن آنکه برگزاری جلسات تفسیر قرآن را کار مقدس و مبارکی می‌دانم، اعتقاد دارم بهتر است با توجه به کمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزیز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعی فوری به تفسیرهای قرآن کریم را آموزش دهیم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتی که حال و حوصله و نشاط داشته باشند، خودشان بدون حضور مکرر به استاد ، ابزار کار را در دست گرفته و در دریای زیبا و سراسر شگفتی و عظمت قرآن‌کریم وارد شوند . آنگاه خواهند دید که مراجعه مستقیم به قرآن کریم و تفسیرهای فراوان و متنوعی که هرکدام گلی از این گلستان زیبا را مورد ارزیابی و تشریح قرارداده‌اند ، چه لذّت عمیق و پایداری را در سراسر وجود آن‌ها ایجاد خواهد کرد و همین تکرار دل نهادن به دریا و راز و نیاز با امواج آرام بخش آن موجب «انس با دریا» خواهد شد که هیچ چیز دیگری جای آن را نمی‌گیرد و این‌همان چیزی‌که ما تحت عنوان «روش انس با قرآن» به دنبال آن هستیم .

مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان آمادگی دارد تا بصورت رایگان و فی‌سبیل‌اللّه نسبت به آموزش

(۸)

حضوری مربّیان و معلّمین قرآنی داوطلب و نظارت تخصّصی بر «کارگاه‌های آموزشی مفسّرین جوان» در دانشگاه‌ها،

دبیرستان‌ها، مراکز و سازمان‌های مختلف و همچنین آموزش غیرحضوری (مکاتبه‌ای) سایر اقشار جامعه خصوصا نوجوانان و جوانان عزیز همکاری نماید . در صورت تمایل با شماره ۰۹۱۱۲۰۸۵۳۲۲ تماس بگیرید .

ضمنا در صورت تمایل سطح (۱) ، سطح (۲) و سطح (۳) روش انس با قرآن را با تهیّه کتاب آن فرابگیرید تا بتوانیم با اعطای گواهینامه پایان دوره سطح (۳) (سطح عالی) به جنابعالی، از وجود نورانی شمابرای آموزش سایرجوانان عزیز استفاده کنیم .

در خاتمه لازم می‌دانم از جناب حجهٔ‌الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور و جناب آقای مهدی ایزدی و سرکار خانم زهره سمیع که در تهیه این مجموعه تلاش‌های کارشناسی و مؤثری داشته‌اند تشکر و قدردانی نمایم .

دوست قرآنی شما

دکتر محمّد بیستونی

رئیس هیئت مدیره مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان

تهران ـ دی ماه ۱۳۸۱

(۹)

شناخت کلیات روش اُنس با قرآن

قرآن کریم «هُدَیً لِلنّاس» (۱)است و برای راهنمایی همه مردم نازل شده است، بنابراین اگر مقاطع سنّی مختلف نمی‌توانند به‌سادگی با قرآن ارتباط برقرار کنند و امکان اُنس با قرآن برای آن‌ها به راحتی ایجاد نمی‌شود، به دلیل «ضعف پیام وحی» نیست، بلکه به‌دلیل «ضعف مربّیان و مبلّغان» است که بصورت سنّتی و بدون توجّه به شرایط سنّی و اقتضائات جوانی، تفسیرهای پرحجم با بحث‌های پیچیده حرفه‌ای را بصورت تکراری چاپ و منتشر می کنند. درحالی که جوان امروزی به تفسیرهایی در قطع کوچک و با متن ساده نیاز دارد که دربردارنده بحث‌های علمی روز و پاسخ به نیازهای ملموس زندگی باشد.

از سوی دیگر ، واژه «ناس» از کودک دبستانی تا دانشجوی دانشگاهی را شامل می‌شود، بنابراین باید روش‌های جدیدی ارائه شود که مخاطب دبستانی تا دانشگاهی هرکدام متناسب با درک و فهمشان بتوانند «پیام قرآن» را دریابند و با آن ارتباط برقرارکنند و از طریق تدبّر و تفکّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره این اُنس ، تجلّی محتوای قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.

۱- آیه ۱۸۵ سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اُنْزِلَ فیهِ الْقُرآنُ هُدیً لِلنّاسِ و بَیِّناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقان...).

(۱۰)

در همین رابطه، قرآن کریم می‌فرماید : وَ ما اَرْسَلْنا مِنْ رَسُولٍ اِلاّ بِلِسانِ قَوْمِهِ لِیُبَیِّنَ لَهُمْ ... :(۱) (ما هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر به زبان قومش تا حقایق را برای مردم آشکار سازد) و در آیه دیگری می‌فرماید: وَ ما اَرْسَلْناکَ اِلاّ کافَّةً لِلنّاسِ بَشیرا و نَذیرا :(۲) (تو را به‌سوی همه مردم فرستادیم تا آن‌ها را بشارت دهی) . خداوند انبیاء را فرستاد تا به «زبان عادّی» با مردم خود گفت‌گو کنند و مقاصد خود را به دیگران بفهمانند.(۳)

همچنین در جای دیگری می‌فرماید: کِتابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَیْکَ لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ‌الظُّلُمات اِلَیَ‌النُّورِبِاِذْنِ‌رَبِّهِمْ : (ما به تو کتاب دادیم تا مردم را از تاریکی و جهل به سوی نور و آگاهی هدایت کنی).

پیام سه آیه شریفه مذکور این است که : دعوت پیامبران معمولاً ـ از طریق یک اثر مرموز و ناشناخته (و با عبارات پیچیده و نامأنوس) در قلوب پیروانشان منعکس نمی‌شد ، بلکه از طریق «تبیین و روشنگری» و تعلیم و تربیت با همان زبان

۱- آیه ۴ سوره ابراهیم .

۲- آیه ۲۸ سوره سبا .

۳- تفسیر المیزان (۲۰جلدی) ، جلد ۱۲ ، صفحه ۲۰.

(۱۱)

معمولی و رایج (قابل فهم برای همه گروه‌های سنّی) صورت می گرفته است.(۱)

در همین رابطه، امام خمینی" ره"، "به نکته ظریفی به شرح زیر اشاره فرموده‌اند:

انگیزه نزول این کتاب مقدّس این است که کتاب در دسترس همه قرار بگیرد و همه از او به اندازه سعه وجودی و فکری خودشان استفاده کنند.(۲)

یکی از حجاب‌هایی که مانع استفاده از این صحیفه نورانیّه است ، اعتقاد به آن است که جز آن که مفسّرین نوشته یا فهمیده‌اند ، کسی را حقّ استفاده از قرآن شریف نیست و «تفکّر و تدّبر را به تفسیر به رأی که ممنوع است ، اشتباه نمودند» و به واسطه این «رأی فاسد و عقیده باطله» ، قرآن شریف را از «جمیع فنون» استفاده ، عاری و قرآن را به کلّی «مهجور» نموده‌اند . در صورتی که [« استفاده‌های اخلاقی و ایمانی و عرفانی به هیچ وجه مربوط به تفسیر نیست تا تفسیر به رأی باشد ».(۳)]

۱- تفسیر نمونه ، جلد ۱۰ ، صفحه ۶۹، ذیل آیه شریفه.

۲- صحیفه نور، جلد ۲ ، صفحه ۳۴ .

۳- آداب الصَلواۀ ، صفحه ۱۹۵ ـ ۱۹۷.

(۱۲)

اهداف طرح «انس با قرآن» به شرح زیر است:

۱ ـ ایجاد اُنس بیشتر جوانان با قرآن کریم و تجلّی مفاهیم قرآن در رفتار و کردار آن‌ها .

۲ ـ رواج تفسیر قرآن کریم و آشنایی با مفاهیم انسان‌ساز وحی الهی .

۳ ـ ایجاد آشنایی کلّی نسبت به تفاسیر چاپ شده و رایج در جامعه اسلامی .

۴ ـ آموزش روش « چکیده نویسی » به‌منظور درج چکیده نظر هر یک از مفسّرین و استفاده کاربردی از یادداشت‌ها در مقاطع مختلف .

۵ ـ آشنایی با سبک‌های تفسیری پدیدآورندگان.

۶ ـ آموزش روش تحقیق و پژوهش موضوعی قرآن کریم .

قال رسول اللّه (ص) :مَنْ أرادَ الْعِلْمَ فَلْیُثَوِّرِ الْقُرآنَ

(لسان العرب ،۲/۱۴۹ ، مجمع‌البحرین ، ذیل «ث ،و،ر»).

کسیکه علم می‌خواهد پس قرآن را بطور عمیق بررسی‌نماید.

(۱۳)

فضای مورد نیاز « کارگاه آموزشی مفسّرین جوان » و جوایز

مسابقات

این برنامه احتیاج به‌فضایی به‌متراژ حداقل ۱۱۰ متر مربع دارد که در آن علاوه بر تمام کتاب‌های مورد نظر، مجموعه‌ای از زندگی‌نامه مفسّران و قرآن‌پژوهان فراهم می‌شود، این مسابقه ویژه خواهران و برادران از کلاس سوّم راهنمایی به بالا می‌باشد و جوایز آن به قرار زیر است :

نفر اوّل : لوح یادبود + یک سکّه بهار آزادی .

نفر دوّم : لوح یادبود + نیم‌سکّه بهـار آزادی .

نفرسوّم : لوح یادبود + ربع سکّه بهار آزادی .

کلیه شرکت‌کنندگان : ۱۰ جلد کتاب به شرح زیر:

۱ ـ روش اُنس با قرآن (ویژه جوانان) .

۲ ـ کتـاب «قـرآن‌شناسـی جـــوان» .

۳ و ۴ ـ دو جلد از دوره ۳۰ جلدی « تفسیـر بیان» (برگرفته از تفسیـر عظیـم مجمـع البیـان مرحوم طبرسی "ره) "شامل جلد ۱، که تفسیرجزء یک و جلد ۳۰، که تفسیر جزء سی قرآن‌کریم می‌باشد.

۵ و ۶ ـ دو جلد از دوره ۲۷ جلدی «تفسیر جوان» (برگرفته از تفسیر نمونه) شامل جلد ۲۶ و ۲۷ که با هـم ، تفسیـر جـزء ۳۰ قـرآن مجیـد می‌باشند.

۷ ـ کتاب «راز خوشبختـی» (از دیدگاه قرآن کریم).

۸ ـ کتاب «روش چکیده‌نویسی موضوعی تفسیر قرآن» .

۹ ـ «فـرهنگنـامـه قـرآنی جـــوان».

۱۰ ـ کتـاب «فقـر و ثـروت از دیـدگاه قـرآن».

(۱۴)

روش‌ومراحل‌انجام‌کاردر«کارگاه‌آموزشی مفسّرین‌جوان»

۱ ـ انتخاب موضوع توسّط قرآن‌پژوه با مراجعه به فرهنگ‌نامه‌های موضوعی قرآن کریم .

۲ ـ کشف آیه یا آیات مرتبط با موضوع انتخابی از طریق مـراجعـه به معجـم‌هـای موجود مانند :

فهرست‌واره موضوعی تفسیر بیان.

فهرست‌واره موضوعی دوجلدی تفسیر جوان.

فهرست موضوعی یک‌جلدی تفسیر نمونه.

راهنمای موضوعی یک‌جلدی تفسیر المیـزان.

۳ ـ درج ترجمه آیه یا آیات منتخب با استفاده از ترجمه‌های :

بهـاءالدّیـن خرّمشاهـی .

ناصـر مکـارم شیـرازی .

عبـدالمحمّـد آیتـی.

محمّـد مهـدی فـولادونـد.

تـرجمه کاظـم معـزّی .

ترجمه شعری قرآن (امید مجد) .

طاهره صفّارزاده (فـارسی و انگلیسی).

۴ ـ نگارش معانی لغوی کلمات آیه یا آیات مرتبط با موضوع از طریق مراجعه به فرهنگ‌نامه‌های لغات

(۱۵)

قرآنی بـه شـرح زیر :

فرهنگ‌نامه قرآنی جوان تألیف دکتر بیستونی.

قاموس قرآن قُرَشیّ (۷ جلد در سه مجلد).

ترجمه مفـردات راغـب (یک جلدی).

معجم المفهرس فؤاد عبـدالباقـی (یک جلدی).

فرهنگ لغات قرآنی الیاس کلانتری (یک جلدی).

فرهنگنامه لغات «لِسانُ الْعَرَب» تـألیف علاّمـه ابـن منظـور(۱۸ جلدی).

۵ـ در این بخش از کارگاه آموزشـی، مجموعه‌ای از تفاسیر که هر یک از ویژگی‌های منحصـر به فردی در جهان اسلام برخوردار است معرّفی می‌شوند ، از جمله آن‌ها می‌تـوان به موارد زیر اشاره کرد :

دوره ۳۰ جلدی ترجمه تفسیر مجمع‌البیان ، مرحوم طبرسی.

دوره ۳۰ جلدی تفسیر بیان ، دکتر بیستونی.

دوره ۲۷ جلدی تفسیر نمونه حضرت آیت اللّه مکارم شیـرازی.

دوره ۲۷ جلدی تفسیر جوان دکتر بیستونی.

دوره ۲۰ جلدی تفسیر المیزان ، مرحوم علاّمه طباطبایی.

تفسیر کشف الاسرار و عُدَّةُ الاْبْرار، رشیدّالدین میبدی.

(۱۶)

تفسیر تسنیم ، آیت اللّه جوادی آملی .

تفسیـر نـور ، حجّت الاسلام قرائتی .

۶ـ کارآموز شرکت‌کننده در «کارگاه آموزشی» ، جزوه «روش‌چکیده‌نویسی‌موضوعی‌تفسیر قرآن» را مطالعه کرده و در صورتی که با زبان عربی آشنا نباشد (سطح ۱)، با استفاده از تفاسیر خلاصه‌شـده «جوان» و «بیان» ، چکیده نظر مفسّـرین را به‌تفکیک و با ذکر منابع و مآخـذ و نـام مفسّـر درج می‌کنـد . درصورتی که کـارآموز با زبان عربی آشـنا باشـد (سـطح ۲)، با استفاده از تفسیر عظیم مجمع‌البیان علامه طبرسـی" ره "و تفسیرنمونه و تفسیر المیزان، چکیده نظر این مفسّرین را در فرم چکیده‌نویسی نظر مفسّرین خواهد نوشت . همچنین نخبگـان قـرآنـی کشـور ، مسئولیـن دارالقرآن‌هـا و مراکز قرآنی ، معلّمین و مربّیـان قرآنی در مقـاطع تحصـیلی راهنمایی ، دبیرسـتان ، دانشگاه و حوزه‌های علمیّه ، به‌عنوان سطح (۳) ، تلقی می‌گردنـد و با همه منابع مندرج در کتاب «روش اُنس با قرآن» آشنا می‌شوند .

۷ـ زمان هر دوره کارگاه آموزشی حدود ۲ ساعت می‌باشد.

۸ـ دانش‌آموزان دبیرستانی و بالاتر می‌توانند در کارگاه شرکت کنند .

(۱۷)

همچنین حضور مقاطع سنّی پایین‌تر در صورت داشتن آشنایی قبلی با تفسیر قرآن کریم یا حفظ‌بودن حدّاقل یک جزء قرآن بلامانع است .

۹ـ در صورت در اختیـار بودن دو خط تلفن، می‌توان در برنامه‌ای تحت عنوان « ارتباط مسـتقیم با مفسّـرین و قرآن‌پژوهان معاصـر » جوانان شـرکت‌کننده در کارگاه را با شخصیّت‌های مطرح قرآنی کشور ارتباط داد تا بصورت زنده سؤالات و پیشنهادات و نیازهای قرآنی جامعه جوان با آن‌ها در میان گذاشته شود .

۱۰ ـ کلیّـه مراحلی که به‌صـورت مراجعه مسـتقیم به کتب تفسـیری به کـارآموز آمـوزش داده می‌شـود، از طریـق مراجعه به رایـانه و

به‌صورت دیجیتالی روی نرم‌افزارهای قرآنی نیز به کاربران تعلیم داده خواهد شد و نمونه‌های عملی با توجّه به علاقه جوانان مراجعه‌کننده، برای آنان جست‌جو و چاپ می‌شود. همچنین پایگاه‌های اطّلاع‌رسانی قرآنی روی شبکه اینترنت به‌صورت کلّی معرّفی می‌شوند و روش بهره‌گیری از آن، آموزش داده خواهد شد.

۱۱ ـ معرّفی مهمّ‌ترین سایت اینترنتی موجود تحت

(۱۸)

عنوان WWW.Quran databank.com(org) که با سرمایه‌گذاری مشترک مؤسّسه قرآنی تفسیر جوان ، پایگاه اطّلاع‌رسانی سراسری اسلامی (مؤسّسه پارسا) ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ریاست محترم جمهوری اخیرا راه‌اندازی شده است .

از طریق این سایت اینترنتی ، امکان آشنایی با ۰۰۰/۱۰/ عنوان کتاب مختلف قرآنی به زبان‌های فارسی ، عربی ، انگلیسی ، فرانسه و آلمانی همراه با چکیده هر کتاب به‌صورت الفبایی یا موضوعی برای اولیّن بار فراهم شده است .

قال رسول‌اللّه (ص): مَنْ أرادَ عِلْمَ الاْوَّلینَ وَ الاْآخِرینَ فَلْیَقْرَأْ الْقُرآنَ (میزان الحکمة ، ۳/۲۵۲۰ ، چاپ پنج جلدی).

کسی که دانش گذشتگان و آیندگان را می‌خواهد قرآن تلاوت نماید .

(۱۹)

۳۵۰ موضوع انتخابی برای پژوهش تفسیری‌از قرآن کریم

یک ــ خداشناسی

۱ ـ آفریدگار جهان ۲ ـ اصول دین ۳ ـ توحید ۴ ـ جهان بینی

۵ ـ حضور خدا، حمایت خدا، خوشنودی خدا ۶ ـ شرک ، مشرکان

۷ ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، ۸ ـ مواهب خدا

دو ــ جهان‌شناسی

۹ ـ آب ۱۰ ـ آفرینش ۱۱ ـ ابرها ۱۲ ـ اجرام آسمانی ۱۳ ـ انگور

۱۴ ـ انار ۱۵ ـ بادها ۱۶ ـ باران ، نزول باران ۱۷ ـ پرندگان

۱۸ ـ جغرافیای طبیعی ۱۹ ـ جنّ ۲۰ ـ جنگل‌ها ۲۱ ـ جوّ، جوّ زمین

۲۲ ـ جهانشناسی کوه ۲۳ ـ حیوانات ۲۴ ـ حرارت ۲۵ ـ حرکت

۲۶ ـ حشرات ۲۷ ـ خاک ۲۸ ـ خورشید، طلوع خورشید، طلوع صبح، طلوع فجر ۲۹ ـ خشکسالی ۳۰ ـ خزندگان ۳۱ ـ خواص اجسام ، خواص فیزیکی ۳۲ ـ رعد و برق ۳۳ ـ رنگ‌ها ۳۴ ـ روغن زیتون ۳۵ ـ گیاهان، رویاندن گیاهان ۳۶ ـ زمین ۳۷ ـ ستارگان ۳۸ ـ شهاب‌ها ۳۹ ـ شب ، شب و روز ۴۰ ـ طبیعت ۴۱ ـ عمر دنیا ۴۲ ـ غذا ۴۳ ـ فرشتگان

۴۴ ـ نعمت‌های طبیعی ۴۵ ـ جهانشناسی کوه ۴۶ ـ کهکشان ۴۷ ـ علوم طبیعی ۴۸ ـ کیوان ، گازها ۴۹ ـ ماه ۵۰ ـ منظومه شمسی ۵۱ ـ موجودات

۵۲ ـ میوه‌ها ۵۳ ـ نخل ۵۴ ـ نظام آفرینش ۵۵ ـ نور

سه ــ انسان‌شناسی

۵۶ـ آرامـش ۵۷ـ آزمـایش ، امتحان ، فلسفه آزمایش ، فلسفه آفات

۵۸ـ ارواح ، حقیقـت روح ۵۹ـ اسبـاب ۶۰ـ استـراحت ۶۱ـ استعـداد

۶۲ـ اضطـراب ۶۳ـ اطمینـان ۶۴ـ انســان ۶۵ـ بـدبختـی

(۲۰)

۶۶ـ برنـامـه ریـزی ۶۷ـ بلـوغ ۶۸ـ تـربیت ، تعلیـم و تـربیت

۶۹ـ تعلیمات اسلام ۷۰ـ توفیق ، سلب تـوفیـق ۷۱ـ تـوسّـل ۷۲ـ توکّل

۷۳ـ چاره‌اندیشی ۷۴ـ چشـم ۷۵ـ حـوادث ۷۶ـ خـواب ۷۷ـ رنـج

۷۸ـ زن ۷۹ـ سعـی ۸۰ـ شخصیـت ۸۱ـ شکـوفـایـی استعـدادهـا

۸۲ـ صبـر ، شکیبـایـی ، مقـاومـت ۸۳ـ طبیعـت انسـان ۸۴ـ طغیان

۸۵ ـ عشق ۸۶ ـ عمر ۸۷ ـ غرور ۸۸ ـ فال بـد، فال نیک ۸۹ ـ فتنه‌شناسی ۹۰ ـ فـرزنـدان ۹۱ ـ قـاطعیّـت ۹۲ ـ قلـب ۹۳ ـ کـودکـان ، کـودکـی

۹۴ـ لذّات ۹۵ـ موفقیّت ۹۶ـ نفس ۹۷ـ نوجوانان ۹۸ـ نیـاز ۹۹ـ نیـرو

چهار ـ راه‌شناسی

۱۰۰ ـ آمـوزش ۱۰۱ ـ ابلیس ، شیطان ۱۰۲ ـ اجبار ۱۰۳ ـ ادیـان، مشترکـات ادیان ۱۰۴ ـ ارزش‌هـا ۱۰۵ ـ اسلام ۱۰۶ ـ اعمال ۱۰۷ ـ القائات شیطانی

۱۰۸ ـ ایمان ۱۰۹ ـ اندیشه، تفکّر، فکر ۱۱۰ ـ بدعت ۱۱۱ ـ بهشت و بهشتیان ۱۱۲ ـ پاداش ۱۱۳ ـ پیشرفت ۱۱۴ ـ پیمان ۱۱۵ ـ تاریخ

۱۱۶ ـ تبلیغ و تبلیغات ۱۱۷ ـ تحقیق ۱۱۸ ـ تسبیح ۱۱۹ ـ تشخیص، حسّ تشخیص، حسّ ۱۲۰ ـ تقلید ۱۲۱ ـ تکامل ۱۲۲ ـ جهل ۱۲۳ ـ جبر، جبر و اختیار، قضا و قدر ۱۲۴ ـ حـدیـث ، حـدیث غـدیـر ۱۲۵ ـ حـدود الهـی ۱۲۶ ـ حکمـت

۱۲۷ ـ حـقّ و باطـل ۱۲۸ ـ خطوبات شـیطان ۱۲۹ ـ خرافـات، عقایـد خرافی ۱۳۰ ـ دیــن ۱۳۱ ـ دنیـا ۱۳۲ ـ ســؤال ۱۳۳ ـ سـحـر ، سـاحـران

۱۳۴ ـ سـرنـوشت ۱۳۵ ـ سنّت‌هـای الهـی ۱۳۶ ـ سـعادت ، خوشبختی، شقـاوت ۱۳۷ ـ شنـاخت ۱۳۸ ـ شـکّ ۱۳۹ ـ شناخت شناسی ۱۴۰ ـ شیعه

۱۴۱ ـ صـراط مستقیـم ۱۴۲ ـ صهیـونیسـم ۱۴۳ ـ علـم ۱۴۴ ـ فطـرت

۱۴۵ ـ قیامت، محشر ۱۴۶ ـ کفر، کفران ۱۴۷ ـ گمراهی ۱۴۸ ـ مجادله، مشاجره ۱۴۹ ـ مجازات الهی ۱۵۰ ـ منطق ۱۵۱ ـ مؤمنان ۱۵۲ ـ معاد، امکان معاد، عذاب، انکار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخیان، دلایل معاد،

(۲۱)

حسـابـرسی ، حشـر ۱۵۳ ـ نتیجـه اعمال ۱۵۴ ـ نشـانه‌ها ۱۵۵ ـ نعمت

۱۵۶ ـ وحی ۱۵۷ ـ هدایت ۱۵۸ ـ هدف آفرینش

پنج ـ راهنماشناسی

۱۵۹ ـ اجمــاع ۱۶۰ ـ امـام حسیــن (ع) ۱۶۱ ـ امـام علـی (ع)

۱۶۲ ـ امـام مهـدی ، انتظـار ، حکـومت جهـانـی ۱۶۳ ـ اهداف بعثت

۱۶۴ ـ اهل بیت ۱۶۵ ـ پیامبر اسلام ۱۶۶ ـ پیشوایان ۱۶۷ ـ حاکمیّت

۱۶۸ ـ خلافت ۱۶۹ ـ روایات ۱۷۰ ـ رهبر ۱۷۱ ـ زیارت ۱۷۲ ـ شفاعت، شفیعان ۱۷۳ ـ عصمت پیامبران، صفات پیامبران، ارسال پیامبران، پیامبران ۱۷۴ ـ فاطمه (س) ۱۷۵ ـ معجزه ، معجزات ۱۷۶ ـ نبوّت

۱۷۷ ـ ولایت

شش ــ قرآن شناسی

۱۷۸ ـ آهنگ کلمات قرآن ۱۷۹ ـ آیات ۱۸۰ ـ تدبّر ۱۸۱ ـ تفسیر

۱۸۲ ـ تلاوت ۱۸۳ ـ جاذبه قرآن ۱۸۴ ـ حروف مقطعه

۱۸۵ ـ حکمت قرآن ۱۸۶ ـ داستان‌های قرآن، سلیمان، دارو، شعیب، عیسی ، موسی ، نوح ، یوسف، یونس ۱۸۷ ـ سوره‌شناسی ۱۸۸ ـ شفابخشی قرآن ۱۸۹ ـ ضرب‌المثل‌های قرآن ۱۹۰ ـ قرائت ، تلاوت ، تجوید

۱۹۱ ـ مثال‌های قرآن ۱۹۲ ـ محکم و متشابه ۱۹۳ ـ نسخ ۱۹۴ ـ نزول قرآن، نزول تدریجی، نزول دفعی ۱۹۵ ـ نظم قرآن

هفت ــ اخلاق‌شناسی (انسان‌سازی)

۱۹۶ ـ آلودگی ۱۹۷ ـ آمادگی ۱۹۸ ـ اخلاق اسلامی ۱۹۹ ـ بخل ، حسد

۲۰۰ ـ ترس ۲۰۱ ـ تصمیم ۲۰۲ ـ تعصّب ۲۰۳ ـ تلاش ۲۰۴ ـ حسرت

۲۰۵ ـ حیله، حیله‌گری ۲۰۶ ـ خودسازی ، خودفراموشی، خودپرستی

(۲۲)

۲۰۷ ـ راستی ، دروغ ۲۰۸ ـ ریا ۲۰۹ ـ زهد ۲۱۰ ـ سخاوت ۲۱۱ ـ سخن‌شناسی ۲۱۲ ـ سلام ۲۱۳ ـ سوگندشناسی ۲۱۴ ـ شُکرشناسی

۲۱۵ ـ غیبت ۲۱۶ ـ فسق ۲۱۷ ـ فضائل اخلاقی ۲۱۸ ـ فکر ۲۱۹ ـ گناه

۲۲۰ ـ لهو ، لعب ۲۲۱ ـ محاسبه نفس ۲۲۲ ـ مادر ۲۲۳ ـ مراقبت

۲۲۴ ـ نیکی ۲۲۵ ـ وفای به عهد ۲۲۶ ـ هوی و هوس ۲۲۷ ـ یأس

هشت ــ برنامه عبادی

۲۲۸ ـ احکام ۲۲۹ ـ اصول فقه ۲۳۰ ـ حلال و حرام ۲۳۱ ـ خمس

۲۳۲ ـ دعا ، فلسفه دعا ۲۳۳ ـ ذکر ، یاد خدا ۲۳۴ ـ روزه

۲۳۵ ـ شب زنده‌داری ۲۳۶ ـ عبادت ۲۳۷ ـ فلسفه احکام ۲۳۸ ـ نماز

نه ــ احکام فردی

۲۳۹ ـ اجتهاد ۲۴۰ ـ اخلاص ۲۴۱ ـ استغفار ۲۴۲ ـ انگیزه ۲۴۳ ـ تغذیه ۲۴۴ ـ تفریح ۲۴۵ – تقوی ، متقّین ۲۴۶ ـ تنوّع طلبی ۲۴۷ ـ توبه

۲۴۸ ـ حبط اعمال ۲۴۹ ـ حزن ۲۵۰ ـ حقوق اجتماعی و ...

۲۵۱ ـ درآمد ۲۵۲ ـ دوران‌های آفرینش ۲۵۳ ـ رزق، تنگی رزق، رابطه گناه و قطع روزی، سلب نعمت ۲۵۴ ـ عمل، عمل صالح

ده ـ احکام اجتماعی

۲۵۵ ـ آداب معاشرت ۲۵۶ ـ آراء عمومی ۲۵۷ ـ آزادی ۲۵۸ ـ اجرای حدّ شرعی ۲۵۹ ـ احزاب ، حزب ۲۶۰ ـ احسان ۲۶۱ ـ اختلاف

۲۶۲ ـ اخوّت اسلامی ۲۶۳ ـ ادب ۲۶۴ ـ ارتباط ، رابطه ، روابط

۲۶۵ ـ ارتش اسلام ۲۶۶ ـ ازدواج ۲۶۷ ـ استبداد ۲۶۸ ـ استعمار ۲۶۹ ـ استقامت ۲۷۰ ـ استقلال ۲۷۱ ـ اسراف ۲۷۲ ـ اصل برائت و حلیّت ۲۷۳ ـ اصلاحات ۲۷۴ ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت ۲۷۵ ـ اعتدال

(۲۳)

۲۷۶ ـ افکار عمومی ۲۷۷ ـ اقتصاد ۲۷۸ ـ اکثریّت ۲۷۹ ـ امر بـه معروف و نهی از منکر ۲۸۰ ـ امکانات ۲۸۱ ـ امنیّت ۲۸۲ ـ انتخاب

۲۸۳ ـ انتقاد ۲۸۴ ـ انحراف ۲۸۵ ـ انحطاط ۲۸۶ ـ انضباط ۲۸۷ ـ انفاق

۲۸۸ ـ اولویّت خویشاوندان ۲۸۹ ـ بسیج ۲۹۰ ـ بهانه‌جویی

۲۹۱ ـ بی تفاوتی ۲۹۲ ـ بهتان ۲۹۳ ـ پول ۲۹۴ ـ پیوند

۲۹۵ ـ تأمین زندگی ۲۹۶ ـ تجمّل ۲۹۷ ـ تدبیر ۲۹۸ ـ تکاثر

۲۹۹ ـ تکنولوژی ۳۰۰ ـ تنظیم اسناد ۳۰۱ ـ توبیخ علماء ۳۰۲ ـ تهاجم فرهنگی و نظامی ۳۰۳ ـ ثروت، فقر، غنی، مالکیت ۳۰۴ ـ جاذبه و دافعه

۳۰۵ ـ جنگ ۳۰۶ ـ جهاد ۳۰۷ ـ جهانگردی ۳۰۸ ـ چشم زخم

۳۰۹ ـ چشم‌بندی ۳۱۰ ـ چشم‌چرانی ۳۱۱ ـ حجاب ۳۱۲ ـ حضور اجتماعی ۳۱۳ ـ حکومت ۳۱۴ ـ حیثیت ۳۱۵ ـ خرید و فروش

۳۱۶ ـ خشونت ۳۱۷ ـ خویشاوندان ۳۱۸ ـ دادگاه و دادرسی

۳۱۹ ـ داوری ۳۲۰ ـ دختر و پسر ۳۲۱ ـ دشمن‌شناسی ۳۲۲ ـ دفاع همه‌جانبه ۳۲۳ – دوستی ۳۲۴ ـ رکود اقتصادی ۳۲۵ ـ زکات

۳۲۶ ـ زندگی ۳۲۷ ـ زنا ، حدّ زنا ۳۲۸ ـ سازش ۳۲۹ ـ سرمایه‌ها

۳۳۰ ـ سعه صدر ۳۳۱ ـ سنت‌های بد، سنت‌های نیک ۳۳۲ ـ صبر، صابران، شکیبایی ۳۳۳ ـ فداکاری ۳۳۴ ـ فساد، مفسد ۳۳۵ ـ فلسفه مجازات‌ها ۳۳۶ ـ گروه‌های اجتماعی ۳۳۷ ـ لباس ۳۳۸ ـ مجاهدان ۳۳۹ ـ مسجد، مساجد ۳۴۰ ـ مسائل اقتصادی ۳۴۱ ـ مسائل اجتماعی ۳۴۲ ـ مسئولیّت ۳۴۳ ـ مستضعفان ۳۴۴ ـ مستکبران ۳۴۵ ـ مشاوره ۳۴۶ ـ مشکلات ۳۴۷ ـ نظام اجتماعی ۳۴۸ ـ نظام خانواده

۳۴۹ ـ نظام شورایی ۳۵۰ ـ وحدت

(۲۴)

روش چکیده‌نویسی موضوعی تفسیر قرآن

مقدّمه

بی‌شک آنچه که در چند دهه گذشته، موجب پیشرفت چشمگیر در همه عرصه‌های دانش و فنّ‌آوری شده است ، نظام اطّلاع‌رسانی بسامان و پرتوانی است که سیر داده‌های اطّلاعاتی را از آغاز تا انجام ، زیر نظر دارد و از آن‌ها به نیکوترین شیوه ، بهره‌برداری می‌کند .

در این نظام ، حلقه رابطی که میان تولیدکننده اطّلاعات و مصرف‌کننده نهایی آن ، جایگاهی بسیار حسّاس دارد ، داده‌های

چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی است . این چکیده‌ها ـ همراه با

(۲۵)

نمایه‌های ارائه شده ـ معمولاً به پژوهشگران این امکان را می‌دهد که منابع مورد نیاز خود را از میان انبوه منابع احتمالی و ناشناخته ، شناسایی کنند .

امروزه متخصّصان در همه شاخه‌های دانش بشری ، به‌راحتی می‌توانند با استفاده از نمایه‌ها و چکیده‌های بایگانی‌شده در حافظه رایانه‌ها ، پیشینه موضوع مورد پژوهش خویش را فرا روی آورند و کاوش خویش را به گونه‌ای آغاز کنند که نه‌تنها از تکرار و دوباره‌کاری‌های محتمل ، پرهیز کرده باشند ، بلکه با دقّت تمام ، در مسیری گام بگذارند که هنوز پیموده نشده ، ولی نقشه‌ها و اطّلاعاتی از آن ، از پیش فراهم شده است .

در عصر کنونی با اینکه هر روز شاهد رقابت‌های فزاینده‌ای برای گردآوری و ساماندهی اطّلاعات گوناگون هستیم ، امّا درزمینه علوم اسلامی ، هنوز بر شیوه‌های سنّتی می‌کاویم . در حالی که پژوهشگران مسلمان همچنان از پراکندگی منابع و عدم شناسایی آن‌ها رنج می‌برند. مع‌الاسف هنوز از امکانات نظام اطّلاع‌رسانی جدید ، بهره لازم گرفته نشده است . پیداست که حلّ این مشکل تنها با ترمیم سیستم اطّلاع‌رسانی فرسوده پیشین، امکان‌پذیر

(۲۶)

خواهد بود.

وجود انبوه اطّلاعات در قالب میلیون‌ها کتاب ، نشریّه، پایان‌نامه و... زمانی می‌تواند به‌درستی مورد استفاده قرار گیرد که بتوان در کمترین زمان، آنچه را که مورد نیاز پژوهشگران است ، در اختیار آنان قرارداد. استفاده از چکیده‌سازی و نمایه‌پردازی ، بهترین راهکار برای نیل بدان مقصود است

در این فصل از کتاب روش انس با قرآن، روش چکیده نویسی به‌صورت عام تشریح شده است تا علاوه بر کاربردی که در تحقیقات تفسیر موضوعی قرآن کریم دارد، در سایر مطالعات جوانان عزیز نیز مورد استفاده قرار گیرد.

قال الامام علی (ع) : مَنْ أَنِسَ بِتِلاوَةِ الْقُرآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفارَقَةُ الْإِخْوانِ (غررالحکم ، حدیث ۸۷۹۰ ، چاپ اُرموی).

هر کس به تلاوت قرآن انس گیرد ، جدایی از دیگران او را به وحشت نیندازد.

(۲۷)

تعریف‌چکیده

چکیده عبارت‌است‌از فشرده همه‌مطالب‌یک‌اثر که با حدّاقلّ لفظ و حداکثر معنا فراهم شده باشد . به بیان دیگر چکیده ، خلاصه‌ای است دقیق و فشرده از یک اثر، به‌گونه‌ای که خواننده بتواند با مطالعه آن، نمایی کلّی را در ذهن آورد .

در چکیده‌ها همچنین این پیش فرض وجود دارد که خواننده تا حدودی به موضوع مورد کاوش ، آگاهی دارد و از وقت کافی برای دنبال کردن مآخذ اصلی ، برخوردار نیست .

هدف از چکیده

عمده‌ترین هدف در چکیده‌ها، صرفه‌جویی در وقت استفاده کننده جهت گردآوری و انتخاب اطّلاعات است . «چکیده‌ها در انتخاب مدارک و گردآوری اطّلاعات ، کمکی اساسی بوده و از دوباره‌کاری‌ها و تأخیردر تحقیقاتِ درحال پیشرفت، جلوگیری می‌کند . در تأیید اهمیّت این چکیده‌ها ، باید دانست که چکیده‌ها از عناصر اصلی انتشارات ردیف اوّل (مقاله‌های نشریّات ادواری

، گزارش‌های کنفرانس‌ها ، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها) و ردیف دوم (کتاب‌های عرضه‌کننده چکیده ، معرّفی نامه‌های کتاب ، کتاب‌شناسی‌ها و ...) به حساب می‌آیند .

(۲۸)

تفاوت چکیده نویسی با خلاصه نویسی

چکیده‌نویسی متشکّل از کلمات اساسی و ریشه‌ای «منبع» است که هرکدام از کلمات نشانگر رئوس مطالب کلیدی کتاب یا مقالات می‌باشد و بین صد تا دویست کلمه را شامل می‌گردد. امّا خلاصه‌نویسی بیانگر «مفاهیم منبع» موردنظر است، به نحوی که هر مفهوم را بطور مُجَزّی شرح می‌دهد و محدودیّت مقداری ندارد .

انواع چکیده‌ها

از آنجا که چکیده‌ها با انگیزه‌های گوناگون نوشته می‌شوند ، سبک و ساختارهای مختلفی نیز دارند . برخی از مهمّ‌ترین انواع چکیده ، عبارتند از :

۱ ـ چکیده تشریحی : کامل‌ترین نوع چکیده است که تا حدّ امکان ، اطّلاعات کمّی و کیفی مندرج در منبع را برای ارزیابی در اختیار خواننده می‌گذارد . این‌نوع، طولانی‌تر از سایر چکیده‌ها نوشته می‌شود.

۲ ـ چکیده توصیفی : در این نوع ، بیشتر نگرشی بیرونی به اثر صورت می‌گیرد و صرفا مطالب مهمّ نوشته را نشان می‌دهد . این نوع اگرچه به عمق چکیده تشریحی نمی‌رسد ، امّا کم هزینه‌تر است .

۳ ـ چکیده توصیفی ـ تشریحی : رایج‌ترین نوع

(۲۹)

چکیده‌نویسی است که در آن سعی می‌شود برخی نقاط قوّت چکیده تشریحی و نیز چکیده توصیفی ، جمع شود . در صورتی که این چکیده با دقّت و به‌طور مؤثّر نوشته شود ، می‌تواند با پرهیز از سطحی‌نگری و گزارش تمام نمایِ اثر ، سرعتی مناسب با چرخه تولید اطّلاعات ، داشته باشد .

۴ ـ چکیده انتقادی : در اینگونه چکیده‌ها ، افزون بر توصیف اثر ، به ارزیابی محتوا و منابع آن نیز پرداخته می‌شود .

۵ ـ چکیده سوگرفته : هر یک از انواع چکیده‌ها ، اگر با توجّه به علایق و انگیزه‌های خاصّ تهیّه شود ، چکیده جهت‌دار خواهد بود . نهادهای فرهنگی دولتی و غیردولتی هر یک با انگیزه‌های خاصّ ممکن است به سراغ چکیده‌نویسی آثار یا همایش‌ها و کنفرانس‌های موجود بروند .

۶ ـ چکیده کوتاه : معمولاً از یک یا دو جمله تشکیل می‌شود و بیشتر در خدمات اطّلاع‌رسانی تجاری کاربرد دارد .

ویژگی‌های چکیده‌نویسی مطلوب

۱ ـ مطلوب آن است که حجم چکیده کتاب ، حدّاکثر تا ۲۰۰ کلمه و حجم چکیده یک مقاله ، حدّاکثر تا ۱۵۰ کلمه (بدون شمارش حروف) باشد . طبیعی است که رعایت چنین حدّی ، نباید موجب لطمه‌زدن به چکیده یک اثر تحقیقاتی مفصّل شود .

(۳۰)

این حجم تنها چارچوبی برای منابعی است که از ارزش تحقیقاتی متناسب و معمولی برخوردار باشند. پیداست که برخی منابع را می‌توان حتّی با ۵۰ کلمه چکیده کرد و در مقابل منابعی نیز وجود دارند که ارزش پژوهشی ویژه‌ای دارند و چکیده آن‌ها در ۲۰۰

کلمه نمی گنجد و حتّی در مواردی خاص ممکن است به ۳۰۰ کلمه برسد .

۲ ـ حجم چکیده لزوما تابع حجم اثر نیست . ممکن است چکیده اثری مفصّل ، مختصرتر از چکیده اثری مختصر باشد . حجم چکیده بسته به این است که آن اثر تا چه اندازه امکان چکیده‌ترشدن را داشته باشد .

۳ ـ چکیده با نگرش از کلّ به جزء نوشته می‌شود؛ یعنی در آغاز به ساختار و هارمونی و شکل عمومی و معرّفی کلّی اثر پرداخته می‌شود و سپس به مباحث جزئی و فهرست آن اشاره می گردد .

۴ ـ در چکیده‌ها هرگز نباید به مقدّمه نویسنده و فهرست مطالب کتاب بسنده شود ؛ بلکه باید با بهره گیری از آن‌ها ، فشرده اثر را بیرون آورد .

۵ ـ در صورتی که چکیده اثر بدون اشاره به فهرست آن گویا نباشد ، از درآوردن فهرست (و ترجیحا گزینش و ادغام آن) استفاده شود . در چنین مواردی لازم است پیش از آوردن فهرست ، اشاره‌ای کلّی به محتوای اثر شده باشد .

(۳۱)

۶ ـ چکیده باید گویا و رسا باشد تا کاربر بتواند آن را به‌سرعت مرور کند . پیچید گی در متن چکیده ، موجب کندی در خواندن چکیده می‌شود و غرض اصلی ، نقض می‌شود . جملات چکیده ، تا حدّ امکان ، باید کوتاه باشد تا انتقال معنا به ساد گی صورت گیرد .

۷ ـ عبارت‌پردازی و قلم گردانی در چکیده مجاز نیست ؛ هر جمله باید حامل حدّاقلّ یک مطلب باشد و معنایش در جمله‌های بعد تکرار نشده باشد؛ بنابراین باید از آوردن جمله‌ها و نیز واژ گان مترادف خودداری کرد .

۸ ـ در چکیده‌ها باید کلید واژه‌های نویسنده را مشخّص کرد و آن‌ها را در گیومه جای داد .

تعریف کلید واژه

۹ ـ کلید واژه ، برجسته کردن کلمات «اصلی و مهمّ» یا دارای «زیر مجموعه» می‌باشد . تکیه بر اصطلاحاتِ ویژه و کلیدواژه‌ها در چکیده ، از آن روست که چکیده باید آئینه متن باشد . همچنین استفاده از ابزار صفحه‌بندی از طریق چکیده‌نویسی صورت می گیرد . کلید واژه‌هایی که داخل گیومه گذاشته می‌شود ، قابل جست‌جو به‌وسیله کاربر خواهد بود . آوردن کلید واژه‌ها در گیومه ، یکی از راه‌های دست‌یابی به منابع موردنظر پژوهشگران است . بنابراین باید بخاطر سپرد که از علامت

(۳۲)

گیومه ، تنها در مورد کلید واژه‌ها استفاده می‌شود و از کاربرد آن برای عبارت‌های نقل‌قول شده از منابع پرهیز شود. البتّه انتخاب کلیدواژه‌ها باید با دقّت صورت گیرد ، زیرا افزایش نابجای آن‌ها موجب پیچید گی در متن می‌شود .

۱۰ ـ در چکیده‌نویسی باید به مسأله ترجمه آن‌ها نیز توجّه داشت . برخی از مترجمان ممکن است با اصطلاحات و تکیه کلام‌های عالمانه و ویژه علوم حوزوی آشنا نباشند ؛ بنابراین از آوردن جمله‌هایی از قبیل جملات زیر ، پرهیز شود .

... مؤلّف سپس‌بحثی اِسْتِطْرادِیّ درباب راآغاز می کندو ... .

... نویسنده مقاله در موضوع موردبحث خود ، دست به اِسْتِقْراء تامّزده و ... .

... نویسنده توصیفات و ترجمه‌های حاج ((آقا حسین خوانساری)) را از مهم‌ترین کتاب‌های تَراجِم بر گزیده است .

همچنین اصطلاحاتی از قبیل : ما نَحْنُ فیهِ، طَرْدا لِلْبابِ، نِزاعٌ صُغْرَوِیٌ، تشقیق شُقُوق، تنقیح‌مَناط و ... .

۱۱ ـ در چکیده‌نویسی از اظهارنظر درباره مطالب اثر، پرهیز شود و یکسره به توصیف و تشریح بسنده گردد ؛ چراکه هدف از چکیده‌نویسی صرفا اطّلاع‌رسانی است و نه ارزش گذاری .

۱۲ ـ از کاربرد جمله‌هایی که بار معنایی خاصّی ندارند، باید احتراز کرد ؛ به این جمله‌ها توجّه کنید :

الف) ... مقاله حاضر ، مقدّمه ترجمه جلد سیزدهم از

(۳۳)

بحارالانوار به عنوان (مهدی موعود) است که توسط مؤلّف انجام شده است .

ب) ... نویسنده در این کتاب ، نکات سودمندی را درباره تقیّه یادآور شده است.

ج) ... در این مقاله ، به دریافت‌های جدیدی در این‌باره، راه یافته است.

پیداست که هیچ یک از عبارات مشخصّ شده، برای خواننده نکته‌ای درخور توجّه نخواهد داشت.

۱۳ ـ چکیده‌ها باید به شکل پاکیزه (در صورت امکان پاکنویس شده) و با فاصله لازم (برای کارِ ویرایشی) نوشته شود.

۱۴ ـ چکیده‌نویس در مواردی خاصّ که واژه یا اصطلاح و یا واقعه‌ای را مبهم می‌بیند، می‌تواند توضیحی کوتاه (برای سهولت ترجمه) در بیرون چکیده بدان بیفزاید.

۱۵ ـ نام چکیده‌نویس در پایان حتما قید شود، تا در صورت بروز ابهام ، به‌راحتی قابل تشخیص باشد.

۱۶ ـ بیان اطّلاعات زاید بر کتاب یا مقاله، در چکیده جا ندارد، برای نمونه در کتابِ (اَنیسُ الْعارِفینَ) ضرورتی ندارد که چنین گزارش دهیم: مُصَحِّح در مقدّمه این کتاب آورده است: در میان آثار به‌جا مانده از خواجه عبداللّه انصاری ، دو کتاب

(۳۴)

او در سیر و سلوک و عرفان عملی از امتیاز خاصی برخوردار است.

یکی (صد میدان) به فارسی و دیگری (مَنازِلُ السّائِرینَ اِلَی الْحَقِّ الْمُبینِ) به عربی ، کتاب دوم ۲۷ سال پس از تألیف صد میدان (یعنی به سال ۴۷۵ ه.ق مصادف‌با ۴۶۱ ه.ش) نوشته‌شده‌است... .

بلکه مثلاً می‌توان چنین آغاز کرد:

این کتاب تحریری است به فارسی از (شرح عبدالرّزّاق کاشانی) بر اثر عرفانی خواجه عبداللّه انصاری به نام (مَنازِلُ السّائِرینَ).

برای نمونه، یک «چکیده مطلوب» که با شرایط چکیده‌نویسی استاندارد مطابقت دارد و یک چکیده «نامطلوب» که با شرایط چکیده‌نویسی استاندارد مطابقت ندارد ، در صفحه ضمیمه آورده شده است. به نمونه‌ها توجه کنید.

۱۷ ـ در چکیده‌ها از آوردن عبارت‌هایی که در ترجمه به زبان‌های دیگر، کارکرد معنایی و فرهنگی دیگری پیدا می‌کند، باید احتراز کرد، چه بسا کاربرانی که دارای زبان و فرهنگ دیگری هستند از برخی عبارت‌ها، معنای دیگری دریابند. از این رو باید همواره حال مخاطب بیگانه با زبان و فرهنگ خود را در نظر آوریم و به یاد داشته باشیم که در این مرحله از اطّلاع رسانی ، شاید ترجمه چکیده ما خوانندگان بیشتری داشته باشد.

(۳۵)

۱۸ ـ در صورتی که کتابی شامل چند مقاله مستقلّ از یک یا چند نویسنده باشد، برای هر مقاله یک چکیده فراهم می‌آید. در این مورد، لزوما همه مقالاتِ یک کتاب ، چکیده نمی‌شود ، بلکه مقالات مهمّ آن گزینش و چکیده می‌شود.

۱۹ – در مورد مجموعه مقالاتِ پیوسته، که در جراید به پایان خود رسیده‌اند، تنها یک چکیده نوشته می‌شود، امّا اگر مقالات هنوز به پایان خود نرسیده باشد، برای هر مقاله، چکیده‌ای مستقلّ نوشته می‌شود و پس از چاپ آخرین بخش مقاله، با استفاده از چکیده‌های پیشین ، به یک چکیده تبدیل می‌شود. البته باید یادآور شد که اگر قسمت‌های دیگر مقاله، به لحاظ محتوا کاملاً مستقلّ و مجزّا باشد، باید برای هر شماره چکیده‌ای مستقلّ نوشت.

۲۰ ـ مقالاتی که بعدا در یک مجموعه و در قالب کتاب به چاپ می‌رسد، در صورتی که قبلاً (پس از انتشار در نشریّات) چکیده

شـده باشـد، نیاز بـه چکیده‌نویسـی جدیـد نـدارد ، در صـورتی کـه مقالاـتی در چـاپ جدیـد، بـدان افزون شـده باشـد، برای آن‌ها چکیده‌هایی مستقلّ تهیه می‌شود. همچنین اگر مقالات چکیده‌نویسی شده، اضافاتی اساسی پیدا کرده باشند، در پایان چکیده قبلی، به آن اشاره می‌شود.

(۳۶)

۲۱ ـ آثـار ترجمه شـده ، یک‌بـار چکیـده می‌شود و در صورتی که یک اثر ، ترجمه‌های گوناگون داشـته باشـد، تنها به ویژگی‌های هریک از ترجمه‌ها (در چکیده مخصـوص به آن) اشاره می‌شود، مثلاً از قـرآن کریم و نهج البلاغه که ترجمه‌های گوناگون دارند، نخست یک چکیده کامل از متن اصـلی هریک ارائه می‌شود، سپس در ترجمه‌های آن‌ها به ویژگی‌های هر ترجمه، پرداخته می‌شود تا کاربران به‌راحتی بتوانند تفاوت‌های هر ترجمه را با دیگری دریابند.

۲۲ ـ کتاب‌های تجدید چاپی که قبلاً تهیه شده‌اند، مجدّدا برای چکیده‌شدن انتخاب نمی‌شوند، تنها مشـخّصات کتاب‌شـناختی آن‌ها به چکیده قبل، افزوده می‌شود.

۲۳ ـ آثاری که توسّط ناشـران مختلف منتشـر می‌شود و یا تصـحیح و تحقیق گوناگون دارد، در صورتی که قبلاً چکیده شده باشند، برای چکیده‌شـدن انتخاب نمی‌شونـد. تنها مشـخصات کتاب‌شـناختی جدیـد به چکیده قبل افزوده می‌شود. در صورتی که هریک از تصحیح‌ها یا تحقیق‌ها دارای ویژگی خاصّ باشد، این ویژگی‌ها نیز به چکیده متن اصلی اضافه می‌شود.

(۳۷)

۲۴ ـ کتاب‌هایی که گزیده آن‌ها منتشـر می‌شود، در صورتی که خودِ گزیده ارزش تحقیقاتی داشته باشد، برای چکیده‌شدن انتخاب می‌شود. در صورتِ عدم انتخاب، تنها مشخّصات کتاب‌شناختی آن‌ها به چکیده قبل افزوده می‌شود.

۲۵ ـ آثار ترجمه شده در صورتی که اصل اثر قبلاً چکیده شده باشد، مجّددا چکیده نمی‌شود. تنها مشـخّصات کتاب‌شناختی ترجمه به چکیـده قبـل افزوده می‌شود. در صورتی که اصل اثر قبلاً چکیـده نشـده باشـد، ترجمه برای چکیده‌نویسـی، انتخاب می‌شود و در صورتی که اصل اثر بعدا ترجمه شود، تنها مشخصّات کتاب‌شناختی اثر ـ بدون چکیده جدید ـ درج خواهد شد. همچنین درصورتی که یک اثر ، ترجمه‌های گوناگون داشته باشد، باید به ویژگی‌های ترجمه اشاره کرد.

۲۶ ـ برای کتاب‌هـایی که شامـل چنـدین مجلّـد و چنـد موضوع است، نخست یـک چکیـده عمومی و سپس یـک چکیـده برای هر موضوع فراهم می‌شود. در این مورد ممکن است هر موضوع، شامل چنـد مجلّـد باشـد، مانند کتاب بحارالانوار که برای مجموع آن، نخست یک چکیده و سپس برای موضوعات گوناگون آن، مستقلاً چکیده تهیّه می‌شود.

(۳۸)

روش کار چکیده‌نویسی

روش کار چکیده نویسی که بصورت تجربی و با بهره‌گیری از روش‌های مشابه در جهان تنظیم شده ، به شرح زیر است :

۱ ـ هر برگ چکیده بر اساس ساختار چکیده (برگ پیوست) تقسیم‌بندی شده است .

۲ ـ چکیده‌نویس اطّلاعات مربوط به هر بخش را از مقدّمه یا متن اثر استخراج و در جدول‌ها یادداشت می‌کند .

۳ ـ سعی شود اطّلاعات مربوط به هر بخش به بخش دیگر منتقل نشود.

۴ ـ از آن‌جـا که چکیـده‌نویس مجـاز نیست خـارج از مطـالب کتـاب، نکته و داوری از خود اضافه کنـد، پشت هر برگ چکیـده در ملاحظات، سه بخش به مطالب مفید چکیده از این پس اختصاص یافته است .

۵ ـ ترتیب‌های جدول حتما رعایت شود.

۶ـ نوع و ویژگی‌های ترجمه ، مثلاً ترجمه آزاد ، در ساختار بیاید.

۷ـ نظام‌های فلسفی مانند فلسفه اِشْراق ... در ساختار می‌آید.

۸ـ از نظر دیگر آثار غیر مرجع دو سبک مستند و غیر مستند دارند.

۹ـ همچنین شیوه مصاحبه و پرسشنامه در

(۳۹)

بخش شیوه می‌آید.

۱۰ـ شیوه‌های تنظیم و پردازش متن عبارت است از : گزارشی

نقلی

تاریخ {حدیثی

{تحلیلی

فتوایی موضوعی

فقه حدیثی حدیث

{استدلالی {قاموسی

کلامی

اصول فقه اهل سنت

{غیر کلامی

سنتی حدیثی

کلام اخلاق عرفانی ـ تصوف

{کلام جدید {فلسفی

قرآن به قرآن

روایـــــی

عرفانــــی

قرآن موضــوعی

عقلــــــی

ادبــــــی

{اجتماعـــی

علمــــــی

(۴۰)

ساختار چکیده

چکیـده‌نویس بایـد مطالب چکیـده را به ترتیب زیر ارائه کنـد و در حاشـیه صـفحه چکیده ، برای بندهای ۹گانه زیر، شماره‌گذاری کند:

۱ـ شنـاســــــــه : معرّفی اجمالی اثر است.

(توضیح‌اینکه شناسه باید تابلویی گویا از نمایشتمامی محتویات اثر باشد. اگر عنوان کتاب ، گویای همه محتویات کتاب است نیازی به آوردن شناسه نیست).

۲ ـ انگیـزه و هـدف : قصد و انگیزه مذهبی یا علمی نویسنده برای تألیف ارائه شود.

۳ ـ شیـــــــــوه : معمولاً نویسنـدگان ، اطّلاعـات خود را به شیوه‌های مختلف کتابخانه‌ای ، مصاحبه و پرسش‌نامه ، گردآوری می‌کننـد و پس از گردآوری اطّلاعات، در قالب‌های تحلیلی یا نقلی (گزارشـی) یا استدلالی ، آن‌ها را تألیف می‌نمایند . گاه مطالب را مستند به منابع می‌کنند و گاه منابع خود را ذکر نمی‌کننـد. همچنین هنگـام تحقیق، از روش تـاریخی یـا روش‌هاییماننـد توصـیفی، میـدانی و علّی اسـتفاده می‌کننـد. (مبنای چکیده‌نویس در این زمینه ، کتاب روش‌های تحقیق دکتر نادری است).

۴ ـ فرضیّه و پرسش اصلی: در پـژوهش‌های آکادمیک، معمولاً پژوهشگر ابتدا فرضیه و پرسشی را طرح می‌کند و سپس به‌دنبال پاسخ‌گویی به آن و آزمون فرضیّه برمی‌آید.

(۴۱)

۵ ـ نتیجـــه و پیشنهـــادات: در پژوهش‌های آکادمیک، نویسنده‌نتیجه تحقیق‌خودرادرپایان ارائه کرده و همچنین پیشنهاداتی را مطرح می‌کند .

۶ ـ جایگاه : مقام و منزلت و موقعیّت اثر با توجّه به عصر تدوین و نسبت به آثار مشابه اینجا آورده شود. اگر کتاب درسی است و یا اگر برای سطح خاصّی (طبقه خاصّی) نوشته شده ، تصریح گردد.

۷ ـ منـابـع : در اینجا چنـد محور توضیـح داده می‌شود. اسـتفاده از منابع قـدیم و جدیـد، منابع غربی، کثرت و قلّت منابع، بازنویسـی منابع.

۸ – اطّلاعـات نُسَخ شناســـی : در مـــورد نسخه‌های مصحّح ، اطّلاعات مربوط به شیوه تصحیح ، نسخه‌های مورد استفاده و نسخه پایه و اصل در اینجا آورده می‌شود.

۹ ـ ساختار مطالب و سرفصل : نظام و ساختار اثر با توجّه به نکات ذیل ارائه شود:

به محتوای مقدّمه‌های مهمّ و طولانی یا ضمیمه‌های کتاب اشاره شود.

نظم و تبویب کتاب مانند موضوعی بودن «اصول کافی» و الفبایی‌بودن «کنز العُمّال» اشاره شود.

اگر نویسنده از عناوین استعاری و کنایی استفاده

(۴۲)

کرده، است چکیده‌نویس باید آن‌ها را به عناوین گویا ، مفید و معنی‌دار تبدیل کند.

عناوین به زبان چکیده ترجمه شود ، مثلاً اگر متن عربی یا انگلیسی و چکیده فارسی است عناوین بـه فارسـی تـرجمه گـردد.

آثاری که عناوین اصلی و فرعی دارند، فقط عنـاوین اصلـی آورده شود.

آثاری که عناوین آن‌ها نظام منطقی ندارند و مثلاً متداخل است، فقط عناوین مهمّ آورده شـود.

سرفصل‌ها به‌صورت عبارات مجزّا و منقطع ارائه شود ، یعنی روی سرفصل‌ها عبارت‌پردازی صـــورت نگیـرد.

قال الامام علی (ع) : وَ اللّهَ اللّهَ فِی الْقُرآنِ ، لا یَسْبِقْکُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَیْرُکُمْ (نهج البلاغه ، نامه ۴۷).

خدا را ، خدا را ! درباره قرآن ، مبادا دیگران بر شما پیشی گیرند در عمل به آن .

(۴۳)

نمونه‌ها

در پایان، یک نمونه از چکیده‌های مطلوب و یک نمونه از چکیده‌های نامطلوب ، جهت آشنایی بیشتر پژوهشگران قرآنی ، عزیز ارائه می‌شود .

چکیده مطلوب

B۲۲۸۳۰(کدپارسا) عنوان:اتحادودوستی ناشر:حاذق تعداد جلد: ۱ تاریخ نشر:۱۳۷۹ نویسنده:ابطحی، سیدحسن محل چاپ:قم نوبت چاپ: دهم نوبت‌ویرایش:سوّم صفحه:۳۱۱ شمارگان: ۳۰۰۰ زبان: فارسی قطع:وزیری نوع جلد:شُمیز موضوع:اجتماعیّات، آداب معاشرت ، دوست‌یابی‌دراسلام بها: ۱۲۰۰۰ ریال محل‌نگهداری: پارسا

چکیده

دستورهای «اجتماعی» اسلام را در قالب داستان‌های اخلاقی آموزنده بیان می کند، نویسنده، ضمن بیان آداب و معاشرت با دوستان، روش‌های دوست‌یابی را شرح می‌دهد. این کتاب به روش توصیفی و با استفاده از آیات قرآن و منابع‌حدیثی‌شیعی نگارش یافته است. معاشرت با مردم، راه‌های جذب «دوست»، رمز محبوبیّت در بین مردم و لزوم همدردی با مردم، از مطالب مهمّ کتاب است .

توضیح : علّت مطلوب بودن این چکیده آن است که مطالب عمق کتاب با استفاده از واژگان کلیدی و اصلی تبیین شده است . (۴۴)

چکیده نامطلوب

B ۲۲۰۳(کدپارسا) عنوان:شناخت و تدّبر درکلام وحی ناشر:مرکزآموزش مدیریت‌دولتی تعداد جلد: ۱ تاریخ نشر: ۱۳۷۹ بکوشش:مرکزآموزش مدیّریت‌دولتی (دارالقرآن‌الکریم) محل‌چاپ:تهران نوبت چاپ: اول صفحه: ۱۲۰ شمارگان: ۳۰۰۰ زبان: فارسی قطع: وزیری نوع جلد: شُمیز موضوع : پژوهش قرآنی ، روش‌های‌علوم‌قرآن، اهمیّت‌تدّبردرقرآن بها: ۵۰۰۰ ریال محل نگهداری: پارسا

چکیده

به مسئله «فهم‌قرآن» و اهمیت‌شناخت و تدبّردرآن‌می‌پردازد.این کتاب را مرکزآموزش مدیریتی دولتی‌برای‌ترغیب‌مدیران‌به‌استفاده‌کاربردی‌ازکلام‌وحی و نهادینه‌کردن‌فعالیّت‌هاو پژوهش‌های‌قرآنی‌تألیف و تدوین‌کرده‌وکتاب درسی قرارداده‌است.کتاب‌در۵ فصل‌سامان‌یافته‌است.درفصل‌اوّل‌برخی موضوعات علوم‌قرآن‌همچون‌اهمیّت‌قرآن،نام‌ها،اوصاف،اعجاز،سیرنزول،جمع‌آوری،آداب تلاوت‌وتقسیمات قرآن‌گنجانده‌شده‌است. فصل دوّم به بررسی اهمیّت و نحوه تدّبردر قرآن‌می‌پردازد.درفصل‌سوّم، ضرورت‌پژوهش‌در مفاهیم‌قرآنی‌و انواع آن بررسی می‌شود. فصل چهارم به‌آشنایی با پژوهش در منابع اسلامی، یعنی قرآن و سنّت ومجموعه‌های حدیثی اختصاص‌دارد. در فصل پنجم برخی نرم‌افزارهای مورد استفاده در پژوهش‌های قرآنی معرّفی می‌شود.

توضیح : علّت نامطلوب بودن این چکیده آن است که عمدتا از فهرست کتاب استفاده نموده و مطالب اصلی کتاب را مطرح نکرده

است. همچنین به جای پرداختن به واژه‌های کلیدی ، حرف ناشر را بیان کرده است که ذکر چنین مواردی در چکیده‌نویسی‌ها ضرورتی ندارد .

(۴۵)

معرفی‌فرهنگ‌نامه‌های موضوعی قرآن کریم و ویژگی‌های اختصاصی هرکدام

معرّفی کتاب فهرست‌واره موضوعی «تفسیر بیان»

این کتاب یکی از کتب تألیف شده در مؤسسه قرآنی تفسیر جوان می‌باشد که توسط جمعی از محققین حوزه علمیّه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین یاری پور تهیه شده و مورد استفاده جوانان عزیز برای مراجعه موضوعی به تفسیر ۳۰ جلدی بیان تألیف آقای دکتر محمد بیستونی می‌باشد.

باتوجّه به اهمیّت مفاهیم، اسامی خاص و اصطلاحات موجود در تفسیر بیان نویسندگان سعی کرده‌اند در این فهرست از شیوه‌های علمی استفاده نمایند و مفاهیم و اسامی خاص و اصطلاحات را بصورت علمی ارائه کنند. به عبارت دیگر این فهرست نمایه‌ای است استنادی که از متن تفسیر بیان استفاده شده است.

مخفی نماند نمایه استنادی یکی از بهترین زبان‌های فشرده‌سازی ارائه مطالب و اطّلاعات می‌باشد.

در این کتاب مطالب مورد استناد در تفسیربیان به دیگر آثار مأخذیابی شده‌است.

مثلاً بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به تفاسیر و کتب مرجع چه مقدار است.

در نمایه‌های استنادی موجود در این کتاب از نوآوری جدیدی استفاده شده است یعنی مستندات سُور قرآن موجود است و می‌توان یافت که مفسّر و نویسنده چه مقدار از آیات قرآن‌را برای تفسیرآیات دیگر مورد استفاده قرار داده است.

(۴۷)

معرّفی فهرست‌واره موضوعی «تفسیر جوان»

این کتاب یکی از تحقیقات مؤسسه قرآنی تفسیرجوان که توسط جمعی از محققین حوزه علمیّه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تهیه شده است و کارآئی بسیار زیادی دارد . در این فهرست موضوعات، مفاهیم ، اسامی خاصّ و اصطلاحات موجود در تفسیر ۲۷ جلدی جوان تألیف آقای دکتر محمدبیستونی بصورت علمی ارائه شده است. این فهرست در حقیقت نمایه استنادی و نمایه متن تفسیر می‌باشد. ناگفته نماند که نمایه استنادی یکی از مناسب‌ترین زبان‌های فشرده‌سازی و ارائه اطّلاعات است، مطالب مورد استناد این تفسیر به دیگر آثار مآخذیابی شده است ، بنابراین از این طریق می‌توان فهمیدکه بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به نهج البلاغه یا کتاب روح المعانی یا تفسیر المیزان و غیره چقدر بوده است.

نمایه استنادی این فهرست دارای نوآوری جدیدی است و آن استنادات سوره‌های مختلف قرآن است، از این طریق می‌توان درباره قرآن به قرآن تفسیر کردن قضاوت کرد.

از سوی دیگر با ایجاد ارجاعیات ، ترادفات، وابسته‌ها حتی الامکان بازیابی اطّلاعات آسان‌یاب شده است.

مستندسازی اعلام و اسامی خاصّ از دیگر خصوصیّات این فهرست است.

(۴۸)

فهرست موضوعی «تفسیر نمونه»

این کتاب فهرستی است موضوع گونه بر تفسیر ۲۷ جلدی نمونه که توسط آقایان احمدعلی بابایی و رضا محمدی تهیه شده است . تفسیر نمونه از متداول‌ترین تفاسیر فارسی عصر حاضر است که به زبان ساده و گویا و قابل استفاده برای عموم توسط هفت نفر از دانشمندان حوزه علمیه قم زیر نظر آیت‌اللّه مکارم شیرازی به نگارش درآمده است و با عنایت به تعدد چاپ این تفسیر و با هدف دسترسی به موضوعات و استفاده بهینه از مفاهیم و مطالب این تفسیر فهرستی موضوعی به قلم تحریر درآمده است .

با توجه به تلاش و زحمات مؤلفین محترم در گستردگی این ۲۷ جلد تفسیر و تعدد چاپ‌های قدیم و جدید و عدم تطابق این چاپ‌ها و ایجاد فهرستی تطبیقی در صفحات آخر این فهرست موضوعی هنوز مشکل استفاده‌کنندگان به معنای اتم و اکمل حل نشده و بعضا آدرس مکتوب در فهرست موضوعی با هیچ نوع از چاپ‌های قدیم و جدید مطابقت ندارد .

در بررسی دقیق فهرست یاد شده مواردی نیز مشاهده می‌شود که در فهرست موضوعات به آن‌ها اشاره شده ولی در متن کتاب مطالب مربوط به آن‌ها وجود ندارد .

(۴۹)

معرّفی فهرست موضوعی ترجمه «تفسیر مجمع‌البیان»

این کتاب یکی از کتب تهیّه شده درمؤسسه قرآنی تفسیرجوان است که توسط جمعی از محققین حوزه علمیّه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تهیه شده است.

در این فهرست موضوعی: مفاهیم، اسامی خاصّ، موضوعات و اصلاحات موجود در ترجمه تفسیر مجمع‌البیان بصورت علمی ارائه شده است.

این کتاب در واقع نمایه‌ای استنادی بر متن تفسیر است . نمایه استنادی یکی از بهترین شیوه‌های فشرده‌سازی و ارائه اطّلاعات است . مطالب مورد استناد این تفسیر به دیگر آثار مأخذیابی شده است و از این فهرست موضوعی قرآن می‌توان دریافت که بسامد (تعداد کاربرد) استناد این تفسیر به تفاسیر دیگر و نهج‌البلاغه یا کتب معتبر مرجع چه مقدار است.

در نمایه‌های استنادی این فهرست که از نوآوری جدیدی استفاده شده است و آن استخراج استنادات سوره‌های مختلف قرآن است و می‌توان دریافت که از چند آیه قرآن برای تفسیر آیات دیگر استفاده شده است.

از دیدگاه دیگر با توجه به ایجاد نظام ارجاعیات، مترادفات و وابسته‌ها حتی‌الامکان بازیابی اطّلاعات سریع و آسان صورت می‌گیرد.

مستندسازی اعلام و اسامی خاصّ از دیگر خصوصیّات این فهرست موضوعی است .

(۵۰)

فهرست موضوعی «تفسیر المیزان» (مفتاح المیزان)

کتاب مفتاح المیزان کار گروهی از پژوهشگران می‌باشد و بعنوان کلید مفاهیم و موضوعات تفسیر شریف المیزان به قلم تحریر درآمده. مبنای کار در ترتیب الفبائی اسامی و الفاظ مدخل‌های اصلی و ارجاعی است که شامل دوازده فهرست می‌باشد:

۱ ـ فهرست مباحث شامل کلیه عناوین قرآنی، حدیثی، علمی ، عقلی ، فلسفی ، تاریخی ، اجتماعی، اخلاقی می‌باشد.

این فهرست نه تنها مرجع عناوین اصلی و فرعی فهرست موضوعات است، بلکه اطلاعات ادبی، تفسیری، روایی، علمی را در مورد هر آیه از قرآن در اختیار اهل مطالعه قرار می‌دهد.

۲ ـ فهرست موضوعات . این فهرست براساس عناوین موضوعی مندرج در فهرست مباحث یادداشت‌برداری و تنظیم و تدوین شده

است.

۳ـ فهرست اعلام و اشخاص. در این فهرست نام‌ها به پیروی از متن المیزان به‌صورت نام کامل، اسم مختصر، لقب و کنیه آمده است.

۴ـ فهرست اماکن و بلاد. این فهرست براساس نام مشهورتر فراهم آمده و ارجاعیات در آن عینا به شیوه معمول در فهرست اعلام و اشخاص صورت گرفته است که شامل نام کشورها، ایالات ، شهرها، روستاها، دریاها، رودها، جزایر، کوهها، درّه‌ها، شهرها، غارها، چشمه‌ها، قصرها، قلعه‌ها، معابد و... ابنیه تاریخی و اماکن مشابهی می‌باشد که جنبه تاریخی دارد.

(۵۱)

۵ـ فهرست قبایل و اسم و فِـرَق و جماعات.

۶ـ فهرست ادیان، مذاهب ، مکاتب.

۷ـ فهرست وقایع و ایام.

۸ـ فهرست کتب و رسالات و مجلات .

۹ـ فهرست اصطلاحات و لغات و ترکیبات و تغییرات.

۱۰ـ فهرست اسامی جانوران و گیاهان و کانی‌ها.

۱۱ـ فهرست اسامی اصنام و ملائکه و تعابیر مشابه‌دیگر.

۱۲ـ فهرست اشعار عربی و فارسی برحسب حرف آخر.

قال الامام صادق (ع) : یَنْبَغی لِلْمُؤْمِنِ أنْ لا یَمُوتَ حَتّی یَتَعَلَّمَ الْقُرآنَ اَوْ یَکونَ فی تَعَلُّمِهِ (میزان الحکمهٔ ، ۳/۲۵۲۱).

شایسته است مؤمن نمیرد تا این‌که قرآن را فراگیرد یا در حال فراگرفتن آن باشد .

(۵۲)

فَهارِسُ اَلْقُرآن : فهرست نامه قرآن کریم

فَهارِس الْقرْآنِ (فهرست‌نامه قرآن کریم) ، راهنمای آیات (کَشْفُ الْایات) و راهنمای موضوعات (کَشْفُ الْمَطالِب) قرآن در قالب فهرست الفاظ و فهرست موضوعات قرآن است .

مؤلّف آن ، محمود رامیار (متولد ۱۳۰۱ـ متوفای ۱۳۶۳ شمسی) زادگاهش مشهد مقدّس و از فارغ‌التّحصیلان مدرسه سپه‌سالار قدیم و دانشکده معقول و منقول (علوم عقلی و نقلی) دانشگاه تهران است. او مدرك دکترای حقوق را از همان دانشگاه اخذ کرد و مدّتی رئیس دانشکده الهیّات و معاونت دانشگاه فردوسی مشهد بود. دکتر رامیار در دانشگاه ادینبورگ نیز به تحصیل پرداخت و از آن دانشگاه دکترای فلسفه دریافت کرد. وی بخاطر علاقه‌ای که به قرآن داشت، چندین اثر قرآنی از خود برجای گذاشت.

رامیار در مقدمه‌کتاب، هدف خود را از نگارش، تسهیل (آسان کردن) پژوهش‌های علمی درباره قرآن می‌داند . به نظر او اگر روشی در ضبط الفاظ به کار رود که پیدا کردن کلمات و آیات به‌آسانی صورت پذیرد، تحقیقات قرآنی نیز رشد خواهد یافت.

پژوهش رامیار گرچه اولین پژوهش در این زمینه نیست و پیش از او چندین اثر تألیف شده است، امّا او با استفاده از تجارب پیشین درصدد بود روشی سهل و ساده برای جست‌جوی آیات و مطالب بوجود آورد ، به‌گونه‌ای که برای افراد ناآشنا به زبان عربی نیز استفاده از این روش ممکن باشد.

(۵۳)

رامیار کتابش را در دو بخش کاملاً جدا از هم و با دو هدف جداگانه تنظیم کرده است.

بخش اول : (فهرست الفاظ) ، واژه‌یاب یا کَشْفُ‌الْآیات با کَشْفُ الْکَلِمات است.

این فهرست ، ارائه‌کننده اطّلاعات واژه‌ها و اطّلاعات آیات مربوط به آن واژه‌ها است . یعنی از طریق این فهرست هم می‌توان واژگان را جست‌جو کرد و هم آیاتی که آن واژگان (لغت) در آن‌ها بکار رفته.

بخش دوم : (فهرست مطالب) باب باب کردن و موضوع بندی آیات است .

او سعی کرده تا آن‌جا که ممکن است فهرست کاملی از موضوعات قرآنی ارائه کند. بنابراین فهرست مطالب در ۳۲ فصل و شامل ۱۵۰۰ موضوع فرعی ، به دو زبان عربی و فارسی گردآوری تنظیم شده است. همچنین عناوین اصلی سرشاخه‌ها را به دو زبان (فارسی و عربی) آورده است.

(۵۴)

مثلاً : اَلْاَثاث (کالاها) ـ اَلْاَلْوان (رنگ‌ها) اَلْاَلْبِسَة (پوشیدنی‌ها) .

سرعنوان‌ها(عناوین اصلی) و عناوین فرعی به‌ترتیب الفبای واژگان عربی به فارسی تنظیم شده‌اند.

کتاب‌های مرجع دوگونه‌اند: یا ابزار و وسیله‌ای برای دستیابی به اطّلاعات می‌باشند و یا خود اطّلاعاتند؛ مثلاً کَشّاف‌ها مثل کَشْفُ الْآیات‌ها از نوع اول و دائرةالمعارف‌ها از نوع دوم می‌باشند. البته هر دو ویژگی راهنما بودن را دارند. کتاب رامیار از نوع اول است .

این فهرست نشانگر تحوّل و پیشرفت بی‌سابقه فهرست اعتماد السّلطنه است. اعتماد السّلطنه (محمدحسن خان صنیع‌الدوله ـ متوفی ۱۳۱۳ ه.ق مصادف با ۱۲۷۴ ه.ش) بر اساس فهرست ژول لابُوم فرانسوی، کَشْفُ الْآیات را تألیف کرد. این فهرست که به راهنمای الفاظ قرآن می‌پردازد ، تکامل یافته کار ژول لابوم است و نخستین اثر در این زمینه محسوب می‌شود.

در این فهرست ، برخلاف اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس (نوشته عَبْدُ الباقی) که فقط شامل افعال و اسامی مُصَرَّح (صریح و روشن) می‌شود ، حروف (مانند

(۵۵)

مِنْ و مَنْ) نیز آمده است. همچنین همه کلمات (اَعَمْ از اسم، فعل و حرف) بدون توجه به ریشه آن‌هاآمده ، به عبارت دیگر ، فقط مادّه‌های کلمات مرتب نشده‌اند ، بلکه مادّه‌ها و صیغه‌ها (شکل‌های مختلف کلمه) با هم در یک شبکه الفبایی مرتب شده‌اند.

این کتاب در رمضان (۱۳۸۳ ه ق مصادف با ۱۳۴۲ ه ش) تألیف و با این مشخّصات منتشر شده است. فَهارِسُ الْقُرآن: فهرست‌نامه قرآن ، تهران، صابرین، ۱۳۷۹ ، ۳۶۸ صفحه.

این کتاب دارای ۳۲ سرفصل‌است که عبارتند از: کالاها ، رنگ‌ها و پوشیدنی‌ها، اجتماعیّات، احکام حدود، اخلاق، نام‌های خاصّ، خداوند، امثال، امّت‌ها و فرقه‌ها، انبیاء، انسان، ایمان، بنی‌اسرائیل، تاریخ، جنگ و مهاجرت، حیوان و نباتات، دین، آسمان، شرک، شیطان و جنّ، پرستش، عقاید، دانش، کتاب‌های آسمانی، کفر و ارتداد، مُباحات و مُحَرَّمات، خطاب و مخاطَبان، فرشتگان ، ترسایان و نظام اجتماعی.

(۵۶)

اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ لِاَلْفاظِ الْقرآنِ اَلْکَریمْ

«مُعْجَم» به مجموعه‌هایی گفته می‌شود که اطّلاعات طبقه‌بندی شده را بر اساس الفباء عرضه می‌کنند، این کتاب (اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ) که نوشته مُحَمَّد فُؤاد عَبْدُاَلْباقی (متولد ۱۲۹۹ ه ق مصادف با ۱۲۶۱ ه ش و متوفای ۱۳۸۸ ه ق مصادف با ۱۳۴۷ ه ش) قرآن پژوه و فهرست‌نویس مِصری است ، ضمن مرتّب‌سازی و منظّم‌نمودن آیات قرآن به ترتیب حروف الفباء در ذیل واژه‌ها و لغات استخراج

شده از قرآن ، به استفاده کنندگان کمک می‌کند تا به‌سرعت ، اطّلاعات اوّلیّه مربوط به هر آیه را پیدا کنند.

هرچند که مُعْجَمْ‌های مختلفی نوشته شده است ولی این کتاب از مشهورترین واژه‌یاب‌ها و آیه‌یاب‌های قرآن کریم (کَشْفُ الْآیات) است که به‌عنوان بهترین و کامل‌ترین راهنمای قرآن، اهمیّت و اعتبار یافته و همه پژوهشگران قرآنی از آن بهره می‌گیرند، این کتاب که در نوع خود کتاب کاملی است، حدود ۶۰ سال به‌وسیله ناشران سرشناس لبنان ، مصر، سوریه و ایران به چاپ رسیده است .

(۵۷)

نویسنده کتاب در مقدّمه آن می‌نویسد که برای نگارش آن به کتاب «نُجُومُ الْفُرقانِ فی اَطْرافِ الْقُرآن » (ستارگان جداکننده‌حقّ ازباطل‌درپیرامون قرآن) نوشته گُوستاوْ فِلُوگِل (متولد ۱۸۰۱ میلادی مصادف با ۱۱۸۰ ه ش و ۱۲۱۶ ه ق و متوفای ۱۸۶۹ میلادی‌مصادف‌با ۱۲۴۸ ه ش و ۱۲۸۶ ه ق)، شرق‌شناس آلمانی که مؤلّف اوّلین راهنمای علمی و منظّم قرآن کریم بوده، مراجعه و آن را اساس تألیف «اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس» قرار داده است.

البته عَبْدُ الْباقی برای انجام این کار از قاموس‌های لغت (فرهنگ‌های لغت) و تفسیرهای ادبی نیز استفاده کرده و از همکاری گروهی از صاحب‌نظران نیز بهره گرفته است .

گرچه کتاب فِلُوگِل ، اولین راهنمای علمی و منظّم قرآن بود ، لکن پیش از آن نیز در سَدِه پنجم قمری ، آثاری با عنوان کَشْفُ الْآیات (یافتن آیه‌ها) تألیف شده بود که آقا بزرگ تهرانی ، ۱۹ اثر را با این عنوان معرفی نموده که اوّلین آن‌ها کَشْفُ الْایاتِ الْقُرْآنِ از سیّد مرتضی علم الهدی (متوفای ۴۴۶ ه ق مصادف با ۴۳۳ ه ش) است.

در مقایسه «اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس» با کتاب فِلُوگِل،

(۵۸)

می‌توان گفت که این کتاب ، اشتباهات کمتری دارد و نویسنده آن معتقد است که این کتاب برتر و بی‌نقص‌تر است، گرچه پژوهشگران جدید، نقص‌ها و اشکالات آنرا یافته و کارهای کامل‌تری عرضه کرده‌اند.

یکی از پژوهش‌هایی که تکامل‌یافته کار عَبْدُالْباقی (نویسنده اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس) است، کتاب اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس لِکَشْفِ آیاتِ الْقُرآن (فرهنگ فهرست‌بندی برای پیدا کردن آیه‌های قرآن) نوشته رضا کیان‌زاده است که در دو جلد و در یک مُجَلَّد منتشر شده است .

این‌کتاب‌علاوه برامکانات‌کتاب‌عبدالباقی و رفع غلطهای آن، حدّاقلّ دارای سه‌امکان‌جدید است: ـ تعداد تکرار مادّه در کلّ قرآن (مادّه هر لغت و تعداد دفعاتی که تکرار شده) و بسامد (تعداد کاربرد) مشتقّات آن مادّه را نشان می‌دهد .

ـ تعداد کلمات از ابتدای قرآن تا هر کلمه را مشخّص می‌کند.

ـ مشتقّات (شاخه‌های کلمات) بیشتری نسبت به عبدالباقی استخراج کرده است.

ترتیب مواد اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس بر روش

(۵۹)

لغت‌نامه‌های معتبر عربی مانند «اَقْرَبُ الْمَوارِدِ وَ الْاساس» (نزدیک‌ترین موردها و بناها) نوشته زَمَخْشَری بنا نهاده شده ، که علاوه بر نظام‌مندکردن اصلاحات و واژگان قرآن براساس حروف مادّه (مصدر کلمات) ، چند نوع اطّلاعات دیگر نیز عرضه شده است و از متن آیه ، شماره آیه، مَکّی یا مَدَنی‌بودن سوره، شماره سوره، و زیر برخی کلمات (واژه‌ها) تعداد بسامد (کاربرد) آن را نیز عرضه کرده است.

این کتاب در سال ۱۳۴۷ ه.ق مصادف با ۱۳۰۷ ه.ش در قاهره به چاپ رسیده و پس از آن در چاپ‌های مختلف وانواع متنوّع و شمارگان زیاد منتشر شده است .

یک چاپ آن نیز همراه با متن قرآن در هرصفحه است که مشخصات آن بر روی جلد به شرح ذیل است:

«اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ لِاَلْفاظِ الْقُرآنِ الْکَریم ـ بِحاشِیَةِ الْمُصْحَفِ الشَّریفِ ـ قاهره ـ دارُالْحَدیث ، (۱۴۰۸ ه.ق مصادف‌با ۱۳۶۶ه.ش و ۱۹۸۸میلادی).

محمّدباقر بهبودی این کتاب را در ایران همراه با مقدّمه فارسی چاپ کرده است، کتاب عَبْدُالْباقی

(۶۰)

پایه و مبنای بسیاری از فهرست‌نگاری‌ها شد و پژوهش‌های مختلفی جهت تکمیل آن انجام شد و آثار زیادی مشابه و برگرفته و یا کامل‌تر از آن نوشته شده است ، لکن این کتاب هنوز رونق خود را از دست نداده و همچنان متقاضیان زیادی دارد.

قال رسول اللّه (ص) :مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرآنَ لِلدُّنیا و زینَتِها حَرَّمَ اللّه‌ُعَلَیْهِ الْجَنَّةَ (بحارالانوار ، ۷۷/۱۰۰).

کسی که قرآن را برای امور دنیوی و مسائل فریبنده آن بیاموزد خدا بهشت را بر او حرام می‌سازد .

(۶۱)

تَفْصیلُ الْآیاتِ الْقُرْآنِ الْحَکیم

طبقه‌بندی و دسته‌بندی آیات قرآن ، تحت هجده موضوع اصلی و چندین موضوع فرعی به‌وسیله ژُول لابوم (متولد ۱۸۰۵ میلادی مصادف با ۱۱۸۴ ه ش و متوفای ۱۸۷۵ میلادی مصادف با ۱۲۵۴ ه ش) خاورشناس مسیحی اهل فرانسه که برای اولین‌بار با روش جدید به طبقه‌بندی آیات پرداخت ، عنوان این‌کتاب را تشکیل می‌دهد . او قرآن را عامل اصلی تمدّن مسلمانان می‌دانست .

وی این کتاب را بر مبنای ترجمه فرانسوی قرآن (ترجمه کازیمیرشکی) تدوین کرد . سال‌ها بعد، عَبْدُالْباقی آن را به عربی ترجمه نمود و با عنوان ، «تفصیلُ الْآیاتِ الْقُرآنِ الْحَکیم» منتشر کرد ، محتوای این کتاب کشف آیات از طریق موضوعات است .

ساختار تَفْصیلُ الْآیاتِ القرآنِ الْحَکیم شامل ۱۸ باب اصلی و ۳۵۰ موضوع فرعی است . یعنی آیات قرآن را تحت هجده باب و ۳۵۰ موضوع طبقه‌بندی کرده است .

او این طبقه‌بندی و زیرشاخه‌های هر طبقه را مطابق ضابطه علمی و منطقی تدوین نکرده است، بلکه صرفا با ذوق و علاقه شخصی خود این کار را انجام داده است و در کنار هر صفحه ، شماره سوره و شماره آیه‌ها را نیز در ابتدای هر آیه آورده است . متن آیات در متن اصلی به فرانسه و

(۶۲)

در نسخه عَبْدُالْباقی به عربی است .

به‌دلیل محدودکردن دسته‌بندی آیات به چند عنوان ، آن‌هم بصورت سلیقه‌ای ، مشکلاتی برای پژوهشگران و استفاده کنندگان از این کتاب به‌وجود آمده است .

علاوه براین ، ۴ اشکال کلّی به‌این کتاب وارد است :

۱ ـ موضوعات در شاخه‌های مختلف از ضوابط یکسانی پیروی نمی‌کنند .

۲ ـ در عناوین فرعی انتخاب شده ، برخی آیات انتخابی با عنوان متناسب نیست .

۳ـ برای گردآوری آیات و طبقه‌بندی آن‌ها زیر عناوین انتخابی ، تفحّص (جست‌جوی) کافی انجام نشده است.

۴ ـ از نظر شکلی ، ترتیب آیات هر موضوع نه‌بر اساس تاریخ نزول است و نه براساس ترتیب سوره‌ها .

پس از انتشار ترجمه عربی کتاب لا بوم در جهان اسلام ، برای تکمیل آن و زدودن نواقص او ، تلاش زیادی صورت گرفت . برای نمونه محمَّد فؤاد عَبْدُالْباقی (مؤلف اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس) در سال ۱۹۲۴ میلادی ، کتاب ژُول لا بوم را به عربی ترجمه و با حدود ۱۰ سال تأخیر در سال ۱۹۳۵ میلادی با عنوان تَفْصیلُ الْآیاتِ الْقُرآنِ الْکَریمِ منتشر کرد ، او طبقه‌بندی ۳۵۰ موضوعی لاـ بوم را کافی

ندانست و صد عنوان جدید به آن‌ها افزود .

(۶۳)

چاپ دوم این کتاب ، با این مشخصات انجام شده است :

تفصیلُ الْآیاتِ الْقُرآنِ الْحَکیمِ ـ ژُول لا ـ بوم ـ همراه با ترجمه مُسْتَدْرَک اِدْوارد مُونْتیه ـ ترجمه محمّدفُؤاد عَبْدُالْباقی ـ بیروت . دارُالْکِتابِ الْعَرَبی (۱۹۶۸ میلادی مصادف با ۱۳۴۷ ه.ش و ۱۳۸۸ ه.ق).

محمدحسن خان صنیع‌الدوله (اعتماد السَّلْطَنه ۱۲۵۹ ـ ۱۳۱۴ ه.ق مصادف با ۱۲۲۲ ـ ۱۲۷۵ ه.ش) تفصیل آیات را به فارسی ترجمه کرده است که این ترجمه ، چاپ‌های گوناگونی دارد .

یک چاپ آن به کوشش ـ محمد حسین مولوی (در سال ۱۳۲۷ ه.ق مصادف با ۱۲۸۸ ه.ش) انجام شد . ترجمه اعتماد السّلطنه به «کَشْفُ الْمَطالِب» معروف است. این ترجمه همراه‌با ضمیمه‌ای است که از نظر ترتیب موضوعات با متن تَفْصیلُ الْایات تفاوت‌هایی دارد و ۳۵۰ موضوع فرعی را به ۷۲۰ عنوان افزایش داده است .

قال رسول اللّه (ص) : مَنْ قَرَأَالْقُرآن وَ لَمْ یَعْمَلْ بِهِ حَشَرَهُ اللّه یَوْمَ الْقِیامَةِ أَعْمی (ثواب الاعمال ، شیخ صدوق ، ص ۳۳۷).

کسی که قرآن را تلاوت نماید ولی به آن عمل نکند ، خدا او را در روز قیامت کور محشور فرماید .

(۶۴)

معرفی‌فرهنگ‌نامه‌های لغات قرآن کریم و ویژگی‌های اختصاصی هرکدام

معرّفی کتاب «فرهنگنامه قرآنی جوان»

این کتاب تألیف دکتر محمدبیستونی می‌باشد که برگرفته از قاموس قرآن قرشی (۷ جلدی) می‌باشد.

اهمیّت استفاده از فرهنگنامه‌های قرآنی و نیاز جوانان مشتاق و قرآن پژوه ، مؤلف را بر آن داشت تا در اقدامی مؤثر و مفید شکل جدیدی از قاموس قرآن را با اسلوبی زیبا در اختیار عموم قرار دهد.

در این فرهنگنامه واژه‌های قرآن به ترتیب الفبا و به زبان فارسی آورده شده است.

فراوانی مراجعه به کتاب آسمانی و استفاده کلید واژه‌ای از آن بخصوص جوانان عزیز و جایگاه بسیار ارزشمند و مفید کتاب قاموس قرآن با توجه به نحوه تدوین این کتاب که از منابع و مآخذ معتبر استفاده شده است سبب تألیف فرهنگنامه‌ای کم حجم برای جوانان شد. همانطور که در تعریف قاموس قرآن گفته شده است این کتاب یک دائرةالمعارف قرآن است. پس می‌توان گفت فرهنگنامه قرآنی جوان یک دائرةالمعارف جیبی قرآن کریم می‌باشد.

(۶۶)

معرفی کتاب فرهنگ لغات قرآنی «الیاس کلانتری»

این کتاب تألیف آقای الیاس کلانتری است که توسط انتشارات بیان در تیراژ ۵۰۰۰ به چاپ رسیده و لغات تفسیر عظیم مجمع البیان را مورد بررسی و دقت و امعان نظر قرار داده است. مؤلف کتاب مجمع البیان (مرحوم طبرسی) دقت بسیار عجیبی در شرح معانی لغات قرآنی بکار برده و زحمت زیادی کشیده است تا علم و درایت و شناخت عمیق خود را از قرآن و فنون دیگر در شرح این لغات آشکار سازد.

کلمات بکار رفته در کتاب فرهنگ لغات قرآنی الیاس کلانتری بصورت هیئتِ بکار رفته در مجمع‌البیان تنظیم شده ، برخلاف آنچه

که در کتابهـای لغوی زبان عربی مرسوم است. یعنی کلمات در ردیف ریشه اصـلی آن‌ها تنظیم نشـده است بعنوان مثال کلمه «ابرار» در بخش «حرف» و در حرف «ب» بکار نرفته است.

گرچه مؤلف کتاب ابتدا قصد ترجمه کردن لغات را هم داشـته است ولی به علت نداشـتن فرصت کافی از ترجمه تفسیر مجمع‌البیان که لغات را هم ترجمه کرده است اسـتفاده کرده و چون در آن زمان هنوز تمام مجلّدات تفسیر به فارسی ترجمه نشده بوده بعضی از لغات که بیشتر مربوط به جلد ۲۳ بوده توسط آقای عباس ترجمان به فارسی ترجمه شده است .

(۶۷)

نویسـنده اظهار داشـته چون قسـمتهای متعدد کتاب بوسـیله افراد مختلفی ترجمه شده است لذا گاهی مقداری نارسایی و ناهماهنگی فقط در ظواهر عبارات وجود دارد .

قـال رسـول اللّه (ص) : اَلْقُـرْآن هُـوَ الـدَّواءُ (شرح شهاب الاخبار ، ص ۱۱).

قرآن درمان دردهاست .

(۶۸)

معرّفی کتاب قاموس قرآن «قُرَشیّ»

قـاموس در لغت به معنـای دریـا و یـا میانه دریا و یا دریای عظیم است و نیز قاموس نام کتاب لغت فیروزآبادی است که معاصـر امیر تیمور بوده و امروزه هر کتاب لغتی را قاموس می گویند.

قاموس قرآن توضیح ۱۸۶۰ واژه قرآنی به ترتیب الفبـا و به زبان فارسـی است . نویسـنده آن سـید علی اکبر قُرَشِی (متولد ۱۳۴۸ ه.ق مصادف با ۱۳۰۸ ه.ش) فرزند سیّد محمّد، متولّد بُناب از توابع مَراغه است.

او درس‌هـای حوزه را ابتـدا نزد پـدرش و بعـدها در نزد اساتیـد حوزه علمیّه قم آموخت . نویسـنده در مقـدّمه کتاب می‌نویسـد: این کتـاب فقـط دربـاره لُغـات قرآن نیست، بلکه به نوبه خود کتـاب تفسـیر و اگر اغراق (زیاده‌گویی) نباشـد ، دایرهٔ‌المعارف ویژه قرآن است. ولی واقعیّت این است که این پژوهش بیانگر همه زوایای طرح نیست و این اثر را حدّاکثر می‌توان در حدّ فرهنگ‌نامه ارزیابی کرد، زیرا فرهنگ‌نامه‌ها ، توضیحات تخصّصی‌تر و تحلیلی‌تری نسبت به لغت‌نامه‌ها دارند.

قُرَشی در مقدمه ذکر شده ، از منابع و مآخذ معتبر استفاده کرده و در متن از آن‌ها یاد کرده است.

(۶۹)

با توجّه به ارجاعاتی که در متن داده و اشاره‌هایی که به آن‌ها شـده ، می‌توان گفت که اسـتفـاده زیـادی از مفـردات راغـب شــده و شـایـد نخستیـن الگـوی پژوهشی او مفردات راغب اصفهانی بوده است .

هرچنـد که نشـر و نگـارش کتـاب ، عمومی نیست و در سـطح پژوهش‌هـا و برای مـدّرسان و محقّقان تألیف شـده است ، امّا به‌دلیل فارسی‌بودن متن و فقدان یا کمبود منابع فارسی در گذشته، پژوهشگران از این اثر استفاده می‌کرده‌اند.

نویسنده در این پژوهش فقط بر آراء سنّتی نظر داشته و از پژوهش‌های جدید درباره زبان‌شناسی قرآن استفاده نکرده است .

علّت اینکه فقط ۱۸۶۰ واژه قرآنی در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته ، این است که به نظر نویسنده ، ریشه (اساس) الفاظ قرآن ، با حـذف کلمات تکراری و مشـتقّات (شاخه شاخه شـدن کلمات) حدود ۱۸۶۰ کلمه است و این تعـداد را مـدخل (ورودی مباحث) قرار داده است که شامل اسم ، فعل و حرف است.

شیوه نگـارش اثر بـدین صورت است که ابتـدا معنـای فارسـی واژه را بیان می‌کنـد و پس از آن اقوال (نظرات) دیگر فرهنگ‌نگاران قرآن یا ادیان(سایر دین‌ها) را می‌آورد.

(۷۰)

البتّه تعداد کاربرد (بسامد) واژه و آمار کاربرد آن نیز عرضه شده که این آمارها به نقل از کتاب اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس (نوشته عَبْدُ الْباقی) آمده است. وی برای برخی مَدخل‌ها (کلمات ورودی) مانند ابراهیم، آدم، اَجَل (مرگ)، اَرْض (زمین)، و عَرْش (جایگاه رفیع الهی) ، مقاله طولانی نوشته است.

یکی از ویژگی‌های برجسته این اثر آن است که به شمارش کاربردهای مختلف هر واژه در قرآن پرداخته و ویژگی مثبت دیگری که دارد این است که اقوال و نظرات مفسّران (تفسیر نویس‌های) شیعه و سنّی را پیرامون آن موضوع بیان کرده است .

تألیف این کتاب ، پنج سال طول کشید و برای اوّلین‌بار در سال ۱۳۵۲ در هفت جلد در تهران به‌وسیله انتشارات دارالکتب الاسلامیّهٔ به چاپ رسید و تاکنون چندین بار بخاطر استقبال فارسی‌زبانان و علاقه‌مندان پژوهش‌های قرآنی به چاپ رسیده است.

پژوهش‌های فراوانی در داخل و خارج از ایران شبیه به قاموس قرآن ، تألیف و منتشر شده که هدف عمده چنین تألیفاتی در واقع به‌خاطر آسان‌سازی فهم قرآن و استفاده بیشتر از این کتاب

(۷۱)

مقدّس و ایجاد رابطه و نزدیکی بیشتر با قرآن است.

از جمله جدیدترین اقتباسی که از کتاب مذکور شده می‌توان به کتاب «فرهنگ‌نامه قرآنی جوان» تألیف دکتر محمد بیستونی اشاره نمود که به زبانی ساده برای جوانان عزیز دبیرستانی و دانشگاهی در قطع جیبی پالتویی تنظیم شده است.

قال رسول اللّه (ص) : اِنَّ لِکُلِّ شَیْءٍ قَلْبا و اِنَّ

قَلْبَ‌الْقُرآنِ «یسآ» (شرح شهاب الاخبار ، ص ۳۶۲).

برای‌هرچیزی قلبی‌است و قلب‌قرآن، سوره یاسین است .

(۷۲)

معرّفی کتاب مُفْرَدات «راغِب اصفهانی»

«مَفْرَدات» شرح واژه‌های قرآن کریم به‌ترتیب حروف الفبا و به زبان عربی است.

این کتاب را «اَبُوالْقاسم ، حُسَیْنُ بْنِ مُحَمَّد ، معروف به راغب اصفهانی» (متوفای ۵۰۳ ه.ق مصادف با ۴۸۸ ه.ش و ۱۱۰۹ میلادی) تألیف کرده است .

او ـ که اصلش اصفهانی بود و در بغداد زندگی می‌کرد ـ در ادبیّات، اخلاق، حکمت و کلام ، صاحب‌نظر بود و لغت عربی و جزئیات آن را بسیار خوب می‌دانست و در صَرف و نحو و بَلاغت (لغت ، جملات و روان و رسا بودن گفتار) بسیار مهارت داشت .

اگرچه اطّلاعات کمی درباره او در دسترس است ، ولی مفصّل‌ترین زندگی‌نامه او را «خوانساری» نوشته است .

با این که فَخْرِ رازی ، او را اهل سنّت و اشعری (یکی از فرقه‌های اهل سنت)، دانسته است ، لکن افراد بسیاری که درباره گرایش فکری و اعتقادی او تحقیق کرده‌اند ، او را شیعه می‌دانند .

راغِب ، مُفْرَدات (واژه‌ها) را بر اساس الفبای اصلی کلمات (مثلاً کلمات الف‌ولام‌دار را بدون الف و لام و یا بدون حروف زائد) مرتّب و منظّم کرده است . او بعد از بکار بردن واژه ، معنا و مفهوم آن

(۷۳)

را آورده است و در این قسمت به تحوّل و تغییرات مفهومی و لفظی واژگان توجّه نشان داده و برای تقسیم و طبقه‌بندی معناها اهتمام فراوان نموده است . برای مثال در ذیل واژه بیت می‌نویسد : بیت برای معنی پناهگاه شبانه انسان است و شواهدی می‌آورد .

کاربرد دیگر آن در مفهوم مسکن و محلّ سکونت ، بدون در نظر گرفتن شب است و برای این معنا ، آیه ۵۲ سوره نمل را آورده است .

اولین واژه مفردات «الالف» است . ابتدا الف را به سه نوع و هر نوع را به چند قِسْم ، تقسیم کرده و هر کدام را توضیح داده است .

آخرین لغت « یَوْم (روز) » است .

در این مورد هم راغب ابتدا تعریف (شناسه) کلمه را بیان کرده و سپس کاربردهای دیگر آن را آورده است . آنگاه به ذکر شواهد قرآنی (نمونه‌هایی از آیات قرآن) پرداخته ، ولی توضیح این شواهد (آیه‌های نمونه) را به کتاب‌های تفسیری ارجاع داده است .

برخی معتقدند کتاب «مفردات» فقط واژه‌های غریب و دشوار را بررسی و معنا کرده است ، ولی خود او در مقدّمه ، به غریب و دشوار بودن کلمات و واژه‌ها و الفاظ گردآوری شده اشاره‌ای ندارد و می گوید که به تحقیق الفاظ مفرده و

(۷۴)

پیداکردن معانی مفردات الفاظ قرآن پرداخته است. کسانی که معتقدند راغب این کتاب را در شرح و توضیح همه کلمات دشوار و غریب قرآن نوشته است، این اثر را «قاموسِ واژگان دشوار» (اَلْمُفْرَداتُ فی غَریبِ الْقُرآن) نامیده‌اند. ولی به نظر می‌رسد حقّ با کسانی است که مفردات راغب را شرح الفاظ دشوار قرآن نمی‌دانند، زیرا کتاب‌های غَریبَ الْقُرآن (کلمات دشوارقرآن) به گزینش کلمات پیچیده و سخت و توضیح آن‌ها می‌پردازند و مقایسه پژوهش راغب با آن‌ها ، نشان‌دهنده تفاوت بین مفردات و آثاری است که به شرح کلمات دشوار قرآن پرداخته‌اند.

این کتاب برای اولین بار در سال ۱۳۲۴ قمری در قاهره و در حاشیه (هامش) کتاب اَلنَّهایِه (نوشته اِبْنِ اَ ثیر) چاپ شد و ازآن پس ، بارها در بیروت، قاهره، قم و تهران و در شمارگان متعدّد به چاپ رسیده است.

مفردات راغب به فارسی ترجمه و با عنوان : ترجمه و تحقیق مفردات اَلْفاظِ الْقُرآن سید غلامرضا خسروی حسینی ـ سه جلد ـ چاپ اسلام ـ تهران ـ انتشارات مرتضوی ـ ۱۳۷۵ به چاپ رسیده است. دست‌نوشته کتاب مفردات در چندین کتابخانه جهان پراکنده است.

برخی از ویژگی‌های مهمّ این اثر عبارتند از:

(۷۵)

۱ ـ راغب با حدّاقلّ کلمات، حدّاکثر مفاهیم و اندیشه‌ها را بیان کرده است. از این نظر ، در فنّ لغت‌نامه سرآمد و پیشتاز بوده است.

۲ ـ مباحث را در قالب و ساختار علم‌اللغه (۱)بیان کرده و مباحث مربوط به هر اصطلاح را درهم و بی‌نظم ، مطرح نکرده است.

۳ ـ ماهیّت مَدخل‌ها (اصطلاحات) را از درون قرآن بیان کرده ، یعنی از خود واژگان قرآن برگرفته است نه از مفاهیم رایج در فرهنگ پژوهشگران زمان خود .

۴ ـ راغب از لغت‌شناسی عرب بهره‌برده است، لذا می‌توان گفت که کتاب او لغت‌نامه تشریحی عرب با گرایش قرآنی است.

۵ ـ او نظرات و آراء دیگران را هم نقل کرده است ، بنابراین می‌توان گفت که فرهنگ‌نامه او ، اصطلاح‌شناسی تطبیقی نیز هست .

۶ ـ این کتاب از منابع مهم پژوهشگران علوم قرآنی به‌شمارمی‌رود و پژوهشگران با مراجعه به این اثر، از مراجعه به لغت‌نامه‌های دیگر قرآنی بی‌نیاز می‌شوند، زیرا مطالب آن‌ها را نیز گردآوری کرده است .

۱- دانش لغت‌نامه.

(۷۶)

معرفی معتبرترین تفاسیرتشیع و تسنن

آشنایی با مشهورترین تفاسیر تشیّع

۱ ـ اَطْیَبُ الْبیانِ (سید عبدالحسین طیّب)

۲ ـ البُرْهان (سید هاشم حسینی بحرانی)

۳ ـ التِبْیان‌فی‌تفسیر القرآن(ابو جعفر محمّد بن حسن طوسی)

۴ ـ تفسیر جامع (سیّد ابراهیم بروجردی)

۵ ـ تفسیر شریف لاهیجی

(بهاءالدین محمد بن شیخ علی شریف لاهیجی)

۶ ـ تفسیر علی‌بن ابراهیم قمّی

(منسوب به علی ابن ابراهیم بن هاشم قمی)

۷ ـ تفسیر عَیّاشِیّ (ابونصر محمّدبن‌مسعود بنی عَیّاشِیّ سمرقندی معروف به عَیّاشِیّ)

۸ ـ جامع البیان فی تفسیر القرآن

(ابوجعفر محمد بن جریر طبری آملی)

۹ ـ نمونه (زیرنظرمکارم‌شیرازی‌باهمکاری گروهی از دانشمندان)

۱۰ ـ جَلاءُ الاَذْهانِ وَ جَلاءُ الاَحْزانِ [تفسیر گازُر]

(ابوالمحاسن حسین بن حسن جُرجانی)

۱۱ ـ جوامع‌الجامع (امین‌الاسلام ابوعلی فضل‌بن‌حسن طبرسی)

۱۲ ـ مجمع البیان فی تفسیر القرآن

(ابو علی فضل بن حسن طبرسی)

۱۳ ـ تفسیر شُبَّر [اَلجَوْهَرُ الثَّمینُ فی تفسیر الکتاب المبین] (سید عبدالله شُبَّر)

۱۴ ـ صافی (فیض کاشانی ـ محمّدبن‌مرتضی مشهور به ملامحسن فیض کاشانی)

۱۵ ـ الفرقان فی تفسیر القرآن (دکتر محمّد صادقی)

۱۶ ـ الکاشف (محمد جواد مغنیه)

۱۷ ـ المیزان فی تفسیر القرآن

(علّامه سیّد محمد حسین طباطبایی)

۱۸ ـ نور الثَّقَلَیْن (شیخ عبد علی بن جُمُعَه عروسی حَویزِیّ)

۱۹ ـ تفسیر فرات کوفی (ابوالقاسم فرات بن ابراهیم بنی فرات کوفی)

(۷۸)

آشنایی با مشهورترین تفاسیر تسنّن

۱ ـ اِرْشادُ الْعَقْلِ السَّلیم (ابوالسعود بن محمّد عمادی حنفی)

۲ ـ انوار التنزیل و اسرار التَّأْویل یا تفسیر بیضاوی

(ناصر الدین ابوسعید بیضاوی شیرازی)

۳ ـ تفسیر جَلالَیْنِ (جلال الدّین محمّدبن احمد مَحَلّی و جلال‌الدّین‌عبدالرحمن‌بن‌ابی‌بکرسُیُوطِیّ)

۴ ـ تفسیر مراغی (احمد مصطفی مراغی)

۵ـ تفسیر قُرطُبی [الجامِعُ لِاَحْکامِ الْقُرْآن]
(ابوعبـداللّه محمـد بـن احمـد انصـاری قُرطُبی)
۶ـ الـدُّرُّ الْمَنْثُور فـی التفسیر بالمَأْثُور
(جلال الدّین عبدالرّحمـن بن ابی بکر سُیُوطـیّ)
۷ـ تفسیر ابن‌عربی [رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ فی تفسیر و اشارات القـرآن] (محـی الدین بن عـربـی)
۸ـ تفسیر جلالَیْن [الفتوحات الاِلهیّه [(سلیمـان‌بن عمـر عجیلـی ملقّـب بـه شیـخ جمــل)
۹ـ فـی ظِـلالِ الْقُـرْآنِ (سیـد بن قطب معروف به سید قطب)
۱۰ـ الکشّـــاف (جـاراللّه محمـود بـن عمـر زَمَخْشَـرِیّ)
۱۱ـ کشـف الاسـرار و عُـدَّةُ الابـرار
(ابوالفضـل رشیـد الدّیـن میبُـدی)
۱۲ـ تفسیر کبیرفخررازی [مفاتیح الغیب]
(محمـد بـن عمـر حسیـن رازی)
۱۳ـ المُنـــار (شیـخ محمـد عبـده ، محمـد رشیـد رضا)
(۷۹)

معرّفی کتاب «مَجْمَعُ الْبَیانِ فی تَفْسیرِ الْقُرْآن»

یکی از مهم‌ترین و ارجمندترین تفاسیر جهان اسلام، تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن تألیف مفسّر دانشمند، عالم جلیل‌القدر و فقیه شیعی، امین الاسلام ابوعلی فضل بن حسن طَبْرِسی (متوفای ۵۴۸ ه.ق مصادف با ۵۳۲ ه.ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجری است .

این تفسیر به زبان عربی است و در سال ۵۳۶ قمری در ۱۰ جلد در ۵ مجلّد قطع رحلی تألیف شده است. طبرسی از مفسران چندگانه‌نویسی است که سه تفسیر را به نگارش درآورده است: مجمع البیان، جوامع الجامع و اَلْکافی الشّافی که گسترده‌ترین این تفاسیر، مجمع البیان و فشرده‌ترین آن‌ها اَلْکافی الشّافی است .

اهمیت مجمع، به‌خاطر جامعیت، اتقان و استحکام مطالب و ترتیب دقیق و تفسیر روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسی آراء است .

مجمع البیان، شامل مباحثی چون: قرائت، اعراب، لغات، بیان مشکلات، ذکر موارد معانی و بیان، شأن نزول آیات، اخبار وارده در آیات و شرح و تبیین قصص و حکایات است .

از نکات قابل توجه تفسیر مجمع‌البیان این است که مباحث متناسب با آیات در ذیل هر آیه بصورت منظم تدوین یافته و ارتباط با آیات مشابه را توضیح می‌دهد و از این جهت، می‌توان گفت او از نادر مفسّران شیعی است که به علم مناسبات توجه کرده است .
(۸۰)

شیخ شلتوت ، مفتی بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بین کشور مصر، در مقدمه‌ای که بر این تفسیر نگاشته است ، می‌نویسد: «مجمع‌البیان» ، در میان کتاب‌های تفسیری بی‌همتاست. این تفسیر با گستردگی، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسیم، تبویب و ترتیب، دارای ویژگی و امتیازی است که در میان تفاسیر پیش از آن بی‌نظیر و در میان آثار پس از آن ، کم نظیر است» .

این تفسیر، بسیار متأثّر از تبیان شیخ طوسی است، با این تفاوت که طبرسی با تقسیم‌بندی مباحث، زمینه استفاده بهتر و گزینش

آسان‌تر استفاده‌کننده را فراهم ساخته است .

کسانی که به هر قسمت از تفسیر، علاقه‌مند باشند، می‌توانند به‌راحتی به همان قسمت از ادبیات، قرائت و تفسیر مراجعه کنند. مجمع البیان به بحث‌های موضوعی نمی‌پردازد ، نظریات مفسران‌عامّه را نقل و با روش عالمانه نقد می‌کند .

(۸۱)

معرّفی کتاب «جوامع الجامع»

تفسیر جَوامِعُ الْجامِعِ اثر مفسِّر دانشمند و قرآن‌پژوه و سخت کوش، امین الاسلام ابوعلی فضل‌بن حسن طَبْرِسی از علمای شیعه امامیه (متوفای ۵۴۸ ه.ق مصادف با ۵۳۲ ه.ش) و به زبان عربی و در ۴ جلد قطع وزیری در تاریخ ۵۴۳ ه.ق مصادف با ۵۲۷ ه.ش تألیف شده است .

این مفسِّر بزرگ و جلیل‌القدر ، پس از تألیف اثر جاودان و مشهورش یعنی «مجمع البیان» که زبانزد خاصّ و عامّ و مشهور در میان مجامع علمی به ویژه تشیّع است ، تفسیر جوامع الجامع را به نگارش درآورده است .

طبرسی درباره این تفسیر ، چنین توضیح می‌دهد که چون تفسیر مجمع را تألیف کرد، به کتاب کشّاف زمخشری برخورد نمود. بحث‌های ادبی و بلاغی و گرایش‌های عقلی زمخشری، وی را به اعجاب درآورد، لذا این تفسیر را به درخواست فرزندش و با هدف تأمین این نیاز به نگارش درمی‌آورد .

طبرسی ، همانطور که در تفسیر مجمع البیان نمایان می‌کند، از دیدگاه‌های اعتقادی و کلامی شیعه با زبان علمی و انصاف و به دور از تعصّب، دفاع می‌کند. هر جا که مناسب باشد در نقل روایات و آثار فریقین کوتاهی نمی‌کند. روش تفسیر بدین گونه است که ابتدا با نام سوره، بیان مکّی و مدنی و معنای سوره، تعداد آیات و فضیلت سوره شروع می‌کند ؛ آن‌گاه به قرائت، لغت، نحو،

(۸۲)

صرف و واژه‌شناسی آیه می‌پردازد و سپس به بیان و شرح و توضیح معنای آیه می‌پردازد و مانند زمخشری، گفته‌های تفسیری را ارائه می‌کند.

شیوه این تفسیر، بیان مسائل مربوط به لغت، اعراب، قرائت، بیان نظم و نکات ادبی و بلاغی است که با رعایت گزیده‌گویی، متنی دقیق و لطیف را ارائه داده است .

این تفسیر، بسیار مُوجَز و ویژگی مهمّ آن، ادبی‌بودن آن است که با عبارت بسیار کوتاه، آیات قرآنی را تبیین می‌کند و شامل تمام آیات قرآن می‌شود .

لازم به یادآوری است که این تفسیر ، افزون بر چاپ‌های گوناگون، توسّط احمد امیری شادمهری ، به فارسی ترجمه شده و ۲ جلد آن توسط بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی (۱۳۷۴ ـ ۱۳۷۵ شمسی) چاپ و منتشر شده است .

کلمه جلاله (اللّه) در قرآن کریم ۲۶۹۹ بار به کار رفته است . مُعَوَّذَتَیْن نام دو سوره آخر قرآن ، یعنی فَلَق (قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) و ناس (قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ) است که چون حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله با خواندن آن‌ها نوادگانش حسن و حسین علیهم‌السلام را تعویذ می‌کرد (به پناه خداوند می‌سپرد) به‌این نام‌ها خوانده شده‌اند .

(۸۳)

معرّفی کتاب «تفسیر نمونه»

تفسیر نمونه، از متداول‌ترین تفاسیر فارسی عصر حاضر است که به زبان ساده و گویا و قابل استفاده برای عموم به نگارش درآمده

است و در روش ارائه مطالب و تحلیل و ذکر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسیر بزرگی ماننـد المیزان، مجمع البیان و تفسیر مراغی است .

مؤلف این تفسیر ، آیت اللّه مکارم شیرازی از علمای شیعه امامیه (متولـد ۱۳۰۷ ه ش مصـادف با ۱۳۴۷ ه ق) است که در محضر اساتیـد بزرگی همچون آیت اللّه بروجردی و علاّمه طباطبایی تلّمذ نموده است و هم‌اکنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالی خارج حـوزه علمیـه قـم می‌باشـد کـه ایـن اثر را بـا همکـاری گروهی از دانشــمندان ، آقایـان: محمّـدرضا آشتیـانی، محمّـد جعفر امـامی، عبـدالرّسول حسـنی، سـیّد حسن شـجاعی، محمود عبداللّهی، محسن قرائتی و محّمد محمّدی در تاریخ ۱۳۵۹ ه.ق مصـادف با ۱۳۱۹ ه.ش تا ۱۴۱۱ ه.ق مصادف با ۱۳۶۹ ه.ش ، در ۲۷ جلد به زبان فارسی تألیف کرده است .

ویژگی‌های این تفسیر ، عصری‌بودن آن است که مناسب بانیازها و پرسش‌های‌عصر، پیام‌قرآن‌را با زبان روز تبیین می‌کند و با روش ساده و به دور از بحث‌های‌کلاسیک‌ادبی، کلام وحی‌را تفسیر می‌نماید.

(۸۴)

جلـوه مهـمّ ایـن تفسـیر در گـرایش بـه جنبه‌هـای هــدایتی‌و تربیتی‌است‌که‌مؤلّفین‌آن‌راتعقیب‌می‌کننـد. «نمـونه» ، ازتفاسـیری‌است‌که تفسـیرعلمی و بیـان اعجـاز علمی‌قرآن، درآن‌جایگـاه بس‌مهمّی دارد. مفسّـرین عنـایت دارنـد تـا آیـاتی را که مربوط به خلق انسان، حیوان و جهـان طبیعت است و احتمالاً ـ اشاره‌هایی دارد که با نظریات و اکتشافات جدیـد می‌توانـد منطبق شود، مرتبط کننـد و چنین نتیجه می‌گیرند که این آیات از نشانه‌های اعجاز علمی قرآن است .

شیوه مفسّـران در ارائه مطالب چنین است که در آغاز، پس از بیان نکات کلّی و عامّ در هر سوره، به فضای حاکم بر سوره، سبک و سیاق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره می‌کنند و هدایت انسان را در رابطه با آیه، تشریح می‌کنند. شایان ذکر است که این تفسیر توسط دکتر محمـد بیسـتونی به سـبک جدیدی برای اسـتفاده جوانان تحت عنوان «تفسـیر جوان» خلاصه و اعراب‌گذاری شده که شرح آن در صفحه ۹۱ همین کتاب درج شده و توسط ناشر کتاب منتشر شده است. همچنین فهرست موضوعی تفسیرنمونه توسط احمدعلی بابایی و رضا محمدی ، در یک مجلد تهیه شده است.

این تفسیر، بارها چاپ شده و به زبان انگلیسی، اردو و عربی ترجمه شده است .

(۸۵)

معرفی کتاب «المیزان فی تفسیر القرآن»

تفسـیر المیزان در نوع خود کم نظیر و مـایه مباهات و افتخار شـیعه است و پس از تفسـیر تبیان شـیخ طوسـی و مجمع البیان طبرسـی، بزرگ‌ترین تفسیر شیعی است و از نظر قوّت مطـالب علمی و مطلوبیت روش، تفسـیری منحصـر به فرد است که تـألیف علامه‌فقیـد، حکیم‌الهی، مفسّرقرآن در دوران معاصر «سیّدمحمّدحسین طباطبایی» (متولد ۱۳۲۱ ه.ق مصادف با ۱۲۸۲ ه.ش) و (متوفای ۱۴۰۲ ه.ق مصادف با ۱۳۶۰ ه.ش) می‌باشد.

این تفسیر به زبان عربی است و در سال‌های ۱۳۷۶ ه.ق مصادف با ۱۳۳۵ ه.ش و ۱۳۹۲ ه.ق مصادف با ۱۳۵۱ ه.ش تألیف و در ۲۰ جلد به قطع وزیری به چاپ رسید .

ویژگی مهم این تفسیر ، به‌کـارگیری تفسـیر قرآن به قرآن است. این روش در کـار ایشـان، تنهـا در کنـار هم گذاشـتن آیات، برای درک معـانی واژه خلاـصه نمی‌شود ، بلکه موضوعـات مشابه و مشترک در سوره‌های مختلف را کنار یکـدیگر قرار می‌دهـد و برای درک پیام آیه، از موارد دیگر کمک می‌گیرد .

علاّمه، در آغاز تفسیر، مقدّمه‌ای نگاشته و در آن،

(۸۶)

نگاهی اجمالی به تفسیر و چگونگی برخورد با آن و تفاوت کلّی این برخورد با روش گروهی از اخباری مسلکان(۱) و حشویه(۲) که قرآن را از حجیّت ساقط می‌کنند و تفسیر آن را تنها از زاویه حدیث قابل استفاده می‌دانند و گاه می‌گویند که قرآن قابل فهم برای ما نیست، نگاهی انتقادی می‌اندازد و آن را ردّ می‌کند. در پایان مقدّمه ، روش خود را که روش اهل بیت علیهم‌السلام در تفسیر قرآن به قرآن است بازگو می‌کند و به ذکر نمونه‌هایی از آن در قسمت‌های مختلف کتاب اشاره شده است.

ویژگی چشمگیر این تفسیر ، جامعه‌گرایی آن است. علامه، در تفسیر مباحثی مانند حکومت، آزادی، عدالت اجتماعی، نظم اجتماعی، مشکلات امت اسلامی، علل عقب ماندگی مسلمانان، حقوق زن، تنظیم حیات اجتماعی و... را مطرح کرده که نشان از اندیشه و گرایش اجتماعی او و اهمیت دادن وی به این مسائل را دارد و به قرآن، تنها از بُعد فردی نگاه نمی‌کند .

توجه به شبهات و اشکالات مخالفان و نقد و بررسی

۱- شیعیانی که ملاک عمل را اخبار و روایات قرار می‌دهند.

۲- اهل سنّت که ملاک عمل را اخبار و روایات قرار می‌دهند.

(۸۷)

آن‌ها، عنایت اساسی به شبهات مادی‌گرایان و مستشرقین و پاسخ به آن‌ها، طرح و بررسی شبهات تعارض علم و دین یا عقل و دین، تلاش برای انطباق دین با تحوّلات زمان، جامعیّت دستورات دینی و عنایت به بحث‌های علمی، فلسفی و کلامی ، از ویژگی‌های این تفسیر است.

این تفسیر به زبان فارسی، انگلیسی و اردو ترجمه شده و سه نوع فهرست فارسی و عربی برای آن تهیه شده است همچنین پژوهش‌های تحلیلی و انتقادی گوناگونی درباره آن صورت گرفته و کارهای متنوّع دیگری در خصوص این تفسیر انجام شده است که همه این‌ها ، نشان‌دهنده اهمیّت و عنایت محقّقان به این تفسیر است .

امام صادق «ع» می‌فرمایند: قرآن پیمان خداوند با خلقش می‌باشد. پس سزاوار است که هر فرد مسلمان به عهد و پیمان خویش نگاه کند و همه روزه پنجاه آیه از قرآن را بخواند .

(۸۸)

معرّفی کتاب «تفسیر بیان»

تفسیر بیان برگرفته شده از تفسیر عظیم مجمع‌البیان می‌باشد که به قلم دکتر محمد بیستونی به رشته تحریر درآمده است .

در میان تفاسیر جای یک تفسیر ساده و روان و کم‌حجم و ارزان قیمت برای عموم مردم مخصوصا جوانان عزیز همواره خالی بود.

لذا نویسنده ، تفسیر گرانسنگ و عظیم «مجمع‌البیان» اثر جاودانه مفسر گرانقدر شیعه مرحوم علامه طبرسی را به شکل ویژه‌ای احیا کرده است که در حقیقت خود دائرۀالمعارف بزرگی از قرآن کریم است . بخشی از اهداف نویسنده را می‌توان به‌صورت ذیل مطرح کرد :

ـ ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقل .

ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بیان تفسیر آیات .

ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در اصل تفسیر مجمع‌البیان .

ـ اِعراب‌گذاری کل آیات و روایات و اسامی عربی به منظور سهولت حفظ کردن و بیان آن‌ها به دیگران .

(۸۹)

ـ انتشار در قطع پالتویی به منظور بهره‌برداری آسان در اوقات فراغت روزانه .

ـ فهرست‌گذاری موضوعی برای استفاده تخصصی و کاربردی دانشجویان و محققین جوان .

لازم به یادآوری است‌که تفسیربیان در ۳۰ جلد می‌باشد و فهرست‌واره موضوعی آن اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم با نظارت حجهٔالاسلام عباس یاری‌پور تدوین و منتشر شده است.

دو آیه در قرآن هست که تمامی حروف الفبا در آن‌ها به‌کار رفته است ، این دو آیه عبارتند از آیه ۱۵۴ سوره آل‌عمران که آغاز آن چنین است : « ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاسا يَغْشى طائِفَةً مِنْكُمْ ...» و دیگر آیه ۲۹ (=آیه آخر) سوره فتح که آغاز آن چنین است : « مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذينَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَى الْكُفّارِ رُحَماءُ بَيْنَهُمْ ...» .

(۹۰)

معرّفی کتاب «تفسیر جوان»

کتاب تفسیر جوان برگرفته از تفسیر نمونه در ۲۷ جلد توسط دکتر محمد بیستونی تألیف شده است و با هدف انس بیشتر جامعه اسلامی به خصوص جوانان با محتوای انسان‌ساز قرآن کریم و جذب جوانان به مطالعه و تحقیق در کتب تفسیری و پیاده کردن احکام و دستورات نورانی آن و به منظور بهره‌گیری بیشتر از اوقات فراغت روزانه در قطع جیبی توسط انتشارات دارالکتب الاسلامیه به چاپ رسیده است .

این تفسیر دارای ویژگی‌های ذیل می‌باشد :

الف : درج ترجمه روان و تفسیر هر آیه به‌صورت مستقل ، به‌جز در آیاتی که با هم ارتباط تنگاتنگ دارند .

ب : درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بیان تفسیر آیات .

ج : حفظ اصالت مطالب و مفاهیم ارائه شده در متن تفسیر .

د : خلاصه‌کردن جملات طولانی در قالب عبارات کوتاه‌تر و ساده‌تر .

ه : عنوان‌گذاری و تدوین مطالب کتاب به سبک کتاب‌های آموزشی به‌منظور تدریس آسان در جلسات تفسیر قرآن .

و : اِعراب‌گذاری آیات و روایات به‌منظور

(۹۱)

سهولت حفظ .

لازم به یادآوری است که فهرست‌واره موضوعی تفسیر جوان اخیرا به همت جمعی از محققین حوزه علمیه قم به مدیریت و نظارت حجهٔ الاسلام و المسلمین عباس یاری‌پور تدوین و منتشر شده است.

کتاب تفسیر جوان، براساس نیازسنجی قرآنی که از دانش‌آموزان و دانشجویان در قالب تحقیقات میدانی به‌عمل آمده، تألیف شده است و در بسیاری از دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های کشور به‌عنوان متن مسابقات تفسیر ساده برای جوانان عزیز مورد استفاده قرار گرفته است و برخی از جلدهای آن با شمارگان ۵ هزار نسخه در مدّت کمتر از یک‌سال، سه مرتبه تجدید چاپ شده است. سبک ماشین‌نویسی و صفحه‌آرایی کتاب به‌گونه‌ای است که هر خواننده‌ای را بر سر ذوق آورده و آن‌ها را خسته نمی‌کند. جالب است بدانید این سبک در خصوص تألیف و انتشار کتب قرآنی، بی‌سابقه است، زیرا کتاب‌های تفسیر و علوم‌قرآنی معمولاً ـ فاقد اعراب‌گذاری بوده و غلط‌های چاپی فراوانی دارد، در حالی که کتاب ۲۷ جلدی تفسیر جوان، تماما اعراب‌گذاری شده است تا قرآن‌پژوهان جوان بتوانند آیات و روایات و اسماء عربی را صحیح بخوانند و نقل کنند.

(۹۲)

متن تأییدیه مرجع عالیقدر حضرت آیة اللّه العظمی

مکارم شیرازی در مورد کتاب تفسیر جوان

قرآن مجید بالاترین سند افتخار ما مسلمانان است و تا کسی با قرآن آشنا نشود ، پی به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنایی ما بـا ایـن کتـاب بزرگ آسـمانی افزون گردد ، بـه درجـه اهمیّـت و عظمـت آن بهـتر پی‌می‌بریـم، مخصوصابرای‌حلّ‌مشـکلات مسلمین‌دردنیای‌امروز،بهترین‌راه‌گشا،قرآن است.

به همین دلیل ، شایسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با این کتاب آسـمانی آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلکه به «محتوا و معنای قرآن» ؛ به یقین، قرآن مجیـد می‌توانـد صـفا و روشـنی ویژه‌ای به تمام زنـدگی آنان بدهـد و از آنان افرادی باایمان ، شایسته ، قوی ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .

از آن‌جا که تفسیر نمونه بحمداللّه در میان تمام قشرها نفوذ یافته و تحوّلی در محیط ما ایجاد کرده است ، جناب آقای «دکتر محمّد بیستونی» که فردی بـاذوق و علاقمنـد به مسائـل اسـلامی و مسائـل جوانان است ، ابتکاری به خرج داده و تفسیر نمونه را به‌صورت فشـرده و خلاـصه بـا «سـبکی تـازه» که به‌آسـانی قابـل اسـتفاده برای همه جوانان باشـد ، درآورده و به گونه‌ای که هم‌اکنون ملاحظه می‌کنیـد، در اختیـار آنان گـذارده است . خداونـد این خـدمت را از ایشان قبول کنـد و به همه جوانان عزیز توفیق اسـتفاده از آن را مرحمت فرماید .

ناصر مکارم شیرازی

(۹۳)

معرفی کتاب تحقیق موضوعی تفسیر قرآن پیرامون « راز خوشبختی»

دربـاره « خوشـبختی » اظهـار نظرهـای فراوانی صورت گرفته است امـا هیچیـک از این نظرات مطلق و از همه جهـات قابـل اسـتناد و اسـتفاده نیست زیرا تعریف‌هـا و شاخصه‌هـایی که عموما مطرح می‌شود زائیـده افکار ، تجربیات و مطالعات متفکرین و دانشـمندان و روانشناسانی است که علم و تجربه آن‌ها محدود به علوم طبیعی‌ومادی (ومتکی به معیارهای شخصی و سلیقه‌ای) است.

در این کتـاب موضوع « خوشـبختی » و موفقیت و راه‌های رسـیدن به آن و دلایل « بـدبختی » و راه‌های نجات از آن با اسـتمداد از « آیـات نورانی قرآن کریم » مورد بررسـی قرار گرفته است لـذا از آن‌جا که انسان مخلوق خداونـد تبارک و تعالی است و خالق یکتا تمامی ذرات وجود انسان و جهان را آفریـده و دارای علم و شـناخت مطلق می‌باشد ، می‌توان ادعا کرد که این بررسـی و اسـتفاده از آیات نازل شده از سوی حق ، جامع‌ترین و واقعی‌ترین مفاهیم و ارزیابی‌ها را در موضوع « خوشبختی » به همراه خواهد داشت .

علاوه بر این تفسیر « خوشبختی » زمانی می‌تواند دارای ارج و قیمت واقعی باشد که

(۹۴)

مصادیق و نمونه‌های عینی آن در طول قرون و اعصار به سادگی قابل مشاهده باشند .

انسان‌هـای برجسـته‌ای که بـا الهـام از قرآن کریـم و عمـل به محتوای انسان‌سـاز آن ، تجسم خوشـبختی واقعی و انسـان موفق بوده‌اند فراوانندکه یکی‌از شاخص‌ترین آن‌ها پیامبر نور و آزادی و رحمت حضـرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌باشد که قرآن کریم ایشان را به عنوان اسوه و الگوی همه کسانی که می‌خواهند همای سعادت و خوشبختی‌را در دنیا و آخرت در آغوش گیرند مطرح می‌فرماید آن‌جا که می‌گوید : « وَ لَکُمْ فی رَسُولُ اللّهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ : راه و روش زندگی رسول اکرم برای شما سرمشق و الگو است » .

در این بررسـی قرآنی پیرامون « راز خوشـبختی درآئینه وحی » سـعی شده است به دلیل فرصت محدود خوانندگان گرامی خصوصـا

جوانان‌عزیز اصل« مختصر گویی » رعایت گردد.
قال رسول اللّه (ص) : عَلَیْکَ بِقَراءَهِٔ الْقُرآنِ ، فَاِنَّ قَراءَتَهُ کَفّارَهٌٔ لِلذُّنُوبِ وَسِتْرٌ فِی النّارِ وَ أَمانٌ مِنَ الْعَذابِ (میزان الحکمهٔ ، ۳/۲۵۲۴).
بر تو باد قرائت قرآن همانا قرائت آن کَفّاره گناهان و مُحافظ از آتش و امان نامه از عذاب است .
(۹۵)

معرّفی تفسیر «نُورُالثَّقَلَیْن»

نُورُالثَّقَلَیْنِ، تفسیری است روایی بر سبک و سیاق تفسیر الْبُرْهان سیّد هاشم بحرانی و به‌ترتیب مصحف شریف که تنها دربرگیرنده بخشی ازآیاتی‌است که از اهل‌بیت علیهم‌السلام روایت شده است. مؤلف آن شیخ عبدعلی بن جمعه عروسی حویزی (متوفای ۱۱۱۳ ه.ق مصادف با ۱۰۸۰ ه.ش) از علما و محدّثین شیعه امامیّه در قرن یازدهم و اوائل قرن دوازدهم است که در شهر هویزه خوزستان به دنیا آمد . بعدها ساکن شیراز شد و از اساتید عصر خود، به‌ویژه سیّد نعمت اللّه جزایری شوشتری، بسیار بهره برد و بر سبک و سیاق اخباریون(۱) آن زمان، تألیفاتی را به نگارش درآورد. این تفسیر که به زبان عربی است ، در پنج جلد در قطع وزیری در سال ۱۳۸۳ ه.ق مصادف با ۱۳۴۲ ه.ش در چاپخانه حکمت قم و با تصحیح و تعلیق سیّد هاشم رسولی محلاّتی به چاپ رسیده است .
هدف حویزی از این تفسیر، گردآوری اخبار مربوط به آیات است ، نه تأیید آنچه نقل کرده و یا اعتماد بر آن‌ها، زیرا مؤلف بر این نکته تصریح می‌کند که هدف از گردآوری، فراهم‌آوردن تحقیق بیشتر در روایات تفسیری است .
به‌دلیل هوشیاری مؤلف نسبت به مشکلات
۱- شیعیانی که اخبار و روایات را ملاک عمل قرار می‌دهند .
(۹۶)
اخبار تفسیری، می‌توان کار وی را در مقایسه با دیگر گردآورندگان احادیث تفسیری، دقیق‌تر و با حسن سلیقه بیشتر یافت .
علیرغم این ویژگی، تفسیر دارای اشکالات فراوانی است که گاه ممکن است این شیوه، مراجعه‌کننده را به اشتباه بیندازد و یا زمینه سوءاستفاده را فراهم سازد. از جمله، نقل روایاتی مهمّ و یا نقل اخباری که مشتمل بر غلوّ است در شأن اهل‌بیت علیهم‌السلام یا تقطیع کردن روایات و آوردن قسمتی از آن که مربوط به تفسیر آیه بوده و عدم تخریج رجال و اسناد روایات، که متأسّفانه مؤلّف و مصحّح در پاورقی توضیحات لازم را در این زمینه‌ها نیاورده‌اند .
(۹۷)

معرّفی کتاب «تفسیر جامع»

تفسیر جامع تألیف سیّد ابراهیم بروجردی مفسّر شیعی معاصر است که از زاویه حدیث به تفسیر چشم دوخته و همواره معانی آیات را با جست‌جو در روایات دنبال کرده است. وی این کتاب را به زبان فارسی و در ۷ جلد با قطع وزیری در تاریخ ۱۳۴۱ شمسی ، تألیف کرده است .
روش مهمّ مفسّر، گردآوری روایات اهل بیت عصمت علیهم‌السلام و گزینش آن بوده است؛ بنابراین، هر جا موضوع و سخنی مربوط به آیه و سوره‌ای از قرآن بوده ، به این روایات استشهاد کرده است .
«تفسیر جامع» درحقیقت جامع روایات منسوب به امام حسن عسگری علیه‌السلام و تفسیر عیّاشی و تفسیر علیّ بن ابراهیم قمّی است .
به‌همین دلیل ، «تفسیر جامع» را باید نوعی ترجمه این چند کتاب تفسیری و روایات آن دانست، زیرا مؤلف محترم در این تفسیر جز ترجمه و نقل روایات و دیدگاه‌ها، از خود توضیحاتی نیاورده و در نقد و بررسی و تحلیل کلمات، سخنی نیفزوده است. البتّه نباید از

یـاد ببریم که ما درمورد همه آیات ، روایاتی نـداریم، از این رو ، مفسّر در این مواقع به شـرح مختصـر و انـدکی توضـیح در مسائل لغت، سبب نزول و تفسیر می‌پردازد و خلاء قسمت‌هایی که روایت ندارد را جبران می کند .

(۹۸)

تفسیر جـامع ، احکام فقهی را با تفصیل بیان می کنـد. از قصـص قرآن فقط تا آنجا که از روایات و اخبار اسـتفاده شـده ، می آورد. نظرات مفسـران شـیعه را نقل کرده و بسیار مختصر و فشرده به‌شرح کلمات و پیام آیه اشاره می کند . بنابراین این تفسیر ، بیشتر برای قشر خاصّی می‌تواند مفید باشد .

حُسن این تفسیر، ارائه ترجمه‌ای از روایات تفسیری برای خواننده فارسی‌زبان است ، اما از آنجا که فهم برخی از روایات، خود نیاز به توضیـح دارد و از سوی دیگر، مخاطبـان این تفسیر به خصوصـیّات روایـات و احتمالاً ضـعف برخی از آن‌ها آشـنایی ندارنـد، در نتیجه دچار مشکل می‌شوند .

هر جزء از اجزای سـی گانه قرآن ، چهـار یا دو حزب و کل قرآن ۱۲۰ یا شـصت حزب است . شاید این تقسیم‌بندی نیز برای تسهیل قرائت قرآن در مجالس فاتحه بوده باشد .

(۹۹)

معرفی کتاب «اَلْکاشِف»

تفسیر الکاشف نوشـته مرحوم علاّمه محمـدجواد مغنیـه، از نویسنـدگان متعهـدّ و متفکّـر شیعی معاصر (متولد ۱۳۲۲ ه.ق مصادف با ۱۲۸۳ ه.ش) (و متوفای ۱۴۰۰ ه.ق مصادف با ۱۳۵۸ ه.ش) است .

این تفسیر به زبان عربی و در هفت جلد به قطع وزیری در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ قمری تألیف شده است .

مغنیه ، هدف اصـلی خود از ارائه تفسـیر کاشف را پاسخ گویی به نیازهای جهان معاصر و اقناع نسل جدید می‌داند که از آن به «لَوْن اِقْناعِیّ» تعبیر می کند . منظور وی از این اصطلاح، قانع کردن خواننده و پاسخ به شبهات و اشکالات عصر است.

مغنیه در آغاز تفسیر، مقدّمه‌ای روشـنگر در زمینه عظمت و والایی قرآن، توقّعات و نیازهای نسل جدید، اهداف تفسیر، روش مفسّر و انگیزه نگارش تفسیر دارد که به نکات سودمند و آموزنده‌ای اشاره می کند .

مؤلّف در تشـریح انگیزه تـألیف خـود ، چنیـن گفتـه است: «تفسیرنویسـی هنری است که در شـرایط زمـانی و مکـانی خـاصّ شـکل می گیرد، بدین روی ،

(۱۰۰)

تفسـیر قرآن به اختلاف زمان‌ها و دگر گونی شـرایط دگر گون خواهـد شد». وی کلامی از محی‌الدّین عربی نقل می کند که انسان با هر تلاوت جدیـد به معنای تازه‌ای می‌رسـد ، با آنکه حروف و کلمات همان است که پیش از آن خوانـده است. این تفسـیر، با نگاه اجتمـاعی به مسائل قرآنی چشم دوخته است و ویژگی آن ، هـدف‌داری و صـبغه تربیتی و هـدایتی آن است. روش تفسـیر این گونه است که ابتـدا ، واژه‌هـای مشـکل را معنـا می کنـد، سـپس اعراب و نکـات ادبی را توضـیح می‌دهـد و آنگاه به معنای آیه و پیام آن می‌پردازد و اهتمام فراوان به کمک گرفتن از آیات دیگر و احادیث متقن اهل بیت عصـمت علیهم‌السـلام دارد. بحث‌های موضوعی پیرامون آیه را طرح می کند که این مباحث گاه جنبه تاریخی دارد و گاه جنبه اعتقادی یا اخلاقی .

وی در باب پیوند بین آیات، به‌طور صریح می گوید: «من معتقد به تناسب آیات و سوره‌ها نیستم و معنا ندارد کتابی که در مدت ۲۰ و اندی سال نازل شده و بر آن اساس هم ترتیب‌نیافته، با یکدیگر نوعی پیوند و تناسب موزون داشته باشد .

(۱۰۱)

معرّفی کتاب «صافی»

تفسیر صافی از محمّدبن مرتضی مشهور به ملاّ محسن فیض کاشانی از علمای شیعه امامیه متولد ۱۰۰۸ ه.ق مصادف با ۹۷۸ ه.ش و متوفای ۱۰۹۱ ه.ق مصادف با ۱۰۵۹ ه.ش بـه زبان عربی و در ۵ جلد، قطع وزیری در تاریخ ۱۰۷۶ ه.ق مصادف با ۱۰۴۴ ه.ش تألیف شده است .

فیض ، با نوشتن سه تفسیر: مُصَفّی، اَصْفی و صافی، یکی از مفسّران چندگانه‌نویس اسلام است که به‌دلیل تفاوت خوانندگان، روش چندگانگی را برگزیده است. مصفّی و اَصفی دو تفسیری هستند که در نهایت فشردگی و ایجاز نوشته شده‌اند و هدف خاصّ مؤلف، مطالعه تفسیر همراه با تلاوت بوده است ؛ اما صافی با آن دو متفاوت است، گرچه همین تفسیر نیز بسیار گزیده و در مقایسه با تفسیرهای دیگر قرآن ، مختصر است ، اما نسبت به مُصَفّی و اَصْفی، گسترده‌تر است ، تا آنجا که زمانی ، متن درسی طلاّب حوزه علمیّه بوده است. دو ویژگی مهمّ این تفسیر عبارت است از:

اول: بهره‌گیری از روایات در تفسیر آیات به شکل گسترده و نقد و ارزیابی این روایات در دلالت بر آیه و جنبه‌های مختلف آن .

دوّم: استفاده از نکات ادبی و بلاغی ، در این

(۱۰۲)

زمینه از متن عبارات تفسیر بیضاوی استفاده می‌کند و گاه بدون یک کلمه اضافه ، همان عبارات بیضاوی را در شرح کلمات و تفسیر آیه می‌آورد .

گذشته از این، تفسیر صافی یکی از تفاسیر متمایز فرهنگ شیعی به حساب می‌آید و دیدگاه‌های امامیّه را به‌طور گسترده شرح داده و استدلال می‌کند و هر جا که شبهه‌ای باشد، دفاع می‌کند .

فیض در آغاز تفسیر، در مقدّمه به انگیزه تألیف خود اشاره کرده و دلیل بهره‌گیری از روایات را برشمرده است .

از نکات ظریف و جالب وی در باب روایات نقل شده در تفسیر اهل بیت علیهم‌السلام اشکالات مطرح شده در این دسته از روایات است؛ زیرا بخش عظیمی از روایات ، در باب فضائل اهل بیت علیهم‌السلام نقل شده است .

بعضی از محقّقان شیعه گفته‌اند از حروف مقطّعه ، اگر حروف مکرر را رها کنیم ، عبارت «صِراطُ عَلِیٍّ حَقٌّ نُمْسِکُهُ» (راه علی حق است آن را درپیش می‌گیریم) بیرون می‌آید .

(۱۰۳)

معرّفی کتاب تفسیر «اَلْفُرْقان»

این تفسیر معروف به الفرقان فی‌التفسیرالقرآن نوشته آیت‌اللّه دکتر محمد صادقی تهرانی (م ۱۳۰۷ ه.ش) از علماء شیعی و مدرسین معاصر حوزه علمیّه قم است که به زبان عربی در ۳۰ جلد تألیف شده است.

شیوه ترتیب و چینش مطالب تفسیر الفرقان، مانند بیشتر تفسیرهای دیگر است که ابتدا با توضیح نام سوره، تعیین محل نزول سوره یا آیه و عدد آیه شروع می‌شود ؛ آنگاه به معنای آیه می‌پردازد و پرسشی را درباره معنای آیه و دلالت کلام مطرح می‌کند و سپس به پرسش‌ها ، پاسخ می‌دهد. مناسبت میان آیه قبل و بعد را در جایی که به نظرش مناسبتی باشد می‌آورد ؛ اهداف عامّ و فضای کلّی آیه را بیان می‌کند ؛ به اِعْراب، لغت و اسباب نزول نیز اشاره دارد. در مباحث اعتقادی و دفاع کلامی، فعّال است. در مجموع، این تفسیر از تفاسیر جامع و گسترده شیعه محسوب می‌شود، که در عصر حاضر تولّد یافته است.

از ویژگی‌های قابل توجّه این تفسیر، گرایش به مباحث اجتماعی است که در جای‌جای تفسیر دیده می‌شود. در این زمینه ، به دنبال

نیازهای اجتماعی و طرح شبهات عصر از سوی مستشرقان و مخالفان گوناگون است .

متأسّفانه این تفسیر ، فهرست جامع ندارد که روشن شود تا چه حدّ مباحث گوناگون علمی و

(۱۰۴)

فرهنگی و اجتماعی در آن منعکس و به استقبال مباحث روز رفته است .

تمام اهتمام مفسّر در تبیین و توضیح آیات، بهره گیری از تفسیر قرآن به قرآن و تحلیل‌های عقلانی و چند و چون‌های تعبیری است . گرچه در تفسیر ، همواره به روایات استشهاد می کند، اما مرکز ثقل استنباط‌ها و موازنه در ترجیح میان وجوه و احتمالات تفسیری مقایسه میان آیات قرآن و بهره گیری تامّ و تمام از تفسیر قرآن به قرآن است ؛ به همین دلیل، به روایات با روش نقد و ارزیابی برخورد می کند و کمتر جایی است که از این روش سرپیچی کند .

وی برای مسائل اعتقادی، اخلاقی و تربیتی ، اهمیت ویژه‌ای قائل است و به مناسبت آیات گوناگون از این جهت سود می‌برد. فتوای فقیهی را در آیات‌الاحکام نقل و گاهی نقد می کند و در پاره‌ای از موارد ، آراء منفردی در فقه ابراز می‌دارد. این آراء فقهی مرتبط با آیات، در کتاب تَبْصِرَةُ الْفُقَهاء کاملاً منعکس است .

قال الامام السّجّاد (ع) : لَوْ ماتَ مَنْ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ المغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أنْ یَکُونَالْقُرآنُ مَعِیَ» (نهج‌الحیاة، ص ۲۷۰، حدیث ۱۶۳) .

اگر همه مردم جهان که بین مشرق و مغرب هستند بمیرند ، (از این تنهائی) هیچ ترس و وحشتی نمی‌کنم پس از آن‌که قرآن با من است .

(۱۰۵)

معرّفی کتاب «اَلْبُرْهان»

البرهان، تفسیری روایی است که مؤلّف آن براساس تفاسیر روایی قدمای اصحاب امامیّه و برخی از تفاسیر زیدیه و غیره ، به جمع‌آوری روایات اهل بیت (ع) پرداخته است : در حقیقت این کتاب را نمی‌توان تفسیر نامید، بلکه باید آن را مجموعه‌ای حدیثی در باب روایات قرآن دانست. این کتاب به زبان عربی و در ۴ جلد در تاریخ ۱۰۹۵ ه.ق مصادف با ۱۰۶۳ ه.ش تألیف شده است . نویسنده آن سیّد هاشم حسینی بحرانی ، از علمای کتالان بحرین و از محدّثین سخت‌کوش شیعه است که مذهب او شیعه اثناعشری دارد و متوفّای ۱۱۰۸ ه.ق مصادف با ۱۰۷۵ ه.ش است.

مؤلف با جمع‌آوری روایات اهل بیت(ع) ، هدفش گردآوری و تنظیم آن‌ها براساس ترتیب قرآن بوده است. در این خصوص ، مانند دیگر تفاسیر روایی به نقد و توضیح روایات دست نزده و از خود توضیحاتی نیاورده است، بلکه از کتاب‌هایی مانند شیخ رجب برسی و جامع الاخبار و تفسیر منسوب به امام حسن عسگری (ع) نقل کرده است که در پیش محققّان شیعه غیر قابل اعتماد و مجهول‌الهویّه است. این کتاب نه توضیح و تشریح آیه می‌باشد و نه نقد و بررسی و ارزیابی روایات زیرا از نظر برخورد با روایت «اخباری»

(۱۰۶)

است . همین مسأله ، عامل اهتمام فوق‌العاده وی به گردآوری روایات به این شکل شده است . بحرانی در آغاز تفسیر، مبادرت به نگارش مقدّمه‌ای اثری کرده است ، به این معنا که مباحثی را در باب فضل علم و متعلّم ، فضل قرآن، جایگاه ثَقَلَیْن در اسلام، نهی از تفسیر به رأی و موضوعات دیگر عنوان کرده که در ذیل آن‌ها تنها به ذکر روایات در موضوعات یادشده بسنده کرده است. منابع روایی او بیش از ۵۸ کتاب می‌باشد. وی در مقدّمه، درباره علل تألیف و چگونگی کار خود توضیح می‌دهد و در همان‌جا می گوید:

«من در مواردی که در آیه‌ای ، روایتی نیافتم، سخنان علی‌بن‌ابراهیم در تفسیر را نقل می‌کنم چون کلام او به‌منزله روایت است، زیرا شاگرد امام و منسوب به امام است».

در مقدّمه چاپ اخیر کتاب، آقای آصفی ، پس از بحثی طولانی درباره تفسیر و روش اهل بیت(ع) و منهج أثری، ضمن جملاتی کوتاه به روش بحرانی انتقاد می‌کند و متأسّف می‌شود که مؤلّف روایاتی را در تفسیر نقل کرده است که ضعیف ، ساختگی و مشتمل بر غلوّ است ؛ چنانکه در این کتاب ، به منابعی استناد شده است که متّهم به غلوّ هستند و مجهول و غیرقابل اعتمادند.

(۱۰۷)

معرفی کتاب « اَلتَّفْسِیْرُ الْمُفَسِّرُون »

کتاب « اَلتَّفْسِیْر و الْمُفَسِّرُون» (تفسیر و تفسیرکنندگان) درباره تاریخ تفسیر، در فرهنگ اسلامی و روش‌ها و نظرات مختلف مُفَسّران به زبان‌عربی است. و در سال ۱۳۸۲ ه.ق مصادف با ۱۳۴۱ ه ش برای اولین بار در قاهره در ۳ جلد به چاپ رسیده است .

نویسنده آن «مُحَمَّد حسین ذَهَبی» به‌منظور توضیح گرایش‌های مختلف مفسّران و بررسی تَطبیقی تفسیرها به نگارش آن اقدام کرده است. او در مقدّمه می‌گوید: به‌دلیل اینکه مسلمانان و غیرمسلمانان ، بدعت‌گذاران (کسانی که سنّت تازه‌ای برخلاف دستور دین جعل می‌کنند) و متفکّران دارای فکر درست ، با گرایش‌ها و انگیزه‌های مختلف، تفسیرهای گوناگونی نوشته‌اند. از این رو ، بر خود لازم دیدم که آن آثار را نقد و بررسی و تحلیل کنم؛ به‌ویژه برخی مباحث را که دیگران در نوشته‌های خود نیاورده بودند . وی تحقیقات دیگری نیز در موضوعات قرآنی دارد که عمدتا در مجله اَلْوَعْیُ الْاِسْلامی (یکی از مجلاّت کویت) منتشر شده است. او با انگیزه معرّفی میراث مسلمانان در زمینه تفسیر ، به همه ابعاد کارنامه تفسیرنگاری نظری انداخته و مهم‌ترین آثار تفسیری بیشتر مذاهب اسلامی را معرفی کرده است و جهت شناسایی ریشه‌های فکری این مذاهب به دسته‌بندی و نقد روش‌ها و

(۱۰۸)

گرایش‌های آن‌ها پرداخته است .

با وجود گسترش پژوهش‌ها درباره روش‌های تفسیر و مکاتب مفسّران در دهه‌های اخیر پژوهش ذَهَبی از نظر گسترش قلمرو علمی در بین بیشتر پیروان مذاهب طرفدارانی دارد و از نظر تاریخی نیز از دوره رسالت تا زمان ما را شامل می‌شود و دارای تحلیل‌های بهتر و دقیق‌تری است و به‌همین جهت به‌عنوان منبع اصیل و موردنیاز پژوهشگران قرآنی شناخته شده است . این کتاب با یک مقدّمه آغاز می‌شود که در این مقدّمه سه مبحث وجود دارد که عبارتند از: معنی تفسیر و تأویل و فرق بین آن‌ها، ترجمه تفسیرگونه، تصوّری یاتصدیقی بودن تفسیر قرآن . پس از مقدّمه، سه بخش و یک خاتمه آمده که در این سه بخش به ترتیب تاریخی، دوران تفسیر و تفسیرنگاران و مفسّران قرآن را مورد بررسی قرار داده است.

بخش اول : بررسی تفسیرنگاری در دوره پیامبر (ص) و اَصحاب(۱) آن حضرت است که شامل مباحثی همچون برداشت پیامبر اکرم (ص) و اصحابش از قرآن ـ زندگی‌نامه و آراء مفسران صحابی ـ ارزش تفسیر نقلی (نقل صحابه از پیامبر

۱- اصحاب پیامبر کسانی بودند که در زمان حیات ایشان زندگی می‌کردند و آن حضرت را درک کرده‌اند.

(۱۰۹)

اکرم"ص) "و ویژگی‌های تفسیر در این دوره است .

بخش دوم : با عنوان تفسیر در دوره تابعان(۱) است که در این بخش به بررسی منابع مفسران تابع ، مکاتب تفسیری ، داوری درباره تفسیرهای نقلی تابعان ، ویژگی‌های تفسیرهای این عصر و اختلافات مفسران پرداخته است .

بخش سوم که در مورد عصر تدوین است ، به بررسی تفسیرنگاری از دوره عباسیان تا زمان حاضر است. به نظر نویسنده، تفسیر در

سیر تکاملی به‌تدریج به‌صورت علم مستقل درآمد.

این بخش شامل ۸ فصل است که به‌ترتیب درباره موضوعات ذیل نگاشته شده است:

فصل اول : به بررسی تفسیرهای نَقلی (آنچه از قول پیامبر «ص» و ... نقل شده) اختصاص داده شده است.

فصل دوم : مربوط به تفسیر به رأی (تفسیر براساس نظرات شخصی) است .

فصل سوم : به مهم‌ترین کتاب‌های تفسیر به رأی مشروع اختصاص دارد.

فصل چهارم : تفسیر به مَذموم یا تفسیر نگاری فرقه‌های بدعت‌گذار را مطرح می‌کند و در ادامه به تفسیرهای مُعتزله (یکی از فرقه‌های اهل سنت) و نقدآموزه‌های انحرافی آن‌ها می‌پردازد و

۱- تابعان کسانی‌بودندکه اصحاب پیامبراکرم (ص) را دیده‌اند.

(۱۱۰)

برخی آراء تفسیری قاضی عَبْدُ الْجَبّار زَمَخْشَری را نیز نقد می‌کند.

فصل پنجم : درباره تفسیرنگاری صوفی‌ها و مبانی و مهم‌ترین تفسیرهای آن‌هاست.

فصل ششم : بررسی تفسیرنگاری فلاسفه و بنیان‌های فکری آن‌ها در این زمینه است.

فصل هفتم : بررسی تفسیرهای فقهی یعنی آیات مربوط به احکام است که در این فصل ، تفسیرهای حنفیّه ، شافعیّه، مالکیّه ، زیدیّه و امامیّه (سه فرقه اول از اهل سنّت و دو فرقه آخر شیعه هستند) به‌صورت مقایسه‌ای بررسی شده است.

فصل هشتم : مربوط به تفسیر علمی است. (مانند تفسیر ابوحامد غَزالی و جلال‌الدین سُیُوطِیّ و برخی مفسّران دیگر تا عصر جدید).

یکی از اشکالات وارد به این کتاب آن است که به جای معرفی تفاسیر بزرگ شیعه به معرفی برخی تفاسیر غیر معتبر مانند مشکوۀ الاسرار از ابوالحسن‌ابن‌محمد طائر بناطی فتونی اصفهانی (درگذشت‌حدود ۱۱۴۰ هق مصادف‌با۱۳۰۶ ه ش) پرداخته است و آن را از منابع مهم تفسیری امامیه توصیف می‌کند . در حالی‌که به نظر قرآن‌پژوهان امامیه این تفسیر چنین وزن و اعتباری ندارد . در نتیجه این گزینش ذهبی قابل تأمل است .

(۱۱۱)

معرّفی کتاب «عَیّاشی»

تفسیر العَیّاشِیّ یکی از نامدارترین تفاسیر روایی شیعه به شمار می‌آید . مؤلّف آن ابونصر محمدبن‌مسعودبن عَیّاش سمرقندی معروف به عَیّاشِیّ در قرن سوّم می‌زیسته و با کلینی ، هم‌طبقه بوده است. وی در آغاز، تابع مذهب اهل سنّت بوده، سپس به تشیّع می‌گراید و از پایه‌های دانش و اعیان شیعه می‌شود .

این تفسیر در اصل دو جلدی بوده است که دانشمندان و علمای تفسیر از آن روایت می‌کرده‌اند؛ اما متأسّفانه در طی قرون و اعصار، قسمت دوم این کتاب مفقود می‌شود و بنابراین، کتاب موجود که در دو مجلد منتشر شده، فقط تا آخر سوره کهف می‌باشد. از سوی دیگر ، نسخه موجود، بدون اِسناد راویان آن می‌باشد.

ظاهرا یکی از نسخه‌برداران کتاب، برای سهولت و آسانی مطالعه و استنساخ، اسنادش را حذف کرده است. روش عَیّاشِی مانند دیگر کتاب‌های تفسیری مأثور در قرون نخستین، چنین است که در ذیل هر سوره، روایاتی که مربوط به آن سوره است را گردآوری کرده. معمولاً از نام سوره و فضیلت آن و اجر و ثواب قرائت شروع کرده و سپس به ترتیب آیات، روایاتی را که به مناسبت آیه‌ای رسیده نقل می‌کند.

(۱۱۲)

روایاتی که عیّاشِی به مناسبت تفسیر می‌آورد، برخی جنبه بیان مفهومی و توضیح معنای آیه و برخی جنبه تطبیق و تعیین مصداق یا مصداق اکمل دارد. وی مباحثی از علوم قرآن را به‌عنوان مقدّمه برگزیده است. روش او در این مباحث، مانند دیگر تفاسیر مأثوره نقلی است، به این معنا که از خود چیزی بر آن نمی‌افزاید .

اهمّ این مباحث به این قرار است: فضل قرآن، ملاک حُجیّت روایات مطابق بودن با قرآن است؛ محتوای قرآن و تقسیم‌بندی آن، درباره ناسخ و منسوخ، ظاهر و باطن، محکم و متشابه، جایگاه اهل بیت (ع) در قرآن، علم اهل‌بیت(ع) به تأویل قرآن، مذمّت تفسیر به رأی و... .

برخلاف تفسیر فُرات، نقلیّات تفسیری و توضیحی این تفسیر بسیار است و الحق نکات بسیار بدیعی را در تفسیر، نقل کرده است. هدف از آوردن این مجموعه از احادیث، گردآوری بوده است و نه نقد و تحقیق صحیح از سقیم ، بدین جهت نباید توقّع یک کتاب دقیق و جامع را داشت. سیّد هاشم بَحْرانِی در تفسیر بُرْهان، مجلسی در

(۱۱۳)

بحارالانوار و فیض کاشانی در تفسیر صافی ، از این تفسیر بسیار نقل می‌کنند و در حقیقت یکی از منابع تفسیری‌آن‌ها بوده است. مرحوم علّامه طباطبائی صاحب تفسیرالمیزان در اهمیّت این تفسیر می‌نویسد:

«قسم به جانم می‌توانم بگویم این کتاب بهترین اثری است که در زمان خود تألیف یافته است و اطمینان‌آمیزترین مجموعه‌ای است که از پیشینیان ما در زمینه کتاب تفسیری مأثور به ارث رسیده است» . از مسائل تأسّف‌آمیز این تفسیر، راه‌یافتن روایات اسرائیلی است، آن هم نه هر اسرائیلی ؛ بلکه اسرائیلیّاتی که با عقاید اصلی مذاهب اسلامی منافات دارد، مانند آنچه با عصمت ملائکه و انبیای عظام منافات دارد.

(۱۱۴)

معرّفی کتاب «فُرات کوفی»

کتاب فُرات، تفسیری روایی است ، مانند تفسیر عَیّاشِیّ و علیّ‌بن ابراهیم قمّی که به روش تفاسیر روایی، روایات تفسیری و تطبیقی را جمع‌آوری کرده‌است. بیشترین موضوعش درباره‌اهل‌بیت(ع) است. مؤلّف این کتاب ، شیخ ابوالقاسم فرات‌بن ابراهیم بن فرات کوفی از علمای شیعه زیدیه «متولد قرن سوم و متوفای اوائل قرن چهارم احتمالاً تا سال ۳۰۸ ه.ق مصادف با ۲۹۹ ه.ش» از اعلام غیبت صغری و استاد محدّثین زمان خود بود. او در عصر ثقةالاسلام کلینی و حافظ ابن عُقْدَة می‌زیسته است . با نگاهی به زندگی و مشایخ و اساتید حدیثی وی روشن می‌شود که وی زیدی‌مذهب بوده است، گرچه روایاتی را از امام باقر(ع) و حضرت صادق (ع) نقل می‌کند؛ همچنان که بسیاری از روایات صدوق به فرات می‌رسد و لذا احتمال داده شده که وی اثناعشری باشد ، اما در آغاز زیدی بوده و سپس امامی شده باشد، گرچه نکته‌ای دال بر دوازده‌امامی بودنش در این کتاب یافت نمی‌شود. این کتاب در قرن سوم هجری قمری به زبان عربی و در یک جلد تألیف شده است.

کتاب با مقدّمه‌ای درباره جایگاه اهل بیت (ع) در تفسیر و فضیلت آن شروع می‌شود ؛ آنگاه

(۱۱۵)

روایات تفسیری و تطبیقی و تأویلی را که عمدتا در باب اهل بیت(ع) است، نقل می‌کند ؛ بنابراین عمده گزینش این روایات ـ چه در توضیح و تبیین آیات و چه در منطبق‌کردن آیات به امیرمؤمنان (ع) و اهل بیت(ع) ـ با جهت‌گیری کلامی(۱) است.

روش مفسِّر در نقل اسامی روات و مشایخ حدیثی خود، گزیده‌گویی و اشاره است . جز نقل حدیث، کلامی از مؤلّف در توضیح روایات یا نقد آن یا اضافه کردن نکته و تعلیقه‌ای(۲) در تفسیر وجود ندارد.

مرحوم صدوق و برخی دیگر از قدما، مانند حاکم حَسَکانِیّ از فرات و کتابش روایت کرده‌اند و او را معتمد خودشان دانسته‌اند. این کتاب مدّتی پس از تألیف ، از حضور در مجامع و کتابخانه‌ها مخفی بوده تا آنکه مرحوم علامه مجلسی به آن دسترسی پیدا می کند و روایات وی را در کتاب خود (بحارالانوار) نقل می کند. روایات تفسیری در این کتاب، براساس ترتیب سوره‌ها و آیه‌هاست. پیش از تحقیق اخیر، کتاب، به‌صورت نامرتّب تنظیم شده بود و احادیث هر سوره و آیه همگی در جای خود قرار نداشته است. از سوی دیگر ، همان‌طور

۱- اعتقادی.

۲- شرحی که در حاشیه کتاب نوشته شود.

(۱۱۶)

که می‌دانیم در این کتاب و هرکتاب حدیثی تفسیر، برای همه آیات روایت نقل نشده است ، تا تفسیری کامل و جامع باشد.

در چاپ جدید این تفسیر، افزون بر نظم دقیق آن، روایات، شماره‌گذاری شده و در پاورقی، به منابع اصلی ارجاع داده شده است و یا روایات هم‌مضمون با آن در کتب اهل سنّت، اشاره می‌کند؛ همچنین توضیحاتی در باب اَعْلام(۱) و رِجال و نقد آنان دارد.

قال الامام الباقر (ع) : قُرّاءُ الْقُرآنِ ثَلاثَةٌ : رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرانَ ، فَاتَّخَذَهُ بِضاعَةً ، وَ اسْتَجَرَّ بِهِ الْمُلُوك وَ اسْتَوْطَأَ عَلَی النّاسِ . وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرآنَ ، وَ وَضَعَ دَواءَ الْقُرآنِ عَلی داءِقَلْبِهِ ... (الحیاة ، ۲/۱۶۶).

قاریان‌قرآن سه‌گروه‌اند:مردی که قرآن قرائت می‌کند تا ازاین‌طریق مال و منال به‌دست آورد و از صاحبان قدرت چیزی بگیرد و بر مردم تسلّط یابد و بر آن‌ها فضل فروشی نماید .

مردی که قرآن قرائت می‌کند و فقط به رعایت تجوید و حروف آن می‌پردازد و ازعمل به آن بازمی‌ماند و احکام قرآن را ضایع می‌سازد

مردی که قرآن قرائت می‌کند و از این طریق درد خود را درمان می‌کند و به احکام قرآن عمل می‌نماید (و از بیماری‌های روحی خود را می‌رهاند) .

۱- شخصیت‌ها و مکانهای معروف.

(۱۱۷)

معرّفی کتاب «شریف لاهیجی»

تفسیر شریف لاهیجی ، تفسیری است با عبارات ساده و روان و خالی از پیچیدگی و قابل فهم برای مخاطبان آن روزگار. این تفسیر توسط بهاءالدّین محمّد شریف لاهیجی (متوفای ۱۰۸۸ ه.ق مصادف با ۱۰۵۶ ه.ش) از دانشمندان شیعی قرن یازدهم به زبان فارسی در ۴ جلد قطع وزیری (در تاریخ ۱۰۸۶ ه.ق مصادف با ۱۰۵۴ ه.ش) تألیف شده است.

وی در خدمت محقّق داماد و برخی اساتید بزرگ آن دوران ، تلمّذ کرده و آثار ارزشمندی از خود برجای گذاشته است. این اثر مانند بیشتر تفاسیر قرن یازدهم ، متأثر از فضای فرهنگی کشور بوده و از دو ویژگی آن دوران برخوردار است: نخست گرایش به حدیث و دیگری داشتن صبغه عرفانی.

از نکات بارز این تفسیر، ارائه عقاید شیعه و دفاع در مواردی است که مورد اختلاف بین شیعه و دیگر مذاهب است. در این قسمت، او با تلاشی منصفانه، آرای کلامی شیعه را ارائه می کند و اشکالات را پاسخ می گوید . همچنین به مسائل ادبی و قصّه‌های تاریخی و گفته‌های مفسّرین اشاره می‌کند. منابع تفسیری و مدرک روایات خود را نقل می‌کند و آن‌جا که مناسب است به مباحث موضوعی در زمینه مسائل اخلاقی و اعتقادی

(۱۱۸)

می‌پردازد.

مفسِّر، در آغاز کتاب، مقدّمه‌ای دارد و در آن به انگیزه نگارش خود، اشاره می‌کند. وی هدف نگارش را ارائه تفسیری ساده و مورد اعتماد درمذهب امامیّه برای برادران اهل ایمان می‌داند که خود را نیازمند به ترجمه قرآنی می‌دانند ؛ اما در حقیقت، این کتاب، تنها ترجمه نیست و فراتر از ترجمه به پیش رفته است.

روش مفسِّر بدین‌گونه است که در ابتدا هرآیه را به‌طور فشرده ترجمه می‌کند. این ترجمه تفسیری، یکی از نمونه‌های ترجمه قرآن در آن عصر است که نه مقید به لفظ گردیده تا تحت‌اللّفظی باشد و نه از چارچوب کلمات خارج شده تا شکل تفسیری گرفته باشد. در آن به نقل روایات وارد شده از اهل بیت عصمت می‌پردازد . در این قسمت، تنها منبع نقل او مجامع حدیثی شیعه است.

یکی از روش‌های لاهیجی در نقل روایات، جمع بین روایات و رفع تعارض آن‌ها درموارد خاصّ و ارزیابی‌های رجالی است . همچنین برخی روایات را توضیح می‌دهد و در واقع نوعی جمع‌بندی و تحلیل بین معنای آیه و روایت می‌کند.

(۱۱۹)

معرّفی کتاب «اَطْیَبُ الْبَیانِ»

تفسیر اطیب البیان فی تفسیر القرآن از تفاسیر بسیار خوب فارسی در دوران معاصر است که ساده، متقن و دقیق برای‌توده مردم بازگو شده است. مؤلّف این کتاب مرحوم آیت‌اللّه سیدعبدالحسین طَیِّب اصفهانی ازعلمای شیعه امامیه (متولد ۱۳۱۱ ه.ق مصادف با ۱۲۷۲ ه.ش و متوفای ۱۴۱۲ ه.ق مصادف با ۱۳۷۰ ه.ش) این کتاب را در ۱۴ جلد با قطع وزیری و به زبان فارسی در تاریخ ۱۳۵۹ ه.ش ، تألیف کرده است. این تفسیر در مدت ۱۸ سال طی درس‌های تفسیری برای مردم نگارش یافته است. البتّه ایشان، مدت ۵۰ سال مشغول به گفتن تفسیر در سطح طبقات مختلف مردم اصفهان بوده است. روش مفسِّر، نخست تفسیر قرآن به قرآن و سپس استفاده از کلمات معصومین(ع) است. در تفسیر، از مسائل لغت، بلاغت و ادب به آن اندازه که در فهم آیه کمک کند ، بهره می‌گیرد و به ابعاد اخلاقی و تربیتی آیات اهتمام وافر نشان می‌دهد . در بُعْد کلامی، با گرایش شیعی به نقد اشاعره و مُعْتَزِلَهْ و سایر فرقه‌ها می‌پردازد. عقاید شیعه را در باب امامت و عصمت بطور مبسوط توضیح می‌دهد. در متن تفسیر نیز ، بحث‌های موضوعی در زمینه مسائل اعتقادی و اخلاقی مطرح شده است.

(۱۲۰)

سعی مفسّر، تبیین و تفهیم پیام قرآن است. به نکات ادبی و کلمات غریب قرآن توجه شایان دارد ؛ در خصوص ارتباط و تناسب بین سوره‌ها و آیات قرآن اعتقادی ندارد و به این مطلب تصریح می‌کند. نثر فارسی ، ساده و برای عموم مردم گویا است. عقاید شیعی و نقل روایات اهل بیت (ع) در آن فراوان به‌چشم می‌خورد.

شیوه بحث‌های اخلاقی وی در تفسیر به روش جامع السّعادات مرحوم نراقی است.

درباره ویژگی‌های این تفسیر، باید گفت که این تفسیر ، کمتر توجهی به گفتار مفسِّران پیشین دارد. روایات تفسیری را با نقّادی مورد بررسی و استفاده قرار می‌دهد. مقدّمه‌ای مفصّل در جلد نخستین تفسیر در ۸۰ صفحه دارد که به بحث‌های علوم قرآنی و مقدمه تفسیر پرداخته است. از آن بحث‌هاست : صیانت قرآن، وجوب تمسّک به قرآن، روش مفسّرین پیشین، قواعد تفسیر، اختلاف قرائات، اهمیت قرائت، حفظ و یاد دادن قرآن ، اعجاز قرآن و برخی مباحث دیگر.

(۱۲۱)

معرّفی کتاب «اَلتِّبْیانُ فِی تَّفْسیرِ الْقُرآنِ»

تفسیر تبیان ، نخستین تفسیر جامع و فراگیر شیعی است که به بحث‌های مختلف علوم قرآنی و تفسیری می‌پردازد . این کتاب به زبان عربی و در ۱۰ جلد (در حدود ۴۵۰ ه.ق مصادف با ۴۳۷ ه.ش) تألیف شده است. مؤلف آن ابوجعفر محمّدبن‌حسن طوسی متولّد ۴۶۰ ه.ق مصادف با ۴۴۶ ه.ش و متوفّای۳۸۵ ه.ق مصادف‌با ۳۷۴ ه.ش شیعی‌مذهب‌ازفقیهان‌بزرگ‌اهل‌بیت‌وفخرعالم‌اسلام‌است.

شیخ الطائفه مشهورتر از آن است که بخواهیم درباره او در این مختصر ، چیزی بنگاریم.

وی تفسیر روایی را به‌تنهایی کافی برای استنباط و فهم قرآن نمی‌داند. او با تکیه بر عقل، اندیشه‌ها و یافته‌های عالمان، اقوال و روایات گزارش شده را به نقد و تحلیل می‌کشد. شیخ، دست‌پرورده دوران درخشان و بی‌نظیر قرن چهارم و پنجم و دست‌آموخته دانشمندانی‌مانند: شیخ‌مفید (ره) و سیّد مرتضی و از فرزانگان عقل‌گرا است ؛ به همین دلیل، تفسیر او نیز گویای گرایش به این روش است.

در این تفسیر شیعی، برای نخستین‌بار ، نقل و نقد و تحلیل جدّی آراء و روایات براساس اصول متقن علمی انجام می‌شود و نگرش عقلی مفسّر در ارزیابی اقوال و روایات در جای‌جای تفسیر، آشکار می‌شود.

روش شیخ در تفسیر ، در کنار تبیین و توضیح

(۱۲۲)

معانی آیات، عرضه اقوال گوناگون عقیدتی و کلامی است. وی توجّهی ویژه به مباحث لغوی و اشتقاق کلمات و قرائات آیات دارد ؛ قصص و تاریخ امّت‌های پیشین را نقل و ارزیابی می‌کند و آنچه به نظرش ضعیف می‌رسد، طرد می‌کند. چنانکه خود در مقدّمه می‌گوید، تفسیر او متأثّر از جامع‌البیان طبری و تفسیر رُمّانِیّ و ابومسلم اصفهانی است.

همان‌طور که می‌دانیم ، شیخ یکی از فقیهان بزرگ و دارای کتاب‌هایی چون مبسوط و خِلاف و نِهایَهٔ است. ایشان در راستای تفسیر ، به طرح مباحث فقهی و تبیین حکم مستفاد از آیه می‌پردازد. ابتدا به قرائت آیه مربوطه می‌پردازد؛ آنگاه موارد نحوی و گاه ، اسباب نزول آن را یادآور می‌شود. اگر روایتی در زمینه حکم فقهی باشد ، می‌آورد. از نکات جالب توجّه، اشاره به آرای مذاهب چهارگانه در این دسته از آیات است که در ادامه ، دیدگاه امامیّه را بیان می‌کند.

تبیان از نظر نوع پرداختن به مباحث تفسیری، یک‌دست نیست. مباحث تفسیر تا جزء دوازدهم به طور مبسوط انجام گرفته ، اما رفته‌رفته این مباحث گزیده‌تر شد تا آن‌جا که در جلدهای پایانی آن، بحث‌های موضوعی این تفسیر در قرن ششم توسّط ابن ادریس از منتقدان معروف وی، تلخیص گردیده است ؛ همچنین فقیه مفسّر محمّدبن هارون کیالی نیز تبیان را گزیده کرده است.

(۱۲۳)

معرفی کتاب «اَلْجَّوْهَرُ الثَّمینُ فی تفسیرِ الْکِتاب الْمُبین»

صبغه روایی تفسیر شُبَّر یا اَلْجَّوْهَرُ الثَّمینُ فی تَفْسیرِ الْکِتابِ الْمُبین ، رجحان دارد و توجّهی شایسته به همه اقوال شیعه و سنّی دارد و به مباحث ادبی و نقل احتمالات، به‌صورت حدّ مختصر اشاره می‌کند و از اِطْناب مُمِلّ(۱) و ایجاز مُخِلّ(۲) پرهیز دارد. نثر کتاب، روان و ساده است و برای عرب زبانان مفید می‌باشد.

مؤلّف این‌کتاب سیّدعبداللّه شُبَّر کاظمی‌نجفی از علمای‌شیعه امامیه متولد ۱۱۸۸ ه.ق مصادف با ۱۱۵۳ ه.ش و متوفای ۱۲۴۳ ه.ق مصادف با ۱۲۰۶ ه.ش از اعلام شیعه اثنی‌عشری ، فرزند سیّد محمّد حسینی کاظمی از معاریف علمای امامیّه در شهر کاظمین و نجف در قرن سیزدهم می‌زیسته است . وی این کتاب را در تاریخ ۱۲۴۰ ه.ق مصادف با ۱۲۰۳ ه.ش در ۶ جلد تألیف کرده است .

او در زمینه‌های مختلف تفسیر، حدیث، اخلاق، فقه و لغت ، کتاب‌هایی تألیف کرده است و از جهت کثرت آثار و سخت کوشی ، به مجلسی دوّم ـ صاحب کتاب شریف بِحارالانوار (متوفای ۱۱۰۹ هق مصادف با ۱۰۷۶ ه.ش) ـ معروف شده است.

از شُبَّر ، سه تفسیر به جای مانده و تا آن‌جا که

۱– طولانی نمودن ملامت‌آور مطالب.

۲– مختصر نمودنی که اختلال در مطالب ایجاد کند.

(۱۲۴)

می‌دانیم دو تفسیر او یعنی: تفسیر الوجیز معروف به تفسیر شُبَّر و تفسیر اَلْجَّوْهَرُ الثَّمین او به چاپ رسیده ، اما کتاب صفوهٔالتفاسیر ، که تفسیر کبیر اوست ، تاکنون به چاپ نرسیده است . الجوهر الثمین ، تفسیر «وسیط» و یا به تعبیری، تفسیر میانه اوست که میان روش نقلی و اجتهادی جمع نموده است . این نکته را نمی‌توان نادیده گرفت که قرن یازدهم تا سیزدهم ، دوران جولان حدیث گرایی و رشد فرهنگ اخباری گری است. بنابراین در این سه قرن، آثار و تألیفاتی با رنگ و بوی حدیثی، در همه ابعاد به چشم می‌خورد. فرهنگ غالب آثار دینی شیعی را نقل اخبار و آثار تشکیل می‌دهد و مباحث تحلیلی و انتقادی، جلوه چندانی ندارد. بدین‌جهت، عموم تفاسیری که در این چند قرن نگاشته می‌شود در واکنش به حرکت گروه اندکی از متفکّران اسلامی است که عقل را از نقل صحیح، جدا نمی‌دیدند و برای عقل، در درک معارف دینی جایگاه رفیعی قائل بودند.

در هر صورت، تفسیر جوهرالثمین، تفسیری است مَزْجِیّ : مانند تفسیر صافی که مؤلف ، در ابتدا ، از جایگاه نزول سوره سخن می گوید و پس از آن با اشاره به شماره آیات سوره و اختلاف موجود در آن ، قسمتی از سوره را انتخاب و سپس به تفسیر آن می‌پردازد .

(۱۲۵)

معرّفی کتاب «جَلاءُ الاَذْهانِ وَ جَلاءُ الاَحْزانِ»

جلاء الاذهان یا تفسیر گازُر، از تفاسیر فارسی قرن هشتم شیعه است که مطابق با فهم و درک مردم آن زمان نوشته شده است . مؤلف این کتاب ابوالمَحاسن حسین بن حسن جُرجانی، از علمای شیعه قرن هشتم است که شرح زندگی او در تاریخ نیامده است. تنها آن‌چه معلوم شده، این است که وی در سال ۷۲۲ ه.ق مصادف با ۷۰۱ ه.ش زنده بوده است. کتاب در ۱۰ جلد قطع وزیری به چاپ رسیده است. این تفسیر، در حقیقت، بنا بر آنچه تحقیق شده، با اندک حک و اصلاح و تغییر در عبارات و شیوه نگارش ، همان تفسیر ابوالفتوح رازی است که با عنوانی دیگر و پس از دو قرن، تولدی دوباره یافته است.

شیوه این تفسیر، همان است که ابوالفتوح رازی برگزیده و لذا چندان نیازی نیست که در این زمینه، توضیح داده شود. می‌توانید در ذیل تفسیر رَوْضُ الْجِنان، روش این تفسیر را نیز ملاحظه کنید.

محدّث اَرْمَوِیّ که محقّق و مصحّح این تفسیر است ، سراسر این کتاب را با تفسیر رَوْضُ‌الْجَنانِ ابوالفتوح مقایسه کرده و مدّعی شده است که: «مطلبی در تفسیر روض‌الجنان نیافتم که در این تفسیر نیامده باشد و اگر در جایی در متن نیاورده

(۱۲۶)

باشد ، من آن را در پاورقی می‌آورم» . درباره این تفسیر می‌نویسد: «تفسیر حاضر از آغاز تا انجام، یعنی بدون هیچ مبالغه و اغراق، به استثنای خطبه و سبب تألیف کتاب، که ناچار باید مغایر باشد ، از تفسیر ابوالفتوح رازی مأخوذ است» .

البتّه معنای چنین سخنی این نیست که در این کتاب ، سرقت ادبی صورت گرفته باشد و کتاب دیگری را به خود انتساب کرده باشد ، بلکه در گذشته، این شیوه در میان دانشمندان رایج بوده است که هر گاه کتاب یا تفسیری با نثر و آهنگی کهن عرضه می‌شده و

دیگر با آن شکل، از نظر مؤلّفان برای مردم عادی قابل استفاده نبوده، به اصلاح یا دگرگونی آن دست می‌زدند . بنابراین جُرْجانی با این تلخیص و گزینش، توانسته کتاب را دگرگون کند و عبارات آن را لطیف‌تر و شیرین‌تر از کتاب اصلی نماید. در پرتو این کوشش، بیان مراد و فهم مطالب تفسیر، بهتر و آسان‌تر انجام می‌پذیرد.

همچنین ، جناب آقای عزیزاللّه عطارُدِی، فهرست‌های فنّی که شامل فهرست سوره‌های قرآن، قِصَص، موضوعات ، اَعْلام ، لغات و اصطلاحات باشد را در یک مجلد جداگانه با عنوان مفتاح تفسیر گازُر منتشر کرده است .

(۱۲۷)

معرّفی کتاب «تفسیر علیّ بن ابراهیم قمّی»

تفسیر علیّ‌بن‌ابراهیم قمّی، یکی از معروف‌ترین مصادر تفسیری شیعه امامیه به شمار می‌آید که به روش مأثور، روایات تفسیری را جمع‌آوری کرده است. مؤلف این کتاب ابوالحسن علیّ بن ابراهیم بن هاشم قمّی (متولد حدود ۳۰۷ ه.ق مصادف با ۲۹۸ ه.ش) از راویان بزرگ و موثق شیعه است که کتاب را در قرن سوم در دو جلد به قطع وزیری و به زبان عربی تألیف کرده است . شیوه کلّی این تفسیر ، نقل اخبار تفسیری از اهل بیت پیامبر(ص) است وگاه نکات‌تفسیری‌نیزبه‌نقل‌از علی‌بن ابراهیم آورده شده است. و نکات تفسیری براساس تأویل(۱) و تطبیق(۲) است. مؤلّف کتاب در آغاز تفسیر، مقدّمه‌ای دارد که با طرح عناوین کلّی آن می‌توان سمت‌گیری و چگونگی روش مفسّر را شناخت. در این مقدّمه، مباحث فضیلت قرآن ، تمسّک به اهل بیت (ع) ، اشتمال قرآن بر ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه ، تحریف و تأویل و ردّ مذاهب و فِرَق مطرح شده و به مناسبت هر موضوع، روایاتی را آورده است.

نام این تفسیر در کتاب‌شناسی‌ها و در شرح حال مؤلّف آن آمده است و کلینی در کافی و دیگران در برخی از مجامع روایی، از این کتاب روایت

۱- روایت را تعبیر کردن (تعیین مصداق برای روایت).

۲- تطبیق یعنی نکته تفسیری مطابق روایت است.

(۱۲۸)

کرده‌اند. اما طبق تحقیقات جدیدی که پس از حاج آقا بزرگ تهرانی در الذّریعه انجام شد. کتاب موجود نمی‌تواند تماما از آنِ علی‌بن ابراهیم قمّی باشد و مانند تفسیر منسوب به امام حسن عسگری (ع) ، تألیف دیگری است ، با اعتراف به این‌که بخش بسیاری از روایات این کتاب از تفسیر علیّ‌بن ابراهیم گرفته شده است. دلایل و شواهد بر اینکه این کتاب از علیّ‌بن ابراهیم نیست ، فراوان است.

از جمله ، مقدّمه این کتاب که به‌گونه‌ای مباحث را طرح می‌کند که گویی کسی دیگر سخن می‌گوید و گاه حتی از علیّ‌بن ابراهیم هم نقل قول می‌کند. افزون بر اینکه، این مقدّمه مشتمل بر انحرافات و عقاید سخیفی مانند تحریف قرآن است. در حقیقت این کتاب، مجموعه‌ای است از چند تفسیر : تفسیر علیّ‌بن ابراهیم، تفسیر ابوالجارود و نقلیّات ابوالفضل عباس بن محمّد بن قاسم؛ اما این که مؤلّف آن کیست و نام اصلی آن چیست؟ ، هنوز دقیقا معلوم نیست و آراء مختلفی میان اهل تحقیق وجود دارد. برخی گفته‌اند ابوالفضل العبّاس، مؤلف کتاب است و برخی علیّ‌بن‌ابی‌حاتم قزوینی را مؤلف کتاب دانسته‌اند. همچنین قمّی اولین کسی است که احادیث کوفیین را در قم رواج داده است. او حضرت امام حسن عسگری (ع) را درک کرده و پدرش نیز دو امام را درک کرده است .

(۱۲۹)

معرّفی کتاب «تَقْرِیْبُ الْقُرآنِ اِلَی الاَذْهانِ»

تَقْرِیْبُ الْقُرآن، تفسیر بسیار مختصری است که در آن دوران، به شرح و تبیین کوتاهی از قرآن بسنده نموده است و تنها در مواردی اندک از توضیح و تفسیر فراتر رفته و مخاطبان آیه را نام برده و کلماتی افزون بر توضیح آیه مطرح کرده است که این مسائل گاه جنبه اعتقادی و هدایتی داشته است و گاه جنبه تاریخی.

مؤلف این اثر، سید محمد حسینی شیرازی (متولد ۱۳۴۹ ه.ق مصادف با ۱۳۰۹ ه.ش) (و متوفای ۱۴۲۲ ه.ق مصادف با ۱۳۸۰ ه.ش) است. وی از علماء و مراجع بزرگ شیعه و دارای تألیفات بسیار گوناگون فقهی، اصولی، علوم قرآنی و تفسیری و اجتماعی است. وی از دانشمندان محقّق و متنوّع نویسی است که گسترده‌ترین اثر علمیش «موسوعهٔ(۱) فقهیّه» نام دارد و در ۱۲۰ جلد است.

تقریب‌الاذهان به زبان عربی و در سال ۱۳۸۳ ه.ق مصادف با ۱۳۴۲ ه.ش در ۱۰ مُجَلَّد به چاپ رسید که یک دور تفسیر کامل ۳۰ جزء قرآن می‌باشد. مقدمه این تفسیر ، از کتابی به نام «حَوْلُ

۱- دائرهٔ المعارف.

(۱۳۰)

الْقُرآنِ الکریم» اثر مؤلّف، برگرفته شده و ناشر به آن افزوده است. در این مقدّمه، به برخی مسائل پرداخته شده است از جمله: جامعیّت قرآن ، جاودانگی و قابل تطبیق بودن دستورات قرآنی با هر عصر و زمانی، لزوم تطبیق فکر و عمل با قرآن و توضیحی در باب عظمت و والایی قرآن.

این تفسیر با جهت‌گیری ارائه پیام قرآن در شکل بسیار مختصر و ساده‌نگارش یافته و تنها شرح آیات و توضیح برخی واژه‌ها و گزینش کلمات غریب و شرح و تبیین آن‌ها و در مواردی نقل اسباب نزول و پیوند آیات با یکدیگر است و در برخی موارد، روایاتی را که مربوط به تفسیر است از مجامع حدیثی اهل بیت (ع) نقل می‌کند. همچنین در آیاتی که مربوط به آیات الاحکام است، مسائل فقهی را مطرح می‌کند و بیشتر از بحث‌های دیگر، توضیح می‌دهد.

برخی مجلّدات این تفسیر با ترجمه عبدالحسین علیزاده در قم با عنوان «راهی بسوی قرآن» منتشر شده است .

(۱۳۱)

معرفی کتاب «اَلْفُتُوحاتُ الْاِلهِیَّةُ»

تفسیر «اَلْفُتُوحاتُ اَلاِلهَیّةُ بِتَوْضیحِ تَفْسِیرِ الْجَلالَیْن لِلدّقائقِ الْخَفِیَّةِ» که یکی از شروح و حواشی مفصّل بر تفسیر جَلالَیْن است، تألیف سلیمان بن عُمَر عَجیلی، مشهور به شیخ جَمَل ، از دانشمندان قرن سیزدهم مصر و ساکن قاهره (متوفای ۱۲۰۴ ه.ق مصادف با ۱۱۶۸ ه.ش) از علمای سنّی، شافعی اَشْعَری است که در سال ۱۱۹۶ ه.ق مصادف با ۱۱۶۱ ه.ش در ۴ جلد تدوین و در سال ۱۳۰۷ ه.ق مصادف با ۱۲۶۸ ه.ش در قاهره به چاپ رسید.

تفسیر جلالین از تفاسیر مشهور و متداول جهان است که به قلم دو تن از عالمان بزرگ اهل سنت، یعنی جلال‌الدّین مَحَلّی (متولد ۸۶۴ ه.ق مصادف با ۸۳۸ ه ش) و جلال‌الدّین سُیُوطِی (متولد ۹۱۱ ه.ق مصادف با ۸۸۴ ه ش) نگاشته شده و مورد استقبال دانشمندان اسلامی، از طوایف مختلف قرارگرفته است. به‌دلیل مختصرگویی آن کتاب که تنها به بیان کلمات دشوار و توضیح علل احکام اکتفا نموده ، حواشی و شروح متعدّدی بر آن نوشته شده است که این تفسیر نیز شرح و حاشیه‌ای بر آن است.

شیخ جَمَل، در آغاز تفسیر (درمقدّمه)، ضمن بیان انگیزه خود، به بیان معنای تفسیر پرداخته و مبدأ نزول ، کیفیت گردآوری قرآن، معنای حدیث نَبَوِی «اُنْزِلَ الْقُرْآنُ عَلی سَبْعَةِ اَحْرُفٍ» قرآن بر

(۱۳۲)

هفت حرف نازل شده. ناسخ و منسوخ و برخی دیگر از مباحث علوم قرآنی را توضیح داده است.

هدف و روش نگارنده ، بیشتر نقل قول از دیگران درکتاب است و نه نقد و مقایسه بین اقوال ، این تفسیر و حاشیه صاوی بر جلالین که متأثر از این کتاب است، هر دو در حال و هوای گرایش‌های صوفیانه است که در لابه‌لای تفسیر مشاهده می‌شود. گرچه جهت گیری تأویلی و صوفیانه، کمتر در آن به چشم می‌خورد.

علاوه بر منابع تفسیری و گفتار صحابه و تابعین ، از گفته‌های اصحاب صوفیه، سود می‌جوید و به گفتار آن‌ها استشهاد می‌کند. وی در بُعد ادبی به اِعراب ، صَرْف و قرائات گوناگون توجّه فراوان دارد و مسأله اختلاف در قرائت‌ها را با توجیه‌های ادبی بیان کرده و وجوه تفسیری را در همین زمینه مطرح می‌کند.

اوّلین مفسّر قرآن حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله هستند و نمونه‌ای از تفسیرهای ایشان ، با ترتیب سوره به سوره در کتاب اتقان سیوطی نقل شده است . نیز بسیاری‌ازاحادیث‌ازایشان نقل‌شده‌است‌که روشنگر آیات قرآنی است و احادیث تفسیری نام دارد.

(۱۳۳)

معرفی کتاب «تفسیر جَلالَیْن»

تفسیر جلالین، از تفاسیر بسیار مشهور و متداول جهان اسلام است که به قلم دو تن از عالمان بزرگ اهل سنّت نگاشته شده است. مؤلّفان این اثر، جلال‌الدّین محمّدبن‌احمد مَحَلّی، (متولّد ۷۹۱ ه.ق مصادف با ۷۶۸ ه.ش) (و متوفّای ۸۶۴ ه.ق مصادف با ۸۳۸ ه.ش) که از سوره کهف تا پایان قرآن را و جلال‌الدّین عبدالرّحمان بن‌ابی‌بکر سُیُوطِی (متولّد ۸۴۹ ه.ق مصادف با ۸۲۴ ه.ش) (و متوفای ۹۱۲ ه.ق مصادف با ۸۸۵ ه.ش)، نویسنده نامدار و پرکار قرن نهم و دهم، که از ابتدای سوره بقره تا پایان سوره اِسْراء را بر سبک و سیاق استاد خود، تفسیر کرده است. نام تفسیر، برگرفته از نام دو مفسّر آن است و به جَلالَیْن (دو جلال) نامگذاری شده است .

مفسرین این اثر، تنها به تبیین کلمات دشوار و توضیح علل احکام و اشاره به اسباب نزول و برخی نکات دیگر پرداخته‌اند و با کوتاه‌گویی و مختصر و مفید بودن، آن را نگاشته‌اند. یک‌دستی و یگانگی در روش، در تمام نوشته‌های سیوطی مشهور است و او تمام سعی خویش را بر آن داشته تا بتواند با روش مَحَلِی، این کار را به اتمام رساند .

(۱۳۴)

بزرگی کار جلالی در ایجاز و دقّت در معانی، موجب شده که بسیاری از دانشمندان به شرح این تفسیر بپردازند، یا بر آن حاشیه بنویسند که مشهورترین شرح‌هایی که بر آن نوشته شده است عبارتند از: حاشیه صاوی و فتوحات الْاِلٰهِیَّهُ شیخ سلیمان جَمَل. این تفسیر به زبان‌های انگلیسی و فرانسوی و برخی دیگر از زبان‌ها ترجمه شده است و در کشورهای مختلف و در شمارگان بالاـ و قطع‌های گوناگون به چاپ رسیده است .

قرآن شفادهنده‌ای است که بیماری‌های وحشت‌انگیز را بزداید ، قدرتی است که یاورانش شکست ندارند و حقّی است که یاری‌کنندگانش مغلوب نشوند .

خدا قرآن را فرونشاننده عطش علمی دانشمندان و باران بهاری برای قلب فقیهان و راه گسترده و وسیع برای صالحان قرار داده است . قرآن دارویی است که با آن بیماری وجود ندارد ، نوری است که با آن تاریکی یافت نمی‌شود .

(بخشی از خطبه ۱۹۸ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۱۳۵)

معرّفی کتاب «تفسیر المَراغِیّ»

تفسیر المراغی یا تفسیر القرآن الکریم، به شیوه بسیار ساده و روان و قابل فهم برای عموم است به‌گونه‌ای که به نیازهای اجتماعی و خواسته‌های روحی و روانی مردم توجه کرده و بحث‌های تفسیری را طوری عرضه نموده که خواننده متوسّط به سوی مطالب قرآنی جذب شود و در میان اصطلاحات فنّی و ادبی و مباحث کلامی و قصه‌های‌خرافی، گیرنکند و سردرگم‌نشود. این‌کتاب تألیف احمدمصطفی مراغی، از علمای اهل تسنن و استاد فقه و شریعت در دانشگاه قاهره و از مفسّران نامدار عصر حاضر است که در سال ۱۳۰۰ ه.ق مصادف‌با ۱۲۶۱ ه.ش متولدودرسال ۱۳۷۱ ه.ق‌مصادف با ۱۳۳۰ ه.ش وفات نموده او برادر محمد مصطفی مراغی، رئیس‌الازهر و شاگرد شیخ محمّد عبده است.

نویسنده که از اندیشمندان اهل سنّت است، این تفسیر را به زبان عربی در سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۵ ه.ق مصادف با ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۵ ه.ش تألیف و در ۳۰ جزء و در ۱۰ جلد در قطع وزیری در قاهره به چاپ رسانده است. مراغی، صاحب تألیفات گوناگونی در زمینه اصول، بلاغت، اخلاق، تفسیر و علوم قرآن است. تفسیر او در قطع اصلی تفسیر محمد عبده و برادرش محمد مصطفی و متأثّراز فرهنگ‌اصلاحی‌وبیداری‌و بازگشت‌به‌قرآن است.

مراغی، در مقدّمه تفسیر، به جایگاه رفیع قرآن اشاره می‌کند و مطالبی را در زمینه طبقات

(۱۳۶)

مفسّرین، سیر تطوّر تفسیر، تاریخ قرآن، کیفیّت مُصْحَف‌ها و روش تفسیری مؤلّف عرضه می‌دارد. وی ضمن تأکید بر جنبه‌های عصری تفسیر، به گونه‌ای که به نیازهای ذهنی و روانی خوانندگان پاسخ دهد، به دو نکته تأکید می‌کند؛ یکی رعایت حال خوانندگان و توجه به تحوّل روحی آنان در گرایش به آسان‌نویسی و روان‌نویسی و دیگری توجّه به تحوّلات علمی و تجربی و لزوم آگاهی از علوم عصر برای ارائه تفسیری که با علم ناسازگار نباشد و طرح مسائل قرآن، ایجاد شکّ و شبهه‌ای برای خواننده نکند .

روش تفسیر، چنین است که ابتدا چند آیه را می‌آورد و واژگان دشوار آن‌ها را شرح می‌دهد، سپس پیام آیه را به شکل کوتاه و مفید ارائه می‌کند و در صورت وجود نقل در باب سبب نزول آیه، اگر مورد تأیید مفسّر باشد، آن را نقل می‌کند و احادیثی که به نظر وی صحیح هستند در توضیح و تفسیر آیه می‌آورد و به نقل و بررسی و محک زدن روایات با آیه و دلایل عقلی می‌پردازد.

از ویژگی‌های مهمّ این تفسیر، نقد روش مفسّران، پرهیزاز ذکر بحث‌های ادبی و اصطلاحات علوم،اهمیّت به مسائل روز و تحوّلات علوم و پرهیزاز روایات‌ضعیف واسرائیلیّات(۱) است.

۱- منظور داستانهای غیرواقعی است که بصورت روایات جعلی با شیطنت علمای یهود ساخته و منتشر شده است.

(۱۳۷)

معرّفی کتاب «فی ظِلالِ‌الْقُرْآنِ» (در سایه قرآن)

تفسیر «فی ظِلالِ‌الْقُرْآنِ» در نوع خود بی‌نظیر و ابتکاری بسیار جالب و در میان جوامع گوناگون اسلامی، جایگاه‌ویژه‌ای به خود اختصاص داده است، اثر سیّدبن‌قطب معروف به سیّد قُطْب از علمای اهل‌تسنن (متولد۱۳۲۶ ه.ق مصادف‌با۱۲۸۷ ه.ش) (و متوفای ۱۳۸۶ ه.ق مصادف با ۱۳۴۵ ه.ش)، از نویسندگان برجسته مبارز و خستگی‌ناپذیر و اعضای مهم اخوان المسلمین و یاران حسن البَنّاء و رهبر فقید این تشکیلات بود. وی از علمای شافعی اشعری‌مذهب بود و از کودکی حافظ قرآن بود . در ابتدا کار را با روزنامه‌ها شروع کرد و در جریان مبارزات انقلابی، با حکومت جمال عبدالناصر درگیر شد و در سال ۱۳۸۶ ه.ق، رژیم مصر، او را به اعدام

محکوم کرد. سیدقطب، آثار متعددی در قرآن‌شناسی و تفسیر دارد. از مشهورترین این آثار التّصویر الفَنِّی فی‌القرآن (تصویر هنری در قرآن)، مَشاهِدُ الْقِیامَهْ فی القرآن (صحنه‌های قیامت در قرآن) و فی‌ظلال القرآن (در سایه قرآن) است که بخش اعظم این تفسیر در زندان نوشته شده است.

روش تفسیر به‌گونه‌ای است که کمتر به الفاظ و

(۱۳۸)

فرازهای قرآن توجه داشته و بیشتر در شرح و معانی آن غوطه‌ور می‌شود؛ به همین دلیل، برخی، در تفسیر بودن آن تردید کرده‌اند. وی به شدت طرفدار نهضت دینی و دگرگونی جامعه به سوی نظام اسلامی و اجرای قوانین حقه آن است.

روش سیّد قطب، چنین است که ابتدا دسته‌ای از آیات یا سوره‌ای را انتخاب و پیام کلّی و روح این آیات را به‌طور خلاصه با حفظ ارتباط با آیات قبل یا سوره قبل توضیح می‌دهد؛ سپس به بیان نکات کلّی و شرح فرازهایی می‌پردازد که جنبه تحلیل و خِطابی دارد. او به نکات ادبی و لغت‌شناسی کمتر اشاره دارد و در پایان بحث، از مجموع آیات نتیجه‌گیری می‌کند .

از ویژگی‌های مهمّ این تفسیر، روش تحلیلی و توصیفی آن و دعوت به بازگشت به قرآن و تقویت اندیشه اجتماعی دینی و تأکید فراوان به ایجاد اصلاحات اجتماعی و معنوی در جامعه مسلمین است. این تفسیر به زبان عربی و در ۸جلد، برای نخستین بار در سال ۱۹۵۱ میلادی مصادف با ۱۳۲۹ ه.ش و ۱۳۷۰ ه.ق در قاهره به چاپ رسید .

(۱۳۹)

معرّفی کتاب «مفاتیح الغیب»

تفسیر فخر رازی (تفسیر کبیر ـ مفاتیح الغیب)؛ از تفاسیر بسیار مهمّ و گران‌سنگ جهان اسلام و مورد توجّه دانشمندان در قرون متوالی است که در حدود سال ۲۰۴ ه.ق مصادف با ۱۹۸ ه.ش به‌وسیله محمّد بن عمربن حسین تمیمی طبرستانی معروف به فخررازی، از عالمان و متکلّمان اهل سنّت، (شافعی اشعری مذهب) در ۳۲ جلد و در ۱۶ مجلد تألیف شده است . او که در علم کلام ید طولایی داشته و اندیشه پرتحرّک ، تحلیل گر و نقّاد او ، آوازه جهان اسلام شده و به امام المشکّکین (پیشوای شکّ‌کنندگان) معروف شده و آثار علمی او نیز به این ویژگی معروف است. در بحث و مناظره، حریفی زبردست و در فنّ خطابه و سخنوری ماهر بود. او تلاش گسترده‌ای در زمینه نقد عقاید مخالفان داشته و در منکوب فکر تجسیم و تشبیه مذهب کرامیّه خراسان بقدری پیش رفت که جان خویش را نیز در همین راه از کف داد.

وی در دانش تفسیر، اثری سترگ بوجود آورد و با کاوش‌های عقلانی، روح دیگری درمیان تفاسیر اشاعره دمید. این کار که در سال‌های پایانی عمرش صورت گرفت، حاصل تجربیّات علمی و سپری کردن دورانی از فراز و نشیب فکری اوست که یکی از تفاسیر بسیار گسترده در جهان تفسیر و مشتمل بر بسیاری از مطالب تاریخی، ادبی، کلامی

(۱۴۰)

و فقهی است و از این جهت شاید بتوان گفت که دائرهًْالمعارف علوم و معارف اسلامی در قرن هفتم است. او برخلاف روش متداول ، بدون هیچ مقدّمه‌ای وارد تفسیر می‌شود؛ معمولاً سخنی از فضیلت سوره یا مکّی و مدنی بودن و مانند آن به میان نمی‌آورد و مطالب را بصورت دسته‌بندی شده، بیان می‌کند.

از ویژگی‌های مهمّ این تفسیر، شبهه شناسی فخررازی است که با توجّه به مطرح بودن شبهات گوناگون در میان مذاهب اسلامی، طبق دیدگاه خود به شبهات پاسخ می‌دهد و از قرآن و حدیث در رفع شبهه سود می‌جوید و در استدلال عقلی گاه چنان پیش می‌رود که از روال تفسیر خارج می‌شود، او که برای عقل، جایگاه بلندی در استنباط و استخراج پیام الهی قائل است، از روش‌های

عرفانی و اشراقی در کشف حقایق غافل نیست و از حدیث و نقل نیز بهره می گیرد و مباحث کلامی را به گستردگی می آورد، قرائت‌های مختلف در آیات را رسیدگی می کند و به تبیین نظم و ترتیب و تناسب سوره‌ها و آیات ، توجّه شایان دارد و می توان گفت او از نخستین کسانی است که به مسأله تناسب آیات اهمیّت داده است.

از نقاط ویژه این تفسیر، تفسیرهای علمی فخررازی است که به مناسبت آیات مربوطه مطرح و بوسیله آن‌ها دانش آن روز مانند علم هیئت و نجوم و فلکیّات پی افکنده است.

(۱۴۱)

معرّفی کتاب «اَلْکَشّاف»

کتاب «تفسیر الکشّاف عَنْ حَقائِقِ غَوامِضِ التَّنْزیلِ وَ عُیُونِ الأَقاویلِ فی وُجُوه التَّأْویلِ» که از متقن‌ترین و معروف‌ترین تفاسیر اهل سنّت و از نظر نکات ادبی و بلاغی، در میان تفاسیر، ممتاز است، اثر جاراللّه محمود بن عمر زمخشری (متولد ۴۶۹ ه.ق مصادف با ۴۵۵ ه.ش) (و متوفای ۵۳۹ ه.ق مصادف با ۵۲۳ ه.ش) ، از عالمان ، متکلّمان و مفسّران بزرگ قرن ششم است که در یکی از روستاهای خوارزم به دنیا آمد. پس از تحصیلات مقدّماتی درمحضر پدرش و تکمیل دروس خود در خوارزم و بخارا و خراسان و اقامت چند ساله در مرو، راهی مکّه شد و در آن‌جا اقامت گزید تا آن‌جا که به‌خاطر عشق و شیفتگی به آن دیار، لقب «جاراللّه» را به‌خود گرفت.

صرف نظر از جنبه‌های کلامی و افراط و تندروی‌ها در تطبیق نابهنجار آیات با اندیشه و آرای معتزله(۱)، تفسیر کشّاف از بهترین تفاسیر قرآن محسوب می‌شود که با استواری متن، چینش زیبا و ظرایف، شیوه‌ای دلپسند را دربردارد. مؤلّف که در زمینه فنّ بلاغت و ادبیّات، دارای اطّلاعات وسیعی است، از این توانایی در نگارش تفسیر بهره برده و سعی کرده در جای‌جای تفسیر، به تقویت مبانی فکری معتزله بپردازد.

۱- یکی از مذاهب اهل تسنن.

(۱۴۲)

این تفسیر ، به همان اندازه که در میان اهل فنّ و مفسّران بعدی مورد توجه قرار گرفته و به نکات ادبی و تفسیری آن توجه شایان شده و شرح‌ها و حاشیه‌های گوناگونی به قرآن نوشته شده است، مورد مخالفت و حمله‌های گوناگون از سوی بیشتر اهل سنّت واقع شده است و در رده‌بندی تفاسیر، مشهور به تفسیر به رأی است، زیرا اندیشه‌ورزی، استدلال ، تأویل عقلانی و تلاش برای بازیابی معانی آیات با کنکاش عقل در این تفسیر مشهود است. همچنین در نقل فضائل سوره‌ها و آیاتی که در پایان هر سوره نقل می کند، عموما از روایات ضعیف و جعلی استفاده کرده است.

روش مفسّر چنین است که ابتدا، آیه‌ای را می‌آورد؛ سپس لغات غریب و مشکل را معنا می کند و آنگاه نظرات دیگران را درباره مفردات یا معنای جمله نقل می کند. اگر اختلاف قرائتی باشد، نقادی می کند و سرانجام به بحث‌های بلاغی ، ادبی و کلامی می‌پردازد.

مشهورترین تعریف برای آیات مکّی و مدنی این است که : هرآیه‌ای که قبل از هجرت نازل شده باشد ، مکّی است و هر آیه‌ای که بعد از هجرت نازل شده، مدنی است؛ چه در مکّه نازل شده باشد و چه در مدینه (ملاک «هجرت» است نه «شهرمکّه و مدینه») .

(۱۴۳)

معرّفی کتاب «رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ فی تَفْسیرِ وَ اِشاراتِ الْقُرآن»

تفسیر ابن عربی یا رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمنِ فی تَفْسیر و اِشاراتِ القرآن، تفسیری است عرفانی که، مؤلف آن، مُحْیِ‌الدّین عربی، معروف به شیخ اکبر، (متولد ۵۶۰ ه.ق مصادف با ۵۴۳ ه.ش و متوفای ۶۳۹ ه.ق مصادف با ۶۲۰ ه.ش) ، سنّی مالکی صوفی، بنیانگذار عرفان نظری و صاحب کتاب‌های فراوان در تصوّف و عرفان عملی و نظری است که بیش از ۱۵۰ اثر در این زمینه دارد که محقّقان از عرفا که پس از وی پا به عرصه وجود گذاشته‌اند همگی شارح کلمات و تحقیقات ارزنده او هستند .

این تفسیر که برای اوّلین بار در سال ۱۴۱۰ ه.ق در دمشق و در ۴ جلد به قطع وزیری به چاپ رسید، بیشتر تأویلات است تا شرح معانی کلمات و استنادسازی قواعد عرفانی از ظواهر لفظی کتاب و شامل همه آیات و سوره‌ها هم نمی‌باشد و تنها به آیه‌ها و سوره‌هایی اکتفا نموده که محل بحث و اشاره عرفانی بوده است.

این اثر ، گردآوری شده از مجموعه مؤلفات ابن‌عربی، به‌ویژه کتاب فتوحات و فصوص است که توسط محمود محمود غراب در سال ۱۴۰۹، انجام شد و در حاشیه کتاب «تفسیر ایجاز البیان فی ترجمهٔ القرآن» مؤلّف آورده شده است. البتّه محی‌الدّین ، خود تفسیر ظاهری مفصّلی داشته که

(۱۴۴)

متأسّفانه بدست نیامده است. در هر صورت، با تعاریف متداول، نمی‌توان این مجموعه را تفسیر نامید، گرچه در مجموعه تفاسیر جای گرفته و به جای تفسیر منسوب به محی‌الدّین تنظیم شده است . این مجموعه ، بیشتر کشفیّات و ارائه نظرات عرفانی مؤلّف و تطبیق آن با آیات قرآن است، گرچه از دقت‌ها و نکات تفسیری هم خالی نیست.

ذکر این نکته ضروری است که اگر تأویل گرایی، تفسیر باطنی قرآن است، حتما باید قواعد و اصولی داشته باشد و قابل برهان و استناد به شرع باشد، وگرنه سر از بسیاری از سخنان همچون سخنان باطنیه(۱) درمی‌آورد. گذشته از اینکه هرکسی نمی‌تواند ادّعای تأویل و استناد به معنای بطنی کند بدون آنکه حرف او معقول و مستند و دارای شواهد قابل قبول از کتاب و سنّت باشد. همچنین نمی‌تواند خبر از کشف و شهودی بدهد، بدون آنکه شاهدی بر صحّت و صلاحیّت خود داشته باشد.

۱- یعنی بطن قرآن و مفهوم واقعی قرآن را بدون استناد بر صحت آن از عالم معنا بفهمد و مطرح کند که معقول نیست.

(۱۴۵)

معرفی کتاب « اَلدُّرُ الْمَنْثُورُ فِی التَّفْسیرِ بِالْمَأْثُور »

تفسیر «اَلدُّرُ الْمَنْثُور فِی التَّفْسیرِ بِالْمَأْثور» یکی از گسترده‌ترین تفسیرهای نقلی(۱) اهل سنّت است، که تمام اخبار و آثارِ ذیل آیات را بدون هیچ نقد و تحلیل آورده است و از این جهت، از تفسیر طبری گسترده‌تر است. مؤلف آن، جلال الدّین، عبدالرّحمن‌بن‌ابی‌بکر سُیُوطِیّ، (متولد ۸۴۹ ه.ق مصادف با ۸۲۴ ه.ش) (و متوفای ۹۱۲ ه.ق مصادف با ۸۸۵ ه.ش) در شهر قاهره است، که از علمای شافعی اَشْعَری(۲) و از نویسندگان پرکار، سخت کوش و خستگی‌ناپذیر و دارای تألیفات بسیار، فوق العاده و متنوّع در حوزه فرهنگ و معارف اسلامی است. گستردگی تألیفات سیوطی آن چنان است که کتاب‌های فراوانی در فهرست آثار او نوشته شده و حتّی درباره یک گرایش او، کتاب تألیف شده است، مانند پژوهش‌های قرآنی سیوطی، تألیفات او را بیش از ۱۵۰۰ اثر ذکر کرده‌اند. این تفسیر در ۸ جلد و به زبان عربی است .

۱- تفسیر روایی.

۲- یکی از مذاهب اهل تسنن.

(۱۴۶)

سیوطی، علاوه بر این تفسیر، به نگارش تفسیر دیگری با عنوان مجمع‌البحرین و مَطْلَعُ الْبَدْرَیْن پرداخته است که، کتاب الاتقان ،

مقدّمه علوم قرآنی این تفسیر بوده است و تفسیر مجمع البحرین، مایه اصلی دُرّ المنثور به حساب می‌آید .

از جمله اشکالات مهمّ این تفسیر، حذف اسناد روایات است که باعث شده احادیث صحیح(۱) و غیرصحیح با هم درآمیخته شود به گونه‌ای که نمی‌توان احادیث را بازشناسی کرد. علاوه بر آن، این تفسیر، صرفا به نقل احادیث و آثار (مأثورات) اکتفا کرده و هیچ نقد و ارزیابی نسبت به آن‌ها نکرده است؛ به همین دلیل، از ذکر اسرائیلیات(۲) و خرافات و روایات جعلی، ابایی نداشته است .

۱- که از نظر استناد روایی صحیح السند باشد.

۲- داستانهای غیرواقعی که در روایات جعلی موجود است.

(۱۴۷)

معرّفی کتاب «اَلْجامِعُ لِاَحْکامِ الْقُرآن»

تفسیر قُرطُبی، یا اَلْجامِعُ لِاَحْکامِ الْقُرْآن ـ تألیف ابوعبداللّه محمّدبن‌احمد انصاری قُرْطُبِیّ، از دانشمندان معروف سنی قرن ششم (متولّد ۵۷۸ ه.ق مصادف با ۵۶۱ ه.ش و متوفای ۶۷۲ ه.ق مصادف با ۶۵۲ ه.ش) از علمای مالکی اشعری اهل قُرْطُبَهٔ (مصر) است که به زبان عربی و در ۲۰ مجلد برای اولین بار در (سال ۱۳۷۲ ه.ق مصادف با ۱۳۳۱ ه .ش) در قاهره، به چاپ رسید و بعدها با چهار جلد فهرست آیات، روایات، موضوعات و اَعْلام به بیست و چهار جلد رسیده است .

قُرْطُبِی، آثار فراوانی دارد، اما مشهورترین آن‌ها همین تفسیر است.

او از آثار مختلف سود برده، بنابراین تفسیر او نشانگر گستردگی اطّلاعات و دانش خستگی‌ناپذیر وی در مراجعه به منابع بسیاری است.

وی در عقاید مذهبی سختگیر و با تعصّبی ویژه به مباحث اعتقادی و کلامی می‌پردازد و در برخورد با فضائل اهل بیت علیهم‌السلام همان روشی را طی می‌کند که عموم مفسّران اهل سنّت پیموده‌اند و کمتر به جست‌جوی حقیقت و ذکر فضائل نقل شده در مجامع حدیثی اهل سنّت، نظر افکنده است .

ویژگی مهمّ این تفسیر، فقهی‌بودن آن است، مفسّر در این تفسیر به گونه‌ای وارد مباحث فقهی می‌شود که تفسیر آیات را از یاد می‌برد؛ به همین دلیل، این تفسیر را در رده‌بندی تفاسیر، جزء

(۱۴۸)

تفاسیر آیات الاحکام شمرده‌اند.

گرچه مفسّر از پژوهش‌های تاریخی و تحلیل‌های ادبی نیز استفاده کرده است. وی در کنار نقل احادیث و مأثورات ، شیوه اجتهادی را برمی‌گزیند و با نگارش عقلانی و تحلیل‌های بیانی به تفسیر جامع میان عقل و نقل می‌پردازد .

شیوه تفسیر به این گونه است که با خطبه‌ای آغاز می‌شود و از جایگاه رفیع تفسیر و ذکر مفسّران و شیوه‌های تفسیری به اهمیّت موضوع و کتاب اشاره می‌کند و با اشاره به مباحثی از علوم قرآن، مانند نقل قول، تلاوت قرآن، اعراب، اعجاز قرآن و صیانت قرآن، وارد تفسیر می‌شود.

در تفسیر نیز ضمن بیان فضیلت قرائت سوره و آیه، به تشریح کلمات و ذکر معانی و تبیین پیام آیه می‌پردازد و در این زمینه، به اقوال و وجوه تفسیر نیز اشاره می‌کند.

هرچند مؤلّف می‌کوشد که از روایات اسرائیلی پرهیز کند و از عرضه اسرائیلیات خودداری کند، ولی در مواردی، در دام اسرائیلیات افتاده و از نسبت ناروا به پیامبران و یا داستان‌های ساختگی پرهیز نکرده است .

این تفسیر، به‌وسیله بعضی از محقّقان خلاصه شده، که از جمله آن‌ها مختصر تفسیر قرطبی از شیخ محمد کریم راجح و مختار تفسیر

القرطبی، از توفیق الحکیم است .

(۱۴۹)

معرّفی کتاب «اَنْوارُ اَلتَّنْزِیْلِ وَ اَسْرارُ اَلتَّأْوِیْل»

تفسیر اَنْوارُ التَّنْزِیل یا تفسیر بیضاوی، تألیف ناصرالدّین ابوسعید بیضاوی شیرازی (قاضی سعید ابوالخیر) معروف به بیضاوی از دانشمندان معروف اهل تسنن قرن هفتم و هشتم هجری (متوفّای ۶۸۵ ه.ق مصادف با ۶۶۵ ه.ش) ، شافعی ، اشعری است . وی تألیفات زیادی دارد که همه آن‌ها تحت الشعاع این تفسیر واقع شده‌اند.

این تفسیر که به زبان عربی و در ۴ جلد (در سال ۱۳۴۱ ه.ق مصادف با ۱۳۰۱ ه.ش) در قطع وزیری و با تصحیح محمد حسین اعلمی به چاپ رسیده است، پس از تألیف و از ابتدای انتشار، مورد توجّه دانشمندان و حوزه‌های علمیّه علوم اسلامی قرارگرفته و مورد تدریس ، شرح و حاشیه قرار گرفته است.

این کتاب که بیشتر برگرفته از کشّاف زمخشری و تفسیر کبیر رازی است و در حقیقت در برابر کشّاف زَمَخْشَرِی به نگارش درآمده و گرایش به فکر اشعری و جمود به عقاید آنان در آن به چشم می‌خورد در طبقه‌بندی تفاسیر اهل سنّت، از جمله تفاسیر به رأی ممدوح ، به شمار می‌آید. وی برخی از معضَلات تفسیری را در پرتو تدبّر و

(۱۵۰)

اندیشه و کنکاش‌های لغوی توضیح می‌دهد و تعقّل و تدبّر در معانی قرآن را ضروری می‌داند.

روش بیضاوی در این تفسیر، بدین‌صورت است که ابتدا، بحثی درباره سوره و نام آن و محلّ نزول و سبب نزول دارد؛ آنگاه آیه به آیه، تفسیر ادبی می‌کند و آنچه در باب اعراب، معانی و بیان کلمات قرآنی مطرح است، از کشّاف نقل می‌کند، سپس به بحث‌های کلامی و اعتقادی می‌پردازد، که در این قسمت بیشتر از تفسیر فخررازی بهره می‌برد و در لغت و اشتقاق کلمات نیز از مفردات راغب سود می‌جوید.

بیضاوی، در تبیین آیات، به آیات مشابه و نیز روایات و شأن نزول‌ها توجّه دارد؛ گاه نیز از روایات ضعیف و اسرائیلیات استفاده می‌کند. حواشی فراوانی بر این تفسیر نگاشته شده که مشهورترین آن‌ها، حاشیه شیخ زاده و حاشیه شهاب خَفاجی معروف به عِنایهًالقاضی و حاشیه قُوْنَوِیّ است.

(۱۵۱)

معرّفی کتاب «کَشْفُ اَلاْسرارِ وَ عُدَّهُ اَلاْبْرار»

تفسیر کشف الاسرار یا تفسیر میبدی که معروف به تفسیر خواجه عبداللّه انصاری است، تألیف ابوالفضل رشیدالدّین احمدبن سَعد میبدی (متوفای ۵۲۰ ه.ق مصادف با ۵۰۵ ه.ش) ، از دانشمندان‌بزرگ اهل سنت و عرفای نامدار قرن هشتم هجری است که از نواحی مرکزی به خراسان کوچ کرده و خود را به‌جمع عارف مسلکان آن دیار متّصل کرده است.

او در احکام شرع ، پیرو شافعی است و بر مشرب عرفا سخن می‌گوید و به خواجه عبداللّه انصاری ، عارف نامور آن دیار ارادات خاصّ دارد . بنابراین کتابی از او را که بصورت مختصر نوشته شده، محور کار خود قرار داده و با شرح و بسط و تنظیم مطالب و تفسیر آیات ، به آن سخنانی افزوده و ذوق و هنر خود را آشکار ساخته است؛ به همین دلیل، این تفسیر به نام خواجه عبداللّه انصاری، معروف شده است.

وی علاقه و محبّت ویژه‌ای به اهل بیت (ع) داشته که آثار این محبّت در تفسیرش چشمگیر است و یکی از ویژگی‌های آن می‌باشد

. زیبایی سخن و شیوایی بیان و لطافت برداشت‌ها و نکته‌دانی، از نکات مهمّ این تفسیر است که از همان ابتدای تألیف، مورد توجّه مجامع علمی و توده‌های مردم قرارگرفته و معرفت‌اندوزان وادب‌دوستان، هرکدام طبق سلیقه خود به آن روی آوردند.

میبدی در مقدمه تفسیر، تنها انگیزه تألیف را

(۱۵۲)

فشردگی آن می‌داند و می‌نویسد: کتاب خواجه عبداللّه در تفسیر قرآن، در لفظ و معانی پژوهش و زیبایی به حد اعجاز رسیده بود ، ولی چون در نهایت فشردگی و اختصار بود، مقصود آموزندگان و رهروان از آن برآورده نمی‌شد ؛ از این روی به شرح و تفصیل آن پرداختم . روش مؤلّف در این تفسیر بدین صورت بود که ابتدا قرآن را ترجمه می‌کند؛ سپس به تفسیر همان بخش می‌پردازد و از شأن نزول و قرائت و... شروع می‌کند و در بخش سوم، آیات را به روش صوفیان و عارفان توجیه و تأویل می‌کند و بیش از همه به نقل سخنان خواجه عبداللّه انصاری می‌پردازد.

او که بیشتر از دو بخش دیگر، به بخش دوم یعنی تفسیر می‌پردازد؛ به‌طور مفصّل به تفسیر و تبیین آیات می‌پردازد و با ذکر عدد آیات و کلمات و شمارش حروف ، مکّی و مدنی بودن آن‌ها و ناسخ و منسوخ را نشان می‌دهد؛ ثواب سوره و آیه را نقل می‌کند و به تفسیر یک یک آیات می‌پردازد و ضمن بیان بحث‌های لغوی، صرفی، نحوی و ذکر داستان‌های انبیاء و اقوام و مسائل فقهی و کلامی، بیشتر بر منقولات تکیه می‌کند و در هر بخش، پرده‌ای از چهره معنای آیه را برمی‌گیرد و خواننده را با پیام قرآن آشنا می‌کند.

تاریخ تألیف این تفسیر، حدود ۵۲۰ ه.ق (۵۰۵ه.ش) و در ۱۰ جلد به زبان فارسی است که به‌دلیل اهمیّت و توجّه شایان ، دارای چاپ‌های گوناگون است .

(۱۵۳)

معرفی کتاب « جامِعُ الْبَیانِ فی تَفْسیرِ الْقُرآن »

تفسیر طبری یا جامِعُ الْبیانِ فی تَفْسیرِ الْقُرآن تألیف ابوجعفر محمدبن جریر طبری آملی (متولد ۲۴۴ ه.ق مصادف‌با ۲۳۷ه.ش) (ومتوفای ۳۱۰ ه.ق مصادف با ۳۰۱ ه.ش) از علمای بزرگ قرن چهارم و از مورخین و مفسرین نامور سنی اشعری است که در طبرستان (مازندران) متولد شد و در بغداد از دنیا رفت، او در راه تحصیل علم و کسب معلومات به کشورهای بسیاری چون عراق، سوریه، فلسطین، مصر، آسیای صَغیر و هندوستان سفر کرد و دارای تألیفات زیادی است که از میان آن‌ها ، کتاب تاریخ و تفسیر او مشهور شده و در لسان اهل فن ، به اُمُّ‌التَواریخ و اُمُّ التَفاسیر معروف گشته است.

طبری، ابتدااز نظرفقهی تابع‌مذهب‌شافعی بود، ولی کم‌کم پایه‌های فقه مستقلی را پی‌افکند و مذهب فقهی او به جریریه معروف گشت و به‌دلیل این‌که میانه خوبی با احمد حنبل نداشت و از او با عنوان محدّث یادمی‌کرد نه به‌عنوان صاحب مکتب فقهی، بارها مورد اذیت و آزار حامیان وی قرار گرفت.

این تفسیر، شاید از نخستین تفسیرهای آن دوران است که رسما در کنار نقل حدیث و اثر در

(۱۵۴)

باب تفسیر به نقد و ارزیابی نکات تفسیری و انتخاب برخی روایات پرداخت و بدین‌وسیله راهی به سوی اجتهاد و تدبّر و تعقل در پیام الهی باز کرد و به روش رایج آن زمان ـ که تنها نقل اخبار و آثار بود ـ اکتفا نکرد. شیوه او زمینه‌ای را فراهم کرد که پس از وی، تفاسیر بزرگی چون تبیان شیخ طوسی، کشاف زمخشری و مفاتیح الغیب رازی، با همین سبک اجتماعی بنیان نهاده شود و تنها به نقل خبر و روش مأثور بسنده نگردد.

ویژگی دیگر این تفسیر، فقهی‌بودن آن است که به‌طور مناسبی وارد مباحث فقهی می‌شود و علاوه بر آن از پژوهش‌های تاریخی و تحلیل‌های ادبی در ضمن نقل کلمات صحابه و تابعین استفاده می‌کند و افکار کلامی خود را نیز بیان می‌کند. متأسفانه استفاده‌از روایات‌اسرائیلی(اسرائیلیات)(۱) در این تفسیر باعث لغزش‌های شگفتی شده که دیگران نیز از آن‌ها سوءاستفاده کرده و پس از مؤلف، دچار انحرافات گوناگونی شده‌اند.

این اثر که به زبان عربی در ۳۰ جزء و در ۱۲ مجلد تألیف شده ، چاپ‌های گوناگونی دارد .

۱- اسرائیلیات = اخبار جعلی و ساختگی است که جاعلین احادیث و یهود وارد کردند.

(۱۵۵)

معرّفی کتاب «اَلْمُنار»

تفسیر المُنار (تفسیر القرآن العظیم)، که تحولّی شگرف در عالم اسلام و تفسیر بوجود آورده و جلوه مهمّ آن در گرایش و تأکید به جنبه‌های هدایتی و تربیتی قرآن است، اثر دو تن از علمای بزرگ اهل سنت به نام‌های شیخ محمد عبده (شاگرد سیدجمال‌الدّین اسدآبادی) متولد ۱۲۶۶ ه.ق مصادف با ۱۲۲۸ ه.ش و متوفای ۱۳۲۳ه.ق مصادف‌با۱۲۸۴ه.ش ومحمدرشیدرضا متولد ۱۲۸۲ ه.ق مصادف با ۱۲۴۴ ه.ش و متوفای ۱۳۵۴ ه.ق مصادف با ۱۳۱۴ ه.ش است که به زبان‌عربی و درسال‌های ۱۳۱۸ تا ۱۳۵۴ ه.ق مصادف با ۱۲۷۹ تا ۱۳۱۴ ه.ش در ۱۲ جلد تألیف شده است.

شیخ محمد عبده که از مصلحان و پایه‌گذاران نهضت‌های اصلاحی و احیاگران فکر دینی در عالم اسلام به‌شمار می‌آید، افزون بر آثار گوناگون اعتقادی، اجتماعی، کلامی، و شرح نهج‌البلاغه، به نگارش این تفسیر نیز پرداخته است. این تفسیر، گرچه ناتمام مانده و فقط تا سوره نساء آیه ۱۲۶ توسّط عبده انجام شده است، لکن از آن‌جا به بعد تا سوره یوسف آیه ۵۳، توسط رشید رضا ادامه یافته است؛ اما همین مقدار نیز مالامال از بحث‌های مهم اعتقادی و اجتماعی و تحوّل‌آفرین است و بازتاب‌های گوناگون موافق و مخالفی را پدید آورده است.

عبده به‌وسیله این تفسیر می‌خواهد اصلاحات اجتماعی، اعتقادی، اخلاقی و سیاسی را در جامعه

(۱۵۶)

تحقّق ببخشد . او از شیوه‌های کلاسیک و روش‌های تفسیر، اظهار ناخشنودی می‌کند و به‌مفسّران پیش، خرده می‌گیرد که چرا از اهداف اصلی قرآن که هدایت است دور مانده و خود را سرگرم مباحثی کرده‌اند که هیچ‌گونه فایده هدایتی را دنبال نمی‌کند.

تفسیر المنار که در مجامع روشنفکری و مصلحان قرن بیستم، با استقبال فراوان مواجه شد، در حقیقت دعوت به بازگشت به قرآن برای قشر روشنفکر مذهبی جهان عرب بود و از جهات بسیاری به تفاسیر مهم شیعه نزدیک بود و روش او تفسیر قرآن به قرآن است.

قسمت‌هایی از تفسیر که توسط رشید رضا انجام شده تا آن‌جا که تقریر درس‌های عبده بود، وی قبل از چاپ و در حین چاپ آن‌ها را به استاد خود نشان می‌داد و اصلاحات لازم را در آن‌ها وارد می‌کرد، اما بقیه تفسیرگرچه با همان سبک و سیاق و روش عبده انجام گرفت، اما در جاهایی از دیدگاه فکری و روش عبده فاصله گرفته است. تنها تفاوتی که در روش این دو می‌توان قائل شد، این است که عبده به هیچ تفسیری جز تفسیر جلالین مراجعه نمی‌کرد، اما رشید رضا به تفاسیر دیگر نیز مراجعه می‌کرد و به دیدگاه‌های لفظی واِعراب و نکته‌های بلاغی، بیش از استاد خود توجه می‌کرد.

نکته دیگر آن‌که، عبده، عقل‌گرا و روش او تحلیل است، اما رشید رضا، نص‌گرا و اعتماد او به احادیث و مأثورات چشمگیر است.

(۱۵۷)

معرفی‌ترجمه‌های مشهورقرآن کریم وویژگیهای اختصاصی هرکدام

معرّفی ترجمه «ناصر مکارم شیرازی»

ترجمه قرآن کریم با نگارش سلیس و روان به قلم آیهٔاللّه ناصر مکارم شیرازی از ترجمه‌های نسبتا رایج است . نگارنده آن در سال ۱۳۴۸ ه ـ ق مصادف با ۱۳۰۸ ه ش در شهر شیراز بدنیا آمد و نزد اساتیدی مانند آیهٔاللّهالعظمی بروجردی ، حکیم، سیدعبدالهادی شیرازی و سید ابوالقاسم خویی، تلمّذ کرد و تألیف بیش از یکصد جلد کتاب، حاصل سال‌ها کوشش اوست که از میان مهم‌ترین آثار قرآنی ایشان، تفسیرنمونه در ۲۷ جلد و تفسیر موضوعی پیام قرآن و ۲ جلد از ترجمه تفسیر المیزان است. یکی دیگر از آثار ایشان ترجمه‌ای از قرآن کریم می‌باشد که اصل آن توسّط جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم براساس ترجمه تفسیر نمونه تدوین یافته و مورد بازبینی ایشان و نیز هیئت علمی دارالقرآن‌الکریم ـ دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی ـ قرار گرفته است. این ترجمه به‌وسیله جواد محدّثی، ویراستاری شد و توسّط دارالقرآن الکریم در سال ۱۳۷۳ در دو نوبت به چاپ رسیده .

این ترجمه که اساس آن متنی است که به قلم مترجم در هنگام تألیف تفسیر نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌ای است تفسیرگونه و از آن جهت که اصل تفسیرنمونه ، تفسیری روان و عامّه فهم است، این ویژگی در ترجمه آیات آن نیز نمایان است. همان‌گونه که مترجم در مقدّمه ترجمه یادآور

(۱۵۹)

شده، روش ترجمه ، ترجمه محتوایی است، یعنی نخست معانی دقیقا از زبان مبدأ اخذ شده و سپس به‌طور دقیق به زبان فارسی آراسته گردیده است.

نثر این ترجمه، نثری روان و گویا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است که مورد استقبال همگانی قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌ای محتوایی است، همراه با توضیحات و اضافات تفسیری به این معنا که افزودن بر ترجمه کلمات در مواردی که جمله ترجمه شده، ابهام داشته با آوردن قید توضیحی یا شرح کلمات در صدد رساندن پیام آیه بوده، همانطور که این شیوه در تفسیر نمونه ارائه شده است ؛ که این روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنین ترجمه از مطابقت نسبتا خوبی با اصل آیات برخوردار است؛ امّا از آنجایی که مترجم، بازنگری مداوم بر آیه‌های قبل و بعد ، انجام نداده ـ که این امر به‌دلیل طولانی‌بودن زمان‌نگارش تفسیرنمونه بوده است ـ لذا بیشتر آیه‌ها و ترکیب‌های یکسان را به گونه‌های مختلف و بعضا مخالف یکدیگر، ترجمه کرده‌اند. به تعبیر دیگر، بسیاری از مفردات و کلمات یکسان و مترادف، با معانی مختلفی ترجمه شده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهایی نیز در ترجمه آیات وجود دارد و در تفسیر و توضیح آیات مشابه نیز تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود.

(۱۶۰)

معرّفی ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌ای با عنوان قرآن کریم که با خطاطّی عثمان طآه و با خط نسخ در سال ۱۳۸۰ ه ـ ش به چاپ رسید، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صفّارزاده است. در این مصحف شریف علاوه بر اصل آیات، ترجمه فارسی و انگلیسی نیز در زیر هر آیه نوشته شده و در انتهای قرآن مقدّمه‌ای با عنوان ترجمه معانی قرآن کریم آمده که در آن نویسنده در مورد مباحث کلّی ترجمه، ضرورت ترجمه انگلیسی و توضیحاتی در مورد روش این ترجمه ارائه داده است.

مترجم در مقدمه‌ای که در پایان این ترجمه ۱۵۲۸ صفحه‌ای ـ که در قطع رحلی به چاپ رسیده است ـ تفاوت اصلی این ترجمه را با ترجمه‌های موجود فارسی و انگلیسی، جایگزین معادل برای اسماءُالحُسنی یا نام‌های نیکوی خداوند، در ارتباط با آیات قرآن مجید

می‌داند، همچنین در این ترجمه، اصطلاحات فنّی و تخصّصی قرآن را جایگزین ترجمه‌های تحت اللفظی رایج قرارداده و ترجمه را بصورت روان و سلیس و با استفاده از دستورزبان‌فارسی بصورت‌محتوایی‌نگارش نموده است و بعضا ترجمه تفسیرگونه‌ای صورت گرفته که

(۱۶۱)

بصورت پی‌نویس در ترجمه منعکس گردیده و گاهی به‌صورت کلماتی در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اینکه معنا توسعه یابد و ارتباط بیشتری با مخاطبان صورت گیرد.

از ویژگی‌های مهمّ این اثر، رعایت ادب الهی در نوشتار و ترجمه و رعایت مطابقت فارسی و انگلیسی با اصل کلام الهی است. مترجم، این اثر را حاصل حدود ۳۰ سال مطالعه مشتاقانه و پژوهشگرانه توأم با یادداشت‌برداری از تفاسیر کشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البیان، مواهب عِلِّیَّهْ، منهج‌الصادقین، طبری، سورآبادی ، ترجمه قرآن کمبریج، المیزان، نمونه و آثار مفسّران و مترجمان معاصر به فارسی و انگلیسی می‌داند. در این اثر تلاش فراوانی شده تا اشتباهات و خطاها به حدّاقل ممکن برسد. این ترجمه که ترجمه‌ای آزاد از قرآن کریم است، با داشتن ویژگی‌های فوق، به‌دلیل قطور بودن و داشتن دو ترجمه (فارسی و انگلیسی) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّی قرار گرفته و می گیرد.

(۱۶۲)

معرفی ترجمه «مصطفی رحماندوست»

ترجمه قرآن کریم به فارسی امروزی روان و ساده و بدون گرایش‌های خاص و تفسیرگونه به قلم آقای مصطفی رحماندوست جزء ترجمه‌های جدید قرآن می‌باشد که از سبک و سیاق «قواعد فارسی‌نویسی» تبعیت کرده است .

نگارنده از مؤلفین و شاعران کتب کودکان و نوجوانان و از برجستگان فرهنگ و ادب معاصر ایران می‌باشد .

این ترجمه در ۳۰ مجلد هر جزء یک مجلّد به قطع جیبی به چاپ می‌رسد که فعلاً چاپ دوم جزء سی‌ام به همّت مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم با خط استاد غلامرضا صفامهدوی مطابق با قرائت عاصم به روایت حفص و ویرایش استادحسین استادولی در تیراژ ۱۱۰۰۰ به چاپ رسیده است ، چاپ آزمایشی (اوّل) آن (جزء سی‌ام) با همّت آقای عبدالعظیم فریدون انجام شده و توسط آقایان بهاءالدین خرمشاهی ، مصطفی دلشاد تهرانی ، سیدحسین صدرالحافظ ، رفیعی ، خانم پروین بهارزاده مورد نقد و بررسی قرار گرفته است .

مترجم سعی کرده از تعابیر مفهومی تفسیر دوری جوید و به ترجمه کلمه به کلمه قرآن بپردازد ، که در نهایت با سبکی ساده ، روان و ترجمه تحت‌اللفظی مطابق فهم نوجوانان تهیه شده است .

(۱۶۳)

مترجم عنوان کرده : «در این کار سعی شده با استفاده از معتبرترین‌تفسیرها و ترجمه‌های قرآن، معنی آیات الهی به زبان فارسی سالم و ساده و قابل فهم برای نوجوانان تألیف شود» .

البته سزاوار بود می‌فرمودند از کدام تفسیر و ترجمه استفاده شده است .

یُنادی مُنادٍ یَوْمَ الْقِیامَةِ اَلا اِنَّ کُلَّ حارِثٍ مُبْتَلی فی حَرْثِهِ وَ عاقِبَةِ عَمَلِهِ غَیْرَ حَرَثَةِ الْقُرْآن فَکُونُوا مِنْ حَرَثَتِهِ وَ اَتْباعِهِ وَ اسْتَدَلُّوهُ عَلی رَبِّکُمْ وَ اسْتَنْصِحُوهُ عَلی اَنْفُسِکُمْ وَ اتَّهَمُوا عَلَیْهِ آرَائَکُمْ وَ اسْتَغِشُّوا فیه اَهْوائَکُمْ ؛ آن گاه که قیامت بر پا شود و خلایق برای حسابرسی و جزا و پاداش به‌پا خیزند منادی ندا می‌دهد و این واقعیت را به اهل قیامت خبر می‌دهد که هان ! ای انسان‌ها بدانید هر انسانی امروز در عاقبت و پایان کار ، گرفتار و مبتلا به آثار و نتایج و محصول کشته خویش است ، مگر کسانی که در دنیا اعتقادات و اعمال و رفتار

خویش را بر اساس دستورها و راهنمای‌های قرآن شکل داده‌اند . تنها این افراد هستند که از نتایج و آثار و اعمال و رفتار و اعتقادات خویش راضی‌اند و هرگز احساس غبن نمی‌کنند .(۱)

۱– نهج‌البلاغه خطبه ۱۷۵.

(۱۶۴)

معرّفی ترجمه «مهدی الهی قمشه‌ای»

ترجمه قرآن مجید بـا نثری شیوا و روان یکی از آثار شادروان مهـدی (محی‌الـدّین) الهی قمشه‌ای است، وی در سال ۱۳۱۸ هجری قمری در شـهرضا (قمشه) اصـفهان متولـد شد و در فقه و اصول و منطق و کلام و فلسـفه و حکمت تحصـیل نمود. سالیان متمادّی به تـدریس عربی و فلسـفه در دانشـکده معقـول و منقـول اشـتغال داشـت و در دوازدهم ربیع‌الثـانی سـال ۱۳۹۳ ه ـ ق مصــادف بـا ۲۵ اردیبهشت سال ۱۳۵۲ ه ش بدرود حیات گفت. از او تألیفات مختلفی بجا مانده که از جمله آن‌ها ترجمه صـحیفه سـجادیّه و ترجمه مفاتیح‌الجنان است .

ترجمـه قرآن مجیـد وی، پس از دوره طولا‌نی ترجمه‌هـای تحـت اللفظی، اوّلیـن ترجمـه آزاد به زبـان فارسـی است . این ترجمه که آمیخته بـا نکـات تفسـیری است، بسـیار روان و آسـان است و مـورد اقبـال عـامّه مردم قرار گرفته و ده‌هـا بـار در قطع‌هـای مختلف و به‌صورت‌هـای گوناگون به چاپ رسـیده است. اوّلیـن چاپ این قـرآن در سال ۱۳۲۳ ه ـ ش توسط کتاب‌فروشـی اسلامیّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسیله محمّد باقر بهبودی و حسن مسعودی، ویراستاری شد . اما خالی از غلط‌های علمی نیست و فرزند ایشان

(۱۶۵)

حسین الهی قمشه‌ای، سال‌ها بعد، ویرایش جدیدی انجام داد و علاوه بر آن، ویرایش علمی جدیدی در سال‌های اخیر به همت آقای حسین استادولی انجام گرفت که توسّط دارالکتب اسلامیه در سال ۱۳۷۷ مجدّدا به چاپ رسیده است .

توضـیحاتی بر اساس اعتقادات شـیعه بر این ترجمه که به نثر امروزی و ساده و شیوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . این توضـیحات تفسیرگونه در بسیاری از موارد از اصـل ترجمه قابـل تفکیـک نیست و این، یکی از معایب این ترجمه است . سـبک و سیاق این ترجمه، آزاد و خلاصهٔ‌التفسیر است و در بسیاری موارد مترجم خود را به اصل کلام محدود نکرده و توضیحات مفصلی را به ترجمه افزوده است. این توضـیحات عموما برگرفته از تفاسـیر هستند و در میان دو پرانتز آمده‌اند. بیشتر این توضیحات، به‌گونه‌ای هسـتند که رشـته کلام را قطع نمی‌کنند و ساختار ادبی جملات را از بین نمی‌برند، ولی برخی از توضـیحات نیز هستند که از ترجمه متن جدا و مستقلّ می‌باشند که طبعا این‌گونه توضیحات، رشته اصلی سخن را قطع می‌کنند .

در مجمـوع می‌تـوان گفت که این ترجمه، ترجمه‌ای روان و همه‌فهم است و از آن جهت که فصل‌الخطـاب ترجمه‌هـای تحت‌اللفظی بـوده، اولین ترجمه فارسـی است که در تـدوین آن به دسـتور زبـان فارسـی توجّه شـده، کـاری سـتودنی و قابل‌تقـدیر است. البته در ترجمه، بی‌دقّتی‌هایی نیز به چشم می‌خورد و وجود اغلاط و اشـتباهات نیز در آن مشهود است. وجود افتادگی‌هایی در ترجمه آیات و از طرفی نقل به معنا کردن تعدادی از عبارات ناشی از عدم مطابقت دقیق ترجمه با آیات می‌باشد .

(۱۶۶)

معرّفی ترجمه «محمّد مهدی فولادوند»

ترجمه قرآن کریم به فارسی امروزی و ساده و بدون گرایش‌های خاصّ و افراطی که در آن نه فارسی‌گرایی مُفْرِط و نه عربی‌گرایی وجود دارد، کاری است از محمـد مهـدی فولادوند فرزند مرحوم محمد حسـین بختیاری که در اول دی‌ماه ۱۲۹۹ ه ش در شهرستان

اراک متولّد شده است. او که پس از سال‌ها تحصیل در پاریس، به تهران بازگشت؛ سالیان متمادّی است که در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به تدریس موادّ مختلف درسی مشغول است. از وی بیش از ۳۰ جلد کتاب فارسی و فرانسه منتشر شده است که مهم‌ترین اثر وی، ترجمه قرآن کریم به زبان فارسی است که در سال ۱۳۷۳ از سوی دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی با ویرایش محمدرضا انصاری و سیّد مهدی برهانی، چاپ و نشر یافته است.

این ترجمه که بسیار مفهوم و روان است، از دقّت بی‌نظیر در مطابقت با متن مقدّس قرآن کریم برخوردار می‌باشد، به گونه‌ای که حتّی تأکیدهایی را که در نثر و زبان عربی و نیز قرآن کریم فراوان و در زبان فارسی بسیار کمیاب است ، به نحوی ظاهر کرده است . روش مترجم در ترجمه، میانه‌ای از ترجمه تحت‌اللّفظی و ترجمه محتوایی می‌باشد یعنی دقّت در مطابقت ترجمه با

(۱۶۷)

اصل آیه و خوشخوانی و روانی آن هیچ‌کدام فدای دیگری نشده و در مواردی ترجمه دارای توضیحاتی می‌باشد که در داخل گیومه آمده است.

ترجمه فولادوند یکی از دقیق‌ترین و شیواترین ترجمه‌های معاصر است که برخی صاحب‌نظران آن را از حیث صحت و امانت و به‌کارگیری معادل‌های مصطلح درفارسی امروزی و در عین‌حال، روانی، شیوایی و سادگی، بهترین ترجمه درمیان ترجمه‌های منتشر شده در پنجاه سال اخیر می‌دانند. از ویژگی‌های کم‌نظیر این ترجمه، همّت مترجم در ارائه یک ترجمه آهنگین در سوره‌های مکی انتهای قرآن است. همچنین هماهنگی در ترجمه واژه‌های مشابه در سراسر ترجمه رعایت شده است.

باوجود ویژگی‌های مثبت‌این ترجمه، موارد قابل تأمّلی نیز در آن وجود دارد که عبارتند از: استفاده نابجا و زیاد از علائم ویراستاری ، اشکالات املایی از جمله نوشتن «می» و «همی» با فعل. قرآن‌پژوهان زیادی ضمن معرّفی این اثر به نقد و بررسی آن پرداخته‌اند و ضمن بررسی نقاط مثبت و ویژگی‌های آن به نقاط ضعف آن نیز اشاره کرده‌اند.

(۱۶۸)

معرفی ترجمه «عَبْدُالمُحَمَّدِ آیتی»

ترجمه قرآن کریم بصورت روان و امروزی توسط استاد عَبْدُالْمُحَمَّد آیتی از جمله ترجمه‌های فارسی است که مورد توجّه علاقمندان قرار گرفته است، وی محقّق و مترجم و از برجستگان اهل قلم و عضو فرهنگستان زبان ادب فارسی است که در سال ۱۳۰۵ شمسی در بروجرد به دنیا آمد و علاوه بر یادگیری علوم حوزوی ، به تحصیل علوم دانشگاهی پرداخت و او چندین کتاب را به رشته تحریر درآورده و یا ترجمه کرده است که از جمله آن‌ها ترجمه تقویم البُلدان و ترجمه تاریخ ابن‌خَلْدُون، ترجمه صحیفه سجّادیّه و نهج‌البلاغه و قرآن کریم است.

ترجمه قرآن کریم در سال ۱۳۶۷ از سوی انتشارات سروش منتشر شد و ویرایش بعدی آن در سال ۱۳۷۱ به چاپ رسید. این ترجمه پس از ترجمه‌های پاینده، الهی قمشه‌ای و رهنما منتشر شده و همانطور که مترجم در معرّفی ترجمه‌اش در دانشنامه قرآن‌پژوهی بیان می‌کند، او این سه ترجمه را قبلاً بررسی کرده و پیش از این نیز سابقه نسبتا زیادی در امر ترجمه متون عربی داشته است؛ بنابراین این ترجمه، ترجمه‌ای روان و امروزی است که سعی شده از سره‌نویسی فارسی و عربی گرایی افراطی پرهیز شود.

این ترجمه که بصورت تحت‌اللّفظی انجام شده

(۱۶۹)

است، ترجمه‌ای محتوایی و ترکیبی از دو روش ترجمه روان و آزاد است . ترجمه یاد شده خالی از هرگونه تفسیر بوده و از این رو پرانتز و کروشه ندارد . در بسیاری از موارد که نیاز به توضیح بوده، توضیحات در قالب تعبیراتی کوتاه در دل ترجمه جای گرفته و

تفکیک نشده است. این ترجمه، خوشخوان و روان است و سعی شده که اَدات تأکید و دیگر نکات ریز که تقریبا در زبان فارسی امروزی مترادفی ندارد در ترجمه به‌کار نرود،

ترجمه یاد شده که از مطابقت نسبتا خوبی با اصل آیات برخوردار است، عاری از توضیحات اضافی است و در موارد ضروری، افزوده‌ها در دل ترجمه آمده است. این توضیحات شامل ذکر محذوفاتی چون فاعل جمله ، ضمیر ، قیدها ، فعل‌ها و ... می‌باشد. روش ترجمه به‌صورت کاملاً ـ یکسان و همگون در همه‌جا رعایت شده است. در این ترجمه در مواردی برای مفردات یکسان و ترکیب‌های یکسان، ترجمه‌های متفاوت آمده است و ترجمه از نثری روان و استوار برخوردار بوده و مترجم ظرایف فنّی و صناعت ترجمه(۱) و حذف موارد زاید را در ترجمه رعایت کرده است، لکن در چاپ اول و دوم ترجمه اشتباهات و خطاهایی وجود دارد که در چاپ سوم از بین رفته است.

۱- اصول و قواعد ترجمه.

(۱۷۰)

معرّفی ترجمه «کاظم پورجوادی»

ترجمه قرآن کریم به‌صورت سلیس و روان که براساس قواعد نحوی زبان فارسی توسط دکتر کاظم‌پور جوادی انجام شده ، ترجمه‌ای است آزاد از قرآن کریم که با متن کلام‌اللّه مطابقت نسبی دارد.

وی از مترجمین و قرآن پژوهان معاصر است که در اوائل قرن ۱۴ ه ـ ش به دنیا آمد. پورجوادی در مورد اُنس و علاقه به قرآن و چگونگی نگارش ترجمه‌اش چنین می گوید:

«با تولّد در خانواده مذهبی، شیفته قرآن مجید شدم و نزد اساتید متعدّدی که امروز در قید حیات نیستند و خدا رحمتشان کند، عربی آموختم تا بتوانم با قرآن پیوند محکم‌تر و آگاهانه‌تری برقرار سازم.

به مرور ایام، آن شیفتگی، مرا واداشت که به تحصیل زبان و ادبیات عرب در سطوح عالی بپردازم تا شاید تسلّط برآن زبان باعث استحکام رشته مؤانست با معارف قرآن شود.

به بیشتر کشورهای عرب سفر کردم و در هر کشور، مدتی شروح و تفاسیر مختلف قرآن را مطالعه کردم . با چنین اندوخته‌ای کار ترجمه قرآن را طوری آغاز کردم که همیشه آرزو داشتم» (۱).

(۱۷۱)

ترجمه پورجوادی دو ویراستار داشته است . نخست بهاءالدّین خرّمشاهی و سپس سیدمصطفی حسینی طباطبائی . این ترجمه که نخستین بار در سال ۱۳۷۲ از سوی بنیاد دانشنامه اسلام انتشار یافت، ترجمه‌ای است سلیس و روان که براساس قواعد نحوی زبان فارسی و به تعبیر مترجم از انتخاب برابر نهاده‌های فارسی و حدّاقل کلمات و واژه‌های دخیل نگارش یافته و از روان‌ترین و خوشخوان‌ترین ترجمه‌های عصرجدید است؛ گرچه میزان دقّت علمی و مطابقه‌اش با قرآن کریم به‌اندازه روانی و خوشخوانی‌اش نیست.

روش ترجمه، روش فیمابین ترجمه تحت‌اللّفظی و ترجمه آزاد است و دارای توضیحات مختصری در داخل پرانتز می‌باشد. بر این اساس، افزوده‌های فراوانی در این ترجمه به چشم نمی‌خورد و جز در موارد اندکی از توضیح و پرانتز استفاده نشده است . این روش در سراسر ترجمه به‌طور یکسان به چشم می‌خورد، گرچه

۱- ترجمه قرآن ـ دکتر کاظم پورجوادی ـ مجلّه بیّنات شماره ۲ ، صفحه ۱۵۲.

(۱۷۲)

گاهی برگردان قسمتی از آیه به فارسی فراموش شده و یا پاره‌ای از ترجمه‌ها معادل با الفاظ نیست.

معرّفی ترجمه «محمّد کاظم معزّی»

ترجمه قرآن کریم مرحوم معزّی، آخرین ترجمه تحت‌اللفظی مهمّ و معنی‌دار قرآن کریم است که به سبک و سیاق هزار ساله ترجمه تحت‌اللفظی قرآن کریم به زبان فارسی حُسن خِتام می‌بخشد. مترجم فرزند شیخ محمّد ابن حاج شیخ محمّد رضا فقیه از اولاد معزّالدین، عالم معروف دوران صفویّه است که در سال ۱۲۹۸ هجری شمسی در دزفول به دنیا آمد و در محضر آیهٔ‌اللّه بروجردی به تلمذّ پرداخت تا به درجه اجتهاد نایل آمد. او علاوه بر عربی، با زبان انگلیسی نیز آشنایی داشت. وی که چند سالی در دانشکده الهیّات دانشگاه تهران تدریس می‌کرد، پس‌از سال‌ها مجاهدت علمی، در سال ۱۳۵۰ ه ش فوت کرد.

مهم‌ترین اثر وی، ترجمه‌ای از قرآن کریم است که توسّط اتحادیّه انجمن‌های اسلامی دانشجویان در اروپا و انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا و نیز در سال ۱۳۳۷ توسّط کتابفروشی علمیّه اسلامی منتشر شده و آخرین چاپ آن توسّط انتشارات اُسوه در سال ۱۳۷۳ انتشار یافته است.

یکی از ویژگی‌های برجسته این چاپ، داشتن ملحقات در انتهای متن و ترجمه است که علاوه بر فهرست‌سوره‌ها،دارای کشف‌الآیات وکشف‌المطالب

(۱۷۳)

موضوعی قرآن است که به پژوهشگران قرآنی کمک می‌کند تا به‌آسانی به موضوعات ، سوره‌ها و آیات مورد نظر دسترسی پیدا کنند . همچنین از جهت مطابقت ترجمه با اصل کلام الهی از دقّت نسبی برخوردار است.

این ترجمه که آخرین ترجمه تحت اللّفظی از قرآن می‌باشد، در نگارش آن توجّهی به اسلوب و ساختار زبان فارسی نشده است؛ بنابراین ترجمه روان و گویایی نیست و متأثّر از ساختار متن عربی آیات است؛ با وجود این، ترجمه‌ای نسبتا دقیق می‌باشد و از استحکام قابل توجّهی برخوردار است. این ترجمه توضیح و اضافات تفسیری به همراه ندارد؛ از این‌رو، بسیاری از آیات، گنگ و نارسا است. پس از این ترجمه، با علمی‌تر شدن اصول و فنون ترجمه و عنایت به نحو فارسی متن ترجمه، ترجمه تحت‌اللّفظی کنار گذاشته شد.

علیرغم ویژگی‌های خاصّ این ترجمه، خطاها و کم‌دقّتی‌های بسیار در ترجمه آیات و استفاده‌نکردن از علائم سجاوندی و ضعیف بودن ساختارنحوی ترجمه و جمله‌بندی‌ها و عدم رعایت قواعد نگارش و بی‌دقّتی درآوردن شکل صحیح کلمات و وجود غلط‌های چاپی در ترجمه، در آن به‌چشم می‌خورد .

(۱۷۴)

معرّفی ترجمه «بَهاءُالدّین خرّمشاهی»

این ترجمه قرآن کریم همراه با توضیحات و واژه‌نامه ترجمه‌ای محتوایی است و در آن نکات نحوی و صرفی به‌خوبی دخالت داده شده، در سال ۱۳۷۴ منتشر گردیده است. مترجم این اثر، بهاءالدّین خرّمشاهی از مترجمان و قرآن‌پژوهان معاصر است که (درسال ۱۳۲۴ ه ـ ش) در قزوین متولّد شده است. وی که سالیان متمادی در زمینه تألیف و ترجمه درحوزه‌های مختلف علوم انسانی مشغول فعّالیّت بوده و در دو رشته قرآن پژوهی و حافظ‌پژوهی به‌صورت تخصّصی فعّالیّت داشته ، بیش از ۵۰ کار قلمی تا سال ۷۷ در زمینه‌های تصحیح ، ترجمه و تألیف ارائه کرده است؛ این ترجمه با نثری روان و امروزی و در عین حال ادبی و در صورت نیاز با توضیحات و اضافات در میان ترجمه (بوسیله گیومه) به چاپ رسیده است.

ترجمه یادشده از لحاظ ساختار در بین ترجمه‌های فارسی قرآن ، نمونه برجسته‌ای است. علاوه بر ترجمه و تفسیر ، دارای پیوست‌هایی شامل گفتار مترجم، مقاله‌هایی تحت عناوین قرآن و قرآن پژوهی ، تحریف ناپذیری قرآن، فهم قرآن با قرآن ، کلمات فارسی درقرآن مجید و واژه‌نامه می‌باشد.

(۱۷۵)

گرچه در برخی بخش‌های این ترجمه، کاستی‌هایی محسوس است، لکن مترجم سعی کرده با دقّت کافی، ترجمه‌ای صحیح ارائه دهد، به‌گونه‌ای که تمام اهتمام وی برآن بوده که هیچ کلمه یا تعبیر یا حتّی حرف قرآنی نماند که معادلی برای آن در ترجمه نباشد، ولی در عین حال در مواردی صلاح دانسته‌اند که تفسیر آیات را در ترجمه وارد کنند.

این ترجمه از نظر روانی و خوشخوانی ، بدون هیچ گرایشی در جهت عربی‌گرایی یا فارسی‌گرایی انجام گرفته و از تطبیق بسیار خوبی با متن عربی آیات برخوردار است که در مواردی که توضیحات و اضافات مختصر بوده‌اند، آن‌ها را در متن و بوسیله گیومه آورده، لکن در جابجایی که توضیحات و تفسیرهای بیشتری وجود داشته است، مانند شأن نزول ، تفسیر و نظر مفسّران، آن را به‌صورت مفصل در پاورقی آورده است .

از ویژگی‌های دیگر این ترجمه، ساختار یکنواخت در سراسر آن و استفاده از کلمات و ساختارهای

(۱۷۶)

ترکیبی مترادف و هم معنا به‌صورت دقیق و یکسان در تمامی ترجمه است . علاوه بر این، تا حدّامکان سعی شده مجازها، استعاره‌ها و تأکیدات بصورت تحت‌اللّفظی ترجمه نشود، بلکه به‌صورت محتوایی و در قالب زبان فارسی برگردانده شود. همچنین در مورد آیات اختلافی علاوه بر نقل تفاسیر شیعه ، نقل‌های تفاسیر اهل سنّت نیز ذکر شده‌اند .

نقدهای مختلفی بر این ترجمه، نوشته شده و نکاتی را در آن مورد تأمّل قرارداده‌اند که از جمله آن‌ها به این نکات اشاره شده است:

ـ در موارد نادری یکسان‌سازی در ترجمه لغات و ترکیب‌های هم معنا، رعایت نشده و در برخی از نقدها، ایراداتی بر نثر گرفته شده است . همچنین در برخی آیات، به جای ترجمه ، تفسیر آیه ذکر شده است .

(۱۷۷)

معرّفی ترجمه «سید علی نقی فیض الاسلام»

ترجمه قرآن عظیم با نثری ادبی همراه با توضیح و تفسیر که توضیحات، از اصل آیات تفکیک شده و در پرانتز قرار گرفته است، حاصل تلاش بی‌وقفه علمی مرحوم سید علی‌نقی فیض الاسلام مترجم شهیر معاصر می‌باشد که درسال ۱۲۸۴ (هجری شمسی) در اصفهان بدنیا آمد . وی که از شاگردان آیات عظام آقا سیّد ابوالحسن اصفهانی ، حاج آقا ضیاءالدّین عراقی و شیخ محمّد کاظم شیرازی و دارای اجازه اجتهاد از آن‌هاست، علاوه بر ترجمه قرآن، ترجمه نهج البلاغه و صحیفه سجّادیّه را نیز انجام داده است.

این ترجمه که نه بیش از حد تحت‌اللّفظی است و نه آزاد و کم و بیش دقیق، وفادار به متن و متأثّر از ساختار زبان عربی است؛ از دقّت و استواری خاصّی برخوردار می‌باشد؛ سبک و سیاق آن بینابین ترجمه تحت‌اللّفظی معزّی و ترجمه روان و خوش انشای مرحوم الهی قمشه‌ای است.

بطور کلّی، این اثر گرچه دقیق و استوار است، ولی توضیحات مفصّل آن شکل تفسیری به آن داده و جنبه کاربردی آن برای عامّه مردم کمرنگ شده است.

(۱۷۸)

ترجمه دارای توضیحات مفصّلی است که در داخل پرانتز قرار گرفته است، اما در مواردی داخل پرانتز نیست. این توضیحات شامل

تفسیر، شرح واژگان و عبارات آیات و یا ذکر شأن نزول سوره‌ها می‌باشد و روش ترجمه از لحاظ ارائه یک ترجمه تفسیر گونه، در سراسر قرآن رعایت شده است و ترجمه از نثری نسبتا گویا و روان برخوردار است و مترجم با استفاده از اضافات و تفسیرهایی که در ترجمه آمده، توانسته است ابهامات را تا حدود زیادی از بین ببرد. این ترجمه با همگی ویژگی‌هایی که دارد، دارای اشتباهات و لغزش‌های محدودی درترجمه و توضیحات و پرانتزهای طولانی است که در برخی موارد میان اجزای ترکیبی جملات فاصله طولانی ایجاد کرده است.

بر شما باد عمل کردن به قرآن ، که ریسمان محکم الهی ، و نور آشکار و درمانی سودمند است ، که تشنگی را فرونشاند ، نگهدارنده کسی است که به آن تمسّک جوید و نجات دهنده آن کس است که به آن چنگ آویزد . (خطبه ۱۵۶ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۱۷۹)

معرّفی ترجمه قرآن کریم «عبّاس مصباح زاده»

عباس مصباح‌زاده که از خطّاطان مشهور معاصر است، به ترجمه قرآن کریم اهتمام ورزیده و این اثر را که احتمالاً از ترجمه‌های عهد قاجار و از ترجمه ابوالفتح رازی اخذ گردیده است، به‌وسیله وی در سال ۱۳۷۷ برای اوّلین بار در انتشارات جاویدان به چاپ رسید و پس از آن بارها به طبع رسیده است . این ترجمه که بخاطر پیروی از ساختار دستوری عربی به‌صورت کلمه به کلمه انجام شده و از دقّت نسبتا خوبی برخوردار است. این اثر، ترجمه‌ای است پایبند به اسلوب نحوی قرآنی ، بنابراین به‌صورت تحت‌اللّفظی نگارش یافته و تا حدودی روان و گویاست و علاوه بر نوشتن ترجمه کلمات در زیر هر کلمه، اضافات و توضیحات فراوانی نیز در آن به چشم می‌خورد که عموما این اضافات شامل یک و یا چندکلمه است که از اصل ترجمه، تفکیک شده است .

برخی از صاحب‌نظران در نقد این اثر گفته‌اند: ترجمه بخاطر پیروی از ساختار نحوی آیات، چندان روان و گویا نیست و از نثری چندان روان و سلیس برخوردار نبوده و اشتباهات و خطاهایی نیز در برگردان آیات دیده می‌شود؛ امّا ویژگی

(۱۸۰)

برجسته این اثر آن است که ترجمه از دقّت نسبتا خوبی، با اصل کلام الهی برخوردار است و ترجمه تحت‌اللّفظی نیز بصورت یکسان در ترجمه بکار رفته است، همچنین افزوده‌ها و توضیحات مختصری نیز در ترجمه برخی کلمات به چشم می‌خورد.

این اثر را آقای حجّت هادی در صفحه ۷۶ عیار نقد بر ترجمان وحی و رسول معتمدی در پیام قرآن باعنوان یکصد سال ترجمه و تفسیر قرآن کریم، معرّفی و نقد کرده‌اند .

درمان خود را از قرآن بخواهید و در سختی‌ها از قرآن یاری بطلبید ، که در قرآن درمان بزرگ‌ترین بیماری‌ها یعنی کفر و نفاق و سرکشی و گمراهی است ، پس به وسیله قرآن خواسته‌های خود را از خدا بخواهید و با دوستی قرآن به خدا روی آورید و به وسیله قرآن از خلق خدا چیزی نخواهید ، زیرا وسیله‌ای برای تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .

(خطبه ۱۷۶ نهج‌البلاغه علی «ع»)

(۱۸۱)

معرّفی ترجمه منظوم کامل قرآن کریم ـ «امید مجد»

قرآن‌نامه، اوّلین ترجمه منظوم کامل قرآن می‌باشد که در سال ۱۳۷۶، در ۱۲۲۲ صفحه منتشر شده است.

این اثر که شامل ۱۸ هزار بیت می‌باشد، در مدت ۳۰۰ روز توسّط امید امجد (متولد ۱۳۵۰) از شهر نیشابور، سروده شده است که

این عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. یکی از ویژگی‌های این ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از هرگونه لغت عربی ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.

از نکات برجسته این اثر، عدم تکرار ابیات و اشعار است، به‌گونه‌ای که حتّی در آیات تکراری در یک‌سوره مثل سوره مبارکه «اَلرَّحْمن» که آیه شریفه «فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ» ۳۱ بار تکرار شده برای هر آیه، بیت دیگری سروده شده و هیچ‌یک از ابیات تکراری نیست.

مترجم در این اثر سعی کرده در حد امکان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بیان کند، بصورتی که معنای کامل در کمترین لغات بیان شود . گرچه در برخی موارد که برای ترسیم صحنه لازم بوده توضیحاتی اضافه‌کنند، به اصل ترجمه

(۱۸۲)

اضافه شده است. وی مبنای علمی ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسی فولادوند و خرّمشاهی قرارداده است، ولی در بسیاری از موارد، توضیحاتی آورده که در دو ترجمه یاد شده وجود ندارد.

این ترجمه ـ که هم از لحاظ قرآنی و هم از لحاظ ادبی قابل توجّه است ـ تحوّلی جدید را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان بـه قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعی کرده در ترجمه سوره‌هایی که دارای آیات کوتاه هستند، آیه را در یک بیت ترجمه کند که این ایجاز در سوره‌هایی مانند ناس و توحید به حد اعلای خود رسیده، به‌گونه‌ای که هرآیه در یک مصرع ترجمه شده است.

از ویژگی‌های دیگر این ترجمه، آن است که شیوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّی در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعی کرده برای ترکیبات و تعابیر یکسان از ابیات و اشعار متفاوت استفاده‌کند.از نکات قوّت این ترجمه می‌توان به روانی و گویایی‌نسبی اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره کرد، به گونه‌ای که مترجم سعی کرده در حدّ امکان، معانی را در

(۱۸۳)

کم‌ترین واژگان بیان کند. همچنین وزن حَماسِی و بحر متقارب است(۱).

محمد حسن زمانی در مقاله نگاه و نقدی بر ترجمه‌های آهنگین و منظوم قرآن، در نقد این اثر نکاتی را بیان کرده که از جمله آن‌ها: افزوده‌های توضیحی غیرلازم که برخلاف شیوه متعارف در داخل دو گیومه قرار گرفته و با مواردی بدون تفکیک از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضی کلمات و قیود و بعضی جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوایی را می‌توان نام برد.

۱– از اوزان ادبیات شعری است که خواننده را به شور و شوق می‌آورد.

(۱۸۴)

آشنایی با ۱۰ سایت فارسی قرآنی

(حاوی متون تفسیری)

۱ـ org.net)WWW.Qurandatabank.com)پایگاه قرآن‌پژوهی :

ـ شبکه‌ای قرآنی محض با استفاده از ۱۰ هزار عنوان کتب قرآنی به زبان‌های فارسی، عربی، انگلیسی ، فرانسه ، آلمانی، اردو، پرتقالی، روسی ، ترکی و ... دارای بانک اطّلاعاتی بسیار قوّی ، قابلیّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات کتاب‌شناسی ، چکیده‌ها و برخی از متون اصلی آن‌ها می‌باشد، بانضمام صفحات داخلی شامل :

ـ اخبار : شامل خبرهای‌قرآنی و محافل‌قرآنی .

ـ پرسش و پاسخ : کلیه بینندگان این صفحه می‌توانند پرسش‌های خود را در زمینه قرآن مطرح کرده و در کوتاه‌ترین زمان ممکن، پاسخ آن را دریافت کنند.

ـ گالری : شامل تصاویر زیبای قرآنی می‌باشد.

ـ قاریان : زندگی‌نامه قاریان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصویر و صوت قاری .

ـ گزیده متون قرآنی : دارای متن کامل کتاب‌های قرآنی .

ـ مقالـــه شناســـی : در این قسمت، متن کامل گزیده‌های مقالات موجود در شبکه به نمایش گذاشته می‌شود.

ـ آموزش : دارای بخش‌های زیر می‌باشد :

(۱۸۵)

الف) روخوانی

ب) تجویـــد

ج) قـــرائت

د) چگونگی بهره‌گیری از تفـاسیر قـرآن

ـ دفتر یادبودها: در این قسمت، بینندگان شبکه می‌توانند یادداشت‌ها و نظرات خود را روی شبکه قرار دهند.

ـ درصـفحه آغازین صوت کامل قرآن با صـدای اسـتاد عبدالباسط و اسـتاد منشاوی و اسـتاد پرهیزگار، بانضـمام متن قرآن با انتخاب آیات مورد نظر با زیرنویس ترجمه آیت اللّه مکارم شیرازی و ترجمه لاتین مورد استفاده بینندگان قرار خواهد گـرفت .

۲ـ WWW. QuranChildren.com پایگاه قرآنی کودکـان :

ایـن شبکـه جهـت تشـویق و تـرغیب کـودکـان بـه نقّاشی موضوعـات قرآنی بخصوص داستان‌های قرآنی راه‌انـدازی شـده است. کودکـان می‌تواننـد بـه دلخواه، هر یـک از مـوضــوعـات قـرآنی را، نقـاشــی و بـه نشانی الکـترونیکی Webmaster @ QuranChildren.comارسـال کننـد تـا در اوّلیـن فرصـت، به‌نـام فرسـتنده، بر روی شـبکه قرار گیرد. همچنین بازدیدکننـدگان می‌توانند از طریق موضوع نقّاشی ، نام نقّاشی یا موضوع قرآنی، جست‌جو را انجام دهند و تصاویر موجود در شبکه را ملاحظه کنند.

(۱۸۶)

۳ـ WWW.Montazar.net شبکه منتظر (امام مهدی"عج): "

در شبکه امام مهدی (عج) ، بخش‌های متنوّعی موجود است. یکی از این بخش‌ها، به‌نام قرآن کریم شامل ۴ قسمت قرآن درحدیث، نمایش و صوت ، آموزش و مقالات می‌باشد.

ـ نمایش و صوت : در این قسـمت ، صدای اسـتاد شاطری ، با ترجمه استاد مکارم شیرازی به‌صورت جست‌جو و انتخاب موضوعی و آیه به آیه موجود است.

ـآموزش : هنوز این قسمت راه‌اندازی نشده است.

ـ مقالات : در این قسمت، مقالات با موضوعات قــرآنـی مــوجـود است .

ـ قابل توجه است که در قسـمت‌های دیگر این شـبکه، سـرفصل‌های امام مهدی(عج) ، احکام و مراجع ، مناجـات و شـیعـه و تشیّع وجود دارد .

۴ـ WWW.AL_Shia.com شبکـــه الشیعـــه:

شبکه جهانی اطلاع‌رسانی آل البیت، یکی از شبکه‌های بسیار قوّی در موضوعات اسلامی و قرآنی می‌باشد. بخش‌هایی که مربوط به قرآن می‌شود عبارتند از:

ـ قرآن و علوم قرآنی : در این قسـمت، مباحث علوم قرآنی از علمای شـیعه از جمله آیت‌اللّه مکارم شـیرازی، جوادمحدّثی ، جعفری مراغی ، طبرسی ،

(۱۸۷)

سیّدجلال الدّین آشتیانی ، آیت اللّه جوادی آملی ، عقیقی بخشایشی ، بهاءالدین خرّمشاهی و محمّد هادی معرفت ، به چشم می‌خورد.

ـ در بخش حافظان قرآن کریم با ۱۶۴ حافظ دختر و ۳۵۳ حافظ پسر و مختصری از زندگی‌نامه آن‌ها آشنا می‌شوید.

ـ قرآن کریم: که شامل زیرمجموعه‌های آموزش قرآن، جست‌جو درقرآن، زندگی‌نامه قاریان، متن قرآن، صدای‌قاریان به‌صورت ترتیل ، تلاوت ، نُسَخ خطی‌قرآن درکُتُب و مقالات قرآنی موجود می‌باشد.

۵ـ WWW.JameatulQuran.com شبکه جامعة القرآن:

ـ جامعهٔ القرآن کریم شبکه‌ای است که در موضوعات متنوع قرآنی فعّالیّت می‌کند.

ـ معرّفی حافظان: در این بخش ، حافظانی که در جامعهٔ القرآن موفّق به حفظ قرآن شده‌اند، خلاصه‌ای از زندگی آن‌ها و نمونه‌ای فعالیت و شیوه کارشان ارائه می‌شود.

ـ اخبار و اطلاعات : شامل اطلاعات قرآنی

ـ آموزش : شامل آموزش‌های حفظ ، ترتیل ، تجوید و قرائت .

ـ سایت‌های اسلامی: معرّفی شبکه‌های اسلامی .

ـ پرسش و پاسخ: در این قسمت کاربران می‌توانند پرسش‌های قرآنی خود را مطرح و

(۱۸۸)

پاسخ آن‌ها دریافت کنند.

ـ انتشارات: معرّفی کتب چاپ شده در نشر جامعهٔ القرآن .

۶ـ WWW.Balagh.net شبکه بلاغ :

ـ سایت فوق به ۳ زبان فارسی ، عربی و انگلیسی می‌باشد.

ـ شبکه در صفحه آغازین، به دو بخش قرآن و پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) تقسیم می‌شود.

ـ در زمینه قرآن ، بخش‌های علوم قرآن ، معارف قرآن، کتاب‌شناسی قرآن، مباحثی پیرامون قرآن و بخش تصاویر ارائه شده است.

ـ در زمینه پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، بخش‌های ذیل قابل استفاده‌اند:

الف) شناخت اهل بیت (ع) که شامل بخش‌های: اهل‌بیت (ع) از منظر قرآن ، پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) است .

ب) زندگی‌نامه

ج) فضایل و سیره فردی

د) کتاب‌شناسی

ه) کتابخانه و... .

۷ـ WWW.Islamweb.net شبکه اسلام:

ـ این سایت به دو زبان انگلیسی و عربی است و شامل موضوعات مختلفی مانند قرآن، احادیث ، اطّلاعات سیاسی روز و... می‌باشد.

(۱۸۹)

۸ـ WWW.Islamway.Com شبکه طریق الاسلام:

ـ این سایت به زبان‌های گوناگونی مانند انگلیسی ، فرانسه و اردو ارائه شده و دارای بخش‌هایی مانند قرآن کریم،مقالات،مطبوعات ، ادعیّه و ... می‌باشد.

۹ـ WWW.Hawzah.net شبکـــــه حـــــوزه:

ـ این سایت به ۳ زبان فارسی ، انگلیسی و عربی ارائه شده و از موارد حائز اهمیّت آن می‌توان به معرّفی مقالات قرآنی، کتابخانه ، متون دینی، معرّفی مراکز اسلامی ، مجلّات ، اخبار و اطّلاعـــات، قــرآن ، عقاید و اخلاق ، اشاره نمود.

۱۰ـ WWW.Islamicdatabank. Com شبکه پارسا:

ـ سایت فوق به ۳ زبان فارسی ، انگلیسی و عربی ارائه شده است .

ـ در بخش فارسی ، جست‌جو در ۲۳۸۴۴ منبع اسلامی از قبیل پایان‌نامه‌ها ، مقالات و کتب منتشــره اسلامــی داخلی و خارجی میسر است .

ـ سایت فوق دارای اصلاح نامه‌ای مشتمل بر موضوعات قرآن و عرفان ، اخلاق ، فقه ، ادبیّات و... مـی‌بــاشــد.

ـ از موارد جالب توجّه در این شبکه می‌توان به کتابسرای ناشــران و شهــر کتــاب اشاره کرد.

(۱۹۰)

آشنایی با ۱۰ نرم‌افزار قرآنی (دارای گرایش تفسیر و علوم قرآنی)

۱ ـ نرم‌افزار تفاسیر قرآن جامع

مشخصـــات :

– کتـابخـــانـــه ۱۲ قـــرن تفسیـــر شیعـــه .

ـ ۵۹ دوره تفسیر در ۵۳۸ مجلّد و ۲۵۰ هزار صفحه بصورت تطبیقی .

ـ ۱۸ تـرجمه فارســی .

ـ تــرجمــه انگلیســی قــرآن کریم (آقای پیکتال) .

ـ تـلاوت تمـامــی ســوره‌هــــای قــــــرآن .

ـ متــن زیبـای قرآن به شکل اعراب گذاری شده .

ـ قابلیّت جست‌جــوی کلمــه‌ای یا آیــه یا ســوره .

۲ ـ نرم افزار قــــرآنی بیّنـــــات

مشخّــصــــات :

ـ تفاسیر المیزان (فارسی و عربی) و تفسیر نمـــونـــه .

ـ امکان مقایسه همزمان تفاسیر .

ـ ترجمه‌های‌فارسی اساتید : فولادوند ، مکارم ، آیتــی و خــرّمشاهــی .

ـ امکان جست‌جو در متن قرآن ، ترجمه و تفاسیر بـــا امکـان چـــاپ .

(۱۹۱)

ـ امکــان جست‌جــوی لغــت و ریشـــه در قرآن .

ـ متن کامل کتب نهج‌البلاغه ، صحیفه سجّادیّه ، مفاتیح ، حلیهٔ المتّقین و ... با امکان ترجمه ، امکان جست‌جو و چاپ .

ـ کاربری ساده و سریع .

۳ ـ نرم‌افزار نور المبین :

مشخّصات :

ـ ۳ دوره تفسیری کامل قرآن کریم به‌همراه آشنایی با معانی سوره‌ها (المیزان فارسی و عربـــی و نمونـــه).

ـ ۱۸ دوره ترجمـه کـامل قـرآن کـریـم شـامـل ۵ تـرجمـه فـارسـی (فولادونـد ، معزّی ، خرّمشـاهی ، مکـارم ، الهی قمشـه‌ای) ۴ ترجمه انگلیسی (Irwing ، Shaker ، Ehlali ، Yourself) فرانسـوی ، اسـپانیایی ، بوسـنیایی ، مـالی ، آلمـانی ، ترکی ، فنلانـدی ، هلنـدی و ایتالیایـــی .

ـ امکانات متنوّع جهت حفظ آیات شریفه با تکرار نامحـدود .

ـ امکانات جست‌جو در متن آیات ، ترجمه و تفسیر با امکانات چاپ و یادداشت.

۴ ـ نرم‌افزار قرآنی منیـــر

ـ تفسیــــر فــرات الکوفــی نوشته کوفـــــی .

(۱۹۲)

ـ ترجمه کامل قرآن کریم با صوت استاد منشاوی .

ـ متن کامل کتاب قرآن پژوهی آقای خرّمشاهی .

۵ ـ نرم‌افزار قرآنی مُبین

ـ شرح و تفسیر سوره‌های قرآن به زبان انگلیسی ـ ترجمه کامل قرآن به زبان‌های فارسی و آلمـانـی .

ـ متن کامل کتاب صیانت قرآن از تحریف (تحریف‌ناپذیری قرآن) نوشته آیت‌اللّه محمّد هادی معـــــــــرفـــت .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد محمّد جبـــرئیـل .

۶ ـ نرم‌افزار قرآنی میزان

ـ تفسیـــر قمّـــی .

ـ متن کامل کتاب التفسیر المفسّرون نوشته ذَهَبِـی .

ـ ترجمه کامل قرآن به زبان‌های فارسی و انگلیســی .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد سعــــــدالحامــــدی .

۷ ـ نرم‌افزار قرآنی رضوان

ـ گزیده تفسیر نمونـــــه .

(۱۹۳)

ـ ترجمه کامل قرآن کریم به زبان‌های فارسی و ایتالیایـــی.

ـ ترتیل کامل‌قرآن کریم با صوت استاد پرهیزکار.

ـ متن کامل کتاب آشنایی با علـوم قـــرآنی .

۸ ـ نرم‌افزار قرآنی سِراج

ـ تفسیر منسوب به امـام حسـن عسکـری (ع).

ـ ترجمه کامل قرآن کریم به زبان‌های فارسی و اسپانیـولـی .

ـ متـن کامـل کتاب درس‌نـامه علوم قرآنـــی .

ـ ترتیل کامل قرآن کریم با صوت استاد خلیل حصـری .

۹ ـ نـــرم افزار نورالانـــوار

ـ ۱۱ ترجمه (به ۷ زبان) ، ۹ تفسیر (عربی و فـارســی).

ـ شــأن نـزول ، روایات تفسیری ،

فیلم و عکس با خط عثمان طاها.

۱۰ ـ نرم‌افزار قرآنی بصیر

ـ ۱۹ ترجمـــه قـرآن به زبان‌هــای مختلف دنیا .

ـ یک دوره ترتیل کامل قرآن کریم با صدای استـاد شحات انور .

ـ امکانات ویـژه جهت حفـظ قــرآن کریـــم .

(۱۹۴)

تحلیل آماری مربوط به شرکت کنندگان در

«اولین کارگاه آموزشی مفسّرین جوان»

[تهران ـ نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم]

تعداد کل شرکت‌کنندگان : حدود ۲۰۰۰ نفر

شـرکت‌کننـدگـان خانـم : ۸۰۰ نفر

شـرکت‌کننـدگـان آقــا : ۱۲۰۰ نفر

میـانگیـن سنّـی شرکت‌کنندگان :

افراد بیـن ۱۶ تا ۲۰ ســال ۷۰۰ نفر

افراد بیـن ۲۰ تا ۲۵ ســال ۷۰۰ نفر

افراد بیـن ۲۵ تا سال به‌بالا ۶۰۰ نفر

سطح تحصیلات شرکت کنندگان :

زیــــر دیپلـــــــم : ۶۶۰ نفر

دیپلـم و فــوق دیپلـــم : ۸۰۰ نفر

لیســانس و بــــالاتـــر : ۵۴۰ نفر

مدّت فعالیّت کارگاه آموزشی : ۲۴ روز از ششم تا پایان ماه مبارک رمضان (۱۹ دی‌ماه تا ۱۴ آذرمـــــــاه ۸۱)

توضیـح: کلیه افراد شـرکت‌کننده در مسـابقه روش اُنس بـا قرآن (روش مراجعه موضوعی فوری به تفاسـیر قرآن کریم) از ۲۰ نمره، نمرات بالای ۱۵ را کسب کرده‌اند.

آشنایی با مؤسسه قرآنی تفسیر جوان

مؤسسه قرآنی تفسیر جوان به منظور توسعه فرهنگ انسانساز قرآنی در جامعه خصوصا در میان نوجوانان و جوانان عزیز تأسیس شده است . شمه‌ای از فعالیت‌های مؤسسه به شرح زیر است :

۱. تألیف دوره کامل تفسیر قرآن کریم تحت عنوان «تفسیر بیان» در ۳۰ جلد (برگرفته از تفسیر عظیم مجمع‌البیان مرحوم طبرسی که حدود ۹۰۰ سال پیش نگاشته است) .

۲. تألیف کتاب فهرست موضوعی تفسیر بیان .

۳. تألیف دوره کامل تفسیر قرآن کریم تحت عنوان «تفسیر جوان» در ۲۷ جلد (برگرفته از تفسیر نمونه) .

۴. تألیف کتاب فهرست موضوعی تفسیر جوان .

۵. تألیف ۳۵۰ کتـاب موضوعی قرآن بر اساس نیازسـنجی قرآنی که بصورت تحقیقات میـدانی از دانش‌آموزان و دانشـجویان اعلام نظر شـده است ، در قطع پـالتویی بـا حجم کم و قیمت ارزان (Fast Book) تحت عناوینی همچون؛ راز خوشـبختی ، قرآن‌شناسی جوان ، روش چکیده‌نویسی موضوعی تفسیر قرآن ، فرهنگ‌نامه قرآنی جوان ، فقر و ثروت از دیدگاه قرآن و ... .

۶. ترجمه انگلیسی و عربی ۸ کتاب : جلد ۱ و ۳۰ تفسیر بیان ، جلد ۲۶ و ۲۷ تفسیر جوان ، روش انس با قرآن ، قرآن‌شناسی جوان ، فرهنگ‌نامه قرآنی جوان ، راز خوشبختی .

۷. تألیف و چاپ «روزنامه دیواری پیام آسمانی» با موضوعات متنوع قرآنی جهت نصب در مکان‌ها و معابر عمومی نظیر دانشگاه‌ها ، این روزنامه‌های

(۲۰۰)

دیواری ، چکیده ۲۷۶ کتاب تفسیر موضوعی قرآن کریم است .

۸. تـألیف و انتشـار کارت‌هـای جیبی، «گل‌هـای آسـمانی» حاوی رهنمودهای قرآن در موضوعاتی همچون ؛ آیات دارای اسم اعظم (احتمالاً)، علوم قرآنی برای کودکان و نوجوانان.

۹. راه‌اندازی «کتابخانه تخصصی قرآن کریم» و «باشگاه اندیشه‌های آسمانی» برای‌جوانان.

۱۰. راه‌انـدازی اولین سـایت قرآنی جهـانی اینترنت با نام «پایگاه قرآن‌پژوهی» به منظور معرفی ۰۰۰/۱۰ عنوان کتـاب قرآنی به همراه چکیده‌ای از محتوای آن‌ها ، به آدرس اینترنتی WWW.Qurandatabank.com (net.org)

۱۱. طراحی «مسابقات تفسیر قرآن کریم» در مقاطع راهنمایی ، دبیرستان و دانشگاه .

۱۲. طراحی « جوایز دربردارنده پیام‌های قرآنی» ، ویژه برندگان مسابقات مختلف در سراسر کشور .

۱۳. ارائه و انجام پروژه‌های «پژوهشی و کاربردی قرآنی» در جهت پیشبرد مصالح ملی همچون «محیط زیست از دیدگاه قرآن» .

۱۴. ابـداع و آمـوزش طـــرح ملـــی روش

(۲۰۱)

انس با قــرآن (ویـژه جـوانـــان) Reference Guide of Qumran Sourcesبرای اولین بار ، به منظور مراجعه موضوعی فوری به تفاسیر قرآنی .

تلفن تماس با مؤسسه قرآنی تفسیر جوان :

۲۲۲۸۲۹۶ ـ ۰۲۱ و ۰۹۱۱۲۰۸۵۳۲۲

(۲۰۲)

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱ ۵۳-۰۶۰۹به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».